

UNIVERSITAS GEDANENSIS

t. 48

UNIVERSITAS GEDANENSIS

PÓŁROCZNIK

R. 26 2014 t. 48

**Pomorskie
Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne**

Universitas Gedanensis, t. 48

Redaktor naczelny

Ks. Zdzisław Kropidłowski

Sekretarz redakcji

Jan Grzanka

Kolegium redakcyjne:

Janusz Jasiński (Olsztyn), Feliks Krauze (Gdańsk),
Ks. Janusz Mariański (Lublin), Marian Pawlak (Bydgoszcz),
Anna Peck (Warszawa), Aurelia Polańska (Gdańsk),
Władysław Zajewski (Gdańsk)

Redaktor językowy

Teresa Ossowska

Korektor

Katarzyna Kornicka

Projekt okładki

Sylwia Mikołajewska

Wersja elektroniczna od tomu 46 „Universitas Gedanensis” jest wersją pierwotną czasopisma

<http://universitasgedanensis.com.pl>

Wydawca

Pomorskie Towarzystwo Filozoficzno-Teologiczne
Ul. Lendziona 8/1a
80-264 Gdańsk
Telefon redakcji: +48 608 358 244

Druk

Poligrafia Redemptorystów
ul. Wysoka 1
33-170 Tuchów

Nakład 120 egzemplarzy

ISSN 1230-0152

Spis treści

Joanna Kalisty, <i>Maryja w Apokryfach – na podstawie „Arabskiej modlitwy Maryi Dziewicy w Batr’os”</i>	7
Janusz Mariański, <i>Wiara i wierzenia Polaków w procesie przemian</i>	25
Mirosław Kuczkowski, <i>Św. Klara z Asyżu w polskich czasopismach tercjarskich okresu międzywojennego (1918-1939)</i>	41
Marian Tadeusz Mencel, <i>Eugeniusz Śliwka (1952-2005) w świetle dokumentów i wspomnień</i>	63
Daria Keiss Dolańska, <i>Early Modern Letters Online (EMLO) – krótki przewodnik po międzynarodowej internetowej bazie z nowożytną korespondencją od XVI do XVIII wieku</i>	125
Zdzisław Gębołyś, <i>OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna. Koncepcja systemu</i>	191

Contents

Joanna Kalisty, <i>Mary in the Apocrypha – based on „The Arabic prayer of the Virgin Mary in Batros”</i>	23
Janusz Mariański, <i>Religious Faith and Beliefs of the Polish People during the Transformation</i>	39
Mirosław Kuczkowski, <i>Saint Clare in Polish Tertian magazines during the Interwar Period</i>	59
Marian Tadeusz Mencel, <i>Eugeniusz Śliwka (1952-2005) in the light of the documents and memories</i>	115
Daria Keiss Dolańska, <i>A brief guide-paper on Early Modern Letters Online (EMLO)</i>	187
Zdzisław Gębołyś, <i>Local information about and in Oswiecim. Concept of system</i>	222

Recenzje

- Henryk Kocój, *Dyplomaci sascy o powstaniu listopadowym*,
Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015,
ss. 380 (Rec. Zdzisław Janeczek)225
- Aneta Słowik, *Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych
polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne*, Oficyna wydawnicza
„Impuls”, Kraków 2013, ss. 184 (Rec. Ks. Adam Romejko)..... 233
- Wanda A. Ciszewska, *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski
na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*, Toruń: Wydawnictwo
Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015, 493, [1]
s. + CD, mapa. (Rec. Bernardeta Iwańska-Cieślik) 240

Joanna Kalisty (Warszawa)

Maryja w Apokryfach – na podstawie „Arabskiej modlitwy Maryi Dziewicy w Batr’os”

Abstrakt: Apokryfy mimo dotychczasowego odrzucenia czy lekceważenia ich przez ortodoksyjnych teologów, zaskakują nieraz ciekawostkami i informacjami istotnymi dla rozumienia starochrześcijańskich poglądów. Stąd zachęty i próby, by do nich powrócić traktując je jako poważne źródło teologiczne i miejsce badań. W związku z tym artykuł na początku wyjaśnia czym są apokryfy, jakie jest ich pochodzenie, jak należy się do nich ustosunkowywać oraz jaki jest ich potencjał teologiczny. Następnie omawia „Arabską Modlitwę Maryi Dziewicy w Batr’os” należącą do cyklu oryginalnych apokryfów pochodzenia orientalnego. Jej tekst podzielony jest na 29 części, których tytuły streszczają niejako zawartość poszczególnych z nich. Z określeń jakimi tytułowana jest tam Matka Boża i ze sposobu w jaki jest Ona opisana można wyciągnąć wnioski dotyczące wiary i pobożności pierwotnych chrześcijan. Utwór zdaje się być także świadectwem rodzącego się kultu maryjnego oraz rosnącego zainteresowania brakującymi w Ewangelii fragmentami biografii Matki Pana. Na koniec wreszcie czytamy, iż poszukując psychologicznych inspiracji i wytłumaczeń dla tego rodzaju twórczości literackiej można powiedzieć z dużym prawdopodobieństwem, że sposób tworzenia i powstawania apokryfów może iść po linii schematów narracyjnych, o których mówi Dan McAdams – twórca teorii narracyjnej tożsamości w psychologii. Być może sam fakt naturalnej skłonności do tworzenia historii i opowiadań przez człowieka jest niejako podstawowym i oczywistym źródłem utworów, które potem historia ochrzciła mianem apokryfów.

Słowa kluczowe: apokryfy, Maryja, źródło teologiczne, psychologiczne inspiracje.

1. TYTUŁEM WSTĘPU

O popularności i zainteresowaniu apokryfami, a także o wartości jakie niosą one w sobie nie tylko dla środowisk teologicznych ale i współczesnego społeczeństwa świadczyć może choćby fakt, iż został im poświęcony jeden z cykli głośnego na całą Polskę projektu *Verba Sacra – Modlitwy katedr pol-*

skich¹. Czterdziestostronicowy zeszyt, wydany do tego eventu w Poznaniu 2002 roku, zaczyna się komentarzem ks. prof. dra hab. Marka Starowieyskiego, który dokonał wyboru i przekładu zawartych w nim tekstów. Autor dokonuje najpierw wyjaśnienia czym właściwie są apokryfy, jakie jest ich pochodzenie, jak należy się do nich ustosunkowywać, a następnie wyjaśnia ich potencjał teologiczny. Pokrótce przedstawia się to następująco:

- a) Sama wykładnia terminu *apokryf* wciąż nastęrcza trudności. Greckie tłumaczenie słowa *apókryphos* jako *ukryty* nie oznacza bynajmniej, że dzieła te były ukrywane. Nie zawierały też często w tytule takiego sformułowania. Jako popularne i powszechnie dostępne do czytania, nie należały jednak nigdy do kanonu Pisma Świętego i nie mogły być używane w liturgii. Gnostycy, lubujący się w rzeczach utajonych, ezoterycznych przyjmowali apokryfy w przeciwieństwie do chrześcijaństwa, które od początku odrzucało je jako fałszywe (Tertulian - II w., Ojcowie Kościoła - IV w.). Oprócz tego z czasem w Kościele (Dekret Galezjański - IV, VI w.) zaczęto określać mianem apokryfów również inne utwory nie zaaprobowane przez Rzym².
- b) Charakterystyczne dla apokryfów jest to, że posiadają niejako „fałszywego autora i fałszywy czas powstania”. Należy przy tym pamiętać, że w czasach starożytnych istniał zupełnie legalny zwyczaj używania innego niż własne imienia do podpisywania się pod stworzonym dziełem (stąd np. Pseudo-Arystoteles czy Pseudo-Chryzostom), by przydać mu autorytetu i zwiększyć jego oddziaływanie³.
- c) Z uwagi na fakt, iż wśród apokryfów występują zarówno kazania, prorocтва, objawienia, teksty poetyckie czy opowiadania, nie da się określić ich lub zdefiniować jako jednorodnej grupy literackiej. Także pochodzenie – zróżnicowane językowo, środowiskowo i wywodzące się z różnych tradycji - teologicznych, etycznych i ascetycznych Wschodu czy Zachodu sprawia, że mianem apokryfów raczej umownie nazywa się dany rodzaj tekstów. Co więcej, każdy z nich należałoby potraktować odrębnie, uznając jego wyjątkowość i specyficzność⁴.
- d) Problematyka interesujących nas apokryfów Nowego Testamentu oscyluje zazwyczaj wokół wątków i postaci biblijnych. Przy czym zależna

¹ Zob. www.verbasacra.pl.

² Por. *Verba Sacra – Modlitwy katedr polskich. Apokryfy*, Poznań 2002, s. 5.

³ Por. *Ibidem*.

⁴ Por. *Ibidem*, s. 6.

jest oczywiście od tego, czy dany utwór wyłonił się z kręgów gnostycznych, chrześcijańskich, judeochrześcijańskich, pozachrześcijańskich czy heretyckich. Czas powstania apokryfów NT jest właściwie równoległy z początkami chrześcijaństwa. Część z nich została zapewne zredagowana wcześniej, niż niektóre pisma nowotestamentalne. Jednak ich wykwit przypada na II i III w n.e. Kolejne stulecia zaś dokładały nowe⁵.

- e) Należy zauważyć, że dzisiaj zazwyczaj używa się określenia „apokryficzny” w opozycji do „kanoniczny”, który jako taki odnosi się do zatwierdzonego ostatecznie w IV/V w. przez Kościół - po wielu sporach i debatach - listy Ksiąg wchodzących obecnie w skład Starego i Nowego Testamentu⁶.
- f) Pochodzenie apokryfów może być związane z faktem istnienia ustnych przekazów dotyczących osoby Jezusa, które nie poddane kontroli Kościoła zaczęły z czasem ewoluować w kierunku folkloru, mitów, miejscowych tradycji czy legend. Wydobyć z nich pierwiastków zgodnych z prawdą bywa dla uczonych nie lada wyzwaniem⁷. W tradycji Żydowskiej treści teologiczne były często ukazywane za pomocą obrazów (np. opis stworzenia świata). Jeśli spróbujemy spojrzeć w tym kluczu na apokryfy, możemy odkryć, że podkoloryzowane historie przemycają jakieś prawdy wiary czy naukę Chrystusową - oczywiście rozumiane według optyki ich autorów. Można więc spróbować zakwalifikować apokryfy jako wczesne, pierwotne utwory teologiczne z ich obrazowym judeochrześcijańskim przekazem zasad wiary i przeciwstawić je

⁵ Por. *Ibidem*, s. 6-7.

⁶ Por. *Ibidem*, s. 7-8. Jako ciekawostkę mogę przytoczyć niedawne doświadczenie ze swojego życia. Spotkałam w szpitalu młodą kobietę - okazała się później Świadkiem Jehowy - z którą rozmawiałam na różne tematy, przez kilka dni leżąc z nią na jednej sali. Gdy zaczęłyśmy rozmowy o Bogu, wyciągnęła Biblię. W odpowiedzi na jedno z jej pytań nawiązałam do którejś Księgi, na co ona powiedziała, że takiej nie ma w jej wydaniu, więc argumentu nie przyjmuje. Pokazałam jej swój egzemplarz Pisma Świętego i zaczęłyśmy porównywać jakie Księgi mamy wspólne, a jakich jej brakuje. Wtedy zapytała, a właściwie stwierdziła, że te kilka więcej to wg nich apokryfy i dlatego nie mają ich w swoich wydaniach Biblii. Ja natomiast podsumowałam, że w mojej wierze nie są apokryfami tylko księgami kanonicznymi, tylko Świadkowie Jehowy uważają je za apokryficzne. Rozmowa miło potoczyła się dalej i po chwili przeszła na inne tematy - zdaje się, że mariologiczne, gdyż dołączyła do dyskusji protestantka i zagadnęła o znaczenie osoby Maryi u jehowitów i katolików. Jednak pozostał mi w pamięci pewien rodzaj zaskoczenia jakiego doznałam słysząc od tamtej osoby określenie apokryfem części Biblii. Przyznaję, że pomogło mi to zrozumieć lepiej przeciwstawienie: kanoniczny - apokryficzny. /J.K./

⁷ Por. *Verba Sacra – Modlitwy katedr polskich...*, op. cit., s. 8-9.

- wypracowanym w Kościele przez wieki pojęciom ścisłym, logicznym, abstrakcyjnym, którymi obecnie posługuje się teologia⁸. Apokryfy bywały również próbą obrazowej interpretacji Pisma Świętego i wyjaśniania znajdujących się tam niezrozumiałych dla odbiorców odniesień. Stąd też niejako słusznie zajmować mogą pozycję wśród literatury egzegetycznej. Oprócz tego apokryfy pełniąc funkcje apologetyczne, moralizatorskie, objaśniające etykę postępowania, były odpowiedzią na wyłaniające się z czasem pytania im współczesnych ludzi⁹.
- g) Swoisty rodzaj hermeneutyki karze rozpatrywać apokryfy w kontekście historycznym, egzegetycznym, kulturowym i teologicznym. A liczne wydania i przekłady, a także oryginalne utwory odnajdywane w wielu językach świadczą o tym, że apokryfy były – zwłaszcza w starożytności oraz średniowieczu – i są nieraz nadal bardzo popularną lekturą¹⁰. Zresztą apokryfy od zawsze oddziaływały nie tylko na sferę emocjonalną zwyczajnego, nieuczzonego człowieka zaspokajając w nim potrzebę cudowności i barwności świata wiary. Ich echo a nieraz nawet przemożny wpływ odnajdujemy w sztuce i architekturze sakralnej, w ikonografii, poezji, twórczości literackiej, a nawet kulturze średniowiecznej Europy. Nie wolno też zapominać, że dają one niebagatelną możliwość poznania mentalności pierwotnych chrześcijan – a także mnichów w środowiskach których szczególnie się one rozwijały – oraz ich sposobu czy próby rozumienia i przekazywania prawd objawionych¹¹.
- h) Apokryfy wniosły swój wkład w rozwój teologii i poszczególnych jej dziedzin (biblistyki, liturgiki, historii Kościoła, dogmatycznej, moralnej, apologetyki, katechetyki), kształtując jednocześnie świadomość przeciętnych chrześcijan daleko wcześniej niż uczyniły to oficjalne teologiczne opracowania. Mimo dotychczasowego odrzucenia czy lekceważenia ich przez ortodoksyjnych teologów, zaskakują nieraz ciekawostkami i informacjami istotnymi dla rozumienia starochrześcijańskich poglądów. Stąd zachęty i próby, by do nich powrócić traktując je jako poważne źródło teologiczne i miejsce badań¹².

⁸ Por. *Ibidem*, s. 9.

⁹ Por. *Ibidem*, s. 10.

¹⁰ Por. *Ibidem*, s. 13.

¹¹ Por. *Ibidem*, s. 14–15.

¹² Por. *Ibidem*, s. 16–17.

2. ARABSKA MODLITWA MARYI DZIEWICY W BATR'OS¹³

Cykl pod nazwą *Modlitwy Maryi w Batr'os* należy do oryginalnych apokryfów pochodzenia orientального. Dotarły one do naszych czasów w dwóch językach – etiopskim i arabskim, z tym że tekst etiopski jest zasadniczo ezoteryczno-gnostycki zawierający jednocześnie modlitwy, objawienia aniołów i zaklęcia, zaś arabska wersja jest interesującą narracją o interwencji Maryi w życiu św. Macieja. Apostoł doznaje cudownego ratunku od Matki Pana, a Jej modlitwa niesie cud nawrócenia całego miasta Batr'os (niejakie podobieństwo i wspólne elementy z innym utworem pt. *Dzieje Andrzeja i Macieja w mieście ludożerców*). Być może apokryf pierwotnie zapisany był w języku koptyjskim lub greckim, choć nie da się ustalić konkretnej daty jego powstania. Przypuszcza się natomiast, że arabski tekst może pochodzić z VII w, po zdobyciu Egiptu przez wyznawców Islamu, o czym może świadczyć zawarta w utworze polemika z wierzeniami muzułmanów. Autorstwo utworu przypisuje się św. Cyrylowi Jerozolimskiemu żyjącemu w IV w. Miejscem akcji jest być może Bejrut lub Pathos; miasta Batr'os nie udało się zidentyfikować archeologicznie. Kłopotów nastęrcza niespójność opowiadania (z jednej strony opis pobytu Apostoła w więzieniu - z drugiej świadectwo, że w sposób nadprzyrodzony unika on więzienia i nagle cudowne pojawia się skądś; Matka Boża mówiąca do dziewic – ale w formie męskiej), a także trudna do interpretacji końcowa apokalipsa. Liczne elementy folklorystyczne (ptaki wyfruwające z garnka, paradne wydarzenia w życiu cyrulika po modlitwie Maryi), spośród których da się wyłuskać teologiczny przekaz: np. chmura niosąca Matkę Jezusa i Jego ucznia pełni rolę podobną jak w Starym Testamencie będąc symbolem Bożej mocy¹⁴.

Na początku utworu znajduje się zapis: „W imię Ojca, i Syna, i Ducha Świętego w jednym Bogu. Dzieje Apostoła Macieja i cudów Matki Bożej Dziewicy Maryi, które objawił Cyrylowi, patriarsze Jerozolimy, a on je znalazł spisane w bibliotece z czasów apostołskich”¹⁵. Sam zaś tekst podzielony jest na 29 części, których tytuły streszczają niejako zawartość poszczególnych z nich. I tak mamy w kolejności:

¹³ Zob. *Apokryfy Nowego Testamentu. Apostołowie. Część 2*, red. M. Starowieyski, Kraków 2007, s. 941-955.

¹⁴ Por. *Ibidem*, s. 941-942.

¹⁵ *Ibidem*, s. 942.

Rozważania Maryi – Akcja umiejscawia się w czasie po zmartwychwstaniu Jezusa.

- a) treści ewangeliczne (tzn. przekaz zgodny z objawieniem biblijnym) – Jezus jest Panem, Mesjasz Zmartwychwstał, Jezus objawił się po zmartwychwstaniu Apostołom, Apostołowie otrzymali nakaz misyjny i rozeszli się po krańcach świata by głosić Ewangelię, Wniebowstąpienie Jezusa, Maryja nazwana Dziewicą i Matką Boską, Jan określony mianem umiłowanego ucznia Jezusa.
- b) treści apokryficzne (tzn. takie, których nie ma w Ewangeliach) – Maryja jest z innymi dziewicami w Jerozolimie, Żydzi pod natchnieniem szatana chcą wygonić Ją z miasta, udręczona i samotna Maryja zastanawia się dokąd się udać; rozważa pójście do Jana, który przebywa w Efezie lub Macieja będącego w Batr’os¹⁶.

Polecenia Pana – Zatraskanej Maryi objawia się Syn, pozdrawia Ją i uspokaja, że nikt nie jest w stanie Jej zaszkodzić. Po czym prosi, by na świetlistej chmurze przeniosła się do Batr’os. W mieście tym bowiem Apostoł Maciej samotnie znajduje się w więzieniu, nie mając od nikogo pociechy ani ratunku. Jezus mówi Matce, że dzięki modlitwie, którą nauczył Ją z krzyża, może Ona jako jedyna wyzwolić Macieja a także przyczynić się do zbawienia miasta. Rozradowana Maryja wstępuje ma chmurę, której Jezus poleca zanieśenie Jej do miasta¹⁷.

Spotkanie z kobietą – Po przybyciu Maryja spotyka siedzącą przed bramą miasta kobietę, która płacze. Pyta ją o powód płaczu, prosi o opowiedzenie powodu strapienia i obiecuje że Jezus ulży jej cierpieniom. Ta odpowiada, by Niewiasta nie wymawiała tu nawet imienia Mesjasza, gdyż mieszkańcy miasta usłyszawszy to mogą Ją skrzywdzić¹⁸.

Opowieść o działalności i uwięzieniu Macieja – Zachęcona przez Maryję kobieta zaczyna opowiadać, co się wydarzyło. Zaznacza, że mówi to, by z powodu głoszenia imienia Jezus i Maryja nie doznała czegoś złego. Trzy dni wcześniej bowiem przybył do miasta Maciej i czynił wielkie rzeczy mocą Chrystusa. Wyrzucając złe duchy, uzdrawiając chorych i wskrzeszając umarłych pociągnął za sobą tłumy, które zaczęły wierzyć w prawdziwego Boga. Dowiedziawszy się o tym zarządca miasta imieniem Macedoniusz kazał go pochwycić. Związane mu Maciejowi zarzucił, że jest magiem

¹⁶ Por. *Ibidem*.

¹⁷ Por. *Ibidem*, s. 942-943.

¹⁸ Por. *Ibidem*, s. 943.

i zaczarował ludzi by wyrzekli się Apollina głosząc przy tym nowego Boga - Jezusa. Apostoł przemówił, że uczyniony ręką ludzką posąg nie może być Bogiem, że szaleństwem jest go czcić i że może sprawić że pochłonie go ziemia. Zachęcił też, by mieszkańcy miasta przestali grzeszyć, powrócili do prawdziwego Boga, który jest Stwórcą nieba, ziemi, światła i człowieka, a otrzymają przebaczenie. Na te słowa Macedoniusz kazał sługom wtrącić Macieja i jego wiernych do więzienia oraz oddawać go codziennie synowi zarządzcy miasta, by ten go pożerał. Słudzy uczynili według rozkazu. Chmura jednak zabrała Macieja i nie wiedzieli gdzie on jest. Na co został wydany rozkaz, że nikt nie ucierpi jeśli Apostoł wyjdzie z ukrycia. Ale gdy się tylko pojawi sam będzie zabity. Kobieta zaś, która snuła tę historię oczekiwała przybycia męża Bożego, by skoro jak słyszała powróci do miasta by wspierać wierzących, zaprowadzić go do swego opętanego syna, któremu szatan od trzech dni nie pozwala spać, jeść ani pić¹⁹.

Uzdrowienie syna kobiety – Maryja podaje kobiecie przykład: karze jej rozciągnąć chustę i złapać światło słońca. Gdy ta odpowiada, że to niemożliwe, Dziewica mówi, że tak samo niemożliwym jest by którykolwiek z królów ziemskich, a nawet czyści Apostołowie, uchwycili imię Jej Syna. Prosi też, by ta prowadziła do swego dziecka, a obiecuje że Jezus uzdrowi je ze względu na Jej Osobę. Kobieta wyznaje, że nic bardziej ożywiającego i słodsze nad słowa Maryi nie słyszała w życiu i prosi by Ta mówiła do niej dalej i poszła z nią do syna. Skoro tylko Matka Boża staje przed domem, szatan ucieka, a oswobodzone dziecko wybiega wykrzykując błogosławieństwo na cześć Królowej, Matki Króla niebieskiego²⁰.

Maryja uwalnia więźniów – Maryja prosi, by pocieszoną już uwolnieniem syna kobieta zaprowadziła Ją do więzienia w którym jest Maciej i inni. Przybywszy tam Dziewica wypowiada modlitwę, którą Jezus nauczył Ją z drzewa krzyża, a wtedy żelazne zasuwki i łańcuchy rozplływają się jak woda. Wszyscy zostają uwolnieni i głoszą chwałę Boga, gdyż wiedzą że stało się to Jego mocą²¹.

Złość zarządzcy miasta – Zarządca dopytawszy się, cóż to za okrzyki w mieście, rozkazuje zabić wszystkich uciekinierów. Żołnierze jednak nie mogą

¹⁹ Por. *Ibidem*, s. 943-944.

²⁰ Por. *Ibidem*, s. 944.

²¹ Por. *Ibidem*, s. 945.

tego zrobić, gdyż miecze ich także roztopiły się jak woda. Macedoniusz obwinia wtedy straż za współudział w uwolnieniu Macieja i jego ludzi²².

Uwolnienie więźniów – Szef dozorców więziennych próbuje wytłumaczyć Macedoniuszowi całą sytuację. Opowiada o tym, jak od rana w więzieniu wszystkie przedmioty metalowe roztopiają się na ich oczach. Słyszeli też głos, który mówił uwięzionym, że oto doświadczają dobrodziejstwa Matki Mesjasza, by każdy przekonał się, iż nic złego nie może spotkać wierzących w Jej Syna. Żołnierze nie byli też w stanie złapać oswobodzonych wyznawców, gdyż stali się ociężały niczym kamienie i nie mogli ruszyć się z miejsca. Zaś starzec, który pod wpływem tortur był już bez życia, przemówił będąc cały w światłości, że cuda te zadziały się dzięki Maryi, która przybyła do miasta i dzięki wypowiedzianej przez Nią modlitwie. Wszyscy zaś uwierzyli, że Bóg Macieja jest jedyny. Dozorca także oświadczył, że to wszystko się dokonało nie za ludzką sprawą ale mocą Boga żywego²³.

Aresztowanie dozorców więzienia – Macedoniusz rozwścieczony kazał zabić dozorców więziennych, by nikt nie uwierzył za ich przykładem. Jednak słudzy nie mogli ich zakuć w kajdany, bo wszystkie łańcuchy, lance i miecze rozpląnęły się jak woda. Nawet zarządca miasta nie mógł dosięść konia, gdyż to samo stało się z metalowymi elementami uprzęży. I wszyscy dziwili się, co też wyrabia się owego dnia w ich mieście²⁴.

Stopione łopaty – Do zarządcy przyszedł zdziwiony człowiek wraz z dzieściami robotnikami i oświadczył, że tego dnia w czasie pracy roztopiły się im łopaty, których zwykle używali²⁵.

Kłopoty cyrulika – Także pewien człowiek zjawił się wraz z cyrulikiem narzekając, że ten zgolił mu tylko połowę głowy, mimo otrzymanej zapłaty. Cyrulik zaś oświadczył, że w czasie golenia brzytwą mu się rozpląnęła jak woda, podobnie i inne narzędzia jakie posiadał w swej skrzynce²⁶.

Spuszczone psy – Przeprowadzono za chwilę do Macedoniusza związanych pasterzy oskarżając ich o niedopilnowanie psów, które to pogryzły ludzi. Na co ci odpowiedzieli, że łańcuchy, na których te groźne zwierzęta były trzymane ku zdziwieniu wszystkich uległy nagle roztopieniu²⁷.

²² Por. *Ibidem*.

²³ Por. *Ibidem*, s. 945-946.

²⁴ Por. *Ibidem*, s. 946.

²⁵ Por. *Ibidem*.

²⁶ Por. *Ibidem*, s. 946-947.

²⁷ Por. *Ibidem*, s. 947.

Kłopoty w kanałach – Zjawili się również robotnicy z kanałów usprawiedliwiający się zarządcy, by ich nie zabił gdy miasto nie będzie miało dziś wody, ponieważ wszystkie żelazne haki, czerpaki, gwoździe i zasuwę uległy roztopieniu²⁸.

Niewolnicy komendanta policji – z obawy przed gniewem komendanta podeszli i jego niewolnicy tłumacząc, że niesłusznie zostali oskarżeni, skoro na własne oczy widzieli jak trzem zbrodniarzom opadają z nóg łańcuchy, którymi ci wcześniej ich skuli²⁹.

Uwolnienie syna zarządcy miasta – Macedoniusz oświadcza, że uwięrzy w Boga Macieja, jeśli jego dotychczas opętany syn również okaże się oswobodzony z łańcuchów w ten sam sposób co pozostali. Chciał dosiąść muła, ale z powodu roztopienia uprząży zmuszony był iść piechotą. Jego syn zaś przybiegł do miasta i zaczął obwieszczać, że nie ma innego Boga niż Jezus, którego głosi święty Maciej i że działanie Maryi wszystkich dziś dotknęło. Zapytał też ojca, za co kazał pochwyć Macieja by dawać mu na pożarcie. Na pytanie kto wyzwolił go z więzów i od szatana, chłopak odpowiedział, że stało się to za sprawą pewnej Pani, która przysłała do niego gdy pożerał kolejnego człowieka. Wypędziła Ona z niego szatana, przywróciła do zdrowych zmysłów i przywiodła tu na chmurze, po czym zniknęła. Wtedy zarządca wyznał wiarę, że nie ma innego Boga jak Jezus Syn Dziewicy Maryi³⁰.

Raport zarządcy miasta – Macedoniusz napisał o wszystkim Królowi i wysłał wraz z raportem swego uwolnionego syna, by ten zdał relację z zaistniałych cudów. Król nawrócił się również i odpisał, że pada do stóp Tej, która jest Matką Boga, dziękując Mu, że się nad nim zlitował³¹.

Zarządca miasta u Maryi – Matka Pana przebywała w domu kobiety, którą spotkała przybywszy do miasta. Tam odnalazł Ją zarządca, który przybył by zaprosić ją do swojego domu oraz by prosić Ją o wstawiennictwo. Dziewica ukazała się promienna jak słońce z szatami jak błyskawice tak, że nikt nie był w stanie spojrzeć w Jej oblicze. Starszyzna miasta padła przed Nią na twarz, lecz Ona podniosła ich i obiecała, że jutro powie co mają czynić³².

Przygotowania na przybycie Maryi – W oczekiwaniu na przybycie Matki Jezusa nakazano wystroić pięknie całe miasto, rozściełając szaty na całej

²⁸ Por. *Ibidem*.

²⁹ Por. *Ibidem*.

³⁰ Por. *Ibidem*, s. 947-948.

³¹ Por. *Ibidem*, s. 948.

³² Por. *Ibidem*, s. 948-949.

drodze jaką miała pokonać, zdobiąc gałązkami, kwiatami, jedwabiami, wonnościami, lampami; przygotowano także wysadzany drogimi kamieniami złoty tron³³.

Przybycie Macieja – Maryja pomodliła się do swego Syna, by sprowadził na chmurze Macieja, skoro dla jego uwolnienia tu przybyła z polecenia Jezusa, a przecież dotąd go nie widziała jeszcze. Apostoł w tej chwili został przyniesiony do Matki Bożej, padł Jej do stóp i otrzymał od Niej błogosławieństwo. Widząc to tłum wyznał wiarę w Jedyne Boga³⁴.

Opowiadanie Maryi – Apostoł zapytał Maryi, jak udało się Jej nawrócić całe miasto, skoro on czyniąc tak wiele cudów nie zdołał tego uczynić, a nawet chciano go zabić. Maryja opowiedziała, jak to została przysłana do miasta w celu uwolnienia Apostoła i wspomżenia wierzących. I że dzięki wielkiej mocy modlitwy, którą nauczył Ją Jezus z krzyża, żelazo w mieście rozplynęło się jak woda i wszyscy zostali uwolnieni. Rozradowany Maciej błogosławił Dziewicę za cuda jakich dokonała i prosi Ją by i jego nauczyła tej modlitwy, dzięki której roztapia się metal³⁵.

Moc modlitwy Maryi – Ponieważ Najświętsza Panienka wypowiada modlitwę w języku aniołów, Maciej nie może jej zrozumieć. Maryja wyjaśnia, że nikt poza Nią, Ojcem, Synem i Duchem Świętym nie zna tej modlitwy i żaden z bytów stworzonych nie może jej usłyszeć. Nauczył jej Jezus z krzyża tylko Maryję, by dzięki tej modlitwie nikt nie mógł Jej zwyciężyć. Ta tajemnicza modlitwa i zapowiedź niezwyknięcia dopóki będzie żyła na ziemi bardzo pokrzepiła serce Maryi. Apostoł raz jeszcze błaga, by mógł usłyszeć tę modlitwę³⁶.

Przybycie Pana – Przy trzecim odmówieniu modlitwy Maciej słyszy głos z nieba, widzi światło okalające Niepokalaną, pomieszczenie w którym oboje się znajdowali doznaje wstrząsu, Apostoł pada jakby martwy u stóp Dziewicy, otwiera się sufit domu, aniołowie zstępują i śpiewają w swoim języku błogosławieństwa na cześć Maryi oraz zapowiadają przybycie na chmurze Zbawiciela. W mieszkaniu promieniuje światłość, Jezus podnosi Macieja i pyta, czy Go poznaje. Rozradowany Apostoł prosi Mistrza o przebaczenie że był tak zainteresowany modlitwą, którą Ten nauczył swoją Matkę, jednak nie przekazał jej nikomu innemu, ani jemu samemu

³³ Por. *Ibidem*, s. 949.

³⁴ Por. *Ibidem*.

³⁵ Por. *Ibidem*, s. 949-950.

³⁶ Por. *Ibidem*, s. 950.

czy pozostałym Apostołom. Jezus wyjaśnia, że nikt nie jest podobny do Jego Matki i tak jak są cuda przeznaczone dla Apostołów, tak są tajemnice przeznaczone tylko dla Niej. Apostoł wyznaje przekonanie, że nikt na ziemi ani w niebie nie ma mocy czynienia większych cudów niż Maryja. Jezus tłumaczy, że w chwili gdy Apostoł leżał jakby martwy Aniołowie zanieśli Maryję do nieba, a Ona przeszedłszy po nim znów z niego zstąpiła. Następnie Syn Boży zwrócił się do Dziewicy, by nie lękała się niczego gdyż będzie On z Nią i Maciejem i udzieli Jej wielkiej mocy by w tym mieście wskrzeszać, pouczać i działać cuda, po czym pozdrawiając ich wstąpił do nieba, a aniołowie nadal śpiewali pochwały Maryi³⁷.

Maryja odwiedza Bat'os – Kolejnego dnia zarządca wraz ze starszą, po zarządzeniu bogatego przyozdobienia miasta na cześć Matki Jezusa, udali się do domu, w którym mieszkała Ona wraz z Maciejem. Padli przed Nią na twarz i błagali, by zechciała przejechać na przygotowanym odświętnie powozie przez całe miasto, by mu pobłogosławić i jego mieszkańcom. Matka Boża oświadcza, że choć nie miała zamiaru wchodzić do miasta, to jednak je nawiedzi ze względu na zaklęcie. Jednak aby nie wzburzać tłumu nie chce tych świętości, jakie Jej przygotowano. Po czym wsiada na powóz prowadzony w asyście ludzi niosących pochodnie i złote narzędzia, nakazuje modlić się o zmartwychwstanie tych, co zmarli w dniu roztopienia żelaza. Dziesięć tręb grało chwałę Pana. Zarządca zaś idący blisko spisuje wszystko co widzi i słyszy³⁸.

Cud z upieczonymi zwierzętami – Słudzy mający przygotować uroczysty posiłek z okazji przybycia Maryi, stanęli przed Nią błagając o zmiłowanie i Jej wstawiennictwo u zarządcy miasta. Okazało się bowiem, że wszystkie zwierzęta zabite i upieczone wyfrunęły z garnków ożywione głosząc cześć Boga i Matki Życia. Niepokalana oddała chwałę Synowi i wyjaśniła, że gdy wezwała Jego Imienia dla wskrzeszenia zmarłych, także zwierzęta zostały przywrócone do życia³⁹.

Zniszczenie mocy szatana – Niewiasta nakazała stajennemu zatrzymać się przy świątyni bożka. Wszystkie znajdujące się w El-Akhit'as brązowe posągi upadły. Matka Boża przemówiła do nich wyrzucając, że swoimi czynami zaczarowują to miasto i utwierdzają ich mieszkańców w błędzie. Na to posągi usprawiedliwiają się odezwały, że nie są winne one same, ale

³⁷ Por. *Ibidem*, s. 950-951.

³⁸ Por. *Ibidem*, s. 951-952.

³⁹ Por. *Ibidem*, s. 952.

ci którzy je uczynili. Opowiedziały też, jak szatan płakał przed nimi w dniu, gdy Maryja weszła do miasta, tłumacząc że moc jego jest skuta obecnością Dziewicy, i że choć teraz musi opuścić miasto a wszystkie jego bałwany zginą, to powróci kiedyś by je przywrócić na nowo. Maryja zwróciła uwagę słuchającym, że oto mają dowód bezsilności i oszustwa szatana i zaleciła by go więcej nie wzywano. Zaś posągi nakazała strącić w przepaść, gdzie będą czekać aż do dnia sądu gdy jako świadkowie powstaną przeciw ich twórcom. Dalej poprowadzono Dziewicę do pretorium oddając Jej po drodze honory i sadzając na złotym tronie. Bałwany ze złota potrzaskały się również i oddały Jej cześć. Maryja upomniała zarządcę miasta za utworzenie bałwanów przeciw Stworzycielowi w Trójcy Osób⁴⁰.

Apokalipsa – Następnie Matka Króla wzięwszy Macieja Apostoła za rękę zeszła z powozu i zasiadła na przygotowanym tronie. Ziemia się wtedy zatrzęsła, wśród grzmotów groby się pootwierały, czeluść się ukazała, rzeki piekiel, miejsca ognia i siarki oraz aniołowie stali się widoczni, umarli zmartwychwstali i podeszli do trybunału. Michał Archanioł wraz z Aniołami przynieśli płaszcze i wieńce. Maryja przemówiła do wskrzeszonych, żeby powrócili do swych grobów i oczekiwali tam spokojnie na przyjście Mesjasza, który w dniu zmartwychwstania będzie sądził wraz z niezliczoną liczbą Aniołów zarówno żywych jak i umarłych, począwszy od pierwszego człowieka i każdy będzie musiał zdać przed Nim sprawę ze swoich czynów. Upewniła też, że każdy kto wierzy w Jezusa i pełni dobre czyny by Mu się podobać, otrzyma nagrodę w Królestwie niebieskim i będzie się tam radował szczęściem wiekuistym⁴¹.

Wyznanie wiary mieszkańców Batr'os – Wtedy wszyscy mieszkańcy miasta zawołali, że wierzą od dziś iż nie ma innego Boga jak Jezus, i że przyjmują Jego czystego Apostoła Macieja by nauczył ich prawd wiary, oraz że Maryja jest Niepokalaną Dziewicą⁴².

Powrót Maryi do Jerozolimy – Maryja pobłogosławiła wszystkim i odeszła, następnie chmura zaniosła Ją z powrotem do domu w Jerozolimie. Smutne dziewczę, przed którymi dla niepoznaki Maryja zmieniła swoje oblicze, opowiedziały Jej o strapieniu z powodu trzydniowego już zniknięcia Matki Pana. Wiedziały, że nauczyciele Prawa chcieli Jej zaszkodzić, choć miały świadomość iż dzięki mocy modlitwy którą nauczył Ją z krzyża Jezus nic

⁴⁰ Por. *Ibidem*, s. 952-953.

⁴¹ Por. *Ibidem*, s. 953-954.

⁴² Por. *Ibidem*, s. 954.

złego nie mogłoby się Jej stać. Dziewica objawiła się wtedy przemawiając błogosławieństwem, także wszyscy mogli Ją już rozpoznać. I zaczęli Ją wypytywać gdzie się przez te dni podziewała. Niepokalana opowiedziała jakie polecenie dostała od Jezusa w sprawie miasta Batr'os i wyswobodzenia go od szatana. Usłyszawszy o tym wszyscy radośnie zaczęli wychwalać Boga za cuda jakie okazał przez Maryję⁴³.

Działalność Macieja w Batr'os – Maciej pozostał jeszcze w mieście by chrzczyć i nauczać. Zbudował kościół, wyświęcił diakonów i kapłanów, głosił Ewangelię, sprawował Najświętszą Ofiarę i karmił wiernych Ciałem i Krwią Zbawiciela „któremu niech będzie chwała, cześć i adoracja, tak samo jak i Jego Ojcu sprawiedliwemu i Duchowi żyjącemu i Stwórcy, od teraz i aż po wieki wieków. Amen”⁴⁴.

3. WNIOSKI BADAWCZE

Według źródeł do II wieku teksty apokryficzne ale również patrystyczne mówiące o Matce Bożej ukazują Ją w chrystologicznym kontekście. Zwrócenie uwagi na Jej Osobę jako taką ma miejsce nieco później, bo w drugiej połowie drugiego stulecia. Odtąd tematem dominującym staje się dziewicze poczęcie⁴⁵. Wydaje się, iż nasz apokryf wpisuje się również w ten nurt. I podobnie jak wiele innych tym podobnych utworów wpływa na sposób wyobrażania sobie godności i roli Maryi w pobożności pierwotnych chrześcijan. Zdaje się też być świadectwem rodzącego się kultu, oraz rosnącego zainteresowania brakującymi w Ewangelii fragmentami biografii Matki Pana⁴⁶.

W *Modlitwie Maryi Dziewicy w Batr'os* jest Ona tytułowana jako: *Matka Boska*⁴⁷, *Dziewica pełna łask*⁴⁸, *Matka*⁴⁹, *Dziewica*⁵⁰, *moja Pani*⁵¹, *Matka*

⁴³ Por. *Ibidem*, s. 954-955.

⁴⁴ *Ibidem*, s. 955.

⁴⁵ Por. S. C. Napiórkowski, *Matka mojego Pana. Problemy – poszukiwania – perspektywy*, Opole 1988, s. 50.

⁴⁶ Por. E. Adamiak, A. Czaja, J. Majewski (red.), *Dogmatyka*, t. 2: E. Adamiak, *Traktat o Maryi*, A. Czaja, *Traktat o Kościele*, Warszawa 2006, s. 92-93, 97.

⁴⁷ Por. *Apokryfy Nowego Testamentu...*, op. cit., s. 942, 943, 948, 949, 952, 953, 954.

⁴⁸ Por. *Ibidem*, s. 954.

⁴⁹ Por. *Ibidem*, s. 942, 943.

⁵⁰ Por. *Ibidem*, s. 943, 944, 945, 949, 950, 951, 952, 953, 954.

⁵¹ Por. *Ibidem*, s. 944.

*Boża*⁵², *Matka naszego Pana*⁵³, *Dziewica Maryja*⁵⁴, *Dziewica Matka Pana*⁵⁵, *czysta Maryja*⁵⁶, *Matka Boga*⁵⁷, *Matka Życia*⁵⁸, *czysta Dziewica*⁵⁹, *święta Dziewica*⁶⁰, *Matka nasza*⁶¹, *Dziewica niepokalana*⁶², *Królowa*, *Matka naszego Boga*⁶³, *Matka Króla chwały Jezusa Mesjasza*⁶⁴, *Matka Mesjasza*⁶⁵. Z określeń tych, jak również z treści utworu, można wyciągnąć wnioski, iż chrześcijanie tamtych czasów, w których powstawał apokryf wyznawali wiarę, że:

- Maryja jest dziewicą niepokalaną, czyli że poczęła i zrodziła Syna Bożego zachowując chwałę dziewictwa,
- jest Ona Matką Jezusa który jest Bogiem, więc jest Matką Boga,
- króluje z Synem na wieki, wyniesiona jest do godności Królowej nieba i ziemi,
- podlegają Jej Aniołowie, doznaje od nich chwały,
- tam gdzie się pojawia odradza się życie – nie tylko duchowe,
- jest pogromczynią szatana, obalającą bożki, odkrywającą diabelskie podstępny,
- jest współzycielką i obrończynią wierzących w Jezusa,
- jeśli pojawia się Maryja, to za Jej przyczyną ludzie zaczynają nawracać się do prawdziwego Boga,
- wstawia się za nami do swojego Syna, Syn posyła Ją do nas z pomocą,
- ma moc pochodzącą od Mesjasza czynienia niezwykłych, większych niż inni święci i Apostołowie cudów,
- kto jest Jej wybrankiem nie dozna zawodu,
- współpracuje z Apostołami by szerzyć Królestwo Jej Syna,

⁵² Por. Ibidem.

⁵³ Por. Ibidem, s. 950.

⁵⁴ Por. Ibidem, s. 942, 951, 952.

⁵⁵ Por. Ibidem, s. 948.

⁵⁶ Por. Ibidem.

⁵⁷ Por. Ibidem.

⁵⁸ Por. Ibidem, s. 949, 952.

⁵⁹ Por. Ibidem, s. 949.

⁶⁰ Por. Ibidem, s. 955.

⁶¹ Por. Ibidem, s. 954.

⁶² Por. Ibidem, s. 942, 949, 950, 951, 952, 953, 954.

⁶³ Por. Ibidem, s. 951.

⁶⁴ Por. Ibidem, s. 944, 949.

⁶⁵ Por. Ibidem, s. 945, 953, 954.

- w sytuacji beznadziejnej jest jedynym ratunkiem zarówno dla głosicieli Ewangelii jak i dla tych, którym głoszą,
- prowadzi życie nadprzyrodzone i pełne cudowności a jednocześnie nie szuka swojej chwały w niebie ani zaszczytów ziemskich,
- jest obrończynią uciśnionych, niesprawiedliwie posądzonych i skazanych na śmierć,
- jest w szczególnej relacji z Synem Bożym, innej, bliższej, tajemnej, nadprzyrodzonej bardziej niż ktokolwiek inny ze stworzeń,
- Jezus natychmiast odpowiada na Jej modlitwy, prośby i strapienia,
- pozostaje pod szczególną ochroną Bożą i jest niezwykczona przez żadnego władcę na ziemi.

4. ZAMIAST ZAKOŃCZENIA - PSYCHOLOGICZNE INSPIRACJE⁶⁶

Dan McAdams jest twórcą teorii, iż ludzie mają naturalną skłonność do organizowania „faktów i wydarzeń w historię. Człowiek, próbując zrozumieć świat, wydarzenia, relacje z ludźmi i wreszcie samego siebie układa historie. Ich treść, sposób łączenia wydarzeń i znaczenie im nadawane stanowią o niepowtarzalności każdego człowieka: jak rozumie on wydarzenia, w których uczestniczy, których jest świadkiem, o których się dowiaduje [...]. Naturalną formą łączenia faktów i nasykania ich treścią oraz interpretacji jest tworzenie historii, a centralną kompozycją w jej ramach – narracyjna tożsamość”⁶⁷.

Narracja jest więc sposobem rozumienia świata przez ludzi. Cechuje ją powszechność - opowiadanie historii jest naturalną formą dla wyrażania się ludzi, przekazywania innym ich przemyśleń i przeżyć; występuje także w wytworach kulturowych, takich jak filmy, literatura, legendy czy mity. Proces rozumienia danego opisu wydarzenia jest zależny od sposobu interpretacji danych zewnętrznych jak i tych podpowiadanych przez umysł, co sprawia raczej jego konstrukcyjny niż reprodukcyjny charakter. Struktury narracji zaś przedstawiają się następująco: opis bohatera historii posiadającego określone intencje i zadania, pojawiające się na jego drodze przeszkody w realizacji zamierzeń, które zostają bądź nie zostają pokonane. Cechą charakterystyczną jest skłonność do wyolbrzymiania, prze-

⁶⁶ O konieczności wzięcia pod uwagę w studiowaniu mariologii zdobyczy nauk o człowieku zob. S. C. Napiórkowski, *Matka mojego Pana...*, *op. cit.*, s. 19, 224.

⁶⁷ P. K. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Warszawa 2003, s. 345.

akcentowania pewnych treści, przypisywania nadnaturalnego znaczenia, wprowadzania elementów mitu. Tożsamość narracyjna jest nieustannie opracowywana, tworzona od nowa i przepracowywana; odnajdywana jest nie tylko w zdarzeniach ale i muzyce, nastroju, obrazie, wierszu, stanie ducha. Stąd ma wpływ na rozumienie zachowań jednostki, kształtuje jej cele, plany, motywy, reakcje wobec innych. Przekazywana historia zwykle może ewoluować i być wypełniona dodatkowymi scenami, fabułami, okolicznościami, tematami. Ze względu na fakt, iż ludzie mają tendencję do szukania sensu i nadawania znaczenia wydarzeniom pozornie błahym i nic nieznaczącym, dopatrują się w intencjach, działaniach i uczuciach uczestników relacji przyczynowo - skutkowej. To sprawia że schematy narracyjne są popularną formą informacji jakie ludzie przekazują sobie o zjawiskach i faktach z życia społecznego. Mają one niebagatelny wpływ na sposób zapamiętania i rozumienia tej wiedzy a także wykorzystania jej we własnym życiu czy podejmowanych działaniach oraz sposobach radzenia sobie z trudnościami. Należy również podkreślić społeczny i kulturowy wpływ oraz pochodzenie opowieści, konstruowanie ich w dialogu z innymi, nadawanie wartości poszczególnym wydarzeniom jako pozytywnym lub negatywnym. Trzeba też pamiętać o swego rodzaju determinacji kulturowej, która nadaje określone wzorce narracyjne – w danym środowisku i czasie występuje przecież ich ograniczony repertuar (by były sensowne i zrozumiałe dla współczesnego im odbiorcy)⁶⁸.

Biorąc pod uwagę powyższe wydaje się, iż sposób tworzenia i powstawania apokryfów może iść właśnie po linii schematów narracyjnych. Świadczyły by o tym: wpływ środowiskowy – w zależności od czasu i miejsca powstania danego utworu pojawiają się w nim elementy istotne dla współczesnych mu wiernym; sposób rozumienia i chęci przekazania jakiejś prawdy teologicznej ubogaconej licznymi barwnymi, fantastycznymi nieraz zdarzeniami mającymi za cel przejawienie a co za tym idzie mocne wbicie się w pamięć; ukazanie przyczynowo - skutkowe interwencji nadprzyrodzonych; przeakcentowanie niektórych treści w toku rekonstruowania po raz kolejny danej historii w zależności od potrzeb słuchaczy. Być może sam fakt naturalnej skłonności do tworzenia historii i opowiadań przez człowieka jest niejako podstawowym i oczywistym źródłem utworów, które potem historia ochrzciła mianem apokryfów.

⁶⁸ Por. P. K. Oleś, *Wprowadzenie do psychologii osobowości...*, op. cit., s. 344-351.

Mary in the Apocrypha – based on „The Arabic prayer of the Virgin Mary in Batros”

Summary

The Apocrypha - despite its previous rejection or disregard by the orthodox theologians, surprises with its trivia and information significant to understanding the views of the early Christians. Hence the incentive and attempts to return to it as a serious theological source and the place of research. The article initially explains what the apocrypha is, its origins, what should be the attitude towards it and what is its theological potential. Next, it discusses the „Arabic Prayer of the Virgin Mary in Bartos”, which belongs to the original series of apocrypha of oriental origin. Its text is divided into 29 parts, and each of their titles summarises their content. From the titles which Our Lady is given and from the way She is described, conclusions relating to the faith and piety of the early Christians could be inferred. The composition seems to be witness to the emerging cult of Mary and to the growing interest in the fragments of the biography of Our Lady which are missing from the Gospel. In the end, it is stated, that looking for psychological inspiration and explanations for this kind of literature, it is possible to say with a high degree of certainty, that the way in which the apocrypha is created and developed can be traced along the narrative lines, as told by Dan Mc Adams - the creator of narrative identity theory in psychology. Maybe the sheer fact of man's natural inclination to create and tell stories is a principal and obvious source of composition, which later was christened by history as The Apocrypha.

Key words: apocrypha, Mary, theological source, psychological inspiration.

Bibliografia:

- Adamiak E., Czaja A., Majewski J. (red.), *Dogmatyka, t. 2: Adamiak E., Traktat o Maryi, Czaja A., Traktat o Kościele*, Warszawa 2006.
- Oleś P. K., *Wprowadzenie do psychologii osobowości*, Warszawa 2003.
- Napiórkowski S. C., *Matka mojego Pana. Problemy – poszukiwania – perspektywy*, Opole 1988.
- Starowieyski M., *Apokryfy Nowego Testamentu. Apostołowie. Część 2*, Kraków 2007.
- Verba Sacra – Modlitwy katedr polskich. Apokryfy*, Poznań 2002.

Joanna Kalisty

- studentka IV roku studiów doktoranckich Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, kierunek mariologia (Centrum Studiów Mariologicznych UKSW - Instytut Maryjno-Kolbiański „Kolbianum” w Niepokalanowie);
- licencjat kanoniczny z teologii duchowości PIŻW w Warszawie (Prymasowski Instytut Życia Wewnętrznego – Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie);
- mgr teologii (specjalność nauczycielska, UWM w Olsztynie);
- mgr psychologii (w specjalności: psychologia kliniczna) – SWPS (Szkoła Wyższa Psychologii Społecznej w Warszawie);
- socjoterapeuta (Studia Podyplomowe w zakresie socjoterapii - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie).

Kontakt:

Joanna Kalisty
ul. Ełcka 12
19-330 Stare Juchy
tel. kom.: 516 300 518; e-mail: j.kalisty@gmail.com

Janusz Mariański (Lublin)

Wiara i wierzenia Polaków w procesie przemian

Abstrakt: Można przypuszczać, że dokonujące się w XX i XXI wieku zmiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe nie pozostają bez wpływu na postawy i zachowania ludzi w dziedzinie religijnej. Można by nawet przewidywać, czego ten wpływ będzie dotyczyć w przyszłości. Pytajmy jednak najpierw o fakty: czy i w jakim stopniu wskazują one na to, że w społeczeństwie polskim, a zwłaszcza w wielkich miastach, postawy i zachowania religijne ulegają wyraźnym zmianom. W artykule Autor opisuje skrótowo zmiany w religijności na przykładzie dwóch parametrów: autodeklaracji religijnych oraz wiary i wierzeń religijnych. Można hipotetycznie założyć, że zmiany w religijności Polaków będą zmierzać w kierunku nie tyle sekularyzmu (ateizm, indyferentyzm), ile raczej zakwestionowania Kościoła jako instytucji religijnej i społecznej zarazem (religijność niezapośredniczona przez Kościół). Główną tendencją tych przemian będzie więc bardziej selektywność („miękką” lub „twardą”) niż ateizm, częściej odchodzenie od Kościoła w sensie instytucjonalnym (osłabienie praktyk religijnych) niż od religii i duchowości („wierzę w Boga, ale nie w Kościół”; „nie jestem specjalnie religijny, ale...”; „nie jestem religijny, ale poszukuję duchowości”).

Słowa kluczowe: autodeklaracje religijne, wiara i wierzenia religijne, postawy selektywne wobec religii, modernizacja społeczna.

Postępująca transformacja i modernizacja społeczna oznaczają nie tylko zmiany w materialnych warunkach życia Polaków, w strukturze społeczno-politycznej i w kulturze, ale również w świecie uznawanych wartości i orientacji życiowych oraz religijności i moralności. Społeczeństwo staje się coraz bardziej sfragmentaryzowane, zdecentralizowane, podlega rozbięciu na wiele rozmaitych grup społecznych o zróżnicowanych poglądach, preferencjach, wartościach i normach, gustach i modzie itp. Oznacza to w praktyce odchodzenie w wyborach życiowych od strategii „albo – albo”, do taktyki wielokrotnego wyboru „nie tylko to, ale i tamto”. W charakterystyce społeczeństwa polskiego wskazuje się na wiele pozytywnych aspektów, jak np. rozwój gospodarczy, procesy demokratyzacyjne, otwarcie się na Europę i świat globalny, ale i na niektóre negatywne konsekwencje, jak np.

emigracja zarobkowa, zapaść demograficzna, poszerzanie się enklaw biedy, słabość społeczeństwa obywatelskiego, brak zaufania do ludzi i instytucji, zwłaszcza do polityków, i wiele patologii w życiu społecznym.

Jedną z nielicznych sfer życia Polaków, które nie poddawały się wyraźnym wpływom transformacji, lub tylko w niewielkim stopniu, była religijność i moralność. Po prawie dwóch dekadach transformacji społeczno-politycznej i kulturowej po 1989 roku religijność i moralność pozostawała na względnie stabilnym poziomie, co dotyczyło także – z pewnymi zastrzeżeniami – i środowisk młodzieżowych. Zmiany w strukturach społecznych były znacznie szybsze niż w sferze aksjologicznej. Tak naprawdę niewiele się zmieniło, nie nastąpiła wyraźna destabilizacja religijności i moralności kościelnej. Jeżeli mówiliśmy o nowych zróżnicowaniach w religijności i moralności w społeczeństwie polskim, to były one nie tyle czymś radykalnie nowym i nieznanym dotąd, ile raczej nasileniem się pewnych procesów, które miały swój rodowód wcześniejszy, zarówno w procesach modernizacji społecznej, jak i w kontekście globalizującego się świata. Zmiany te następowały stopniowo i w mniejszym lub większym stopniu były niezauważalne. Uległy one przyspieszeniu w kilka lat po śmierci Jana Pawła II.

Wydaje się, że w ostatnich 10 latach (2006–2015) następują i w tej dziedzinie coraz wyraźniejsze zmiany, które pozwalają sformułować hipotezę już nie tylko o pełzającej, ale i o przyspieszonej sekularyzacji w społeczeństwie polskim. Badania socjologiczne i sondaże opinii publicznej potwierdzają tezę o zarysowującej się zmianie w globalnych postawach młodego i starszego pokolenia Polaków wobec religii, czyli na płaszczyźnie tzw. religijności ogólnonarodowej, jak i przede wszystkim na płaszczyźnie życia codziennego (świadomość oraz zachowania religijne i moralne). Zwłaszcza wartości i normy moralne o proweniencji religijnej są kwestionowane, a nawet odrzucane, podlegają liberalizacji i marginalizacji. Nie mówi się o jednej, lecz o wielu zróżnicowanych form religijności i moralności w dynamicznie zmieniającym się społeczeństwie polskim.

Polacy oceniając zmiany, jakie nastąpiły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych XX wieku, w większości spraw dostrzegali bardziej poprawę niż pogorszenie, natomiast większość z nich dostrzegała negatywne zmiany w religijności. W sondażu CBOS z maja 2014 roku ponad dwie trzecie badanych było przekonanych o spadku religijności w latach 1989–2014 (67%), co dziesiąty dostrzegał jej wzrost (10%) i co dziesiąty nie zauważył

istotnych zmian w tej dziedzinie życia Polaków (11%) lub nie wypowiedział swojej opinii na ten temat (12%). Pogląd o zmniejszeniu się religijności w społeczeństwie polskim również często deklarowały kobiety (68%) jak i mężczyźni (66%), osoby w wieku 18-24 lata (67%) podobnie jak i osoby w wieku 65 lat i więcej (65%), mieszkańcy w wsi (66%), rzadziej niż mieszkańcy miast powyżej 500 tys. mieszkańców (72%), mający wykształcenie podstawowe (58%) rzadziej niż wykształcenie wyższe (75%), oceniający własne warunki materialne jako złe (62%) rzadziej niż jako dobre (71%), osoby o poglądach prawicowych (67%) podobnie jak i o poglądach lewicowych (69%), praktykujący kilka razy w tygodniu (56%) rzadziej niż w ogóle niepraktykujący (68%)¹.

Można przypuszczać, że dokonujące się w XX i XXI wieku zmiany społeczno-polityczne, gospodarcze i kulturowe nie pozostają bez wpływu na postawy i zachowania ludzi w dziedzinie religijnej. Można by nawet przewidywać, czego ten wpływ będzie dotyczyć w przyszłości. Pytajmy jednak najpierw o fakty: czy i w jakim stopniu wskazują one na to, że w społeczeństwie polskim, a zwłaszcza w wielkich miastach, postawy i zachowania religijne ulegają wyraźnym zmianom. Opiszemy skrótowo te zmiany na przykładzie wybranych parametrów religijności: autodeklaracje religijne, wiara i wierzenia, praktyki religijne i więź z Kościołem katolickim. W zakończeniu artykułu wskażemy na pewne prognozy dotyczące polskiego katolicyzmu.

1. Autodeklaracje religijności

Socjolog amerykański Peter L. Berger często podkreśla, że Europa Zachodnia i Środkowa to najbardziej zsekularyzowany obszar świata. Najpierw zjawisko „euroświeckości” (*eurosekularyzmu*) było charakterystyczne dla północnej części kontynentu europejskiego, potem rozszerzało się niezwykle szybko na inne rejony Europy (np. Francję, Belgię, Hiszpanię). W tym kontekście Berger stawia hipotezę, że kolejne kraje poddają się sekularyzacji w miarę, jak są przyłączane do Europy. Integracja europejska sprzyja przyjmowaniu „euroświeckości” wraz z całym „pakietem europejskim”. Tendencję tę – jego zdaniem – można już zauważyć w przypadku Irlandii i Polski, gdzie mamy do czynienia jedynie z opóźnieniem tego

¹ Rafał Boguszewski, Oceny zmian w różnych wymiarach życia społecznego i politycznego w Polsce, „Komunikat z badań CBOS” 2014, nr 62, s. 1-2 i s. 15.

procesu. „Nowa” Europa będzie już wkrótce wyglądać jak „stara”². Analizy socjologiczne podjęte w tym artykule ukazują rozmiary procesów sekularyzacyjnych w społeczeństwie polskim.

Większość Polaków przyznaje się do członkostwa w Kościołach chrześcijańskich, zwłaszcza w Kościele katolickim. Według danych z Europejskiego Sondażu Społecznego w 2002 roku 93,33% badanych dorosłych Polaków uważało się za wyznawcę jakiejś religii, w 2012 roku – 89,93%. W latach 2002–2012 wskaźnik identyfikujących się z jakąś religią zmniejszył się o 3,4%. Wśród tych, którzy czuli się związani z jakąś religią, wyznaniem czy Kościołem, 98,56% badanych wskazywało w 2002 roku na wyznanie rzymskokatolickie, w 2012 roku – 98,74% (0,40% – wyznanie protestanckie, 0,31% – wyznanie prawosławne, 0,49% – inne chrześcijańskie, 0,07% – religie Wschodu)³. Katolicyzm w Polsce jest uważany za oczywiste wyznanie religijne w społeczeństwie, ale Polacy mają wybór przynależności do niego albo nie przynależności. Wielu z nich ma świadomość, że istnieje możliwość zmiany tego wyboru w przyszłości. Na lekki spadek przynależności wyznaniowej wskazują pośrednio dane dotyczące religijności. W 2002 roku dorośli Polacy określali stopień swojej religijności według 11-stopniowej skali: od 0 (w ogóle niereligijny) do 10 (bardzo religijny). Według pięciu stopni skali (od 0 do 4) 15,28% badanych można by określić jako niereligijnych, 17,49% – jako przeciętnie religijnych (pozycja 5) i 67,23% – jako religijnych (od 6 do 10); w 2012 roku (odpowiednio) – 20,61%, 16,79%, 62,60%. W latach 2002–2012 wskaźnik religijnych zmniejszył się o 4,63%⁴.

Autodeklaracje wiary według skali od głęboko wierzący do zdecydowanie niewierzący utrzymywały się w latach 1989–2005 na dość stabilnym, wysokim poziomie. Z badań CBOS powtarzanych co miesiąc wynikało, że ponad 90% badanych dorosłych Polaków uważało siebie za wierzących, w tym około co dziesiąty oceniał swoją religijność według kategorii głęboko wierzący. W 2005 roku 12% ankietowanych określało siebie jako głęboko wierzących, 84% – jako wierzących, 4% – jako niewierzących; w 2014 roku (odpowiednio) – 8%, 84%, 8%. W latach 2005–2014 zwiększył się wyraźnie odsetek niewierzących (od 4% do 8%) oraz zmniejszył się odsetek głęboko wierzących (od 12% do 8%). W zbiorowości najmłodszych respondentów (18–24 lata) odsetek głęboko wierzących pozostawał w miarę stabilny, po-

² Peter L. Berger, *Alternatywna nowoczesność*, www.newsweek.pl/alternatywna-nowoczesnosc,45397,1,1.html (dostęp: 03.05.2015)

³ Europejski Sondaż Społeczny, www.ifispan.waw.pl (dostęp: 10.05.2015)

⁴ Tamże.

nad dwukrotnie natomiast wzrosła liczba niewierzących (od 6% do 15%) i zmniejszyła się liczba wierzących (od 86% do 77%). Zmiany w religijności dokonywały się wyraźnie w świadomości mieszkańców największych miast. W latach 2005-2014 zmniejszył się odsetek określających siebie jako głęboko wierzących (od 12% do 8%) oraz jako wierzących (od 80% do 75%), natomiast zwiększyła się dwukrotnie liczba niewierzących (od 8% do 17%). Wśród osób z wyższym wykształceniem w latach 2005-2014 ubyłoby osób głęboko wierzących (od 13% do 8%) i przybyło osób niewierzących (od 7% do 13%)⁵.

Według sondażu CBOS z lutego 2015 roku 8,1% badanych dorosłych Polaków deklarowało się jako głęboko wierzący, 80,7% – jako wierzący, 6,4% – jako raczej niewierzący, 3,5% – jako całkowicie niewierzący, 1,3% – trudno powiedzieć lub odmowa odpowiedzi; w marcu 2015 roku (odpowiednio) – 7,3%, 85,2%, 3,8%; w kwietniu 2015 roku – 7,2%, 82,2%, 5,8%, 3,3%, 1,5%; w maju 2015 roku – 7,4%, 82,2%, 6,0%, 3,3%, 1,1%. W lutym 2015 roku wskaźnik głęboko wierzących i wierzących po raz pierwszy nie przekroczył 90% (88,1%). Jeżeli nawet autodeklaracje religijne pozostają w społeczeństwie polskim na relatywnie wysokim poziomie, to jednak od kilku lat konstatujemy powolny przyrost tych, którzy deklarują się jako raczej lub zdecydowanie niewierzący.

W świetle wskaźników autodeklaracji wiary zmniejsza się po 2005 roku liczba tych, którzy określają się jako wierzący. Ten trend potwierdza także analiza wiary w Boga. W sondażu CBOS z 1997 roku 61% badanych dorosłych Polaków deklarowało w następujący sposób swój stosunek do Boga: wierzę w Boga i nie mam co do jego istnienia wątpliwości, wierzę w Boga, choć mam niekiedy chwile zwątpienia – 25%, czasem wydaje mi się, że wierzę w Boga, a czasami, że nie wierzę – 5%, nie wierzę w osobowego Boga ale wierzę w pewnego rodzaju siłę wyższą – 6%, nie wiem, czy Bóg istnieje i nie wierzę, że jest sposób, żeby to sprawdzić – 2%, nie wierzę w Boga – 1%; w 2015 roku (odpowiednio) – 56%, 27%, 5%, 5%, 4%, 3%. W latach 1997-2015 uwidocznił się nieznaczny spadek niezachwianej wiary w Boga (od 61% do 56%), minimalnie przybyło natomiast osób wątpiących i niewierzących⁶. W społeczeństwie polskim jeszcze większość badanych deklaruje wiarę w Boga osobowego. Jest to jednak prosta deklaracja, za

⁵ Rafał Boguszewski, Zmiany w zakresie podstawowych wskaźników religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 26, s. 2-12.

⁶ R. Boguszewski, Kanon wiary Polaków, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 29, s. 1-3.

którą kryją się z pewnością różne wyobrażenia, a nawet niekiedy i zwykła ignorancja. W pewnych kręgach społeczeństwa pojawiają się już wyobrażenia Boga nieosobowego, zwłaszcza wśród młodzieży. Bóg jest pojmowany jako pewna Siła Transcendentna, Siła Wyższa, Energia, Siła Kosmiczna.

Także w środowiskach młodzieżowych w Polsce większość badanych uczących się lub studiujących przyznaje się do katolicyzmu i deklaruje się jako wierząca. W badaniach socjologicznych zrealizowanych w 2005 roku wśród studentów IV i V roku różnych kierunków studiów pięciu wyższych uczelni lubelskich 92,1% badanych deklarowało wyznanie rzymskokatolickie, 1,8% – prawosławne, 0,4% – inne wyznanie lub inną religię, 4,7% – nie identyfikujący się z jakimkolwiek wyznaniem, 1,0% – brak odpowiedzi. W całej zbiorowości studentów 32,2% określiło siebie jako głęboko wierzących, 54,0% – jako wierzących, 10,2% – jako obojętnych religijnie, 3,0% – jako niewierzących, 0,6% – brak odpowiedzi⁷.

Wśród ogółu studentów polskich (próba ogólnopolska) w 2012 roku 76% badanych deklarowało się jako wierzący, 15% – jako niewierzący i 9% – trudno powiedzieć. W całej zbiorowości młodzieży akademickiej 82% badanych studentów określiło siebie jako katolików, 2% – jako protestantów, 2% – jako wyznawców religii wschodnich, 1% – jako grekokatolików, 1% – jako wyznawców innych religii. W ocenie pozytywnej roli religii w życiu badanych studentów uzyskano następujące wyniki: zdecydowanie tak – 21%, raczej tak – 39%, raczej nie – 21%, zdecydowanie nie – 13%, trudno powiedzieć – 6%; w życiu młodych Polaków (odpowiednio) – 27%, 51%, 16%, 2%, 4%⁸.

Młodzież będąca w wieku 18-26 lat z woj. mazowieckiego i lubelskiego, badana w latach 2004-2005, w 93,86% przyznawała się do wyznania katolickiego, w 0,22% – do wyznania ewangelickiego, w 0,15% – do wyznania prawosławnego, w 1,27% – do innych wyznań i religii i w 4,49% – to bezwyznaniowci. W całej zbiorowości młodzieży 12,6% badanych deklarowało się jako zdecydowanie religijni, 79,1% – jako raczej religijni i 8,3% – jako niereligijni. Wiek i płeć badanych nie różnicowały religijności młodzieży, natomiast deklaracje respondentów na temat ich religijności były odmienne ze względu na miejsce zamieszkania, wykształcenie, aktualne

⁷ I. Jaguś, *Małżeństwo w opinii lubelskich studentów*, w: *Moralność współczesnego społeczeństwa polskiego. Założenia i rzeczywistość*, red. Józef Baniak, Redakcja Wydawnictw UAM – Wydział Teologiczny, Poznań 2008, s. 159-160.

⁸ A. Guzik, R. Marzęcki, Ł. Stach, *Pokolenie '89. Aksjologia i aktywność młodych Polaków*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2015, s. 170-173.

zajęcie zawodowe, pracę zawodową matki, a szczególnie ocenę związku małżeńskiego rodziców⁹.

Wśród dorosłej ludności Białegostoku w 2013 roku 8,7% badanych określiło siebie jako głęboko wierzących, 73,1% – jako wierzących, 12,0% – jako niezdecydowanych ale przywiązanych do tradycji religijnej, 3,1% – jako obojętnych w sprawach religijnych, 2,4% – jako niewierzących, 0,2% – inne odpowiedzi, 0,5% – brak odpowiedzi. W całej zbiorowości 33,3% badanych deklaroowało się jako systematycznie praktykujący, 32,7% – jako niesystematycznie praktykujący, 28,0% – jako rzadko praktykujący (okazjonalnie), 4,3% – jako w ogóle niepraktykujący i 1,7% – brak odpowiedzi¹⁰.

W społeczeństwie polskim postawy proawerzeniowe są udziałem zdecydowanej większości Polaków, ale powoli zbliżają się one do dolnej granicy tzw. oczywistości kulturowej (80%). Postawy ateistyczne należą w dalszym ciągu do rzadkości, ale w wielkich miastach dochodzą do ponad 15%. Być może ateizm nie mieści się jakby w kulturze narodowej Polaków, a ludzie niewierzący – zwłaszcza w małych środowiskach społecznych – czują się mniejszością co najwyżej tolerowaną. Jeżeli nawet ateizm jest sprawą zdecydowanej mniejszości, to postawy pośrednie między wiarą i niewiarą wydają się w pierwszej dekadzie XXI wieku wyraźnie narastać. W warunkach rozwijającego się społeczeństwa pluralistycznego wiara będzie nie tyle wynikiem „zrządzenia losu”, lecz sprawą osobistego wyboru i preferencji. Poszukuje się ustawicznie możliwości rozszerzenia zakresu wolnego wyboru w sprawach religijnych, co także sprzyja wyborowi niewiary religijnej i bezwyznaniowości.

Być może zjawisko ateizmu będzie się w przyszłości pogłębiać, na zasadach niejako swoistej „kuli śnieżnej”¹¹. W pierwszej i drugiej dekadzie XXI wieku przybywa Polaków otwarcie przyznających się do niewiary i ateizmu. Nie jest to już tylko ateizm oparty w znacznej mierze na przesłankach antyklerykalnych. W 2011 roku do Sejmu weszło ugrupowanie polityczne pod hasłami antyklerykalnymi i antykościelnymi, a wśród jego członków było wielu zdeklarowanych ateistów. W wielkich miastach są

⁹ L. Dyczewski, *Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiedzy tradycją i nowoczesnością*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009, s. 36-38.

¹⁰ M. Halicka, L. Dakowicz, A. Skreczko, *Świadomość wychowawcza białostockich rodzin*, Wydawca: Miasto Białystok, Białystok 2013, s. 24-25.

¹¹ Z. Mikołajko, *Religia, zmiana czy stabilizacja?*, w: *Polska – Europa. Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002-2012*, red. Paweł B. Sztabiński, Franciszek Sztabiński, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2014, s. 47.

organizowane marsze ateistów. W 2009 roku w Krakowie ponad pół tysiąca niewierzących manifestowało pod hasłami antyreligijnymi. Niektóre z nich znalazły się potem na billboardach w największych miastach, wystawionych przez fundację „Wolność od religii”. Od 2007 roku działa też Internetowa Lista Ateistów i Agnostyków. Wystarczy wypełnić odpowiedni formularz i wybrać jedną z trzech opcji: „ateista” (liczba dotychczasowych wpływów – 15 765 osób), „agnostyk” (4 417 osób) lub „niewierzący” (1 709 osób). Niewierzący nie są w Polsce grupą jednorodną, wręcz przeciwnie, dość zróżnicowaną¹².

Ateizm – podobnie jak przed rokiem 1989 – nie jest jeszcze w modzie, chociaż powoli wzrasta liczba ateistów i agnostyków. Modne stały się natomiast krytyczne postawy wobec Kościoła (eklezyjalny ateizm). W socjologii utrzymuje się w dalszym ciągu teza o względnej stabilności religijności w społeczeństwie polskim, deklarowanej na poziomie ogólnej przynależności wyznaniowej i religijnej. Powoli zaczynają się kształtować i konsolidować nowe środowiska ateistów, agnostyków i przeciwników Kościoła. Ateiści w Polsce nie tyle ostantacyjnie negują religię, chociaż i to ostatnio zmienia się, ile raczej żyją bez niej, zachowując często sentyment do katolickiej tradycji religijnej (bardziej ateizujący niż ateści). Wiedza socjologiczna na temat środowisk ateistycznych w Polsce jest dość ograniczona, a socjologowie – nawet jeżeli w analizach empirycznych uwzględnili jako zmienną niezależną „wiara – niewiara”, to nie przykładali szczególnej wagi do tego typu analiz (kategoria „niewierzący” była na ogół w tych badaniach niezbyt liczna).

2. Wiara i wierzenia religijne

Postępująca modernizacja społeczna w wielu krajach podważa wiarygodność religii. W nowoczesnych społeczeństwach zjawiska, dawniej wyjaśniane i interpretowane w sposób religijny, uzyskują pozareligijną interpretację. Są one społecznie i religijnie spluralizowane, jednostki w swoim życiu są konfrontowane z różnymi religiami i niereligijnymi światopoglądami, które roszczą sobie prawo do posiadania pełnej prawdy. Świadomość nowoczesnego człowieka staje się coraz bardziej zrelatywizowana i zdystansowana wobec własnej religii i własnego Kościoła. Ludziom

¹² A. Goc, M. Żyła, Raport o stanie niewiary, „Tygodnik Powszechny” 2014, nr 47, s. 11. Radosław Tyrała, Ateista, agnostyk, niewierzący...? Socjologii niereligii problemy z terminologią, „Studia Socjologiczne” 2015, nr 1, s. 149-181.

coraz trudniej jest uwierzyć w transcendentne siły: Boga czy bogów, aniołów i szatana. Religie tracą swoją dawną oczywistość kulturową, a jednostki stoją przed koniecznością osobistego wyboru wiary (przymus wybierania). Modernizacja społeczna wiąże się z sekularyzacją świadomości religijnej ludzi wierzących, ale przede wszystkim z jej pluralizacją¹³.

Wzrastający we współczesnym świecie pluralizm religijny sprawia, że w świadomości ludzi wierzących postawy wiary tracą na znaczeniu, stają się do pewnego stopnia nieokreślone i rozproszone (dyfuzyjne). W Europie, ale i w społeczeństwie polskim, przybywa tych, którzy nie traktują Biblii jako Słowa Bożego, lecz jako księgę zawierającą treści religijne, lub ważne życiowo prawdy. Coraz mniej ludzi wyobraża sobie Boga jako osobę, a także wierzy w życie po śmierci, zwłaszcza w istnienie piekła czy w zmartwychwstanie ciała. W pojmowaniu eschatologicznych prawd wiary treści chrześcijańskie przeplatają się z niechrześcijańskimi, np. z wiarą w reinkarnację. W społeczeństwach nowoczesnych wraz ze wzrostem pluralizmu religijnego świadomość wierzących staje się coraz bardziej nieokreślona. Pytanie o prawdziwość wiary wielu wiernych nie traktuje priorytetowo, raczej pozostawia je otwartym, niekiedy odnosi się do niego obojętnie¹⁴.

W sondażu CBOS z lutego 2015 roku dorośli Polacy deklarowali w następujący sposób swój stosunek do wybranych treści wiary (odpowiedź „zdecydowanie tak” i „raczej tak”): życie pozagrobowe – 65,6%, człowiek ma duszę nieśmiertelną – 69,0%, sąd ostateczny – 69,3%, zmartwychwstanie zmarłych – 61,2%, istnienie piekła – 55,4%, istnienie nieba – 70,1%, rodzimy się obciążeni grzechem pierworodnym – 59,4%, cuda, których nie można wyjaśnić za pomocą ludzkiej wiedzy – 69,3%; w 1997 roku (odpowiednio) – 71%, 76%, 77%, 67%, 59%, 72%, 70%, 60%. Wskaźnik przeciętny deklarowanej aprobaty prawd wiary w Kościele katolickim kształtował się w 1997 roku na poziomie 69% i zmniejszył się w 2015 roku do 64,9% (spadek o 4,1%). W okresie ostatnich 18 lat zmniejszyły się

¹³ P. L. Berger, Wolfram Weiße, Im Gespräch: Religiöse Pluralität und gesellschaftlicher Zusammenhalt, w: *Religiöse Differenz als Chance?: Positionen, Kontroversen, Perspektiven*, hrsg. von Wolfram Weiße, Hans-Martin Gutmann, Waxmann, Münster 2010, s. 19-20.

¹⁴ D. Pollack, Preisgabe der Säkularisierungstheorie oder Festhalten am Pluralisierungstheorem, w: *Nach dem Niedergang der Säkularisierungstheorie*, hrsg. von Peter L. Berger, Centrum für Religion und Moderne – Westfälische Wilhelms-Universität, Münster 2013, s. 25.

niecو wskaźniki wiary w nieśmiertelność duszy ludzkiej, w sąd ostateczny, życie pozagrobowe, grzech pierworodny i zmartwychwstanie zmarłych¹⁵.

Jakkolwiek około dwie trzecie badanych dorosłych Polaków deklaroowało wiarę w życie pozagrobowe, to wyobrażenia tego, co dzieje się z nami po śmierci, są o wiele bardziej zróżnicowane. W sondażu CBOS z lutego 2015 roku kształtowały się one następująco: nic, śmierć jest końcem – 17,9%, jest coś, ale nie wiem co – 31,1%, idziemy do nieba, piekła lub czyśćca – 35,7%, wszyscy idziemy do nieba – 3,7%, reinkarnujemy się, to znaczy po naszej śmierci fizycznej rodzimy się znowu na tym świecie tylko w innej postaci – 2,8%, po tym życiu roztapiamy się w czymś w rodzaju wiecznego błogostanu – 0,9%, inne odpowiedzi – 0,5%, nie wiem – 6,7%, odmowa odpowiedzi – 0,6%. Pełne zakwestionowanie życia po śmierci wyrażał nieco mniej niż co piąty badany (17,9%), nieco mniej (14,8%) deklarowało, że w ogóle nie wierzy w zbawienie. W latach 2006–2015 nie odnotowano w sondażach CBOS wyraźniejszych zmian w wierze w życie pozagrobowe, chociaż przybyło tych, którzy deklarowali, że śmierć jest definitywnym końcem (od 14% do 18%)¹⁶.

Warto także podkreślić, że w ogólnym pytaniu o wędrówkę dusz (reinkarnacja) w 2015 roku aż 30,2% badanych dorosłych Polaków odpowiedziało twierdząco, natomiast w pytaniu, co dzieje się z nami po śmierci, tylko 2,8% respondentów wyraźnie zaakceptowało, to twierdzenie. Ten ostatni wskaźnik zmniejszył się w latach 2006–2015 o 2% (od 5% do 3%). Wiarę w reinkarnację deklarowało 1% badanych uczestniczących raz w tygodniu w praktykach religijnych, 3% – praktykujących jeden lub dwa razy w miesiącu, 4% – praktykujących kilka razy w roku i 7% – w ogóle nie biorących udziału w praktykach religijnych¹⁷.

Interesujące są dane dotyczące wiary w zbawienie. W 2006 roku – według sondażu CBOS – 66% badanych dorosłych Polaków deklarowało, że każdy może być zbawiony, 11% – tylko ludzie religijni mogą być zbawieni, 4% – tylko chrześcijanie mogą być zbawieni, 1% – tylko członkowie mojego wyznania mogą być zbawieni, 9% – w ogóle nie wierzę w zbawienie, 9% – trudno powiedzieć; w 2015 roku (odpowiednio) – 61%, 8%, 4%, 0%, 15%, 12%. W latach 2006–2015 zmniejszył się o pięć punktów procentowych

¹⁵ R. Boguszewski, Zmiany w zakresie podstawowych wskaźników religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 26, s. 8–10.

¹⁶ Wyniki badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (nr 297), Komunikat z badań CBOS (do użytku wewnętrznego), Warszawa 2015, s. 22–23.

¹⁷ R. Boguszewski, Kanon wiary Polaków, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 29, s. 4–5.

wskaźnik osób przekonanych, że każdy człowiek może być zbawiony. Wśród praktykujących kilka razy w tygodniu 78% badanych było przekonanych, że każdy może być zbawiony, praktykujących raz w tygodniu – 70%, jeden lub dwa razy w miesiącu – 62%, kilka razy w roku – 58%, w ogóle niepraktykujących – 23%. Wiara w zbawienie rzadziej występuje u mieszkańców największych miast, u osób o poglądach lewicowych, osiągających najwyższe dochody, legitymujących się wyższym wykształceniem, wśród kadry kierowniczej i prywatnych przedsiębiorców¹⁸.

Przeprowadzone w latach 1997-2015 sondaże CBOS dotyczące religijności Polaków ukazały spadek ogólnych deklaracji na temat wiary i praktyk religijnych, a także w odniesieniu do szczegółowych wierzeń religijnych. „Okazuje się, że również w sensie doktrynalnym nastąpiły pewne, choć mniej intensywne zmiany, przy czym znaczna selektywność i indywidualizacja wiary ujawniały się już od początku badań nad wyznawaną przez Polaków doktryną. Uważanie się za wierzącego, a nawet regularne uczestnictwo w praktykach religijnych nie dość, że często nie oznacza akceptacji wielu podstawowych prawd wiary, to nierzadko wiąże się z uznawaniem przekonań niezgodnych z nauczaniem Kościoła katolickiego”¹⁹.

Selektywność czy wybiórczość wobec prawd wiary jest stopniowalna, tylko niekiedy całkowita, tzn. odrzuca się niektóre, nawet istotne prawdy wiary (np. nieśmiertelność duszy ludzkiej), ale przyjmuje się istnienie Boga. Nawet wśród głęboko wierzących czy praktykujących regularnie możemy odnaleźć przejawy erozji religijnej, a nawet akceptację elementów wierzeń niechrześcijańskich (swoisty eklektyzm religijny). Niektórzy wierzący nie czują się wewnętrznym zobowiązani do przyjmowania kanonu wiary religijnej w całości i w konsekwencji nie odczuwają dysonansu afektywno-poznawczego. Nawet deklarujący się jako głęboko wierzący wyrażają niekiedy wątpliwości co do niektórych treści wiary, a nawet je kwestionują. Tzw. majsterkowicze składają swoją religijność z części religii oficjalnej oraz z elementów innych religii, podobnie jak dzieci bawiące się zestawem Lego (*à la carte, bricolage, patchwork*)²⁰.

Jakkolwiek większość Polaków podziela jeszcze pokonania religijne Kościoła katolickiego, to od kilkunastu lat obserwuje się powolny proces erozji świadomości religijnej Polaków. Deklaracja typu „jestem wierzący”

¹⁸ Tamże, s. 6-7.

¹⁹ Tamże, s. 11.

²⁰ P. L. Berger, *Refleksje o dzisiejszej socjologii religii*, „Teologia Polityczna” 2009-2010, nr 5, s. 94-95.

nie zawsze oznacza akceptację podstawowych prawd wiary chrześcijańskiej, nierzadko zbiega się z wyznawaniem poglądów sprzecznych z nauczaniem dogmatycznym Kościołów chrześcijańskich. Prawdopodobnie nieco szybszy jest proces, w którym wierzenia religijne nabierają statusu zwykłych opinii wśród wielu innych niż proces bezwarunkowego kwestionowania prawd wiary religii chrześcijańskiej. I jeden i drugi proces przyczynia się do erozji świadomości religijnej i osłabienia wiarygodności religii, może być jednak także uznany – z socjologicznego punktu widzenia – jako proces autonomizacji i kreatywności religijnej.

3. Uwagi końcowe

Tendencje sekularyzacyjne i indywidualizacyjne we współczesnym świecie nie zatrzymują się przed granicami Polski, powoli docierają do naszego kraju. W społeczeństwie polskim dominującą pozostaje jeszcze religijność kościelna, przekazywana przez dwie podstawowe instytucje socjalizacji i wychowania: rodzinę i Kościół (parafie, ruchy i wspólnoty religijne, stowarzyszenia katolickie), nawet jeżeli ma ona w znacznej mierze charakter niekonsekwentny czy selektywny. Silne procesy sekularyzacji i nieco słabsze procesy indywidualizacji społeczeństwa, religii i rodziny, zderzają się z dobrze zorganizowanym i wielopłaszczyznowym oddziaływaniem ewangelizacyjnym Kościoła katolickiego i jego instytucji, a także innych Kościołów chrześcijańskich i religii. Konkurencyjność zsekularyzowanych i zindywidualizowanych oraz chrześcijańskich modeli i wzorów życia religijnego i moralnego jest coraz bardziej widoczna w społeczeństwie polskim w XXI wieku.

Można hipotetycznie założyć, że zmiany w religijności Polaków będą zmierzać w kierunku nie tyle sekularyzmu (ateizm, indyferentyzm), ile raczej zakwestionowania Kościoła jako instytucji religijnej i społecznej zarazem (religijność niezapśredniczona przez Kościół). Główną tendencją tych przemian będzie więc bardziej selektywność („miękką” lub „twardą”) niż ateizm, częściej odchodzenie od Kościoła w sensie instytucjonalnym (osłabienie praktyk religijnych) niż od religii i duchowości („wierzę w Boga, ale nie w Kościół”; „nie jestem specjalnie religijny, ale...”; „nie jestem religijny, ale poszukuję duchowości”). Dokładne scenariusze przemian religijności są trudne do określenia. Sam Kościół musi ustawicznie oscylować między instytucją moralną (zobowiązującą, normatywną) a wspólnotą mistyczną (wspólnotą wiary, ufności i nadziei). Wierzący z kolei winni być nimi nie

dlatego, że zostali uwarunkowani przez tradycję i środowisko, ale dlatego, że sami tego pragną.

Akceptacja prawd wiary katolickiej kształtuje się – mimo niekorzystnych lekkich spadków w XXI wieku – na względnie wysokim poziomie, ale pełna akceptacja wszystkich prawd wiary jest coraz rzadszym zjawiskiem. Podobnie jak dawniej, także dzisiaj kwestionowanie lub negowanie prawd wiary zależy w dużej mierze od ich charakteru. Prawdy wiary bardziej teoretyczne, mniej wiążące życiowo katolików, są częściej akceptowane niż prawdy wiary praktyczne odnoszące się do konkretnych wymagań. Według Władysława Piwowarskiego religijność polska w wymiarze wierzeń jest teocentryczna (istnieje Bóg, Trójca Święta), chrystocentryczna i mario-centriczna, mniej zaś eschatologiczna. We wszystkich tych aspektach jest ona do pewnego stopnia niekonsekwentna i selektywna²¹.

Tendencja do subiektywizmu, charakteryzująca czasy współczesne, przenosi się także do sfery religijnej. Prawdy religijne także podlegają „logice zmienności” i nie mają dostatecznych, niepodważalnych kształtów. Jednostki preferujące „logikę” zmian tworzą własną religijność, wyzwalając się częściowo spod wpływów władz religijnych i autorytetów kościelnych. Nie tyle ortodoksja, lecz raczej indywidualne doświadczenie staje się podstawą takiej religijności. Selektywność czy wybiórczość postaw wobec treści dogmatycznych katolicyzmu jest związana z procesami indywidualizacji. Część katolików chce budować swoje relacje z Bogiem na swój sposób. „Samodzielne kształtowanie treści wierzeń przez jednostkę pozostawia pole do ciągłych reinterpretacji i pozwala na pielęgnowanie sekwencji coraz to nowych form wiary bez konieczności dokonywania istotnych przewartościowań, których odzwierciedleniem byłyby formalne akty konwersji”²². Jednostki te nie rezygnują z formalnej przynależności do katolicyzmu, ale swoje wierzenia religijne kształtują według własnych potrzeb, sytuując się niekiedy na peryferiach doktrynalnego katolicyzmu.

Badania socjologiczne i sondaże opinii publicznej wskazują na stopniowy wzrost subiektywnych interpretacji prawd wiary (dogmaty wiary).

²¹ W. Piwowarski, Religijność narodu a religijność życia codziennego, w: Religijność społeczeństwa polskiego lat 80. Od pytań filozoficznych do problemów empirycznych, red. Mirosława Grabowska, Tadeusz Szawiel, Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 195.

²² D. Motak, Religia – religijność – duchowość. Przemiany zjawiska i ewolucja pojęcia, w: Orbis christianus. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Drabinie, red. Elżbieta Przybył-Sadowska, Daria Szymańska-Kuty, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 209.

Część katolików żyje i myśli po swojemu, na swój sposób tworzy własną wiarę oraz dobiera sobie pasujące do niej rytuały. Szybszej dewaluacji w świadomości badanych ulegają prawdy religijne dotyczące spraw życia pozagrobowego aniżeli prawdy dotyczące dogmatów chrystologicznych czy mariologicznych. Wyzwalając się spod wpływu autorytetów kościelnych, katolicy opierają się na własnym doświadczeniu i swoście pojmowanej duchowości. W warunkach postępującej fragmentaryzacji czy deregulacji każdy będzie miał własną religię lub wiarę religijną. Postawy religijne wielu współczesnych Polaków są dość ambiwalentne, pełne wahań i znaków zapytania. W konsekwencji mogą przyczyniać się do utrwalania swoistego klimatu nieobecności Boga w życiu codziennym lub rozpowszechniania się różnych postaci wierzeń parareligijnych.

Religious Faith and Beliefs of the Polish People during the Transformation

Summary

Abstract: It may be assumed that social, political, economic and cultural changes at the turn of the 20th and 21st centuries leave their mark on people's religious attitudes and behaviour. While we could also predict what spheres of life will exactly be influenced in the future, we are mainly concerned with the fact how and to what extent people's religious attitudes and behaviour within the society, particularly in large cities, undergo significant modifications. The author of this article tries to give an overview of the changes in people's religiousness basing on two parameters, namely, people's own profession of faith on one hand and their faith and religious beliefs on the other hand.

We may assume a hypothesis that the changes in people's religiousness will lead not so much to secularization (atheism, religious indifference) as to questioning the Church viewed as a religious and social organisation (religiousness without the mediation of the Church). Therefore, the main tendency will be selectivity ('soft' or 'hard') rather than atheism; drifting apart from the institutional Church (weakening of religious practice) rather than from religion itself or spiritual life ('I believe in God but not in the Church'; 'I am not particularly religious but...'; 'I am not religious but I pursue spirituality').

Key words: profession of faith, faith and religious beliefs, selective attitudes towards religion, social modernisation

(Tłum. Teresa Ossowska)

Bibliografia:

- P. L. Berger, Refleksje o dzisiejszej socjologii religii, „Teologia Polityczna” 2009-2010, nr 5.
- P. L. Berger, Wolfram Weiße, Im Gespräch: Religiöse Pluralität und gesellschaftlicher Zusammenhalt, w: Religiöse Differenz als Chance?: Positionen, Kontroversen, Perspektiven, hrsg. von Wolfram Weiße, Hans-Martin Gutmann, Waxmann, Münster 2010.
- P. L. Berger, Alternatywne nowoczesności, www.newsweek.pl/alternatywne-nowoczesnosci,45397,1,1.html (dostęp: 03.05.2015)
- R. Boguszewski, Kanon wiary Polaków, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 29.

- R. Boguszewski, Zmiany w zakresie podstawowych wskaźników religijności Polaków po śmierci Jana Pawła II, „Komunikat z badań CBOS” 2015, nr 26.
- L. Dyczewski, Wyobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie. Pomiedzy tradycją i nowoczesnością, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009.
- Europejski Sondaż Społeczny, www.ifispan.waw.pl (dostęp: 10.05.2015).
- A. Goc, M. Żyła, Raport o stanie niewiary, „Tygodnik Powszechny” 2014, nr 47.
- A. Guzik, R. Marzęcki, Ł. Stach, Pokolenie '89. Aksjologia i aktywność młodych Polaków, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2015.
- M. Halicka, L. Dakowicz, A. Skreczko, Świadomość wychowawcza białostockich rodzin, Wydawca: Miasto Białystok, Białystok 2013.
- I. Jaguś, Małżeństwo w opinii lubelskich studentów, w: Moralność współczesnego społeczeństwa polskiego. Założenia i rzeczywistość, red. Józef Baniak, Redakcja Wydawnictw UAM – Wydział Teologiczny, Poznań 2008.
- D. Motak, Religia – religijność – duchowość. Przemiany zjawiska i ewolucja pojęcia, w: Orbis christianus. Studia ofiarowane Profesorowi Janowi Drabinie, red. Elżbieta Przybył-Sadowska, Daria Szymańska-Kuty, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Z. Mikołajko, Religia, zmiana czy stabilizacja?, w: Polska – Europa. Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002-2012, red. Paweł B. Sztabiński, Franciszek Sztabiński, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2014.
- W. Piwowarski, Religijność narodu a religijność życia codziennego, w: Religijność społeczeństwa polskiego lat 80. Od pytań filozoficznych do problemów empirycznych, red. Mirosława Grabowska, Tadeusz Szawiel, Wydział Filozofii i Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.
- D. Pollack, Preisgabe der Säkularisierungstheorie oder Festhalten am Pluralisierungstheorem, w: Nach dem Niedergang der Säkularisierungstheorie, hrsg. von Peter L. Berger, Centrum für Religion und Moderne – Westfälische Wilhelms-Universität, Münster 2013.
- R. Tyrała, Ateista, agnostyk, niewierzący...? Socjologii niereligii problemy z terminologią, „Studia Socjologiczne” 2015, nr 1.

Nota o autorze: ks. prof. zw. dr hab. Janusz Mariański jest profesorem emerytowanym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Mirosław Kuczkowski (Gdańsk)

Św. Klara z Asyżu w polskich czasopismach tercjarskich okresu międzywojennego (1918-1939)

Abstrakt: Okres międzywojenny 1918-1939, to czas odzyskania i umocnienia niepodległości Polski, który dla wszystkich dziedzin życia Polaków miał ogromne znaczenie. W historii Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu w Polsce, był jednym z najbardziej dynamicznych okresów rozwoju tercjarstwa. W omawianym okresie każda z obediencji Pierwszego Zakonu franciszkańskiego wydawała czasopisma tercjarskie. W tym czasie oo. franciszkanie wydawali łącznie 13 tytułów, niestety niektóre z nich redagowano tylko przez kilka lat. Czasopisma te, są obecnie źródłem wiedzy historycznej o tym okresie.

Wśród licznych błogosławionych i świętych wielkiej rodziny franciszkańskiej jedno z poczytniejszych miejsc zajmuje św. Klara, gorliwa uczennica i wierna córka Serafickiego Ojca, która dostała szczęścia kontaktowania się z nim za życia i oddania mu ostatnich posług. Działalność tej świętej złączona była z działalnością Franciszka z Asyżu. Ona też miała głęboki wpływ na formowanie duchowości franciszkańskiej.

Dzieje św. Klary z Asyżu zapisane na kartach czasopism tercjarskich okresu międzywojennego (1918-1939) są przekazem uzyskanych informacji o świętej widzianych oczyma ówczesnych autorów pism, a także są cennym uzupełnieniem wiedzy o św. Klarze.

Niekiedy oprócz „suchych” faktów historycznych, czytelnik oczekuje na kolorową otoczkę w postaci opowieści, czy legend. Czasopisma tercjarskie starały się ukazać postać św. Klary nie zawsze poprawnie historycznie (wiemy to dzisiaj), chociaż z małą dozą niegroźnego uzupełnienia.

Słowa kluczowe: Tercjarstwo, św. Klara, czasopisma, legendy, opowiadania.

Wstęp

Okres międzywojenny, to czas odzyskania i umocnienia niepodległości Polski, który dla wszystkich dziedzin życia Polaków miał ogromne znaczenie, a w historii Trzeciego Zakonu w Polsce, był jednym z najbardziej

dynamicznych okresów rozwoju tercjarstwa. W tym rozkwicie tercjarstwa franciszkańskiego ważną rolę odegrały czasopisma tercjarские, które zajmowały się kwestiami związanymi z formacją, duszpasterstwem, a także dostarczały wiadomości o Kościele katolickim i Trzecim Zakonie. Były również „kanałem” informacji między tercjarzami, a Radą Główną Trzeciego Zakonu i redakcjami, a w czasach nam obecnych są źródłem wiedzy historycznej o tym okresie.

Edycja czasopism tercjarских w Polsce zaczęła się przed 1918 r., o czym należy w kilku zdaniach wspomnieć. Pierwszym czasopismem tercjarским, które ukazało się w 1883 r. był wydawany przez krakowskich kapucynów miesięcznik „Echo III Zakonu” ukazujący się do 1892 r. Kolejnym był miesięcznik „Dzwonek Trzeciego Zakonu” wydawany od 1887 r. wydawany przez franciszkanów Prowincji Niepokalanego Poczęcia w Polsce, który przyjmował różne podtytuły.

W omawianym okresie każda z obediencji Pierwszego Zakonu franciszkańskiego wydawała czasopisma tercjarские, a mianowicie:

1. Bernardyni OFM: „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, „Głos św. Franciszka Serafickiego” i „Świt Seraficki”,
2. Reformaci OFM: „Głos św. Franciszka”, „Szkoła Seraficka” i „Posłaniec św. Antoniego z Padwy”,
3. Kapucyni OFM Cap: „Rodzina Seraficka”, „Rodzina Seraficka. Dodatek Dla Księży”, „Dyrektor III-go Zakonu” oraz „Pokój i Dobro z dodatkiem „Bóg mój i wszystko”,
4. Franciszkanie OFM Conv: „Pochodnia Seraficka”, „Wiadomości Tercjarские”¹.

W Polsce, w latach 1918-1939 oo. franciszkanie wydawali 13 tytułów, niestety niektóre z nich redagowano tylko przez kilka lat (np. „Świt Seraficki”). Strony tytułowe czasopism zostały ukazane w publikacji autora referatu pt.: *Dzieje Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu na ziemiach polskich w latach 1918-1939 w świetle czasopism tercjarских*, Pelplin 2010.

Wiersz

„Pochodnia Seraficka” z 1929 roku, opublikowała wiersz o św. Klarze, w czasopiśmie nie podano autora.

¹ M. Kuczkowski, *Wstęp*, w: *Dzieje Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu na ziemiach polskich w latach 1918-1939 w świetle czasopism tercjarских*, Pelplin 2010, s. 7-18.

Święta Klara²

Jako liljowy śliczny kwiat,
Jasna i czysta
Kwitła we wiosnie młodych lat
Dla Jezu Chrysta
Przed tego świata żądzą złą
Uszła za kratę,
By nieskalaną duszę swą
Dać na obiatę.
Za miękkie szaty świata cór
Dziewicze ciało
Z węzłami pas, pokutny wór
Na się odziało.
Zasłoną skrył zakonny kwef
Urocze lica
Z radością szła na Boży zew
Klara – Dziewica.
Świętej Ją Hostji ciągnął czar –
Utajonemu
Oddała serca swego zar
Jedna – Jednemu.
Nikt inny tylko On znał Sam
Jej ócz szafiry
I w dzień i w noc gorzała tam
Jak ziarnko mirry.
Duchem wśród gwiezdnych żyła pól
Między świętami
Lecz rozumiała zło i ból
I nędzę ziemi.
I gdzie pracował Mniejszy Brat
Dla dusz i Boga
Cichą modlitwą szła mu w ślad
Siostra Uboga.
Błogosławiony naród, kraj!
W Lilje bogaty!
Ojczyźnie naszej, Jezu, daj
Dusz świętych kwiaty.

² Święta Klara, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1929), s. 226-227.

Analiza czasopism

Niestety św. Klara w czasopismach tercjarskich nie była znacząco eksponowana. W większości artykułów o Klarze są tylko wzmianki, a tekstów dotyczących biogramów jest tylko kilka (4). Uważam, iż nie należy za ten stan rzeczy winić redaktorów czasopism, można postawić tezę, iż był to ówczesny stan rzeczy w ukazywaniu kobiet w prasie religijnej. Problem ten zasługuje na podjęcie dalszych badań w tej kwestii.

Analiza dotyczy ukazania postaci św. Klary w prasie tercjarskiej, a obejmuje tytuł czasopisma, wydawcę, redaktorów naczelnych, czasookresu wydania i ilości opublikowanych artykułów, a mianowicie:

1. „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, oo. bernardyni krakowscy (OFM), Kraków, Lwów; redaktorzy: o. C. Bogdalski, o. W. Biegus, o. F. Kędzierski; 1918-1939; artykułów - 17,
2. „Pochodnia Seraficka”, oo. franciszkanie krakowscy (OFMConv), Kraków; redaktor: o. C. Keller; 1926-1932; artykułów - 2,
3. „Szkoła Seraficka”, oo. franciszkanie Prowincji Wniebowzięcia N.M.P., Panewnik, Wieluń, Kobyliń, Miejska Górka – Wielkopolska; redaktorzy: o. Grzegorz Moczygęba, o. Władysław Gawlik, o. Bernardyn Grzyśka; 1926,1934; artykułów - 2,
4. „Rodzina Seraficka”, oo. kapucyni warszawscy (OFMCap); redaktorzy: o. Viator [Rytel], o. Bernardyn [Zontag], o. Benwenuty a Postolice, o. Archanioł [Brzeziński]; 1926; artykułów - 2,
5. „Pokój i Dobro”, oo. kapucyni krakowscy (OFMCap), redaktor: o. Alojzy z Komborni [Wojnar], artykułów - 1.

Razem o św. Klarze opublikowano 28 artykułów.

Łączna ilość stron tekstu w czasopismach³ o św. Klarze przedstawia się następująco: „Dzwonek Trzeciego Zakonu” – 114, „Pochodnia Seraficka” – 15, „Rodzina Seraficka” – 6, „Szkoła Seraficka” – 4 i „Pokój i Dobro” – 1.

Razem opublikowano 140 stron.

Średnio rocznie opublikowano:

- a) artykułów – 1,5,
- b) stron – 6,5.

Na łamach czasopism ukazywały się artykuły związane z Drugim Zakonem, których także ilościowo było niewiele. Analiza w tym przy-

³ Nawet kilka napisanych zdań na stronie przyjęto w zestawieniu jako całą stronę.

padku obejmuje tytuł czasopisma, czasookres i ilość wydanych artykułów, a mianowicie:

1. „Szkola Seraficka”, 1928 – 1936, artykułów – 10,
2. „Pochodnia Seraficka”, 1933, artykułów – 2,
3. „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 1920, 1937, artykułów – 2,
4. „Głos św. Franciszka”, 1926, artykułów – 1.

Razem opublikowano 15 artykułów.

Ilość stron w czasopismach o Drugim Zakonie:

1. „Szkola Seraficka”, 32,
2. „Pochodnia Seraficka”, 9,
3. „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 8,
4. „Pokój i Dobro”, 3.

Razem stron – 52.

Średnio rocznie opublikowano:

- artykułów – 0,7,
- stron – 2,5.

Sztuki sceniczne

W czasopismach drukowano teksty sztuk scenicznych związanych ze św. Klarą, które wykorzystywano przez kongregacje Trzeciego Zakonu. Autorami niektórych sztuk scenicznych byli tercjarze franciszkańscy: Zofia Glossówna i Wiktor Stroka. Postać św. Klary ukazano w pięciu poniżej podanych utworach.

*Jaselka. Św. Franciszek z trzema swemi zakonami u Żłóbka*⁴

Był to obraz sceniczny w którym Klara reprezentowała Drugi Zakon z dwiema siostrami. W tej sztuce Klara wygłasza tylko jedną kwestię, a mianowicie: „w domu ojców bogatych Twój głos, Boże Dziecię, Usłyszałam – i poszłam jak ptaszę bezdomne. Lecz opatrność twa, jako jutrzienka wśród nocy, Przez życia oceany mię wiodła ogromne. Tyś mi, Panie, dał światłość dnia – a ja ołsniona, Jako ojciec Franciszek w blask wznosił ramiona. I wiare w życie przemieniając czyny, Oddałam Ci mych córek zastępy niewinne. Oto ze mną te córki kłękają u żłóbka, i hołd Ci niosą jasny pośród hołdów mnóstwa. Błogosław, Dziecię, Klarze – Franciszkowej siostrze, Jak on przybranej w szatę pokory, ubóstwa”.

⁴ „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 1 (1924), s. 19-28.

Święta Klara dziewica Drugiego Zakonu św. Franciszka z Asyżu⁵

Sztuka sceniczna w ośmiu obrazach, wśród osób występują: Franciszek, Hortulana, Favorino, Agnieszka, Beatrycze, Bona, Gertruda, Rufin, Masseusz, Ksieni, siostry (Marta, Bernarda, Otylia), hr. Scifi.

Święty Franciszek z *Assyżu*⁶

Św. Klara w tym utworze występuje w trzecim i czwartym akcie. Wśród osób występują: św. Franciszek, Agnieszka (siostra), św. Antoni, bp Gwido, Cattani, Egidio, Tancredi, Jan z Penny, Quintavalle, Silvester, Leone, Jacoba, Junipero, Masseo, Elias Bombarone i czterech mieszczan z Asyżu.

Żywe obrazy⁷

Sztuka napisana na różne okazje franciszkańskich spotkań, św. Klara przedstawiona została z monstancją.

*Wzgardzicielki świata*⁸

Utwór sceniczny z XIII w., w którym występują następujące osoby: św. Klara, św. Agnieszka – siostra Klary, św. Hortulana – matka Klary, Bonna Guelfucio – ciocia Klary, Amata – bliska krewna Klary, Franciszek, Batric – siostra Klary, Beata, Angela i Wiktoria – służące.

Ilustracje

Oprócz tekstów związanych za św. Klarą przedstawione zostały

1. *Św. Franciszek i św. Klara adorują Dzieciątko Jezus*, w: „Posłaniec św. Antoniego z Padwy”, 1 (1927), s. tytułowa

⁵ Święta Klara dziewica Drugiego Zakonu św. Franciszka z Asyżu, w: „Dzwonek Jubileuszowy Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 9 (1926), s. 549-562, a także nr 11 (1926), s. 674-693 oraz nr 12 (1926), s. 743-747.

⁶ W. Stroka, Święty Franciszek z *Assyżu*, w: „Pochodnia Seraficka”, 4 (1926), s. 114-128, a także nr 5 (1926), s. 149-160.

⁷ Żywe obrazy, w: „Dzwonek Jubileuszowy Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 10 (1926), s. 635-640.

⁸ *Wzgardzicielki świata*, w: „Pochodnia Seraficka”, 2 (1933), s. 60-63, a także nr 3 (1933), s. 94-96 oraz nr 4 (1933), s. 126-128 i 6 (1933), s. 190-192, a także nr 7 (1933), s. 220-224 oraz nr 8 (1933), s. 253-256 i nr 10 (1933), s. 316-319, a także nr 11 (1933), s. 350-352.

2. Św. Franciszek Seraficki założyciel 3-ch Zakonów, św. Klara, św. Ludwik i św. Elżbieta u stóp Niepokalanej, w: „Pokój i Dobro”, 12-13 (1939), s. tytułowa

3. Św. Klara Asyska pierworodna Córa duchowna św. Franciszka, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1929), s. tytułowa

również ilustracje, które ukazały się w sześciu edycjach⁹. Niektóre z ilustracji w wydaniach zdublowano i w związku z tym przedstawiono poniżej w pięciu obrazach.

⁹ Św. Klara Asyska pierworodna Córa duchowna św. Franciszka, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1929), s. tytułowa, a także R. Gościński, Św. Klara Asyska, w: „Pochodnia Seraficka”, 7 (1932), s. 216 oraz Św. Franciszek Seraficki, założyciel 3-ch Zakonów, św. Klara, św. Ludwik i św. Elżbieta u stóp Niepokalanej, w: „Pokój i Dobro”, 12-13 (1939), s. tytułowa i Św. Franciszek i św. Klara adorują Dzieciątko Jezus, w: „Posłaniec św. Antoniego z Padwy”, 1 (1927), s. 1, a także Św. Klara, w: „Szkoła Seraficka”, 7 (1934), s. 199 oraz Św. Klara z Najświętszym Sakramentem, w: „Szkoła Seraficka”, 8 (1926), s. 8.

4. Św. Klara z Asyżu, w: „Szkoła Seraficka”, 7-8 (1935), s. 199

5. Św. Klara z Najśw. Sakramentem, w: „Szkoła Seraficka”, 8 (1926), s. 8

Propozycja wydawnicza

Oferta wydawnicza zaprezentowana w czasopismach tercjarskich okresu międzywojennego dotycząca św. Klary z Asyżu, w porównaniu do innej literatury franciszkańskiej, była bardzo umiarkowana. Tylko niektóre z czasopism, a mianowicie: „Wiadomości Tercjarskie”, „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, „Szkoła Seraficka” i „Pochodnia Seraficka”, proponowały książki związane ze świętą¹⁰. Do sprzedaży oferowano następujące pozycje: „Żywo-

¹⁰ Z polskiej literatury franciszkańskiej, w: „Wiadomości Tercjarskie”, 4 (1928), s. 125: „29). Z. Glossówna – Lwów 1927. „Św. Klara” – utwór sceniczny z życia założycielki II Zakonu. 34) Wydawnictwo P.P. Franciszkanek – Lwów 1928. „Żywoť św. Klary z Asyżu”, a także w 5 (1928), s. 163: „Wydawnictwo OO. Reformatów, Kraków, ul. Reformacka 4. 2) żywoť św. Klary – M. Bergnin, tłumaczył O. Szczepaniak” oraz nr 6 (1928), s. 184-185: - Sekretariat Rada Główna, Kraków ul. Loretńska 11 1928 – brak, - Administracja „Pochodni Serafickiej”, Kraków OO. Franciszkanie – brak, - Administracja „Dzwonka”, Lwów OO. Bernardyni – utwór sceniczny Z. Glossówny „św. Klara”, 50 gr. - Administracja „Posłańca św. Antoniego”, Lwów, ul. Janowska 66, OO. Reformaci – żywoť św. Klary, 50 gr. i U OO. Reformatów nabyć można, w: „Wiadomości Tercjarskie”, 12 (1930), s. 365: „Żywoť św. Klary, 50 gr., a także W redakcji „Dzwonka Trzeciego Zakonu” można nabyć, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 10 (1938), s. 369: żywoť św. Klary, 0,20 zł oraz Szkoła Seraficka Redakcja w Klasztorze OO. Franciszkanów w Rybniku, w: „Szkoła Seraficka”, 12 (1932), s. 384.

św. Klary” w cenie 20 gr. i 50 gr., a także „Św. Klara” (utwór sceniczny) Zofii Glossówny i „Św. Klara w 8 obrazkach” w cenie 0,80 zł.

Rada Główna Trzeciego Zakonu w Polsce m.in. poprzez „Wiadomości Tercjarskie” zachęcała do tworzenia bibliotek tercjarskich. W związku z tym, podawano wykazy książek, jakie powinny być w każdej bibliotece tercjarskiej, jednak nie znalazła się tam żadna książka o św. Klarze¹¹.

Cuda i inne zdarzenia

Za wstawiennictwem Klary już za jej życia następowały rzeczy niezwykłe. O niektórych wspomniano w czasopismach i zostały one poniżej przedstawione.

Gdy pewnego razu zabrakło w klasztorze oliwy, a siostry się z tym bardzo zaniepokoiły, wtedy Klara wzięła butelkę i ją wymyła, po tej czynności butelka napełniła się najwyborniejszą oliwą.

Innym razem nakarmiła pięćdziesiąt sióstr jedną połową chleba.

Kolejnym wydarzeniem było przywrócenie zdrowia siostrom: jednej powróciła mowa, druga została uleczona z wodnej puchliny, a inna z głuchoty¹².

Cudownym zdarzeniem było ocalenie klasztoru i Asyżu od najazdu mahometan. Kiedy hordy Fryderyka II zajęły Umbrię i podeszły pod Asyż, klasztor ubogich panien znalazł się w wielkim niebezpieczeństwie. Prerażone siostry widokiem żołnierzy podchodzących pod klasztor, otoczyły chorą Klarę leżącą w łóżku prosząc o pomoc. Pod wpływem próśb, Klara kazała, aby ją przeniesiono pod drzwi klasztoru i przyniesiono puszkę z Najświętszym Sakramentem. Następnie gorąco się modliła: „O Boże, nie oddaj w ręce tych pogan dusz służebnic Twoich, obroń je Sam, bo ja nic nie mogę”. Po modlitwie wszystkie zebrane zakonnice usłyszały głos

¹¹ *Spis książek, które powinny się znajdować w każdej bibliotece Tercjarskiej*, w: „Wiadomości Tercjarskie”, 10 (1930), s. 278-279: „1) Żywot św. O. Franciszka. 2) Pamiętnik jubileuszowy 700 rocznicy założenia III Zak. 3) Pamiątka z jubileuszu 700 rocznicy śmierci św. O. Franciszka. 4) Doskonała Tercjarka. 5) Wszystkie polskie miesięczniki tercjarskie, a mianowicie: Dzwonek T.Z., Rodzina Seraficka, Pochodnia Seraficka, Szkoła Seraficka, Posłaniec św. Antoniego z Padwy. 7) Żywot św. Elżbiety księżnej Turyngskiej. 8) Organizacja i działalność III zak. C. Bogdalski. 9) Katechizm III Zakonu. 10) Trzeci zakon św. Franciszka dla czego Zapoznany. 11) Książka o. Konstantego p.t. Czy umiesz się spowiadać. 12) Czytanki tercjarskie. 13. Duch św. Franciszka z Asyżu tł. X. Rękasa. 14) Śladami Serafickiego Ojca. Nakł. Posłańca św. Antoniego.”

¹² Innocenty, Święta matka Klara, w: „Szkoła Seraficka”, 8 (1926), s. 7-10.

Jezusa: „Ja was zawsze obronię”. Natychmiast przerażeni żołnierze uciekli od murów klasztornych”¹³.

Pomiędzy materiałami dotyczącymi sprawy kanonizacyjnej, znajdowała się następująca opowieść. Klara ze względu na swoją chorobę od kilkunastu lat nie opuszczała łóżka. Jednak nie zważając na chorobę, nie chciała być bezużyteczną i wykonywała roboty ręczne w pozycji półleżącej. Przeważnie przędła nici z lnu, a następnie z nich siostry tkwały korporały i bieliznę kościelną, rozdawaną później do biednych parafii.

Pewnego dnia Klara będąc sama w celi potrzebowała ręcznika, lecz on niestety był za daleko, a wskutek choroby nie mogła się przemieszczać. W tym czasie przez lekko uchylone drzwi weszła do celi „klasztorna kotka”, która zębami uchwyciła ręcznik i chciała go przeciągnąć po podłodze do chorej. Natomiast Klara uprzedziła kotkę i skarciła ją za to, że może w ten sposób ręcznik pobrudzić. Kotka jakby zrozumiała i łapkami zwinęła ręcznik w kłębek, następnie wzięła go w pyszczek i zaniosiła chorej nie dotykając nim podłogi.

Wzruszona i pocieszona pomocą Opatrzności Bożej, opowiedziała o zdarzeniu s. Franciszce, która później przedstawiła sprawę trybunałowi kościelnemu wyznaczonemu dla przeprowadzenia postępowania w kwestii kanonizacji Klary¹⁴.

Tytuły świętej

W artykułach o św. Klarze znajduje się wiele przymiotników związanych z tą postacią, a które warto wyartykułować. Słowa te, niech będą częściowym dopełnieniem naszego wyobrażenia o świętej. Klarze przypisano piękne tytuły, między innymi tak ją nazywano:

- roślina św. Franciszka¹⁵,
- kwiat całego ruchu franciszkańskiego¹⁶,

¹³ Tamże, s. 10, a także Ś-ta Klara z Asyżu. *Założycielka II Zakonu św. O. Franciszka (1194-1253 r.). Dzień obchodu 12 sierpnia*, w: „Rodzina Seraficka”, 8 (1926), s. 247: „św. Klara, wzięwszy Najśw. Sakrament, wyszła na spotkanie wrogów. Jasność nieziemską biła od Najśw. Hostyi, co zrobiło takie wrażenie na niewiernych, że cofnęli się w zamieszaniu – klasztor i miasto były ocalone za wstawnictwem Świętej”.

¹⁴ *Kotka świętej Klary z Asyżu*, w: „Rodzina Seraficka”, 5 (1929), s. 139-140.

¹⁵ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, w: „Pochodnia Seraficka”, 7 (1932), s. 216: „Była ona i zawsze jest jego kwiatem całego ruchu franciszkańskiego, a zapach tego kwiatu, niewymownie czysty i przenikliwy, promieniuje ciągle, po siedmiu wiekach, z małego kąta na ziemi, w którym wychylił się na światło dzieńne”.

¹⁶ Tamże: „Była ona i zawsze jeszcze jest kwiatem całego ruchu franciszkańskiego, a zapach

- najpiękniejszy kwiat w ogrodzie serafickim¹⁷,
- szlachetny kwiat¹⁸,
- anielska Klara¹⁹
- jakby latarnia morska (w odniesieniu do II Zakonu)²⁰,
- wspaniała ambona w Kościele katolickim²¹,
- piękna i zdobna w dary natury²²,
- niezwykle piękna i pełna wdzięku²³,
- jasna, czysta, sławna²⁴,
- wielka uczennica i córka duchowa św. Franciszka²⁵,
- naśladowczyni w modlitwie króla pustelników św. Pawła²⁶,
- miłośniczka ubóstwa²⁷,
- surowa względem siebie samej²⁸,
- pierwsza w pokorze, ubóstwie, umartwieniu i modlitwie²⁹,
- najpokorniejsza, najwięcej umartwiona, najwięcej oddana Bogu³⁰,
- najlepsza i najukochańsza matka dla sióstr³¹,

togo kwiatu, niewymownie czysty i przenikliwy, promieniuje ciągle, po siedmiu wiekach, z małego kątku, na ziemi, w którym wychylił się na światło dzienne”.

- ¹⁷ Żywot św. Franciszka z Asyżu. Św. Klara (1212), w: „Pochodnia Seraficka”, 10 (1928), s. 293: „Najpiękniejszym kwiatem w ogrodzie serafickim bez wątpienia jest św. Klara”.
- ¹⁸ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 217: „A on posłyszawszy o zamiarach Klary postanowił „wykraść złemu światu ten szlachetny kwiat, aby nim ozdobić boskiego Mistrza”.
- ¹⁹ Żywot św. Franciszka z Asyżu. Św. Klara (1212), s. 293: „Franciszek przygotowuje z największą starannością anielska Klarę i stawia na czele niewinnych i czystych dziewic”.
- ²⁰ Tamże: „która z przystani cnoty rzuca w około olbrzymie snopy światła ewangelicznego dla nieszczęśliwych rozbitków wśród ciemności zmysłowego życia na wzburzonym morzu świata”.
- ²¹ Tamże, s. 294: z której „uświęcony stan panieństwa miał przemawiać nadnaturalną siłą rzeczywistości do milionów serc ugrzęzłych w błocie niemoralności i wlokących marne życie poza Bogiem”
- ²² Tamże, s. 295.
- ²³ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 217.
- ²⁴ Tamże, s. 215.
- ²⁵ Tamże, s. 216.
- ²⁶ Tamże, s. 217.
- ²⁷ Innocenty, Święta matka Klara, s. 9.
- ²⁸ Tamże.
- ²⁹ Żywot św. Franciszka z Asyżu. Zakon Klarysek, w: „Pochodnia Seraficka”, 11 (1928), s. 327.
- ³⁰ Tamże, s. 328.
- ³¹ Tamże.

- prawdziwa matka dla swoich zakonnych córek,
- porywający wzór wszelkich cnót³²,
- mistrzyni w życiu duchowym,
- była słońcem między gwiazdami³³.

O ważniejszych wydarzeniach związanych ze świętą.

Przyjrzymy się tylko wybranym momentom z jej życia i po śmierci.

Narodzenie i młodość

Urodziła się w 1193 roku (lub 1194) w Asyżu, córka Ortolany (Hortulany) i Favarone Offreduccio³⁴. Na chrzcie otrzymała imię Klara, które wybrała jej matka, „gdyż już przed urodzeniem swojej dzieciny miała objawienie, iż dziecię, które ona porodzi, oświeci cały świat”³⁵. Imię to powiązane zostało z łacińskim *clarus*, oznaczające przymiotniki: jasny, wyraźny, jaśniejący, sławny, osławiony³⁶.

Następną ważną sprawą, jak podają czasopisma, było to, że Klara od swoich najmłodszych lat odznaczała się szczególnym umiłowaniem Ukrzyżowanego Jezusa Chrystusa i z obojętnością podchodziła do rozrywek światowych. Kiedy miała się ubrać odświętnie, to „kładła za pokutę podspół na gołe ciało ostrą i twardą włosiennicę”³⁷.

Od młodości rozczytywała się w „Złotej Legendzie” Jakuba de Voragine, opowiadającej o dawnych Ojcach Kościoła (Pustyni), ta lektura wywarła na niej wielki wpływ. Jeszcze jako młodziutka dziewczyna odma-

³² Żywot św. Franciszka z Asyżu. *Klasztor św. Damiana*, w: „Pochodnia Seraficka”, 12 (1928), s. 359.

³³ Tamże, s. 360.

³⁴ Święta *Hortulana matka św. Klary*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 1 (1920), s. 6: „Pochodziła Hortulana ze Spoleto, gdzie jej starodawny i przezacny ród od niepamiętnych czasów zasłużonego zażywał poważania. Wydana w młodych leciach w małżeństwo za równie dostojnego rodem młodzieńca Faworiana Scifi, wytworzyła ognisko rodzinne, które już w niedługich latach zasłynęło z cnót przedziwnych i prawdziwie chrześcijańskiego żywota”.

³⁵ Innocenty, Święta matka Klara, w: „Szkola Seraficka”, 8 (1926), s. 8.

³⁶ *Clarus*, w: *Słownik Łaciński – Polski*, Warszawa 1996, s. 91, a także R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 215: „Klara! Jasna. Czysta. Sławna. Te znaczenia kryje w sobie łaciński wyraz clara i wszystkie odpowiadają w najwyższym stopniu św. Klarze z Asyżu. Klarze Schifi”.

³⁷ Innocenty, Święta matka Klara, s. 8.

wiała codziennie wielką liczbę modlitw, odliczając je małymi kamyczkami „naśladując króla pustelników, św. Pawła”³⁸.

Rozbudzenie powołania

Gdy podczas jednego z kazań Franciszek opowiadał o szczęściu dusz wyrzekających się świata dla Boga, wtedy w duszy Klary dokonało się postanowienie, aby pod kierownictwem Franciszka wieść życie ubogie, jakie wiedli jego braci mniejsi³⁹. Usłyszane słowa Franciszka zdecydowały o dalszym życiu Klary⁴⁰. W niedzielę Palmową tego roku będąc na nabożeństwie w katedrze asyjskiej Klara otrzymała od bpa Gwido Secondi poświęconą palmę ze słowami zachęty dla nowego życia⁴¹. Zdarzenie z kościoła ugruntowało wcześniejsze postanowienie.

Początek życia zakonnego – Porcjunkula

Klara w towarzystwie wtajemniczonej we wszystko ciotki Bony Guelfucci późnym wieczorem opuściła dom rodzinny, aby udać się do Porcjunkuli. Niestety boczna furka przez którą zamierzały wyjść, została zawałona wielkimi kamieniami, których kobiety nie mogły usunąć. Jednak Klara ufna w pomoc Bożą, ze znakiem krzyża świętego udała się przed siebie

³⁸ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 216-217.

³⁹ Święta Hortulana matka św. Klary, s. 6, a także Świętobl. Hortulana wd D.Z. matka św. Klary, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 1 (1929), s. 4.

⁴⁰ Ś-ta Klara z Asyżu. Założycielka II Zakonu św. O. Franciszka (1194-1253 r.). Dzień obchodu 12 sierpnia, w: „Rodzina Seraficka”, 8 (1926), s. 245: „Uczęszczała na nie i Klara, czując się przejętą do głębi duszy natchnionej słowami człowieka Bożego. Ta gorliwość nie uszła uwagi Ś-go Franciszka, który rozpoznał wśród tłumu wybraną duszę tej dziewczyny, przeznaczoną przez Boga do wielkich rzeczy. Zwrócił się więc do niej, zachęcając do wytrwania w pogardzie względem rzeczy doczesnych i doradzał, by panieństwo swe poświęciła Bogu ze względu na nagrodę, jaką oczekuje w niebie Oblubienice najwyższego Króla”.

⁴¹ Hajot, *Patronka miesięczna. Święta Klara z Asyża 1194-1253*, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1930), s. 225: „Biskup Gwido znał dobrze tą pobożną dziewczę. Wiedział, że Klara jej na imię, że jest córką Hortulany i Favorina Scefi, słyszał o niezwykłych przymiotach jej duszy, wiedział, że wychowywana wśród dostatków i przepychu, ziemskimi dobrami gardziła i pragnęła iść śladami Brata Mniejszego Franciszka, który właśnie w Asyżu szereg kazań wygłosił. Świętobliwy Biskup, znawca dusz odgadł, że Klara w tej chwili ważne plany przedstawia Chrystusowi Panu i o łaskę, pomoc i błogosławieństwo na nową drogę życia błaga. Zszedł więc ze stopni ołtarza, zbliżył się do rozmodlonej Klary, wręczył jej poświęconą palmę i z wyrazem serdecznego ojcowskiego uczucia udzielił jej błogosławieństwa”.

„i stał się cud: kamienie same bez szelestu usunęły się na bok, zostawiając wolne przejście”⁴².

Potem obie udały się do kościoła Matki Boskiej Anielskiej, gdzie przyjscia „już św. Franciszek z chórem swych braci oczekiwał”⁴³.

Przy blasku płonących pochodni wprowadzono Klarę z jej towarzyszką do świątyni, następnie odśpiewano hymn „Veni Creator” – wtedy, Franciszek po modlitwie i przemowie ubrał Klarę w gruby popielaty habit, a głowę nakrył welonem.

W ówczesnych czasach nie poprzedzał uroczystej profesji nowicjat, więc zaraz po obłóczynach złożyła Klara śluby zakonne: posłuszeństwa, ubóstwa i czystości⁴⁴ oraz „dodając czwarty posłuszeństwa dla Franciszka, jako dla swego mistrza”⁴⁵. W ten sposób „zapoczątkował św. O. Franciszek II Zakon żeński „Sióstr ubogich” później „Klaryskami” zwanych”⁴⁶.

Życie w klasztorze

Klara zachowywała dwa razy w roku post czterdziestodniowy o chlebie i wodzie, a także przez długie lata, trzy dni w tygodniu nie przyjmowała

⁴² Hajot, *Patronka miesięczna. Święta Klara*, s. 226.

⁴³ Innocenty, *Święta matka Klara*, s. 9.

⁴⁴ *Z życia świętych*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 3 (1918), s. 2-3: „A potem ze łzą wzruszenia ślubowała w ręce Franciszka: że wieczną zachowa czystość, wieczne posłuszeństwo i wieczne ubóstwo”.

⁴⁵ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 218.

⁴⁶ Hajot, *Patronka miesięczna. Święta Klara*, s. 226, a także Innocenty, *Święta matka Klara*, w: „Szkoła Seraficka”, 8 (1926), s. 9: „Gdy Klara uklękła przed ukrzyżowanym Chrystusem, przed którym niegdyś i św. Franciszek w podobnym nastroju klęczał, zrzuciła z siebie kosztowne szaty, włożyła na nie się gruby habit koloru popielatego, przepasała biodra sznurem, poczem zarzęciły nożyce w dłoni św. Franciszka, a bujne włosy opadły z głowy Klary. Tą ceremonią do głębi serca wzruszona, złożyła ślub czystości, posłuszeństwa i ubóstwa” oraz Św. Klara, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 8 (1931), s. 229: „Dostojna hrabianka de Scifi, pierworodna córka św. Franciszka w Jego Drugim Zakonie, niedościgniony wzór dla tzw. inteligencji naszych czasów. „Zamieniając złotolice szaty na gruby welon pokutny w wygodną komnatę księżącą na nędzną, ubożuchną celkę zakonną” i *Założenie Zakonu Klarysek*, w: „Rodzina Seraficka”, 3 (1926), s. 75: „O działalności Franciszka i kazaniach jego dowiedziała się pewna zamożna i znakomita niewiasta, imieniem Klara, która zapragnęła obrać go za swego duchowego przewodnika. Uprosiła go potem o przyjęcie do stanu zakonnego i została umieszczona w Asyżu, przy kościele św. Damjana, gdzie do dziś przechowywały się liczne po niej pamiętki. Do Klary poczęły się przyłączać inne pobożne niewiasty, które, pragnąc zastosować się w życiu do reguły Franciszka, wyjednały u niego napisanie jej i w ten sposób powstał tak zwany Drugi Zakon Św. Franciszka, czyli Klarysek”.

zadnego pokarmu⁴⁷. Surowe życie i umartwienia, jakie nakładała na siebie, nadwyrężyły jej zdrowie i siły. Gdy o jej stanie zdrowia dowiedział się papież Grzegorz IX (1227-1241) zalecił, aby złagodziła praktyki, obiecując udzielenie dyspensy. Jednak Klara na propozycję papieża odpowiedziała: „Ojciec Święty odpuść mi moje grzechy, lecz nie zwalniaj od obowiązku wykonywania rad mojego Mistrza”⁴⁸. Przez ducha pokory, chciała się zrzec funkcji przełożonej, lecz nie uzyskała zgody.

Spotkania z Franciszkiem

Franciszek zamierzał wycofać się z czynnego życia apostolskiego i zerwać całkowicie ze światem zewnętrznym, miał jednak obawy czy nowa droga byłaby zgodna z wolą Bożą. W tej istotnej dla niego sprawie zwrócił się do Klary i za jej namową „porzucił tę myśl, postanowił zostać wśród ludzi i dla ich zbawienia pracować”⁴⁹.

Klasztor „Ubogich Panien” dla Franciszka był bardzo ważny, w 1225 roku chory, prawie ociemniały spotkał się z Klarą przy kościele św. Damiana. Jako duchowy opiekun napisał list do sióstr, w którym obiecał, iż niedługo go ujrzą. Niestety, te słowa nie spełniły się za jego życia lecz po śmierci, gdy przenoszono ciało do Asyżu, a kondukt żałobny zatrzymał się przy klasztorze⁵⁰.

Ojciec Klary przez długi czas nie mógł się pogodzić z faktem przejścia Klary do klasztoru. Pomimo tego, doczekał się jeszcze dwóch „niespodzianek”, a mianowicie młodsze córki: Agnieszka i Beatrycze poszły w ślady Klary. Pod koniec swojego życia uznał wolę Boga i był uszczęśliwiony, że ma trzy córki w klasztorze. Po jego śmierci do klasztoru wstąpiła także jego żona Ortolana⁵¹.

Zgon i pogrzeb Klary

O złym stanie zdrowia Klary został powiadomiony papież Innocenty IV, który w otoczeniu 4 kardynałów udał się do Klary. Po przybyciu papieża do San Damiano, schorowana Klara ucałowała stopy papieża i poprosiła

⁴⁷ Innocenty, Święta matka Klara, s. 9.

⁴⁸ Ś-ta Klara z Asyżu. *Założycielka II Zakonu św. O. Franciszka (1194-1253 r.). Dzień obchodu 12 sierpnia*, w: „Rodzina Seraficka”, 8 (1926), s. 247.

⁴⁹ *Ze św. Franciszkiem ku Bogu*, w: Szkoła Seraficka”, (1930), s. 18.

⁵⁰ Ś-ta Klara z Asyżu. *Założycielka II Zakonu*, s. 246, a także *Z ruchu jubileuszowego*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 4 (1926), s. 207-211.

⁵¹ R. Gościński, *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, s. 218.

o odpuszczenie grzechów: „dał by Bóg, spełniając jej życzenie, zauważyć na to Papież, bym sam nie potrzebował większego odpustu”⁵².

Dnia 10 sierpnia 1253 roku późnym wieczorem, gdy wszystkie siostry zakonne zgromadziły się wokół umierającej Ksieni, ta zwróciła się do swej siostry Agnieszki ze słowami: „Czy widzisz córko moja, króla chwały na którego patrzę? Zanim zapytana zdołała odpowiedzieć, zobaczyły wszystkie siostry długą procesję świętych dziewic w bieli, w złotych koronkach na głowie, wchodzących do celi ich Matki. Poprowadziła je sama Królowa Anielska, z której oblicza biła światłość jaśniejsza od słonecznych promieni. Najświętsza Pani pochyliła się nad gorliwą swą czcicielką i złożyła na czole umierającej pocałunek pokoju. Potem każda z świętych dziewic zbliżała się do świętej Klary, jakby winszując szczęścia, które ją czeka. Uśmiech nadziemskiej radości zajaśniał na obliczu Klary a dusza jej uleciała do nieba w towarzystwie przybyłego po nią orszaku”⁵³. Odeszła do wieczności 11 sierpnia 1253 r. w klasztorze św. Damiana.

Klara zmarła poza murami ówczesnego Asyżu. Mieszkańcy bojąc się, aby nie zabrano ciała zmarłej, przenieśli ją do miasta i pochowali w kościele św. Jerzego w tej samej kaplicy, gdzie przed 25 laty czasowo pochowano św. Franciszka⁵⁴. W 1260 r. po wybudowaniu kościoła ku czci świętej i pod jej wezwaniem, „przeniesiono do niej i święte jej zwłoki i spuszczone je w kamiennej trumnie, obwiedzionej żelaznymi sznurami i łańcuchami, w grób głębokości 15 stóp, wykopany pod wielkim ołtarzem. Grób ten następnie zamurowano i zasypano ziemią i gruzem”⁵⁵.

Wydarzenia późniejsze

Z biegiem lat zapomniano o pochówku, a dokładniejszych danych na temat umiejscowienia trumny nie można było określić. W 1850 r. za zgodą papieża Piusa IX (1846-1878) dokonano poszukiwań miejsca złożenia do grobu. Po usunięciu gruzów, murów i piasku odnaleziono trumnę, jednak dalsze czynności zostały wstrzymane.

⁵² Ś-ta Klara z *Assyżu. Założycielka II Zakonu*, s. 247.

⁵³ Hajot, *Patronka miesięczna. Święta Klara*, s. 228.

⁵⁴ *Odnalezienie ciała Serafickiego Patriarchy, Św. O. Franciszka (d. 12 grudnia 1820)*, w: „Rodzina Seraficka”, 12 (1926), s. 361: „W dniu 25 maja 1230 roku ciało świętego Franciszka zostało przeniesione solennie z kościoła Świętego Jerzego do wystawionej ku Jego czci Bazyliki”.

⁵⁵ *Z życia świętych. Znalezienie ciała św. Klary*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 9 (1928), s. 516-517.

Dopiero 23 września 1850 roku, abp ze Spoleto w otoczeniu sześciu biskupów, księży i wielu wiernych udał się do kościoła św. Klary. Następnie w kościele, wydobyto trumnę i otwarto wieko, oczom zebranych ukazał się niesamowity widok: „w trumnie spoczywało ciało jakby w uśpieniu, głowa nachylona w stronę prawą, miała na sobie resztki wieńca i welonu, ręka lewa spoczywała na piersi”⁵⁶. Potem dokonano badań i orzeczono, iż znalezione ciało jest ciałem św. Klary. Przez następne sześć dni zwłoki zostały wystawione na widok publiczny, a siódmego dnia w uroczystej procesji prowadzonej przez czterech biskupów po ulicach miasta, złożono doczesne szczątki w miejscu, gdzie dotychczas spoczywały i powierzono je córkom św. Klary.

W latach 30. XX w. jeden z zakonników pielgrzymując do Asyżu, tak opisał swoje spotkanie ze św. Klarą: „Byłem w Asyżu, gdzie wielka Matka spoczywa. Jedna z klarysek odsłoniła nam jej trumnę. Widziałem znakomicie do dziś zachowaną twarz św. Klary. Jej poważne męskie rysy, dziwnie wyglądają na tle dziejów jej duszy. Niby kontrast, a jednak zdumiewająca harmonia, między dziejami duszy tej dziewicy, męskimi rysami, które tak świetnie odtwarzają moc jej ducha i wyrażają obraz dzieł wielkich, które po niej zostały”⁵⁷.

Ciekawostki

W „Dzwonku Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego” z kwietnia 1926 roku, podano informację, że z okazji jubileuszu śmierci św. Franciszka (700. lecie) zostały wydane znaczki pocztowe z inicjatywy o. Wiktoryna Fascchinetti, a specjalne rozporządzenie w tej sprawie wydał B. Mussolini. Znaczki wydano w pięciu nominałach: 5 lirów, 1.25 lira, 60, 40 i 20 centimów. Na znaczku o nominale 40 centimów koloru fioletowego umieszczony był widok kościoła św. Damiana z napisem: „Kościołek ten należał czas jakiś do SS. Klarysek. Tam mieszkała św. Klara, tam płacząc rzewnie, zęgnąła śmiertelne szczątki swego najdroższego Ojca i Mistrza, które na chwilę podczas pogrzebu złożono u kraty klasztornej”.

Kongregacja warszawska Trzeciego Zakonu nie zapomniała o pierwszej współpracownicy Serafickiego Ojca i nazwała swoją posiadłość w Cegłowie (obecnie woj. mazowieckie, powiat miński) „Klarysewem”⁵⁸.

⁵⁶ *Z życia świętych. Znalezienie ciała św. Klary*, s. 516-517.

⁵⁷ *Miesiące wakacyjne w życiu tercjara*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 7-8 (1939), s. 207-208.

⁵⁸ *Zarys kulturalnych instytucji, powołanych do życia przez III Zakon w Warszawie*, w: „Rodzina Seraficka”, 6 (1926), s. 173-174: „Klarysew wczorajszy, dzisiejszy i jutrzejszy”.

Zakończenie

Wśród licznych błogosławionych i świętych wielkiej rodziny franciszkańskiej jedno z poczytniejszych miejsc zajmuje św. Klara, gorliwa uczennica i wierna córka Serafickiego Ojca, która dostąpiła szczęścia kontaktowania się z nim za życia i oddania mu ostatnich posług. Działalność tej świętej złączona była z działalnością Franciszka z Asyżu, doskonale urzeczywistniała jego poglądy, dążenia i nakazy. Ona też miała głęboki wpływ na formowanie duchowości franciszkańskiej.

Dzieje św. Klary z Asyżu przekazane na kartach czasopism tercjarskich okresu międzywojennego (1918-1939) są przekazem uzyskanych informacji o świętej widzianych oczyma ówczesnych autorów pism, a także są cennym uzupełnieniem wiedzy o św. Klarze.

Niekiedy oprócz „suchych” faktów historycznych, czytelnik oczekuje na kolorową otoczkę w postaci opowieści, czy legend. Czasopisma tercjar-
skie starały się ukazać postać św. Klary poprawnie historycznie, chociaż z małą dozą nieszkodliwego uzupełnienia.

Saint Clare in Polish Tertian magazines during the Interwar Period

Summary

Interwar Period 1918-1939 is the time of regaining and strengthening the independence of Poland, which had enormous influence on all areas of lives of the Poles.

In the history of the Third Order of Saint Francis in Poland, it was one of the most dynamic periods of the Tertian development. At that time, each of the First Order of Saint Francis' obedience was editing the tertian papers. All in all, there were 13 titles published by the Franciscans. Unfortunately, some of them were edited just for a few years. Nowadays, these magazines are the great source of the historical knowledge about that time.

Among the blessed and the saint of the great Franciscan family, one of the most known is Saint Clare. She was a devout student and a faithful daughter of the Seraphic Father and was fortunate enough to keep in touch with her father as well as to give him the last rites. Her activities were deeply connected with Saint Francis' actions. She was the one who influenced the Franciscan spirituality's forming.

The history of Saint Clare from Assisi found in the Tertian papers of the Interwar Period (1918-1939) is the draft of all the information about the Saint seen by then authors, but also the precious completion of the knowledge about Saint Clare.

Apart from the historical facts, the reader sometimes gains the colorful addition in the form of a story or a legend. The Tertian magazines put a great effort to show the figure of Saint Clare. However, it was not always historically correct but with a dose of an innocent completion.

Key words: Tertiary, św. Klara, Magazines, Legend, Story.

Bibliografia:

- Clarus, w: *Słownik Łacińsko – Polski*, Warszawa 1996, s. 91.
- Gościński R., *Kronika. Przez kraj Serafickiego Franciszka*, w: „Pochodnia Seraficka”, 7 (1932), s. 216-218.
- Gościński R., *Św. Klara Asyska*, w: „Pochodnia Seraficka”, 7 (1932), s. 216.
- Hajot, *Patronka miesięczna. Święta Klara z Asyża 1194-1253*, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1930), s. 225.
- Innocenty, *Święta matka Klara*, w: „Szkola Seraficka”, 8 (1926), s. 7-10.
- Kotka *świętej Klary z Asyżu*, w: „Rodzina Seraficka”, 5 (1929), s. 139-140.
- Kuczkowski M., *Wstęp*, w: *Dzieje Trzeciego Zakonu św. Franciszka z Asyżu na ziemiach polskich w latach 1918-1939 w świetle czasopism tercjarских*, Pelplin 2010, s. 7-18.
- Miesiące wakacyjne w życiu tercjarza*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 7-8 (1939), s. 207-208.
- Odnalezienie ciała Serafickiego Patriarchy, Św. O. Franciszka (d. 12 grudnia 1820)*, w: „Rodzina Seraficka”, 12 (1926), s. 361.
- Spis książek, które powinny się znajdować w każdej bibliotece Tercjarskiej*, w: „Wiadomości Tercjarские”, 10 (1930), s. 278-279.
- Stroka W., *Święty Franciszek z Asyżu*, w: „Pochodnia Seraficka”, 4 (1926), s. 114-128, a także nr 5 (1926), s. 149-160.
- Szkola Seraficka Redakcja w Klasztorze OO. Franciszkanów w Rybniku*, w: „Szkola Seraficka”, 12 (1932), s. 384.
- Ś-ta Klara z Asyżu. Założycielka II Zakonu św. O. Franciszka (1194-1253 r.). Dzień obchodu 12 sierpnia*, w: „Rodzina Seraficka”, 8 (1926), s. 245, 247.
- Św. Franciszek i św. Klara adorują Dzieciątko Jezus*, w: „Posłaniec św. Antoniego z Padwy”, 1 (1927), s. 1.
- Św. Franciszek Seraficki, założyciel 3-ch Zakonów, św. Klara, św. Ludwik i św. Elżbieta u stóp Niepokalanej*, w: „Pokój i Dobro”, 12-13 (1939).
- Św. Klara Asyska pierworodna Córa duchowna św. Franciszka*, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1929).
- Św. Klara z Najświętszym Sakramentem*, w: „Szkola Seraficka”, 8 (1926), s. 8.
- Św. Klara*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 8 (1931), s. 229.
- Św. Klara*, w: „Szkola Seraficka”, 7 (1934), s. 199.
- Świątobl. Hortulana wd D.Z. matka św. Klary*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 1 (1929), s. 4.

- Święta *Hortulana matka św. Klary*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 1 (1920), s. 6.
- Święta Klara dziewica Drugiego Zakonu św. Franciszka z Asyżu, w: „Dzwonek Jubileuszowy Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 9 (1926), s. 549-562, a także nr 11 (1926), s. 674-693 oraz nr 12 (1926), s. 743-747.
- Święta Klara, w: „Pochodnia Seraficka”, 8 (1929), s. 226-227.
- W redakcji „Dzwonka Trzeciego Zakonu” można nabyć*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu”, 10 (1938), s. 369.
- Wzgardzicielki świata*, w: „Pochodnia Seraficka”, 2 (1933), s. 60-63, a także nr 3 (1933), s. 94-96 oraz nr 4 (1933), s. 126-128 i 6 (1933), s. 190-192, a także nr 7 (1933), s. 220-224 oraz nr 8 (1933), s. 253-256 i nr 10 (1933), s. 316-319, a także nr 11 (1933), s. 350-352.
- Z polskiej literatury franciszkańskiej*, w: „Wiadomości Tercjarskie”, 4 (1928), s. 125, a także nr 5 (1928), s. 163 oraz nr 6 (1928), s. 184-185.
- Z ruchu jubileuszowego*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 4 (1926), s. 207-211.
- Z życia świętych*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 3 (1918), s. 2-3.
- Z życia świętych. Znalezienie ciała św. Klary*, w: „Dzwonek Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 9 (1928), s. 516-517.
- Założenie Zakonu Klarysek*, w: „Rodzina Seraficka”, 3 (1926), s. 75.
- Zarys kulturalnych instytucji, powołanych do życia przez III Zakon w Warszawie*, w: „Rodzina Seraficka”, 6 (1926), s. 173-174.
- Ze św. Franciszkiem ku Bogu*, w: „Szkola Seraficka”, (1930), s. 18.
- Żywe obrazy, w: „Dzwonek Jubileuszowy Trzeciego Zakonu Ś.O.N. Franciszka Serafickiego”, 10 (1926), s. 635-640.
- Żywot św. Franciszka z Asyżu. *Klasztor św. Damiana*, w: „Pochodnia Seraficka”, 12 (1928), s. 359.
- Żywot św. Franciszka z Asyżu. *Św. Klara (1212)*, w: „Pochodnia Seraficka”, 10 (1928), s. 293.
- Żywot św. Franciszka z Asyżu. *Zakon Klarysek*, w: „Pochodnia Seraficka”, 11 (1928), s. 32.

Miroslaw Kuczkowski, ur. 1961 r., dr nauk teologicznych w zakresie historii Kościoła.

mir.kuczkowski@gmail.com

tel. 698634400

Marian Tadeusz Mencil

Eugeniusz Śliwka (1952-2005) w świetle dokumentów i wspomnień¹

Rozpalić w ludziach pragnienie zmian.

[...] Wywrócić świat do góry dnem

Lukrecjusz²

*Różnice zwierciadeł sprawiają,
Ze sama postać wygląda inaczej*

Ainesidemos³

Eugeniusz Śliwka (1952-2005) w świetle dokumentów i wspomnień

Abstrakt: W artykule podjęto próbę przedstawienia osoby o. Eugeniusza Śliwki w aspekcie działalności w przestrzeni religijno-naukowej. O. Eugeniusz Śliwka urodził się 1.I.1952 r. w Sopocie. Dzieciństwo i okres edukacji świeckiej przypadające na lata 1952-1971 spędził w środowisku gdańskim. Mieszkał wraz z rodziną w Gdańsku-Chełmie. Sakramenty św.: chrzest, bierzmowanie i komunii św. przyjął w kościele Podwyższenia Krzyża Świętego. Edukację podstawową odbył w Szkole Podstawowej nr 47 i nr 13 w tej gdańskiej dzielnicy. W 1967 r. rozpoczął edukację w Liceum Ogólnokształcącym nr 8 w Gdańsku. W trakcie edukacji świeckiej aktywnie uczestniczył w życiu Kościoła katolickiego, był ministrantem, angażował się w życie społeczności parafialnej i Kościoła. W okresie początkowej edukacji religijnej istotny wpływ na rozwój jego osobowości miał proboszcz parafii kościoła Podwyższenia Krzyża Świętego w Gdańsku-Chełmie, ks. Wojciech Feliks Wołos. W końcu lat 60. XX w. bezpośrednie kontakty z werbistami z Pieniężna rozbudziły w nim zainteresowanie życiem zakonnym. W 1971 r. wstąpił do nowicjatu w Zgromadzeniu Słowa Bożego Polskiej Prowincji w Pieniężnie. Edukację kontynuował w Seminarium Duchownym Zgro-

¹ W niniejszym artykule podjęto próbę zarysowania biografii o. Eugeniusza Śliwki, rozpoznając zarówno materiały archiwalne zgromadzone w Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów w Pieniężnie, jak też jego dorobek publikacyjny oraz materiały prasowe i opublikowane na stronach internetowych. Nie wyczerpują one przestrzeni poznawczej.

² Cytat za: A. Nowicki, *Zarys dziejów krytyki religii. Starożytność*, Warszawa 1986, s. 296.

³ Ibidem, s. 243.

madzenia Słowa Bożego w Pieniężnie. Śluby wieczyste złożył 8.IX.1977 r. Święcenia diakonatu otrzymał 18.IX.1977 r., święcenia kapłańskie przyjął 2.IV.1978 r. Obronił na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego pracę magisterską. 28.I.1984 zamknął przewód doktorski, a 16.V.1984 r. Rada Wydziału Teologicznego KUL nadała mu tytuł doktora nauk teologii w zakresie historii Kościoła. Pełnił znaczące funkcje w Zgromadzeniu Werbistów, m.in. był prowincjałem, i wykładowcą w seminarium. Był członkiem Komisji Ekumenicznej Diecezji Warmińskiej. Pełnił posługę misyjną. Pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Misyjnej. Był zaangażowany w działalność muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie. Sprawował funkcję prezesa Fundacji Misyjno-Charytatywnej im. bł. Józefa z Szantungu. Pozostawił wiele publikacji, przedstawiających w wymiarze religijno-politologicznym rzeczywistość świata doczesnego. O. Eugeniusz Śliwka zmarł tragicznie 4.X.2005 r.

Słowa kluczowe: nowicjat, seminarium, śluby zakonne, dzieło misyjne, prowincjał, duchowość zakonna, konstytucja zgromadzenia, formacja chrześcijańska, werbiści, przestrzeń koncepcyjno-organizacyjna, wymiar religijno-politologiczny

We wrześniu 1971 r. Eugeniusz Śliwka przekroczył furtę Domu Świętego Wojciecha w Pieniężnie i rozpoczął etap nowicjatu w Seminarium Misyjnym Księży Słowa Bożego – formowania, kształcenia i zdobywania wiedzy niezbędnej do podjęcia dzieła misyjnego w kolejnym etapie życia, głównego zadania, do jakiego powołane zostało Zgromadzenie Słowa Bożego, założone przez bł. Arnolda Janssena, ukierunkowane na potrzeby Kościoła powszechnego⁴. Pierwsze śluby zakonne złożył w dniu 8.IX.1973 r., a 8.IX.1977 r. – śluby wieczyste. 18.IX.1977 r. przyjął święcenia diakonatu, zaś 2.IV.1978 r. święcenia kapłańskie z rąk ks. bpa Józefa Drzazgi – biskupa warmińskiego. W tym samym roku ukończył studia na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i otrzymał tytuł magistra teologii, zaś 28.I.1984 r., po złożeniu właściwych egzaminów i obronie uzyskał stopień naukowy doktora teologii w zakresie historii Kościoła, nadany uchwałą Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W dniu 4.III.1998 r. został mianowany na Urząd Prowincjała

⁴ Por. o. Alfons Labudda SVD, *Przedmowa Ojca Prowincjała*, [w:] o. Roman Malek SVD (red.), *Werbiści w Polsce*, „Materiały i Studia Księży Werbistów”, (Pieniężno) 1982, nr 20, s. 6.

Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego (kadencja 1998-2001), który objął 1.V.1998 r. w Pieniężnie i pełnił do 30.IV.2001 r.⁵

4.X.2015 r. mija pierwsza dekada od tragicznej śmierci ks. Eugeniusza Śliwki, jednej z wyróżniających osobistości wśród polskich werbistów. Dziesiąta rocznica odejścia ks. Eugeniusza do Domu Pana jest okazją do przypomnienia jego sylwetki, przedstawienia ścieżek życia i próby systematyzacji dorobku naukowego oraz osiągnięć w pracy, do której został wyznaczony przez zakonnych przełożonych.

Okres dzieciństwa i edukacji świeckiej (1952-1971)

Eugeniusz Śliwka urodził się 1.I.1952 r. w Sopocie, w dniu imienin swojego ojca – Mieczysława. Był to wtorek – godz. 17.00. Jego matka – Gertruda zd. Brzezińska – pomimo że rodzina mieszkała w Gdańsku, urodziła syna w szpitalu w Sopocie, ponieważ w szpitalu w Gdańsku nie było wolnych miejsc. Było to m. in. konsekwencją zwiększonej liczby urodzeń⁶, jaki przypadał w okresie kształtowania się powojennej rzeczywistości Polski. Eugeniusz Śliwka urodził się w okresie największego przyrostu naturalnego w powojennej Polsce, który w latach 1951-1955 wyniósł 2,510 mln. Wtedy ujawniła się także największa liczba urodzeń żywych wynosząca 3,9135 mln⁷.

Jego ojciec Mieczysław Śliwka pochodził ze wsi Łęce spod Koła, gdzie urodził się 22.V.1921 r. w rodzinie chłopskiej, a po II wojnie światowej przeniósł się do Gdańska, gdzie 12.V.1951 r., w kościele św. Mikołaja oo. Dominikanów zawarł związek małżeński z Gertrudą Brzezińską, ur. 21.I.1927 r. we wsi Kremпка, parafia Lubichowo, pow. Starogard Gdański⁸.

⁵ Por. o. Jan Wichary SVD, *Nowy Prowincjał Werbistów. o. Eugeniusz Śliwka SVD*, Górna Grupa 28.03.1998, materiał z Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów w Pieniężnie (dalej APP-SVD), Pieniężno 2015; o. Janusz Brzozowski SVD, *Potrafił przekraczać granice, które wydawały się czasem nie do pokonania. o. dr Eugeniusz Śliwka SVD (01.01.1952-04.10.2005)*, [w:] Jan Walkusz (red.), *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. VI, Lublin 2007, s. 285-293; *Prowincjałowie polskiej prowincji*, Leksykon Werbistówski, Zeszyt Werbistów, (Racibórz) 2004, nr 23/04, s. 208-2010.

⁶ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Zyciorys 1977*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁷ Por. Zbigniew Strzelecki, Janusz Witkowski, *Ewolucja rozwoju ludności Polski: przeszłość i perspektywy*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2009, www.rpo.gov.pl/pliki/12544900110.pdf, dnia 07.03.2015.

⁸ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

Rodzina Śliwków mieszkała w starej części dzielnicy Gdańsk-Chełm, w nieistniejącym od lat 80. XX w. budynku, przy ul. Lubuskiej 36⁹, zamieszkiwała w małym jednopokojowym mieszkaniu, bez podstawowych urządzeń sanitarnych (kanalizacji i wody). Korzystała z publicznej studni znajdującej się w tej części dzielnicy. W 1954 r. urodził się drugi syn – Bogdan, a w 1956 r. córka – Teresa. Dzięki staraniom ojca udało się powiększyć powierzchnię zajmowanego lokalu o sąsiednie mieszkanie, wcześniej wydzielone prowizorycznie i zajmowane przez inną rodzinę, która opuściła je wyjeżdżając zagranicę. W tej sytuacji ich warunki życiowe uległy istotnej poprawie. Nadto zaadaptowali poddasze i piwnicę. Przygotowali też pomieszczenie kuchenne. Pięcioosobowa rodzina utrzymywała się głównie z pracy ojca, z zawodu piekarza, który pracował zwykle nocą. Matka zajmowała się prowadzeniem domu i opieką nad dziećmi.

W 1959 r. rozpoczął Eugeniusz Śliwka edukację w Szkole Podstawowej nr 47 w Gdańsku-Chełmie, przy ulicy Reformackiej 18. Była ona nowo wybudowanym obiektem, nowoczesnym na miarę ówczesnych standardów, jednak ze względu na „wyż demograficzny” klasy liczyły ponad 40 uczniów. Oddana została do użytku 1.IX.1957 r., a w 1967 r. patronat nad szkołą objęła Kaszubska Brygada Wojsk Pogranicza, po czym, 10.VI.1967 r., w związku z obchodami 10 rocznicy powstania szkoły, nadano jej imię *Kaszubskiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza*. Organizatorem, a zarazem pierwszym do 1984 r. kierownikiem był Zygmunt Soiński. W nowym budynku szkolnym było 15 klas lekcyjnych oraz 4 pomieszczenia, tj. gabinet fizyko-chemiczny, biologiczny oraz świetlica i sala gimnastyczna, a także stołówka, w której dożywiano 129 uczniów. W bibliotece szkolnej zgromadzono ok. 750 książek¹⁰. Eugeniusz Śliwka musiał jednak przenieść się do Szkoły Podstawowej nr 13 przy ulicy Worcella 44, mieszczącej się w starym parterowym baraku, musiał tam uczęszczać od drugiej klasy – co wynikało z powodów administracyjnych, decyzji o podziale uczniów ze względu na lokalizację i miejsce zamieszkania. W szkole tej uczył się do 7. klasy. Kierownikiem jej był Antoni Oselka.

Z uwagi, że dzieci, które rozpoczęły naukę w systemie powszechnym w 1956 r., zgodnie z dekretem o obowiązku szkolnym z marca 1956 r.,

⁹ Część obiektów przy ulicy Lubuskiej została zlikwidowana w związku z budową trasy W-Z, udrażniającej komunikację do obwodnicy Trójmiasta z kierunku Warszawy. Por.: http://www.gik.gda.pl/40/inwestycje/budowa_trasy_w-z.html, dnia 14.04.2015.

¹⁰ Por. <http://sp47wop.nazwa.pl/szkola/content/view/12/27/>, dnia 07.03.2015.

miały obowiązek ośmioklasowej nauki w szkole podstawowej¹¹, a Szkoła Podstawowa nr 13 prowadziła nauczanie siedmioklasowe, został on ponownie przeniesiony do Szkoły Podstawowej nr 47. Nowe warunki edukacyjne przyczyniły się do ujawnienia jego zdolności organizacyjnych i pasji do działalności społecznej oraz animatorskiej. Pisał o tym: *W szkole podstawowej dużo czasu poświęcałem pracy społecznej. Przez pewien czas byłem prezesem spółdzielni uczniowskiej. W VIII klasie zostałem przewodniczącym samorządu szkolnego. [...] podczas niektórych uroczystości szkolnych występowałem jako zastępowy: nadanie imienia szkole – „Kaszubska Brygada Wojsk Ochrony Pogranicza”, wizyta pionierów z NRD. Uczestniczyłem w szeregu przedstawieniach, sam też byłem reżyserem, np. przedstawienia z racji Dnia Kobiet w VIII klasie /razem z panem Paczowskiem/ oraz z racji Mikołaja, dla młodszych klas, utwór sceniczny „Kopciuszek”¹².*

Eugeniusz Śliwka został ochrzczony dnia 3.II.1952 r. w kościele parafialnym Podwyższenia Krzyża Świętego w Gdańsku-Chełmie¹³, a do przyjęcia I Sakramentu przygotowywała go siostra karmelitanka bosa Hieronima Trzebiatowska¹⁴. Pierwszym miejscem ukierunkowania katolickiego był dla niego dom rodzinny, a w okresie nauki w szkole świeckiej uczęszczał na naukę religii przy kościele Podwyższenia Krzyża Świętego, którą organizował ks. Wojciech Feliks Wołos (1912-1997)¹⁵. Wykonywał, powierzoną mu przez ks. infułata Andrzeja Wronka (1897-1974)¹⁶ ówczesnego administratora apostolskiego, misję zorganizowania placówki po zakończeniu II wojny światowej. Początkowo, była to miejscowa kaplica cmentarna, która mogła pomieścić do 200 osób, uczestniczących w mszy. Była zbyt mała na miarę rozwijającej się parafii. W podziemiach kaplicy, zalanych wodą znaleziono 3 metrowy krzyż z rzeźbioną w drewnie figurą Chrystusa, w związku z czym erygowana 21.XI.1947 r. parafia otrzymała wezwanie *Podwyższenia Krzyża Świętego*. Jak się okazało, krzyż ten został wykonany w Krakowie. Pochodził z kaplicy Wojskowej Składnicy Tranzy-

¹¹ Barbara Moraczewska, *Szkolnictwo polskie w latach 1945-1975 z uwzględnieniem miasta Włocławka*, Włocławek 2010, s. 20.

¹² o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

¹³ Świadeństwo Chrztu Eugeniusz Śliwka, Gdańsk 1971, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

¹⁵ Życie i działalność ks. Wojciecha Feliksa Wołosa przedstawiono w obszernej pracy: ks. Ryszard Wołos, *Mój brat ks. Wojciech Feliks Wołos (1912-1997). Pierwszy proboszcz w Gdańsku-Chełmie (1947-1987)*, Pelplin 2012.

¹⁶ <http://digital.fides.org.pl/dlibra/doccontent?id=1269&from=FBC>, dnia 05.05.2015.

towej na Westerplatte. Od wczesnej wiosny do późnej jesieni niedzielne msze św. i ważniejsze uroczystości odbywały się na cmentarzu przy ółtarzu polowym. Stan taki trwał do 1959 r., kiedy to uzyskano pozwolenie na rozbudowę kościoła. 13.VI.1959 r. położony został kamień węgielny pod jego budowę. Do kaplicy, która stała się prezbiterium, dobudowano jednonawowy, murowany z cegły kościół wraz z plebanią. Kościół został poświęcony 20.XII.1959 r. przez biskupa ordynariusza Edmunda Nowickiego¹⁷ (1900-1971)¹⁸.

Ks. Wojciech Feliks Wołos był proboszczem parafii w latach 1947-1987¹⁹. Życie kapłańskie rozpoczął on w klasztorze Zakonu Braci Mniejszych Kapucynów w Sędziszowie Małopolskim. W 1931 r. wstąpił do nowicjatu²⁰.

W okresie początkowej edukacji religijnej Eugeniusza Śliwki miał on istotny wpływ na rozwój jego osobowości, o czym zapisał: *Proboszcz, ksiądz Feliks Wołos, opiekun ministrantów, to człowiek o niezwykłym talencie wychowawczym, pracujący w parafii od 1947 roku, a więc ponad 30 lat. Człowiek, który wychował dla Kościoła kilkunastu kapłanów – diecezjalnych, zakonników – oblat, sercanin, werbista, franciszkanin, a także dwie siostry zakonne i jednego brata franciszkanina*²¹. [...] *Pierwsza moja pielgrzymka do Częstochowy miała miejsce dzięki księdzu proboszczowi [...]. Proboszcz był tym, który umiał wychowywać, który umiał swoim ministrantom, poza perspektywami pracy świeckiej, ukazać również inną możliwość, poświęcenia się na służbę Bogu*²². Ksiądz Wojciech Feliks Wołos był zatem pierwszym wzorem duchownego i jego relacji ze światem świeckim. Podziwiał swego proboszcza za umiejętności organizacyjne i otwartość dla młodzieży. Od czasu przyjęcia I Komunii Świętej wszedł w grono ministrantów, wśród których wyróżniał się aktywnością i zaangażowaniem w życie duchowe Kościoła.

20.V.1964 r. Eugeniusz Śliwka przyjął podczas uroczystości, które odbyły się w kościele parafialnym z rąk ks. bpa Edmunda Nowickiego Sakrament Bierzmowania. Do czasu ukończenia szkoły średniej i zdania matury aktywnie uczestniczył w życiu swojego Kościoła. Wśród ministrantów

¹⁷ Maria Etmańska, *Historia kościoła i Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego*, <http://www.pks.gda.pl/parafia-187/historia-parafii-201>, dnia 07.03.2015.

¹⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/Edmund_Nowicki, dnia 05.05.2015.

¹⁹ <http://www.pks.gda.pl/parafia-187/ksieza-198/ksieza-poslugujacy-w-poprzednich-latach-200>, dnia 07.03.2015

²⁰ <http://www.siedziszow.kapucyni.pl/nowicjat-1931-1932>, dnia 07.03.2015.

²¹ Por. ks. Ryszard Wołos, *op. cit.*, s. 131.

²² o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

pełnił funkcję prezesa. Doświadczony ks. proboszcz Wojciech Feliks Wołos dostrzegł w nim właściwą osobę do pełnienia służby kapłańskiej oraz jego zdolności organizatorskie. W Świadectwie *moralności* wystawionym dnia 21.VI.1971 r. napisał o nim, iż [...] *należy do najwartościowszych młodzieńców, jacy wyrastali pod moją duszpasterską opieką. Od ponad dziesięciu lat jest gorliwym i wzorowym ministrantem, a ostatnio od kilku lat prezesem grona ministrantów. Cechuje go nieprzeciętna ideowość, szerokie horyzonty i rozmach we wszystkich młodzieńczych poczynaniach. Przede wszystkim zaś jest młodzieńcem żarliwie i autentycznie religijnym, zarówno od strony głębokiego i sprawdzonego światopoglądu, jak i od strony codziennego życia eucharystycznego. Wśród tutejszej młodzieży, jak i wśród dorosłych cieszy się wyjątkowym uznaniem, szacunkiem, a nawet autorytetem*²³.

W 1967 r. zakończył edukację podstawową otrzymując świadectwo z ocenami *bardzo dobry*, jedynie z matematyki uzyskał notę *dobry*²⁴. Po jej ukończeniu przystąpił do egzaminu wstępnego do Liceum Ogólnokształcącego nr 8 w Gdańsku-Siedlcach, przy ulicy Kartuskiej 128. Szkoła znajdowała się w niewielkiej odległości od jego miejsca zamieszkania. Dwoje rodzeństwa uczęszczało w tym czasie do szkoły podstawowej, a rodzina utrzymywała się jedynie z dochodów ojca, który podejmował się wykonywania różnych dodatkowych zajęć, m.in. hodował norki, lisy, nutrie i drób, w czym synowie, członkowie rodziny mu pomagali. Matka też podejmowała się zajęć dodatkowych, m.in. jako krawcowa²⁵. Egzamin wstępny do liceum zdał pomyślnie, jak sam wskazywał (...) *dzięki szczęściu, jakie nieraz udaje mi się mieć*²⁶.

VIII Liceum Ogólnokształcące utworzono w 1971 r. wykorzystując ocalały z wojennej pożogi wielopiętrowy budynek wzniesiony w drugiej połowie XIX w. W okresie powojennym w budynku mieściła się Szkoła Podstawowa nr 13. W okresie, gdy Eugeniusz Śliwka rozpoczynał tam edukację dyrektorem był Roman Gruszczyński, a od 1968 r. funkcję tę pełnił przez 13 lat Bolesław Śniegowski, którego *osobowość miała wielkie znaczenie dla kształtowania VIII LO jako szkoły otwartej, szanującej prawa ucznia, twórczej*²⁷. Wraz z rówieśnikami z „podstawówki” został przyjęty do

²³ Świadectwo moralności Eugeniusz Śliwka, Gdańsk dnia 21.VI.1971, APP-SVD, Pieniężno 2015.

²⁴ Świadectwo ukończenia szkoły podstawowej Eugeniusz Śliwka. Gdańsk, dnia 17 czerwca 1967 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

²⁵ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ <http://www.lo8.gda.pl/historia-szkoly/2-uncategorised/45-historia-szkoly.html>, dnia 07.03.2015.

koedukacyjnej klasy z językiem nauczania francuskim. Wychowawczynią przez cały okres jego edukacji była mgr Halina Lewandowska nauczycielka geografii i astronomii. W liceum ujawniał dalsze zainteresowania organizatorskie. Przez cztery lata był przewodniczącym samorządu szkolnego oraz prezesem szkolnego koła Ligi Ochrony Przyrody²⁸.

W okresie nauki w liceum uczęszczał na lekcje religii. Był ministrantem zaangażowanym w życie społeczności parafialnej. Sprawował nadal funkcję prezesa grupy ministrantów. Dużo czasu poświęcał organizowaniu kościelnych akademii, specjalnych nabożeństw młodzieżowych. Był inicjatorem młodzieżowego zespołu muzycznego oraz współorganizatorem diecezjalnych eliminacji „Sacrosongu”. W 1970 r. był ich współkonferansjerem. Odbyły się one w kościele św. Barbary w Gdańsku, przy ulicy Elbląskiej, gdzie proboszczem był ks. Edward Masewicz (1922-2013), nestor gdańskiej archidiecezji, który zmarł w 62 roku posługi kapłańskiej²⁹. W *Parafialnej Kronice* scharakteryzowano prałata Edwarda Masewicza jako entuzjastę odbudowy kościoła św. Barbary. Zapisano m. in.: *Własnymi rękami odrzucał cegły i gruz, by utworzyć ścieżkę przez kościół i wejście do kruchty. Miał kilku zaufanych ludzi. [...] Każdego dnia oczyszczali część kościoła na przybytek godny Boga. [...] I oto 16 czerwca 1960 r. w kruchcie przy prowizorycznym drewnianym ołtarzu ks. rektor na małym skrawku świątyni po 400 latach odprawił Najświętszą Ofiarę Mszy Świętej. Obecnych było 10 osób*³⁰. Jego uroczystościom pogrzebowym przewodniczył abp Sławoj Leszek Głódź. Podczas uroczystej Mszy w kościele św. Franciszka z Asyżu, arcybiskup scharakteryzował jego osobę w słowach, m. in.: *Był wzorowym kapłanem, posłusznym przełożonym. Nie było w nim bufonady. Zawsze gotów, by służyć Ludowi Bożemu. Koleżeński i serdeczny, zarówno względem braci kapłanów, jak i wiernych. Był wszędzie, gdzie ludzie go potrzebowali, gdzie mógł pomóc. Przemawiała przez niego miłość do Boga i do człowieka oraz głęboka wiara. Był gorliwy w posłudze, szczególnie w posłudze konfesjonatu. Sam zawsze cierpliwy, odznaczał się wrażliwością na ludzką biedę i cierpienie. Spalał się w posłudze duszpasterskiej. Wymiarem i znakiem tego były jego podróże misyjne do Argentyny, Boliwii, na Białorusi*³¹. Z pewnością był jednym z autorytetów kształtowania późniejszych postaw Eugeniusza Śliwki.

²⁸ o. Eugeniusz Śliwka SVD, op. cit.

²⁹ <http://www.wspomnijbliskich.pl/nekrologi/edward-masewicz/23655831>, dnia 07.03.2015.

³⁰ Jakub Gilewicz, *Kościół łowców kaczek na Długich Ogrodach*, http://m.trojmiasto.pl/news/Kosciol-lowcow-kaczek-na-Dlugich-Ogrodach-n75337.html?poll_id=20880&answer=80541, dnia 07.03.2015.

³¹ <http://gdansk.gosc.pl/doc/1448114.Pogrzeb-najstarszego-kaplana>, dnia 07.03.2015.

W Życiorysie zachowanym w Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów Eugeniusz Śliwka pisał o okresie swojego życia przypadającym na lata edukacji w liceum: *W okresie szkoły średniej pracowałem w kancelarii parafialnej, a także bibliotece parafialnej. W okresie wakacyjnym [...] do południa pracowałem jako wychowawca na półkoloniach (organizowanych przez) TPD / Towarzystwo Przyjaciół Dzieci/ – (za co otrzymywałem) 1000 zł wynagrodzenia za miesiąc, popołudniu wraz z koleżankami i kolegami organizowaliśmy specjalne spotkania wakacyjne, przy kościele, dla dzieci i młodzieży, które wakacje spędzały w domu. Organizowaliśmy dla nich wycieczki, chodziliśmy do kina, organizowaliśmy gry i zabawy, finanse dostarczał ksiądz proboszcz (Wojciech Feliks Wołos – M.M.). W okresie wakacyjnym, jako prezes ministrantów, wraz z innymi starszymi ministrantami organizowaliśmy rajdy rowerowe, kilkudniowe, wraz z namiotami. Pieniądze na te cele pochodziły ze specjalnej, kolędowej kasy ministranckiej. Wraz z innymi kolegami i koleżankami pracowałem w parafialnej akcji charytatywnej. Braliśmy udział w diecezjalnych i dekanackich zjazdach opiekunów charytatywnych, braliśmy udział w rekolekcjach organizowanych dla pracowników parafialnych akcji charytatywnych, poza tym uczestniczyłem w kilku seriach rekolekcji zamkniętych dla ministrantów, brałem udział w konkursach organizowanych dla ministrantów. Będąc ministrantem pełniłem również funkcję lektora. [...] Będąc prezesem ministrantów, doprowadziłem do zorganizowania wymiany ministranckiej ministrantów naszej parafii z ministrantami czeskimi. Było to latem 1971 roku. Polscy ministranci zwiedzili Czechosłowację, ministranci czescy natomiast Polskę. Między innymi byliśmy wtedy również w Pieniężnie [...]. Swoją działalnością wykazywał wiele cech wymaganych od kandydata do werbistowskiego nowicjatu, z których za najważniejsze uznaje się³²: a) fizyczne i psychiczne zdrowie, b) stosownie do wieku dojrzały charakter, c) wystarczające wykształcenie, d) usposobienie religijne, które objawia się w sposobie życia kandydata i uczestniczeniu w życiu Kościoła, e) posiadanie łatwości życia we wspólnocie i pragnienie poświęcenia się w pracy Zgromadzenia nad krzewieniem wiary. W końcu lat 60. ujawniło się jego zainteresowanie przyjęciem życia zakonnego, na co szczególnie wpływ miała wystawa misyjna werbistów zorganizowana w kościele Mariackim w Gdańsku oraz bezpośrednie kontakty z werbistami z Pieniężna, w które zaangażował się osobistymi odwiedzinami w seminarium w celu poznania nowego dla niego środowiska, a także kontaktem z o. Edwardem Osieckim SVD – współtwórcą duszpasterstwa Wietnamczyków*

³² o. Stanisław Zawadzki SVD, *Nowicjat Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, [w:] o. Roman Malek SVD (red.), *Werbiści w Polsce*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 20, Wydawnictwo Księży Werbistów, Pieniężno 1982, s. 155.

w Polsce³³, który na zaproszenie ks. proboszcza Wojciecha Feliksa Wołosa wygłosił w kościele parafialnym misyjne kazania i katechezy.

Eugeniusz Śliwka zderzył się także z trudną rzeczywistością wymagającą całkowitego poświęcenia pracy duchowej. Poznał zjawisko „zwątpienia” w słuszność wyboru takiej drogi życia. Zapisał o tym: *Jeden z uczestników tych rekolekcji [...] wstąpił do seminarium w Pieniężnie, po dwóch latach pobytu, przekonał się, że droga kapłaństwa misyjnego nie jest jego drogą. W tej chwili ma już swoją rodzinę*³⁴. Jego to jednak nie zniechęciło, przeciwnie był inicjatorem założenia przy parafii Koła Misyjnego, którego został prezesem i pełnił obowiązki do czasu wstąpienia do nowicjatu.

W 1971 r. ukończył Liceum Ogólnokształcące. 2 czerwca otrzymał świadectwo dojrzałości z ocenami celującymi z przedmiotów: historia, wiedza o Polsce i świecie współczesnym, propedeutyka nauki o społeczeństwie, higiena i zajęcia dodatkowe – humanistyka. Ocenę dobrą otrzymał z języka polskiego, biologii, astronomii, wychowania technicznego, wychowania plastycznego i przysposobienia obronnego, zaś dostateczną z języka rosyjskiego, języka francuskiego, geografii, matematyki, fizyki, chemii i wychowania fizycznego³⁵. Oceny końcowe wskazują na ujawnianie się jego zainteresowań, zwłaszcza historią oraz problematyką współczesnego świata i społeczeństwa, a także jego orientację humanistyczną. 7.VI.1971 r. otrzymał z wynikiem bardzo dobrym i wyróżnieniem dyplom z zakresu wiedzy religijnej stopnia średniego³⁶. Przez dwa lata naukę religii prowadził ulubiony jego proboszcz, Wojciech Feliks Wołosa.

Nowicjat w Zgromadzeniu Słowa Bożego w Pieniężnie

Wstępując w 1971 r. do nowicjatu, wówczas 19-letni Eugeniusz Śliwka urzeczywistniał swoje młodzieńcze marzenia połączenia posługi kapłańskiej z misyjnym dziełem werbistów – budowy Kościoła świeckiego przez głoszenie Słowa Bożego. Jego przyjaciel o. Eugeniusz Krauza wspominając po latach dzień przybycia z nim do seminarium w Pieniężnie, mówił m. in.: *Dokładnie 1 września przyjechałem do moich kolegów z Gdańska i razem z o. Eugeniuszem wsiedliśmy do starego niebieskiego jelcza. Żeby dojechać do*

³³ <http://www.radiomaryja.pl/bez-kategorii/to-swietokradczy-i-nieludzki-atak/>, dnia 07.03.2015.

³⁴ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *op. cit.*

³⁵ Świadectwo Dojrzałości Liceum Ogólnokształcącego. Eugeniusz Śliwka. Gdańsk, dnia 2 czerwca 1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

³⁶ Dyplom z zakresu wiedzy religijnej stopnia średniego. Eugeniusz Śliwka. Gdańsk-Chelmeń 7.VI.1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

*Pieniężna, trzeba było skorzystać z przeprawy promowej, mostu jeszcze nie było*³⁷. Pierwszy rok nowicjatu miał na celu formowanie ducha przez modlitwę i studium *konstytucji zgromadzenia*, czemu służyć miały, m.in. wykłady przedmiotów z zakresu pogłębiania życia zakonnego, zapoznanie z historią zgromadzenia, katechezy pogłębiające naukę chrześcijańską, udział w pracach wykonywanych w przestrzeni domu, a także studium *Pisma Świętego*, czytanie dzieł Ojców Kościoła, pogłębianie znajomości łaciny i obrzędów liturgicznych³⁸. Podanie o przyjęcie do Misyjnego Seminarium w Pieniężnie napisał 17.VI.1971 r. i osobiście złożył 25 czerwca, dołączając komplet niezbędnych dokumentów³⁹. W tym samym dniu Rada Prowincjalna Zgromadzenia Werbistów podjęła decyzję o przyjęciu go w poczet kleryków seminarium, o czym poinformował go pismem z dnia 28.VI.1971 r., prowincjał Zgromadzenia o. Leonard Szymański (1925-2009)⁴⁰ i sekretarz Rady Prowincjonalnej o. Kazimierz Stankowski (1930-2009)⁴¹. Wskazano mu przyjazd do Domu Św. Wojciecha w Pieniężnie najpóźniej 2.IX.1971 r.⁴²

W okresie jego nowicjatu prowincjałem Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego był o. Leonard Szymański SVD, który piastował ten urząd w latach 1969-1978⁴³. Obłóczyn⁴⁴ dokonał o. Kazimierz Szymański SVD – ówczesny wiceprowincjał dnia 8.IX.1971 r. Magistrem nowicjatu był o. Jan Cybulski SVD, zaś socjuszem magistra o. Jan Ochliński SVD, a rektorem seminarium – o. Władysław Kowalak SVD⁴⁵.

W pierwszym okresie pobytu w nowicjacie zakonu werbistów, doświadczył kontaktu z państwowymi instytucjami wojskowymi. Podlegał bowiem obowiązkowi odbycia służby wojskowej. 6.IX.1971 r. Wojskowa Komisja Poborowa w Braniewie uznała go za zdolnego do służby wojskowej. Z kategorią zdrowia „A” został przeznaczony do odbycia zasadniczej

³⁷ A. Urbański, *Dobry nigdy nie umiera*, „Gość Niedzielny”, 23.X.2005.

³⁸ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1919-1982)*, Pieniężno 1986, s. 112-113.

³⁹ o. Eugeniusz Śliwka, *Podanie z dnia 28.VI.1971 r.*, APP-SVD, Pieniężno 1995.

⁴⁰ <http://www.werbisci.pl/index.php/polska-prowincja-menu/zmarli-wspolbracia-menu/20-p-oleonard-szymanski-1925-2009>, dnia 05.05.2015.

⁴¹ <http://www.werbisci.pl/index.php/component/content/article?id=50:wity-arnold-jannsen>, dnia 01.04.2015.

⁴² *Pismo o. Leonarda Szymańskiego i o. Kazimierza Stankowskiego do Eugeniusza Śliwki*, z dnia 28.IX.1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁴³ o. Roman Malek SVD (red.), *op. cit.*, s. 268.

⁴⁴ Obrządek przekazania nowicjuszowi szaty zakonnej.

⁴⁵ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Życiorys...*

służby wojskowej. Nie został jednak do niej wcielony. 1.I.1977 r. otrzymał stopień szeregowca, a 9.I.1980 r., po podjęciu nauki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, został przeniesiony do ewidencji Wojskowej Komendy Uzupełnień w Lublinie. 14.IX.1984 r. skreślono go z ewidencji WKU⁴⁶. Był honorowym dawcą krwi, co potwierdza wydana 10.IV.1972 r. Legitymacja Honorowego Dawcy Krwi (numer 1771/72) wydana w Olsztynie⁴⁷.

Nowicjat w Zgromadzeniu polskich werbistów trwa jeden rok i obejmuje formacje: humanistyczną, ogólnochrześcijańską i misyjno-werbiśtowską. Formacja humanistyczna ukierunkowana na realizację ustalonego porządku dziennego, zorientowanego na ćwiczenia duchowe, udział w konferencjach i wykładach, pracy fizycznej, czynnym wypoczynku i nocnym odpoczynku, dzięki której nowicjusz przyswaja wyznaczniki porządkujące jego życie w Zgromadzeniu, uczy się systematyczności, harmonii, organizacji i regeneracji sił do codziennej pracy. Sferę emocjonalną pomagają rozwijać odpowiednio dobrane wykłady i prelekcje, zwłaszcza z zakresu psychologii i kultury, indywidualnej i zbiorowej kontroli własnych uczuć, walki z różnymi formami antypatii i zazdrości oraz rezygnacji z przyjemności na rzecz urzeczywistniania podjętego przez nowicjusza dzieła. Ważnym czynnikiem rozwijania postawy społecznej jest angażowanie nowicjuszy do prac na rzecz wspólnoty zakonnej, organizowanie zespołów teatralnych lub chórów adorujących ważniejsze uroczystości kościelne i zakonne. Wspólne przygotowywanie jasełek, misterii wielkanocnych, wspólny śpiew chóralny, itp., jest nauką harmonijnej współpracy z innymi, podporządkowania większości⁴⁸. Podejmuje się więc działania eliminujące lub co najmniej ograniczające przenikający świecką rzeczywistość indywidualizm jako niezbędny wyznacznik należytego wypełniania posługi kapłańskiej i misyjnej na rzecz wspólnoty Kościoła oraz zakorzenienia cechy posłuszeństwa, w związku z hierarchiczną strukturą Kościoła. Jak twierdził bp Jan Bernard Szłaga (1940-1912)⁴⁹, posłuszeństwo kapłana *nie jest [...] czynnikiem wyłącznie osobistym w życiu kapłana, lecz jest budowaniem wspólnoty Kościoła za cenę włączenia w nie własnej osobowości, dyspozycyjnej i osiągniętej społeczne re-*

⁴⁶ o. Eugeniusz Śliwka, Życiorys... W dokumencie wojskowym tego faktu nie odnotowano. *Książeczka wojskowa, Seria J, Nr 067028 Śliwka Eugeniusz*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁴⁷ *Legitymacja Honorowego Dawcy Krwi Nr 1771/72, Eugeniusz Śliwka, ur. 1.I.1952*, Pieniężno, ul. Kolonia 19, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁴⁸ o. Stanisław Zawadzki SVD, *op. cit.*, s. 155-156.

⁴⁹ <http://radioglos.pl/archive/index.php/strona-gowna/wiadomoci/wiadomoci-z-regionu/1920-nie-tye-pierwszy-biskup-pelpliski-jan-bernard-szлага-oficjalna-biografia>, dnia 08.03.2015.

zultaty. „*Labor oboedientiae*”⁵⁰ jest nieustannym wsłuchiowaniem się w głos Kościoła, dla którego podjęto się służbę⁵¹.

W zakresie formacji misyjno-werbistowskiej nowicjusze przygotowują się do złożenia ślubów w Zgromadzeniu, całkowitego i odpowiedzialnego oddania się Bogu przez świadome zobowiązanie się do czystości Jemu poświęconej, ubóstwa ewangelicznego i posłuszeństwa apostołskiego oraz do praktycznego postępowania drogą rad o pochodzeniu życia zakonnego w Kościele, jego historii, o duchowości zakonnej, o zasadach praktykowania rad ewangelicznych podanych w prawie zakonnym i w *Konstytucjach Zgromadzenia Słowa Bożego*. Nadto nowicjusze pogłębiają studia na temat duchowości werbistowskiej: życia i pism założyciela, o. Arnolda Janssena, bł. o. Józefa Freinademetza, historii Zgromadzenia Słowa Bożego i jego polskiej prowincji oraz Domu nowicjackiego⁵².

Celem formacji chrześcijańskiej jest wprowadzenie nowicjusza w autentyczne i głębokie życie chrześcijańskie, przejawiające się w emanacji wiary, nadziei i miłości, w dążeniu do świętości i działalności apostołskiej przez modlitwę, pracę i ofiarę. Dla zrealizowania tego celu nowicjusz powinien uzupełnić podstawowe wiadomości z zakresu doktryny chrześcijańskiej, włączyć się do życia liturgicznego Kościoła przez poznanie wartości Słowa Bożego, Sakramentów św., zwłaszcza Eucharystii i związanego z nią Sakramentu Pokuty⁵³. Narracja ta wpisuje się w głoszoną przez Jana Pawła II tezę, iż *kapłaństwo jest do samych korzeni kapłaństwem Chrystusa. To On składa w ofierze Bogu siebie samego, swoje Ciało i Krew, a tą właśnie Ofiarą dokonuje usprawiedliwienia w oczach Ojca całej ludzkości, a pośrednio całego stworzenia. Kapłan sprawując codziennie Ewangelię, zstępuje do głębi tego misterium. Dlatego sprawowanie Eucharystii powinno być dla niego najważniejszym i świętym wydarzeniem dnia i centrum całego życia*⁵⁴.

Kształtowanie formacji chrześcijańskiej wymaga od nowicjusza korzystania z rad i pouczeń spowiedników i wychowawców, a również korzystania z porad wybranego kierownika duchowego, co zapewnić powinno mu indywidualną opiekę i nadzór nad formowaniem jego osobowości. Uzu-

⁵⁰ *Labor oboedientiae* – łac. uległość w trudzie.

⁵¹ Cyt. za ks. Jarosław Babiński, *Kapłaństwo w kerygmacie biskupa pelplińskiego Jana Bernarda Szlagi*, „Studia Gdańskie”, (Gdańsk Oliwa) 2010, t. XXVI s. 89.

⁵² Ibidem, s. 157.

⁵³ o. Stanisław Zawadzki SVD, *op. cit.*, s. 156.

⁵⁴ Jan Paweł II, cytaty za ks. Jacek Bramorski, *Kapłaństwo jako dar z siebie w życiu i myśli Jana Pawła II*, „Studia Gdańskie” Tom XXVI, , Gdańsk Oliwa 2010, s. 59.

pełnienie wiedzy z zakresu religii odbywa się przez udział w katechezach problemowych oraz podczas wykładów z *Pisma św.* i liturgii, a również przez korzystanie z odpowiedniej lektury. Pogłębieniu życia liturgicznego służy wyjaśnianie tekstów mszalnych, a zwłaszcza czytań, nauka śpiewu liturgicznego oraz uczestnictwo w nabożeństwach eucharystycznych i biblijnych, zwłaszcza gdy nowicjusze samodzielnie przygotowują czytania i modlitwy odmawiane przez nich w imieniu całej wspólnoty⁵⁵.

Formacja do życia wspólnotowego w społeczności werbistowskiej ma na celu nawiązanie braterskiej więzi między współbraćmi, ułatwienie otwarcia się na drugiego człowieka, nauczanie życzliwości, budzenie poczucia odpowiedzialności za społeczność domową. Spotkania ze starszymi współbraćmi, z współbraćmi z innych prowincji i z misjonarzami urealnijają przekazywaną i wpajaną strukturę teoretyczną, w tym również zasady współżycia tolerującego różnice regionalne, narodowościowe, kulturowe. Formacja przygotowawcza do działalności misyjnej ma przede wszystkim za zadanie ułatwienie nowicjuszowi rozpoznania podstaw działalności misyjnej Kościoła oraz wymagań stawianych przez Kościół tym, którym zostaną zlecone obowiązki ewangelizacji. Nowicjusze uczestniczą zatem w wykładach z misjologii i spotkaniach z praktykującymi misjonarzami⁵⁶.

W praktyce życie nowicjackie sprowadza się do codziennego sprawowania obowiązków zgodnie z ustalonym harmonogramem. Ramowy porządek dzienny nowicjatu, przyjęty w 1927 r., i zasadniczo niezmieniony, obowiązywał także w okresie nowicjatu Eugeniusza Śliwki i tworzyły go następujące elementy⁵⁷:

Godz. 4.30 – pobudka

4.50 – modlitwy poranne i medytacja

5.50 – refleksja po medytacji

6.00 – msza św.

7.00 – śniadanie

7.30 – czytanie Nowego Testamentu

8.00 – czas wolny, różaniec

8.25 – konferencja mistrza nowicjatu, a po niej nawiedzenie Najświętszego Sakramentu

9.45 – czas wolny

10.15 – czytanie lektury Rodrycjusza

⁵⁵ o. Stanisław Zawadzki SVD, *op. cit.*, s. 156-157.

⁵⁶ Ibidem, s. 158.

⁵⁷ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Formacja intelektualna...*, s. 239.

- 10.45 – wykład Pisma św., względnie czytanie „Naśladowania Chrystusa” Tomasza à Kempis
- 11.45 – rachunek sumienia
- 12.00 – obiad, a po nim nawiedzenie Najświętszego Sakramentu
- 12.45 – sprzątanie domu, sypialni, etc.
- 13.50 – krótka adoracja i czas wolny z rozmową
- 15.00 – uczenie się na pamięć zadanych tekstów, względnie pisanie wypracowań na tematy dotyczące życia zakonnego
- 15.35 – podwieczorek i czas wolny w milczeniu
- 16.00 – konwersacja w językach obcych
- 17.00 – studium, czytanie życiorysów i dzieł Ojców Kościoła
- 18.05 – przygotowanie rozmyślenia
- 18.35 – uczenie się na pamięć tekstów, względnie kontynuacja lektury
- 19.00 – kolacja i czas wolny z rozmową
- 20.00 – modlitwy wieczorne połączone z rachunkiem sumienia
- 20.30 – spoczynek

W okresie nowicjatu Eugeniusza Śliwki, rozkład dnia nowicjuszy oraz kształtowanie formacji nie uległy istotnej zmianie. Istotny nacisk kładziono na formację: ascetyczną, apostołską i teoretyczną, odpowiednio do instrukcji Kongregacji do Spraw Zakonnych i Instytutów Świeckich *Renovationis causa* z dnia 6.I.1969 r. oraz *motu proprio* papieża Pawła VI *Ecclesiae Sanctae*⁵⁸. W pierwszym nowicjacie realizowano formację ogólną, w drugim przygotowywano do złożenia ślubów. Nowicjuszom uświadamiano, że poza zewnętrzną aktywnością apostołską równie ważne jest apostołstwo modlitwy, ofiary, dobrego przykładu. W ramach praktyk duszpasterskich nowicjusze przeprowadzali nabożeństwa majowe i październikowe w Kejnitach, wiosce położonej w pobliżu klasztoru werbistów w Pieniężnie. Byli zaangażowani w działalność powołaniową, pomagali w katechezie parafialnej, zajmowali się ćwiczeniami śpiewu i pomagali w wydawaniu biuletynu wewnętrznego Polskiej Prowincji Werbistów „Verbinium”. Wydatnej pomocy udzielali nowicjusze przy odbudowie zniszczonej kapliczki w dolinie rzeki Wąlszy. Organizowali także „Mikołajki” w sąsiednich parafiach⁵⁹.

W 1971 r., wraz z Eugeniuszem Śliwką, do nowicjatu Zgromadzenia Słowa Bożego Polskiej Prowincji w Pieniężnie wstąpiło 28 kandydatów. W tym roku Zgromadzenie Werbistów liczyło 206 osób, w tym 108 ojców,

⁵⁸ Ibidem, s. 242.

⁵⁹ Ibidem, s. 242-243.

33 braci w ślubach i 1 nowicjusza, 31 kleryków w ślubach i 28 nowicjuszy oraz 5 postulantów⁶⁰. Ascetyczne warunki bytowe obowiązujące w klasztorze wyraźnie różniły się od domowych porządków, do jakich przyzwyczaił się w domu rodzinnym. Pierwsze wrażenia, jakie odniósł w przestrzeni seminaryjnej opisał następująco: *W pokoju na II piętrze skrzydła północnego z prawej strony WC /obok archiwum/ mieszkaliśmy w składzie: Eugeniusz Kraśniewski, Stanisław Kilarski, Wiesław Harpula i ja. Kiedy przyszedłem, jako pierwszy do tego pokoju, byłem zalamany, nie spodziewałem się tak urządzonego pokoju: podłoga – surowe dechy, łóżka – stare „trumny”, krzesła żelazne, podobno pochodzące z dawnej przedwojennej kawiarni parkowej, duża czterodrzwiowa szafa pomalowana farbą podłogową na brązowo – to wszystko ogromnie mnie przeraziło⁶¹. Postanowił wraz z kolegami zmienić otoczenie, w którym mieli przebywać przez kolejne lata. O czym zapisał: *Wkrótce zrobiliśmy przemeblowanie. Moi rodzice zakupili firany, pomalowaliśmy podłogę, dostaliśmy stoliki i nowe krzesła, chodnik. Pokój, który tak bardzo straszył, stał się przytulny i miły⁶².**

Już podczas pierwszego nowicjatu ujawniał zdolności organizatorskie. Wraz z kolegami założył ogólnoseminaryjną gazetkę „Mów Prawdę”, wydawaną raz w miesiącu, która ukazywała się regularnie przez dwa kolejne lata. Nie weszła jednak do trwałej tradycji wydawniczej Zgromadzenia i zaniechano jej wydawania po tym, jak jej założyciele zakończyli etap nowicjatu i w drugim roku wydawniczym przekazali jej zarząd innemu zespołowi, który odstąpił od kontynuowania jej wydawania⁶³.

W tym też czasie zainteresował się Eugeniusz Śliwka działalnością Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie, którego funkcjonowanie zaczęło się w 1964 r., od ekspozycji wytworów pochodzących z Nowej Gwinei, z inicjatywy o. Jana Skowronka SVD i o. Ewalda Mendelka SVD, którzy podjęli się przygotowania wystawy eksponatów zgromadzonych w Pieniężnie przez o. Józefa Seydę SVD. Inicjatywie przyjął ówczesny prowincjał Zgromadzenia Słowa Bożego o. Bruno Kozieł SVD⁶⁴. Nowicjusz Eugeniusz Śliwka, był zafascynowany możliwością bezpośredniego kontaktu z dobrami różnych kultur i wy-

⁶⁰ o. Roman Malek SVD (red.), *op. cit.*, s. 272.

⁶¹ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Życiorys...*

⁶² *Ibidem*.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ Por. o. Dariusz Piwowarczyk SVD, *25 lat istnienia Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie*, [w:] o. Eugeniusz Śliwka SVD, o. Marek Brześciński SVD (red.), *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej)*, „V Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami”, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 35, Pieniężno 1990, s. 8.

zwianami poznawczymi, jakie otwierały zbiory muzealne. Zapisał: *Sprawy muzeum i praca w nim bardzo mi się podobała [...] Zostałem wybrany seniorem sekcji muzealnej [...]*⁶⁵. Praca w Muzeum Misyjno-Etnograficznym stawała się jego pasją, którą rozwijał w kolejnych latach, już jako kleryk Seminarium Duchownego.

Prośbę o dopuszczenie do pierwszych niższych ślubów zakonnych złożył Eugeniusz Śliwka 13.V.1973 r.⁶⁶

Etap formacji w Seminarium Duchownym Werbistów

Pierwsze śluby zakonne złożył na ręce ówczesnego prowincjała Zgromadzenia Werbistów w Pieniężnie dnia 8.IX.1973 r., zaś 16.II.1975 r. złożył śluby lektorackie i z rąk tegoż prowincjała otrzymał prawo posługi lektora. 7.III.1976 r. złożył kolejne śluby i uzyskał z rąk przełożonego zakonu kolejne święcenia niższe – akoliackie. Śluby wieczyste złożył 8.IX.1977 r. także na ręce prowincjała Szymańskiego, a święceń diakonatu udzielił mu 18.IX.1977 r. ks. bp. Julian Wójtkowski ówczesny sufragan biskupa warmińskiego⁶⁷. Święcenia kapłańskie otrzymał w dniu 2.IV.1978 r. z rąk ks. bpa Józefa Drzyzgi, ówczesnego biskupa warmińskiego⁶⁸. Uroczyste wręczenie krzyży misyjnych odbyło się 30.IV.1978 r. w katedrze św. Piotra i Pawła w Poznaniu. Krzyże otrzymało wówczas 18 neoprezbiterów Zgromadzenia Słowa Bożego. Spośród nich obecnie czterej prowadzą działalność – o. Teodor Piechota SVD, o. Ireneusz Piskorek SVD, o. Ryszard Strzyżewski SVD, o. Jan Zasowski SVD⁶⁹.

W czasie studiów dał się poznać jako dobry organizator, zaangażowany w sprawy wspólnoty misyjnej. Przełożeni dostrzegali jego zainteresowania etnologicznym gabinetem misyjnym oraz zainteresowania religijne – szcze-

⁶⁵ O. Eugeniusz Śliwka SVD, *Życiorys...*

⁶⁶ Eugeniusz Śliwka, *Prośba o dopuszczenie do pierwszych ślubów, z dnia 13.V.1973 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁶⁷ Ibidem; *Julian Wójtkowski anni dilecti Fratri Śliwka Eugeniusz SVD Sacrum Diaconatus Ordinem z dnia 18.IX.1977*, APP-SVD, Pieniężno 2015; Śliwka Eugeniusz arkusz personalny, Fr. Nr 170, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁶⁸ *Josephus Drzyzga Dilectum in Christo Eugeniusz Śliwka SVD morem et consuetudinem, ad Sacrum Presbyteratus Ordinem, Olsztyn dnia 5.IV.1978*, APP=SVD, Pieniężno 2015; o. Roman Czajka SVD, o. Eugeniusz Śliwka, http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/1978_rok/1978_sliwka_eugeniusz.html, dnia 05.02.2015; o. Śliwka Eugeniusz arkusz personalny, Fr. Nr 170, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁶⁹ http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/foto_neoprezbiterzy/neo_1978.html, dnia 13.03.2015.

gólnie dotyczące ekumenizmu. Emanował spontanicznym stosunkiem do pracy duchowej – zwłaszcza z młodzieżą. Silnie rysowały się jego cechy i zdolności organizacyjne, wysoki poziom kultury osobistej, a także pewność siebie oraz pobożność, koleżeństwo i pogodne usposobienie, przyczyniające się do budowy pozytywnej atmosfery wśród współbraci⁷⁰. Formacja nowicjatu i seminarium ugruntowała cechy, które ujawniał w okresie młodzieńczym w Gdańsku, gdy opieką duchową zajmował się ks. Wojciech Feliks Wołos. Miał charakter ekstrawertyka, otwartego na najtrudniejsze zadania, pozytywnie usposobionego do rzeczywistości. Pełny entuzjazmu i woli działania był gotów do podejmowania samodzielnych wyzwań. Jednak niektóre jego cechy osobowościowe nie były pozytywnie postrzegane przez niektórych przełożonych.

Celem kształcenia kleryków w seminarium jest ich formacja duchowa, intelektualna i pedagogiczna. Zatem seminarium jest miejscem *autentycznej dialektyki rozpatrywanej nie na gruncie teoretycznym, ale dokonującej się w doświadczeniu życia seminaryjnego*⁷¹. Edukację seminaryjną cechuje konfrontacja tradycji wynikającej z kanonów nauki kościoła, istotnych w formowaniu duchowości przyszlých misjonarzy, z ekspresją cech alumnów, pochodzących z różnych środowisk. Pod opieką seminaryjnych przełożonych, wykładowców i opiekunów ujawnia się zjawisko syntezy, której efektem jest postępek i ewolucja, zarówno jednostek, jak też całej wspólnoty duchowej⁷².

Duchowa formacja realizowana w wymiarze filozoficzno-teologicznym ma za zadanie przygotować adepta do przyszłej pracy misyjnej, umożliwia pogłębienie wiedzy o człowieku i społeczeństwie, a przede wszystkim o Bogu i misyjnym posłannictwie. Nauka filozofii połączona z formacją kulturową ma na celu motywację alumnów do poszukiwania prawdy i rozumowego budowania światopoglądu chrześcijańskiego. Filozoficzne poznanie rzeczywistości ma także ułatwić otwartość na odmienność kulturowo-cywilizacyjną społeczności, w której misjonarzowi przyjdzie podjąć pracę. Rozpoznanie metafizycznej strony chrześcijańskiego objawienia

⁷⁰ o. J. Cebulski SVD, *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota Prima 1973, z dnia 15.V.1973 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015; o. Alojzy Motyka SVD, *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota Prima 1974, z dnia 7.IX.1974*, APP-SVD, Pieniężno 2015; o. Alojzy Motyka, *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota quarta 1976, z dnia 7.IX.1975*, APP-SVD, Pieniężno 2015; o. Alojzy Motyka, *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota perpetua 1977, z dnia 7.09.1976*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁷¹ o. Konrad Keler SVD, *Misyjne Seminarium Duchowne Zgromadzenia Słowa Bożego*, [w:] o. Roman Malek SVD (red.), *Werbiści w Polsce*, Pieniężno 1982, s. 161.

⁷² Ibidem, s. 161-163.

pomaga poddać logicznemu odrzuceniu dogmatyzmu materialistycznego oraz skrajnego subiektywizmu – tych form relatywizmu poznawczego, które ograniczają otwarcie jednostki na Słowo Boże i kształtują niepożądane cechy indywidualistyczne⁷³.

Kapłan będzie potwierdzał i urzeczywistniał swoje powołanie o tyle coraz pełniej, o ile coraz wierniej przeżywać będzie całe misterium przymierza człowieka z Bogiem, a w szczególności w misterium Eucharystii. Jego powołanie urzeczywistnia się, jeśli coraz bardziej *miłuje* swoje kapłaństwo i całą kapłańską posługę, którą spełnia. *Trzeba cieszyć się swoim kapłaństwem, a wtedy okaże się, że i mała parafia jest wielka wielkością zadania, i że ludzie wszędzie są nam życzliwi, bo widzą w nas lub chcą widzieć ojca duchowego.* Kapłan odkrywa wówczas, że w kapłaństwie spełnia niejako siebie samego, jednocześnie potwierdzając fakt Bożego posłannictwa – aby głosił radość, która jest w Jego słowie⁷⁴.

Oprócz życia duchowego i intelektualnego istotną rolę w kształtowaniu dojrzałości osobowej i chrześcijańskiej alumnów odgrywa system edukacyjny. Personalizacja tego systemu, otwartość na świat, duch wspólnotowy, współpraca, w zasadniczy sposób powinny ułatwić akcentowanie wartości ewangelicznych w życiu. Pozytywnym i oczekiwanym jest zatem optymizm adeptów w podejściu pedagogicznym oraz pozytywna motywacja, wyrażane ograniczaniem nakazów, faworyzowanie spontaniczności, rozwijanie umiejętności współpracy. Istotne miejsce zajmuje przygotowywanie do współodpowiedzialności, a także motywowanie do inicjatyw oraz pokory i odpowiedzialności na okoliczność koniecznej rezygnacji. W kontekst ten wpisuje się zarówno autorytet pedagogiczny, jak również praca fizyczna, pozwalająca *odnaleźć sens i radość życia, spełniając równocześnie ważną funkcję w przekształcaniu świata*⁷⁵.

Istotnym elementem posłannictwa misyjnego jest praca katechetyczno-duszpasterska, mająca doprowadzić *nie tylko do spotkania z Jezusem, ale do zjednoczenia, a nawet głębokiej z nim zażyłości. Całe działanie ewangelizacyjne jest nastawione na rozwijanie komunii z Jezusem Chrystusem.* Do podstawowych zadań księdza-misjonarza należy zatem nauka religii wyrażająca *zintegrowanie, pogłębianie treści, unikanie jednostronności, doskonalenie wyrażania myśli, logicznego argumentowania, przygotowanie do apostołstwa, umiejętności mówienia*

⁷³ Ibidem, s. 159-160.

⁷⁴ Ks. bp. Jan Bernard Szłaga, cyt. za: ks. Jarosław Babiński, *op. cit.*, s. 91.

⁷⁵ o. Konrad Keler SVD, *op. cit.*, s. 161.

o Chrystusie i wierze w środowisku życia. Zatem do zadań misjonarza-katechety należy: poznawanie wiary, wychowanie liturgiczne, formacja moralna, wychowanie do modlitwy, wychowanie do życia wspólnotowego i wprowadzenie do misji⁷⁶. Osobowość kapłana, sposób katechizowania i szczerść postępowania wywierają znaczący wpływ na powodzenie i skuteczność jego misji, a wewnętrzny dynamizm dodatkowo uskutecznia jego działalność. Prawidłowo ukształtowany wewnętrznie kapłan jest w pełni gotowy do pomocy w rozwoju życia duchowego katechizowanych i budzenia ich aktywności, która stanowi gwarancję, że człowiek uniknie poczucia zagubienia w zmiennej rzeczywistości. Efektywność pracy duszpasterskiej w dużej mierze zależy od autentyczności i charyzmatyczności katechizującego. Fakt ten podkreślał już św. Augustyn, który wśród cech dobrego duszpasterza wymieniał, m.in.: otwarcie na potrzeby wiernych, poznanie ich psychiki i upodobań, akceptację i patrzeć na każdego człowieka z miłością, ukierunkowanie na Boga, a także radość ze zbliżenia się do Niego powierzonych sobie wiernych⁷⁷.

Kapłan zostaje w szczególny sposób uzdolniony do tego, aby w dziedzinie duszpasterskiej być członkiem „komunii”. Poprzez przyjęcie święcenia, kapłan zostaje w szczególny sposób powołany do tego, aby w dziedzinie duszpasterskiej był przewodnikiem gotowym do służenia wszystkim. Jest on wezwany do umocnienia jedności wiernych z Chrystusem oraz wzajemnych więzi pomiędzy nimi. Kapłan w powierzonej mu wspólnotce wypełnia zarówno zadanie jednoczenia, jak i służby⁷⁸.

Kapłan to szafarz świętych sakramentów, zwłaszcza Eucharystii. Kapłan – mając świadomość rangi swojej posługi – powinien ze szczególnym pietyzmem odnosić się do sprawowanych przez siebie powinności, ze świadomością, że nie jest ich właścicielem, lecz sługą powierzonego urzędu. Kapłan to również szczególnie świadek tajemnicy pokuty i pojednania. Kapłan powinien być mistrzem nawrócenia, a mistrz musi trudne zadania najpierw sam wykonać, by mogli je po nim powtórzyć inni. Każdy kapłan, będąc świadomym swych słabości, niedoskonałości, winien pomagać innym, a przy tym i samego siebie ciągle doskonalić. Z taką ideą kapłan powinien się utożsamiać. Klucz mądrości, jaki powierza Kościół kapłanowi, szczególnie w sprawowaniu Sa-

⁷⁶ Ks. Wojciech Cichosz, *Kapłan gwiazdor, showman i inkwizytor: Zagrożenia aktywizmem w posłudze katechetyczno-duszpasterskiej*, [w:] „Studia Gdańskie”, (Gdańsk Oliwa) 2010, t. XVI, s. 113.

⁷⁷ Ibidem, s. 117.

⁷⁸ Ks. Jacek Bramowski, *op. cit.*, s. 63.

*kramentów, to wielkie dobro, które nie zostało dane dla jego osobistych korzyści, ale by posługiwał we wspólnocie Kościoła razem z ludem Bożym i dla ludu Bożego*⁷⁹.

Jedną z form pracy misyjnej jest organizacja życia społecznego wyrażana w ruchach i stowarzyszeniach, co papież Jan Paweł II ujął w słowach: *W obliczu nowych potrzeb współczesnych misji znakiem nadziei są również ruchy i stowarzyszenia kościelne, które Bóg rozbudza i powołuje w Kościele, aby jego posługa misyjna stawiała się coraz bardziej ofiarna i zgodna z wymogami chwili*⁸⁰. Stanowisko Kościoła do jego zadania misyjnego jednoznacznie wyraża następująca charakterystyka: *W dziejach Kościoła [...] rozmach misyjny był zawsze oznaką żywotności. [...] Misje bowiem odnawiają Kościół, wzmacniają wiarę i tożsamość chrześcijańską, dają życiu chrześcijańskiemu nowy entuzjazm i nowe uzasadnienia. Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana*⁸¹. Jest zatem słabością współczesnego Kościoła to, że instytucje katolickie są silniejsze niż sama wspólnota parafialna. Świątynia, parafia muszą stać się znów centrum życia chrześcijańskiego. Kościół powinien odrzucić pokusy zdobywania człowieka dla siebie, głównie z myślą o ilościowym rozwoju, realizując przede wszystkim zadania skoncentrowane na pogłębianiu wiary⁸².

Plan zajęć kleryków uczących się w Seminarium Misyjnym Słowa Bożego w Pieniężnie, zatwierdzony 19.V.1971 r. uwzględnił konieczność ukierunkowanego ich kształcenia, zatem udział poszczególnych kursów w tygodniowym planie sześcioletniej edukacji wynosił: logika – 4 godz. tygodniowo; teoria poznania – 4; psychologia – 4; filozofia przyrody – 4; teodycea – 2; metafizyka – 4; historia filozofii – 8; prehistoria religii – 2; etnologia religii – 2; religioznawstwo ogólne i historia religii – 3; wstęp do teologii – 4; wprowadzenie do Pisma św. – 4; Pismo św. – 24; archeologia biblijna – 2; teologia fundamentalna – 7; fonetyka – 2; retoryka – 2; homiletyka – 7; teologia dogmatyczna – 25; teologia moralna – 18; teologia życia wewnętrznego – 4; patrologia – 2; liturgika – 8; teologia pastoralna – 8; katechetyka – 2; katolicka nauka społeczna – 6; prawo kanoniczne – 14; historia Kościoła – 12; zagadnienia ekumeniczne – 2; pedagogika

⁷⁹ Ks. bp. Jan Bernard Szlaga, cytat za: ks. Jarosław Babiński, *op. cit.*, s. 92.

⁸⁰ o. Robert Słonina SVD, *Metody pracy pastoralnej w krajach misyjnych wśród młodzieży jako odpowiedź Kościoła na realne problemy młodzieży tych krajów*, [w:] o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach Świata. Sesja misyjno-pastoralna*, Pieniężno 1991, s. 157.

⁸¹ *Ibidem*, s. 155.

⁸² o. Eugeniusz Ziebur SVD, *Metody duszpasterskie oraz metody ewangelizacji w Japonii*, [w:] o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach świata...*, s. 67.

chrześcijańska – 4; śpiew liturgiczny – 2; medycyna pastoralna – 2; prawo wyznaniowe – 1; nauka o Polsce współczesnej – 1; językoznawstwo – 2; metodyka – 1; misjologia (doktryna i historia misji) – 4; język łaciński – 26; język grecki – 2; język angielski lub niemiecki – 36; seminarium naukowe – 6; ćwiczenia z filozofii – 4; ćwiczenia z teologii – 6. Wymienione przedmioty uzupełniały: ćwiczenia śpiewu, chóru, orkiestry, surdologia, problematyka Trzeciego Świata, sztuka kościelna i konserwacja zabytków, a w późniejszym okresie dołączono islam i inne religie⁸³.

W 1971 r. władze Zgromadzenia Werbistów podjęły decyzję o formie zaliczenia poszczególnych przedmiotów w ramach sesji semestralnych. Ustalono pięć obowiązkowych egzaminów z filozofii, teologii fundamentalnej, teologii moralnej, teologii dogmatycznej i historii Kościoła – w formie pisemnej i ustnej. W 1972 r. podjęto decyzję, iż egzaminy końcowe z teologii moralnej i fundamentalnej będą ograniczone jedynie do formy ustnej⁸⁴.

Dzień kleryków w seminarium rozpoczynał się o godz. 5.30, o 6.00 odbywały się wspólne modły, następnie rozmyślanie i chwila refleksji. O godz. 7.00 udawali się oni na mszę św., zaś o 7.45 zasiadali do śniadania. Wykłady rozpoczynały się o godz. 8.15 – dziennie odbywało się pięć wykładów po 45 min. Każdy, rozdzielone przerwami. O godz. 12.45 odbywały się wspólne modlitwy, a o 13.00 zasiadano do obiadu, po którym następowało wspólne nawiedzenie Najświętszego Sakramentu. Do godz. 15.00 trwała wspólna rekreacja. Między 15.00 a 16.00 obowiązywał czas wolny w milczeniu. O 16.00 podwieczorek, zaś o 16.30 rozpoczynało się studium, trwające do 18.30, po czym klerycy udawali się na kolację. Do 21.00 dysponowali czasem wolnym na refleksję, a potem czasem wolnym w milczeniu. Dzień w seminarium kończył się o godz. 22.30⁸⁵.

Wykłady w seminarium Zgromadzenia Werbistów w Pieniężnie prowadzili sami werbiści. W pierwszych latach po II wojnie światowej w większości nie posiadali specjalistycznego wykształcenia do realizacji zajęć. Napływ wykształconej kadry nastąpił w latach 60. XX w., głównie absolwentów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego⁸⁶.

⁸³ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Formacja intelektualna...*, s. 275-276.

⁸⁴ Ibidem, s. 277-278.

⁸⁵ Ibidem, s. 292-293.

⁸⁶ Ibidem, s. 280.

Rok akademicki rozpoczął się po tygodniowych rekolekcjach, które poprzedzały składanie ślubów zakonnych 8 września. Następnego dnia odbywała się uroczysta Msza św. inauguracyjna, ku czci Ducha Świętego, a po niej – akademia. Studia prowadzono w systemie semestralnym, kończonym sesją egzaminacyjną. Przerwy w nauce wyznaczał kalendarz świąt kościelnych i państwowych oraz specjalne uroczystości. Alumni korzystali z zimowych ferii oraz letnich wakacji, a także 7 dni wolnych od zajęć z racji Tygodnia Misyjnego. W każdym tygodniu dniem wolnym od zajęć w seminarium był czwartek⁸⁷.

W okresie seminaryjnym Eugeniusz Śliwka rozwijał zainteresowania zbiorami misyjno-etnograficznymi, rozbudzone w okresie nowicjatu. Efektem jego zaangażowania było przygotowanie gabinetów do ogólnego dostępu dla zwiedzających. Ich otwarcie miało miejsce 29.IV.1973 r., w dniu uroczystości święceń kapłańskich w Domu św. Wojciecha w Pieniężnie, która zbiegła się z jubileuszem 50-lecia powstania Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego. Nie był on jedynym „ojcem sukcesu” tego projektu⁸⁸, jednak jego zapał i zaangażowanie w prace inwentaryzacyjne zbioru, jego podział tematyczny, uporządkowanie i usystematyzowanie całej kolekcji zgodnie ze standardami zbiorów muzealnictwa było dostrzegane przez zakonnych przełożonych i zasługiwało na ich uznanie.

W 1977 r. Eugeniusz Śliwka przygotował artykuł pt. *Zbiory misyjno-etnograficzne Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*⁸⁹, w którym objaśnił historyczne uwarunkowania kolekcjonerstwa misyjno-etnograficznego w okresie ponad 50-letniej działalności Zgromadzenia Werbistów w Polsce. Zebrany materiał podzielono na trzy okresy: międzywojenny, po II wojnie światowej, działalność współczesną (do 1977 r.) Była to jedna z pierwszych prac systematyzująca tę sferę działalności werbistowskiej, w której analitycznie przedstawiono działalność wszystkich ośrodków Zgromadzenia Słowa Bożego w Polsce w tym zakresie. W kolejnych latach materiał ten

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ W pracach przygotowujących zbiory do publicznej ekspozycji zaangażowani byli, m.in. fratrzy: Edward Osiecki, Stanisław Piotrowski, Eugeniusz Śliwka, Henryk Kałuża, Marek Włodarski, a także o. Stanisław Ograbek przygotowujący opisy eksponatów i spis inwentarza. Całość prac doglądał i osobiście inspirował do działań ówczesny prowincjał Zgromadzenia o. Leonard Szymański. Scenografię przygotował o. Marian Dolata, któremu specjalistycznych rad udzielał dr. Janusz Komocki z Muzeum Etnograficznego w Krakowie. Szerzej: Ibidem, s. 340 i nast.

⁸⁹ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Zbiory misyjno-etnograficzne Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1997 r., t. 34, APP-SVD, Pieniężno 2015.

wielokrotnie wykorzystywano do prezentacji tematu w przekazach prasowych i innych publikacjach⁹⁰.

Nauka i praca misyjna po ukończeniu Seminarium Słowa Bożego w Pieniężnie

Jeszcze przed uzyskaniem święceń wieczystych, 18.IV.1977 r., zgodnie z zasadami obowiązującymi w Zgromadzeniu Słowa Bożego, Eugeniusz Śliwka złożył deklarację ze wskazaniem krajów, w których chciałby prowadzić działalność misyjną po zakończeniu studiów w seminarium i po uzyskaniu święceń kapłańskich. Wskazał na Brazylię, Paragwaj i Polskę, przy czym zaznaczył, że *pisząc kraje ewentualnego mego przyszłego przeznaczenia, traktuję je równorzędnie. Decyzję co do pierwszeństwa któregoś z nich pozostawiam Przełożonym*⁹¹. Decyzję przełożeni podjęli na początku kwietnia 1978 r., po ukończeniu edukacji w Seminarium Duchownym w Pieniężnie, święceniach i uroczystości wręczenia krzyża misyjnego. Został przydzielony do pracy w Domu św. Wojciecha w Pieniężnie, o czym zawiadamiał go prowincjał Zgromadzenia o. Leonard Szymański SVD 2.IV.1978 r. Pisał: *W naszym Misyjnym Seminarium polecam Twojej szczególnej trosce nasze gabinety etnologiczne, w których uporządkowanie dotychczas tyle serca i trudu włożyłeś. Poza tym polecam Twojej trosce prace związane z funkcją delatora misyjnego – następnie w miarę możliwości proszę Cię o pewną współpracę z o. Osieckim – Prowincjalnym Referentem Powołań. Nie muszę Cię Gienku zapewniać jak ważną i odpowiedzialną przejmujesz funkcję, jak trzeba będzie Tobie zawsze doksztalcać, aby sprostać zadaniom Tobie powierzonym*⁹². Tego samego dnia otrzymał zgodę na podjęcie pracy organizacyjnej w strukturze

⁹⁰ Por. o. Kazimierz Fac SVD, *Muzeum Misyjno-Etnograficzne*, [w:] o. Roman Malek SVD, *Werbiści w Polsce*, Pieniężno 1982, s. 38-41; o. Jan Stasz SVD, *Działalność Muzeum Misyjno-Etnograficznego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w latach 1973-1983*, [w:] o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Zbiory pozaeuropejskie w państwowych i kościelnych muzeach etnograficznych w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w dniach 7-8. IV.1984 r.*, „Materiały i Studia Księży Werbistów”, Nr 31, Pieniężno 1987, s. 92-97, także: o. Eugeniusz Śliwka SVD, *50 lat Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Polsce 1936-1986*, Pieniężno 1986;

⁹¹ o. Eugeniusz Śliwka, *Petitio Misiones*, z dnia 18.IV.1977, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁹² Prowincjał Zgromadzenia Księży Werbistów o. Leonard Szymański [do:] Wielebny o. Eugeniusz Śliwka, z dnia 2.IV.1978 r., L.dz. 153/78, APP-SVD, Pieniężno 2015.

Zgromadzenia Słowa Bożego⁹³, zaś 1.IX.1979 r. otrzymał upoważnienie do prowadzenia pracy misyjnej⁹⁴.

Jeszcze w trakcie studiów, przed uzyskaniem święceń, czynił starania, by podjąć naukę na wyższej uczelni. Zamierzał kontynuować studia na Wydziale Historii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu⁹⁵, na co otrzymał stosowną zgodę przełożonych. Jednak podjął studia w Instytucie Historii Kościoła Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Podczas studiów w Seminarium Duchownym Zgromadzenia Słowa Bożego w Pieniężnie przygotował pracę pt. *Dzieje parafii Pieniężno*, którą następnie pod kierunkiem ks. doc. dra Damiana Wojtyska, obronił na Wydziale Teologicznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego 24.VI.1978 r. i uzyskał tytuł magistra w zakresie teologii⁹⁶.

Przygotowana przez niego praca magisterska jest szerokim analitycznym studium działalności Kościoła na obszarze parafii Pieniężno w okresie od pierwszych informacji pisanych do współczesności. Badania przeprowadził metodą analizy systemowej, której obszar badawczy wyznaczono zgodnie z uwarunkowaniami kształtowania rzeczywistości chrześcijańskiej przestrzeni wyznaczonej granicami parafii – instytucji kościoła katolickiego. W konstrukcji wskazano siedem rozdziałów. W rozdziale pierwszym poddano analizie uwarunkowania geograficzno-historyczne w kontekście politycznym i gospodarczym, zaznaczono istotę okresu repatriacji i wynikającej z niego specyfiki stosunków ludnościowych. Przedstawiono także ogólną charakterystykę architektoniczno-przestrzenną miasta jako centralnego ośrodka parafii. W rozdziale drugim skoncentrowano badania parafii na instytucji Kościoła, zaś w rozdziale trzecim przedstawiono obiekty kultu religijnego istniejące na obszarze parafii, zaprezentowano ich rys historyczny i uwarunkowania współczesne. W rozdziale czwartym analizie poddano przemiany i współczesny stan parafialnego kleru i służby kościelnej. W rozdziale piątym ukazano ruchy i organizacje kościelne działające

⁹³ o. Leonard Szymański SVD, *Facultas Audiendi Confessiones Nostrorum et Saecularum Eugeniusz Śliwka SVD, z dnia 2.IV.1978 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁹⁴ o. Marian Faliszek SVD, *Visuris in Domino Salutem! Eugeniusz Śliwka, z dnia 01.06.1979 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015; o. Eugeniusz Śliwka, *Życiorys...*

⁹⁵ *Pismo o. Eugeniusza Śliwki z dnia 9.I.1978 r. do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁹⁶ *Ks. Eugeniusz Śliwka, Dyplom uzyskania w dniu 24.VI.1978 r. tytułu magistra teologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Wydział Teologiczny, Lublin, dnia 19.VIII.1978*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

w granicach parafii, ze szczególnym uwzględnieniem zakonów, bractw i stowarzyszeń religijnych. W rozdziale szóstym podjęto próbę przedstawienia warunków życia religijno-moralnego parafialnej społeczności, prezentując życie sakramentalne w kontekście uczestnictwa w nabożeństwach i udziału w sakramentach św. oraz ruchu pielgrzymkowym. Część tego rozdziału poświęcono analizie moralności środowiska parafialnego. W rozdziale siódmym przedstawiono działalność charytatywno-oświatową w parafii, wyrażającą się opieką nad biednymi i chorymi, uczestnictwem w nauczaniu i czytelnictwie. Całość zebranego i poddanego analizie materiału w *Zakończeniu* poddano zwięzłej syntezie, dokonano uogólnień i przedstawiono wnioski. Pracę przygotowano korzystając z bogatego zasobu materiałów źródłowych, które wymieniono w *Bibliografii*, tekst opatrzone bogato przypisami, a hipotezę badawczą oraz tezy pomocnicze przedstawiono we *Wstępie*⁹⁷.

Kontynuując edukację był zaangażowany w budowę Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie, które obecny kształt zawdzięcza jego aktywności i staraniom, co było ocenione wysoko przez zgromadzenie. *Za pracę Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie od 1978 r. odpowiedzialny jest dyrektor o. Eugeniusz Śliwka, któremu pomaga klerycka grupa muzealna. 7.IV.1984 r. muzeum zostało udostępnione zwiedzającym. Urządzona ekspozycja została podzielona na kilka działów, z których każdy poświęcony jest jednemu krajowi bądź kontynentowi. Odrębny dział stanowią eksponaty przyrodnicze. Muzeum organizuje także wystawy czasowe, korzystając z ekspozycji udostępnianych przez inne placówki muzealne, lub też organizowane siłami własnymi Seminarium przy okazji organizowanych pieniężnieńskich Spotkań z Religiami*⁹⁸.

W czerwcu 1979 r. został skierowany na studia doktoranckie⁹⁹, 5.IX.1979 r. został przeniesiony z Domu św. Wojciecha w Pieniężnie do Domu Słowa Bożego w Lublinie celem kontynuowania edukacji. Równno-

⁹⁷ Por. o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Dzieje parafii Pieniężno. Praca magisterska*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

⁹⁸ Cyt. za o. Dariusz Piwowarczyk SVD, *25 lat istnienia Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie*, [w:] o. Eugeniusz Śliwka SVD, o. Marek Brześciński SVD (red.), *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej), V Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami*, Materiały i Studia Księży Werbistów nr 35, Pieniężno 1990, s. 10-11.

⁹⁹ *Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do Dziekana Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie z dnia 24.VI.1979 r.*, L.dz. 653/79, APP-SVD, Pieniężno 2015.

cześnie przełożeni utrzymali wcześniej podjętą decyzję o dalszym pełnieniu przez niego obowiązków referenta do spraw misyjnych¹⁰⁰.

W trakcie studiów na KUL-u wypełniał istotne zadania powierzone przez zwierzchników Zgromadzenia, głównie wynikających z jego kwalifikacji, zdolności i zainteresowań. 14.XI.1981 r. został wyznaczony do Zespołu Wydawniczo-Redakcyjnego Zgromadzenia Werbistów, gdzie powierzono mu funkcję dyrektora pomocniczego¹⁰¹. Rada Prowincjalna wyznaczyła zespołowi, w którego skład weszli poza nim także o. Tadeusz Dworecki SVD dyrektor naczelny, o. Antoni Koszorż SVD dyrektor pomocniczy – merytoryczne zadania dotyczące organizacji działalności wydawniczej Zgromadzenia, m.in.: a) wszczęcie starań o oficjalne zatwierdzenie wydawnictwa, b) zaproponowanie Radzie Prowincjalnej Statutu wydawnictwa, c) uruchomienie małej poligrafii, d) zaproponowanie Radzie Prowincjalnej kierowników zespołów redakcyjnych i zespołu technicznego¹⁰².

23.I.1982 r. uzyskał tytuł licencjata nadany przez Katolicki Uniwersytet Lubelski w specjalności historia Kościoła¹⁰³. Kontynuował studia doktoranckie i przygotowywał rozprawę doktorską pod kierunkiem ks. doc. dra Henryka Damiana Wojtyśki (1933-2009)¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Pismo prowincjale o. Bernarda Bony SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 9.VI.1978 r., L.dz. 526/78, APP-SVD, Pieniężno 2015; Pismo prowincjale o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 5.IX.1979 r., L.dz. 739/79, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰¹ Pismo prowincjale o. Alfonsa Labuddy SVD do członków Zespołu Wydawniczo-Redakcyjnego z dnia 14.11.1981 r., L.dz. 133/W/81, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰² Ibidem.

¹⁰³ Eugeniusz Śliwka, *Diploma Licentiae*, Lublin 23.I.1982, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰⁴ Por. Pismo ks. doc. dra H.D. Wojtyśki z dnia 13.II.1982 r., APP-SVD, Pieniężno 2015. Ks. Henryk Damian Wojtyśka CP urodził się 13.05.1933 roku w Regiminie (Ciechanów), członek Zgromadzenia Pasjonistów od 1950 roku, wyświęcony na kapłana w 1957 r. W latach 1958-62 studiował historię Kościoła na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie, gdzie doktoryzował się na podstawie pracy *Card. Hosius, Legate to the Council of Trent* (Rome 1967). Od 1969 r. pracownik naukowy i dydaktyczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Habilitował się w 1975 r. (praca: *Papiestwo Polska 1548-1563. Dyplomacja*, Lublin 1977). W semestrze jesienno-zimowym 1980/81 wykładał historię Kościoła Polskiego w Newman College w Edmonton (Kanada), jako *visiting professor*. Prorektor ds. Młodzieży KUL w latach 1981-83, 1984-1994 kierownik ds. edytorskich Polskiego Instytutu Historycznego w Rzymie, gdzie zapoczątkował wydawanie serii *Acta Nuntiaturae Polonae*. Członek Papieskiego Komitetu Nauk Historycznych (1984-2004), Lubelskiego Towarzystwa Naukowego i Towarzystwa Naukowego KUL, Akademii św. Karola w Mediolanie i Komisji Dziejów Odrodzenia i Reformacji przy Komitecie Nauk Historycznych PAN. Do roku 2004 konsultor Komisji Nauki Wiary (Sekcja Historyczna) przy Episkopacie Polski. Kierunki zainteresowań naukowych: historia odrodzenia i reformacji, dzieje relacji Polski ze Stolicą Apostolską, hagiografia, zagadnienia hożańskie,

Jeszcze przed obroną doktoratu przełożeni Zgromadzenia Werbistów, doceniając jego rosnące kwalifikacje, powołali go do składu Komitetu Redakcyjnego miesięcznika „Misjonarz”, periodyka zorientowanego na pracę misyjną polskich duszpasterzy zagranicą, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki werbistów. W skład komitetu, poza nim, weszli: o. Antoni Czczeko SVD, o. Tadeusz Sworecki SVD, o. Władysław Kowalak SVD, o. Edward Osiecki SVD, o. Kazimierz Stankowski SVD. Głównym jego zadaniem było prowadzenie bieżącej konsultacji w zakresie tematyki publikacji oraz troska o właściwy profil i poziom miesięcznika. Przewodniczącym Zespołu Redakcyjnego był w tym czasie o. Antoni Koszorz SVD¹⁰⁵.

21.II.1983 r. o. Eugeniusz Śliwka złożył wniosek do Rady Wydziału Teologicznego KUL o otwarciu przewodu doktorskiego i zatwierdzenie tematu rozprawy: *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1912-1982)*¹⁰⁶, a 17.X.1983 r. złożył do Dziekana Wydziału Teologicznego KUL wniosek o dopuszczenie do egzaminu doktorskiego z historii filozofii¹⁰⁷. Po zdaniu egzaminu z historii filozofii, dopuszczającego do obrony doktoratu, 28.I.1984 r. przed komisją Rady Wydziału Teologicznego KUL obronił przygotowaną dysertację. 16.V.1984 r. Rada Wydziału Teologicznego KUL podjęła uchwałę o nadaniu mu stopnia naukowego doktora teologii w zakresie historii Kościoła¹⁰⁸.

Monografia jego autorstwa stanowi próbę analitycznego ujęcia działalności Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego, a w szczególności formacji intelektualnej, działalności dydaktyczno-naukowej i wydawniczej, które uznano za najważniejsze wektory zaangażowania Zgromadzenia w wypełnianiu konstytucyjnych obowiązków oraz kształtowania kadr do realizacji misyjnego dzieła.

historia pasjonistów w Polsce. Zmarł po długiej i ciężkiej chorobie w klasztorze pasjonistów w Łodzi, dnia 24 marca 2009 r. Szerzej o uczonym: http://www.bu.kul.pl/art_16805.html, dnia 26.03.2015.

¹⁰⁵ *Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 24.V.1983 r.*, L.dz. 356/P/83, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰⁶ *Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z dnia 21.II.1983 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰⁷ *Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Dziekana Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, z dnia 17.X.1983 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁰⁸ *Dyplom o nadaniu ks. Eugeniuszowi Śliwce stopnia naukowego Doktora Teologii w zakresie Historii Kościoła, nadany uchwałą Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego nr 469, Lublin dnia 16 maja 1984 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

Rozprawa składa się z sześciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii, sześciu aneksów, indeksu osób, indeksu miejscowości. W poszczególnych rozdziałach autor skoncentrował uwagę na usystematyzowaniu źródeł tworzących podstawę badanej działalności zgromadzenia, wywodzących się z głównych dokumentów zakonu werbistów (konstytucje zgromadzenia, postanowienia kapituł generalnych i generalatu, itp.), konstytuujących działalność w zakresie formacji intelektualnej, pracy dydaktyczno-naukowej i wydawniczej. Badania w kontekście historycznym podzielono na dwa okresy: a) od powstania Polskiej Prowincji Werbistów do 1922 r., b) od 1992 do 1982 r. obszar badań wyznaczyły ośrodki organizacyjne Polskiej Prowincji Zgromadzenia Werbistów, w szczególności jednostki w Rybniku, Bytomiu, Górnej Grupie, Chłudowie, Nysie, Lublinie, Laskowicach, Pieniężnie.

Istotne miejsce w rozprawie wyznaczono podmiotom kształtującym formację intelektualną oraz pracę dydaktyczno-naukową i wydawniczą, do których zaliczono, m.in. seminaria duchowne, biblioteki, archiwa, wydawnictwa tematyczne oraz działalność misjologiczną, religioznawczą i etnologiczną, w tym także muzealnictwo misyjno-etnograficzne. Konstatacja zdaje się być aktualna także dziś, 30 lat po przedstawieniu tezy przez o. Eugeniusza Śliwkę.

Ważną częścią pracy jest indeks osób, do których odwoływano się w trakcie przeprowadzania analizy zagadnienia oraz bibliografia zorientowana na szerokim spektrum materiałów źródłowych, pochodzących ze zbiorów archiwalnych głównie instytucji kościelnych, jak też czasopiśmiennictwie oraz artykułach i opracowaniach zwartych. W rozprawie ukazano funkcje naukowe: konceptualno-opisowe, wyjaśniające, metodologiczno-oceniające¹⁰⁹, zaś we wnioskach ważne jest stwierdzenie: *[...] trzeba podkreślić, że do tej pory misjonarze [polscy werbiści – M.M.], mimo wielu pozytywnych zmian, nie są jeszcze dostatecznie przygotowani do wieloaspektowej pracy misyjnej. [...] Na ponad 200 misjonarzy werbistów z Polski tylko kilku było zaangażowanych w działalność edytorskiej, w pracy dydaktycznej w szkolnictwie oraz w duszpasterstwie nadzwyczajnym. [...] Magisterium to dopiero początek lepszego, ideałem byłoby przed wyjazdem na misje studia specjalistyczne, a także pewna praktyka duszpasterska. Chcąc przygotować nowych misjonarzy, trzeba to czynić w sposób właściwy i kompetentny [...]*¹¹⁰.

¹⁰⁹ Por. A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2013, s. 34.

¹¹⁰ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1919-1982)*, Pieniężno 1986, s. 444.

Dysertacja została pozytywnie oceniona przez Departament Książki w Ministerstwie Kultury i Sztuki, który zaakceptował projekt jej wydania w formie monograficznej, wobec czego 25.I.1986 r. o. Eugeniusz Śliwka zwrócił się do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego z prośbą o udzielenie dotacji na ten cel, wskazując zarówno jej walory edukacyjne jak też zbliżającą się rocznicę 50-lecia istnienia Wyższego Seminarium Duchownego Werbistów, którego obraz wypełnia znaczna jej część. Publikacja miałaby stanowić także uzupełnienie planowanych uroczystości jako naukowy walor historyczny poznawczo-edukacyjny¹¹¹. Rada Prowincjalna pozytywnie odniosła się do wniosku, akceptując projekt wydania monografii pt. *Formacja intelektualna, działalność naukowo-dydaktyczna i wydawnicza werbistów polskich 1919-1982*, wyrażając również zgodę na udzielenie stosownej dotacji¹¹². Została wydana w 1986 r. w ramach cyklu „Materiały i Studia Księży Werbistów” nr 30 przez Misyjne Seminarium Duchowne Księży Werbistów w Pieniężnie.

O wyznaczonym przez dziekana Wydziału Teologii KUL terminie obrony o. Eugeniusz Śliwka powiadomił Rektora Seminarium Duchownego w Pieniężnie o. Józefa Arlika SVD, zapraszając go do wzięcia udziału w jej otwartej części¹¹³. Obrona doktoratu była istotnym wydarzeniem dla społeczności werbistów, zwłaszcza o. Alfonsa Labuddy SVD, ówczesnego prowincjała Zgromadzenia Werbistów, który 26.I.1984 r. pisał do o. Eugeniusza Śliwki: *Drogi Eugeniuszu, Przypuszczam, że oprócz Ciebie, niewielu ludzi tak cieszyło się na dzień Twojej promocji doktorskiej jak ja. Bardzo pragnęłam być światkiem Twojej radości (...). Proszę przyjąć moje najlepsze gratulacje. Niech osiągnięty stopień naukowy oraz zdobyta wiedza i doświadczenie pozwolą Ci jeszcze lepiej służyć Zgromadzeniu i Polskiej Prowincji. Mam nadzieję, że Twoja praca na długie lata stanie się encyklopedią dziejów naszej Prowincji. Gratuluję również serdecznie Twoim Rodzicom, jest to również ich radość. Promotorowi oraz recenzentom proszę w moim imieniu złożyć wyrazy gorącego podziękowania. Pozdrawiam Cię bardzo serdecznie. Ad multum annos. I jak zwykle w tych okolicznościach – Vivant sequentes. W miłości Słowa Bożego szczerze oddany – o. Alfons Ladudda SVD*

¹¹¹ Por. *Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 25.I.1986 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹² *Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD dot. Dotacji na druk pracy doktorskiej, L.dz. 86/W/304 z dnia 31.I.1986 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹³ *Pismo o. Eugeniusza Śliwki do rektora o. Józefa Arlika z dnia 19.I.1984 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

*provincjal*¹¹⁴. Bardzo „ciepłe” słowa przełożonego oraz kolejne udokumentowane fakty ujawniają jego szczególny stosunek do o. Eugeniusza Śliwki i obustronną estymę w relacjach obu duchownych. Podejmowane przez niego kolejne decyzje dotyczące pracy i dalszej ścieżki rozwoju o. Eugeniusza Śliwki wskazują, iż o. Alfons Labudda miał głębokie przekonanie o tym, jak ważne jest, by misyjne dzieło prowadzili jak najlepiej wykształceni werbiści. Już 19.VI.1984 r. decyzją Rady Prowincjalnej o. dr Eugeniusz Śliwka został mianowany wykładowcą historii Kościoła w Misyjnym Seminarium Duchownym św. Wojciecha w Pieniężnie¹¹⁵. Przedtem jednak, decyzją prowincjała, z dniem 15.II.1984 r. został przeniesiony z Domu Słowa Bożego w Lublinie do Domu św. Wojciecha w Pieniężnie¹¹⁶, pełniąc nadal obowiązki zelatora misyjnego i Dyrektora Muzeum Misyjno-Etnograficznego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie.

Jego zaangażowanie w tworzeniu nowoczesnego muzeum misyjno-etnograficznego zaowocowało organizacją sesji naukowej pt. *Zbiory pozaeuropejskie w państwowych i kościelnych muzeach etnograficznych w Polsce*, które odbyło się w dniach 7-8.IV.1984 r. w Pieniężnie, a jej efekty przedstawiono w publikacji o tym samym tytule, wydanej przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie. W 1987 r. zamykając wstęp do publikacji podjął on próbę wskazania głównego celu tworzenia muzeów etnograficznych i eksponowania unikalnych obiektów, artefaktów, pisząc: [...] *muzeum, które w rzeczywistości nie jest składem fetyszy, ani dobrze prowadzonym antykwariatem, ale drogą do poznania człowieka i dialogu prowadzonego między jednym człowiekiem i drugim, wymaga ciągłego szukania najlepszych dróg poznania i najlepszych form komunikacyjnych, wymaga ciągłej refleksji, ciągłego wzajemnego ubogacania oraz wymiany myśli i doświadczeń [...]*¹¹⁷. Widział zatem konieczność przeniesienia ciężaru z gromadzenia i udostępniania zbiorów muzealnych na rzecz werbalizacji

¹¹⁴ List prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. dra Eugeniusza Śliwki z dnia 26.I.1984 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹⁵ Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 31.VII.1984 r., L.dz. 723/P84, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹⁶ Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 14.II.1984 r., L.dz. 154/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹⁷ Szerzej w: o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Zbiory pozaeuropejskie w państwowych i kościelnych muzeach etnograficznych w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w dniach 7-8. IV.1984 r.*, Pieniężno 1984.

i wizualizacji przekazu, jaki niesie kulturowe źródło pochodzenia, przeznaczenia oraz otoczenie i historia każdego eksponatu.

Niespełna dwa tygodnie od podjęcia przez prowincjała decyzji o jego powrocie do Pieniężna, 29.II.1984 r. zwrócił się on do Rady Prowincjalnej z prośbą o wyrażenie zgody na 5-miesięczny wyjazd do Austrii, gdzie zamierzał podjąć naukę języka niemieckiego, a także uzupełnić badania podjęte w rozprawie doktorskiej, których źródła poszczególnych wątków znajdują się w austriackim archiwum werbistowskim w domu St. Gabriel¹¹⁸. Już 3.III.1984 r. Rada Prowincjalna podczas posiedzenia w Warszawie wyraziła zgodę na realizację jego planów, zakreślając termin jego pobytu w Austrii do m-ca sierpnia 1984 r., o czym informował w piśmie z dnia 6.III.1984 r. prowincjał o. Alfons Labudda i sekretarz Rady Prowincjalnej o. Konrad Keler¹¹⁹. Cel jego podróży do Austrii przedstawił prowincjał o. Alfons Labudda w piśmie referencyjnym skierowanym do prowincjała Zgromadzenia Werbistów w St. Gabriel – o. Kurta Piskatego, polecając o. Eugeniusza Śliwkę jego osobistej opiece¹²⁰.

Decyzja przełożonych o jego pobycie w Austrii w terminie nie wykraczającym poza sierpień 1984 r. miała związek z kolejną decyzją, podjętą przez Radę Prowincjalną w dniu 19.VI.1984 r. o mianowaniu go wykładowcą historii Kościoła w Misyjnym Seminarium Duchownym św. Wojciecha w Pieniężnie. O czym informował w piśmie z dnia 31.VII.1984 r. prowincjał o. Alfons Labudda i sekretarz Rady Prowincjalnej o. Konrad Keler, akcentując w piśmie życzenia *zgodniej i twórczej współpracy zarówno z ciałem pedagogicznym jak i ze studentami [...]*¹²¹. O. Eugeniusz Śliwka był stanowczy i jednoznaczny w działaniu, a niekiedy w oczach wielu – kontrowersyjny¹²². Decyzja o nominacji na wykładowcę w seminarium nie była zgodna z jego planami. Wyjazd do Austrii był dla niego próbą ważnych doświadczeń. 17.VII.1984 r. prowincjał o. Alfons Labudda w liście do niego napisał m.in.: *[...] Cieszę się razem z Tobą, że możesz doświadczać*

¹¹⁸ Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 29.II.1984, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹¹⁹ Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy i sekr. R. Prow. o. Konrada Kelera do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 6.III.1984 r., L.dz. 219/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²⁰ Szerzej w: Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy do prowincjała o. Kurta Piskatego z dnia 14.III.1984 r., L.dz. 245/84, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²¹ Szerzej w: Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy i sekr. R. Prow. o. Konrada Kelera do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 31.VII.1984 r., L.dz. 723/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²² Z rozmowy przeprowadzonej z rodziną o. Eugeniusza Śliwki – bratem Bogdanem Śliwka i bratową Teresą Śliwką – przeprowadzonej w Pruszczu Gdańskim dnia 5.IV.2015 r.

*nowego życia. Muszę Cię zmartwić – wykłady aktualne. Co do programu, to lepiej orientujesz się ode mnie [...]*¹²³.

W czasie pobytu zagranicą nawiązał kontakt z Międzynarodowym Instytutem Etnologiczno-Lingwistycznym ANTHROPOS, którego siedziba mieści się w St. Augustin w Niemczech, skąd w lutym 1985 r. otrzymał zaproszenie do współpracy i udziału w sympozjum pt. *Etnologia i misje*, zaplanowanym na okres lata 1986 r.¹²⁴. Współpracy tej nie podjął, wtedy powierzył mu ks. bp Eugeniusz Pisz – ówczesny przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Misji – obowiązki komisarza ogólnopolskiej wystawy misyjnej. Wystawa miała być jednym z istotnych punktów zaplanowanego przez Konferencję Episkopatu Polski na 1987 r. II Krajowego Kongresu Eucharystycznego. Było to dla niego wyzwanie organizacyjne o tak dużej skali, jak na ówczesne warunki techniczno-organizacyjne, m.in.¹²⁵:

Wystawa ma za zadanie prezentację wkładu Kościoła polskiego w dzieło misyjne, głównie okresu powojennego, a w tym zaangażowanie w pracę misyjną wszystkich zgromadzeń misyjnych żeńskich i męskich, a także poszczególnych diecezji i katolików świeckich.

Wystawa ma koncentrować się zarówno na pracy pastoralnej polskich misjonarzy, jak również przedstawić ich aktywność w przestrzeni społeczno-politycznej miejsca lokalizacji placówek misyjnych, w kontekście zjawisk akomodacji i inkulturacji w związku ze specyfiką religijno-kulturową poszczególnych regionów świata.

Odębna część wystawy ma być poświęcona działalności formacyjnej seminariów duchownych oraz promocji publikacji książkowych, prasowych dotyczących problematyki misyjnej, muzeów misyjnych, a także prezentacji prowadzonych form animacji misyjnej, w tym m.in.: tygodni misyjnych, dni misyjnych, rekolekcji misyjnych, sympozjów misyjnych i różnych form pomocy personalnej, duchowej i materialnej.

Ekspozycja składać się ma z różnych form, m.in.: plasz ze zdjęciami, mapami i wykresami, eksponatów religioznawczo-etnograficznych oraz pamiątek po misjonarzach, także okresu przedwojennej działalności mi-

¹²³ *List prowincjata o. Alfinsa Labuddy do o. Eugeniusza Śliwki w St. Gabriel z dnia 17.VII.1984 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²⁴ *Por. Pismo dyrektora ANTHROPOS IIEL o. Karla M llera SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 14.II.1985 r.*, syg. 135 KM/S 2385, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²⁵ *Pismo komisarza wystawy o. Eugeniusza Śliwki SVD i dyrektora Biura Misyjnego o. Stanisława Bogdańskiego SDB z dnia 7.VII.1986 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

syjnej Polaków. Planowano wykorzystać środki audiowizualne: nagrania magnetofonowe, zestawy filmów misyjnych czy przeźroczy.

Wystawę zaplanowano na okres od czerwca do września 1987 r., a miejscem ekspozycji miała być kaplica dolna kościoła św. Krzyża w Warszawie. W późniejszym okresie miałyby być udostępniona innym ośrodkom diecezjalnym i zakonnym, by na wiosnę 1988 r. powrócić do Warszawy.

Organizację wystawy mieliby wspierać specjaliści: artyści plastycy, muzeolodzy, religioznawcy, misjologicy.

Z tym projektem Zarząd wystawy wystąpił do wielu organizacji misyjnych w Polsce, licząc na zaangażowanie i szeroki udział w jej organizacji. Do organizacji Ogólnopolskiej Wystawy Misyjnej doszło w 1987 r., a okazją była wizyta papieża Jana Pawła II w Polsce oraz II Krajowy Kongres Eucharystyczny. O. Eugeniusz Śliwka był jej współorganizatorem, a jej tytułem *Wkład Polaków w dzieło misyjne Kościoła*¹²⁶. Na ile istotnym wydarzeniem współczesnego Kościoła w Polsce był II Krajowy Kongres Eucharystyczny, świadczyć może fakt, iż od pierwszego dzieliło go 87 lat. I Krajowy Kongres Eucharystyczny odbył się w dniach 26-29.VI.1930 r. w Poznaniu¹²⁷.

Równoległe z pracami w Zarządzie wystawy misyjnej zaangażował się w przestrzeń koncepcyjno-organizacyjną, dotyczącą całego II Kongresu Misyjnego w Polsce. Opracował 18-punktowy program prac przygotowawczych i przebiegu uroczystości, wykazując znaczne umiejętności organizacyjno-menedżerskie. Proponował, by centralne obchody skoncentrowane były w maju 1988 r. w Warszawie, wprowadzeniem do których miałyby być Kongres Misjologiczny, w którym wzięliby udział specjaliści teoretycy i praktycy w dziedzinie misjologii i misji. Według niego właściwym miejscem do przeprowadzenia Kongresu Misyjnego byłby Dom św. Wojciecha w Pieniężnie, zaś terminem – wrzesień–październik 1987 r.¹²⁸

Pierwszy po drugiej wojnie światowej, II Kongres Misyjny w Polsce odbył się w dniach 16-18.X.1992 r. w Częstochowie¹²⁹, zaś jego mottem było

¹²⁶ o. Janusz Brzozowski SVD, *Potrafił przekraczać granice, które wydawały się czasem nie do pokonania. o. dr Eugeniusz Śliwka SVD (01.01.1952 – 04.10.2005)*, [w:] J. Walkusz (red.), *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. VI, Lublin 2007, s. 286.

¹²⁷ O I Krajowym Kongresie Eucharystycznym czytaj w: ks. Marian Banaszak, *Pierwszy Krajowy Kongres Eucharystyczny*, [w:] bp. Stanisław Napierała (red.), *II Krajowy Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii*, Poznań 1987, s. 9-18.

¹²⁸ Por. o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Sugestie dotyczące II Krajowego Kongresu Misyjnego w Polsce*, brak daty na dokumencie, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹²⁹ Por. <http://centrummisyjne.pl/index.php/kongresmisyjne.html>, dnia 14.04.2015.

hasło *Wiara umacnia się, gdy jest przekazywana*. Kongres nawiązywał do encykliki papieża Jana Pawła II *Redemptoris missio* opublikowanej 7.XII.1990 r.¹³⁰ oraz do przedwojennej tradycji misyjnej Kościoła polskiego. Poprzedzał także i stanowił uzupełnienie II Synodu Plenarnego (1991–1999)¹³¹. W pierwszym dniu Kongresu jeden z referatów wygłosił o. Eugeniusz Śliwka, w którym skoncentrował się na stanie zaangażowania misyjnego polskich zgromadzeń zakonnych. W referacie istotne miejsce zajął wymiar predyktywny, nawiązujący do encykliki *Reemptoris missio*. W stawianych tezach o. Eugeniusz Śliwka stwierdzał m.in.: *Mówiąc o animacji misyjnej, zakładaniu kół misyjnych trzeba wspomnieć o tym, by od początku uczyć uniwersalizmu, szerokiego serca, Kościoła powszechnego. Nie wiązać kurczowo z jedną instytucją, jednym misjonarzem, ale zostawić pole dla wolności ludzkiego wyboru. Kościół, zwłaszcza parafialny, musi być uniwersalny. W nim winny realizować się wszystkie charyzmaty. W naszej pracy animacyjnej nie powinniśmy zamykać dla nich drzwi*¹³², zaś w innej części referatu: [...] *Pośród nas żyją ateści, pośród nas żyją wyznawcy innych religii, takich jak judaizm, islam; jakże wielu, zwłaszcza młodych ludzi przynależy czy sympatyzuje z różnymi grupami religijnymi, powstałymi na bazie hinduizmu, buddyzmu czy islamu. Mamy wśród wyznawców różnych sekt powołujących się na korzenie chrześcijańskie, które z chrześcijaństwem nie mają nic wspólnego. Brakuje nam metod do pracy z tymi grupami, doświadczeń, literatury i odpowiednio przygotowanych ludzi. Jak dotąd, w tym zakresie pracujemy w pojedynkę, zamiast zespołowo. Pastoralnej troski wymagają od nas mniejszości narodowe, zwłaszcza emigranci, których w Polsce jest coraz więcej, turyści i pseudoturysty, studenci z zagranicy, zwłaszcza z krajów Trzeciego Świata, specjaliści i oficjalni przedstawiciele różnych krajów oraz instytucji przebywających w Polsce. Problemem bardzo poważnym jest ciągle wzrastający proces dechrystianizacji i ateizacji polskiego społeczeństwa, a zwłaszcza młodzieży, lansowany przez różnego rodzaju ugrupowania*¹³³. Wypowiedziane blisko ćwierć wieku temu słowa o. Eugeniusza Śliwki zdają się być jeszcze bardziej aktualne w konfrontacji Kościoła z rzeczywistością społeczno-polityczną.

¹³⁰ Szerzej w: https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html, dnia 18.04.2015, także: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/r_missio_2.html#m9, dnia 18.04.2015.

¹³¹ Szerzej w: <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=37>, dnia 18.04.2015.

¹³² O. Eugeniusz Śliwka SVD, *Aktualny stan oraz perspektywy zaangażowania misyjnego zgromadzeń zakonnych*, [w:] *II Krajowy Kongres Misyjny*, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.) Warszawa 1994, s. 124.

¹³³ *Ibidem*, s. 125.

Jego wykład poprzedziło uroczyste otwarcie Wystawy Misyjnej, w której organizację się zaangażował przez kilka lat. Wystawa była ukierunkowana na jubileusz 500-lecia odkrycia Ameryki, co odzwierciedla jej temat: *500 lat ewangelizacji Ameryki Łacińskiej*¹³⁴. Tematyce tej poświęcono sesję misyjno-pastoralną, którą o. Eugeniusz Śliwka zorganizował i poprowadził w dniach 27-29.X.1992 r. W sesji wzięli udział i wygłosili referaty zarówno duchowni naukowcy polscy, jak również świeccy przedstawiciele uczelni laickich, jak również goście zagraniczni. Materiały zaprezentowane podczas sesji zostały ujęte w publikacji zbiorczej pt. *500 lat ewangelizacji Ameryki Łacińskiej. Sesja misyjno-pastoralna, Pięćdziesiątka 27-29 października 1992*, wydana przez Referat Misyjny Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pięćdziesiątce, w 1993 r. publikację przygotował o. Maciej Józefczuk SVD¹³⁵. Inicjatywy te przypadały na okres pełnienia przez o. Eugeniusza Śliwkę funkcji członka Rady Prowincjalnej Zgromadzenia Werbistów (1992-1995) oraz sekretarza prowincjalnego ds. misji (1992-1998). W 1995 r. dzięki jego staraniom powołano Kolegium Teologiczne dla laikatu w Pięćdziesiątce, którego został dyrektorem i funkcję pełnił w latach 1995-2001¹³⁶.

W listopadzie 1987 r. dekretem bpa Edmunda Piszczka ówczesnego Administratora Apostolskiego Diecezji Warmińskiej został powołany w skład Komisji Ekumenicznej (na pięcioletnią kadencję)¹³⁷. Ponownie został członkiem tej komisji w 1998 r., powołanej na okres 5 lat przez abpa E. Piszczka Metropolity Warmińskiego¹³⁸.

Problemem, który uznawał za istotny dla jego dalszego rozwoju intelektualno-naukowego był brak praktycznego doświadczenia w pełnieniu posługi misyjnej. Ponieważ przełożeni przydzielili go do pracy w Polsce, uznał, że właściwym kierunkiem byłoby odbycie podróży studyjnej do krajów objętych aktywnością werbistowskich misjonarzy, w szczególności do regionu Azji Południowej i Wschodniej oraz Australii i Oceanii. W listopadzie 1988 r. wystosował do Rady Generalnej Zgromadzenia Słowa

¹³⁴ <http://missio.org.pl/pdrw/index.php?f01=2x36xxxxxxxxxxx&idss=21323s6140>, dnia 18.04.2015.

¹³⁵ o. Maciej Józefczuk SVD, *500 lat ewangelizacji Ameryki Łacińskiej. Sesja misyjno-pastoralna Pięćdziesiątka, 27-29 października 1992*, Pięćdziesiątka 1993.

¹³⁶ Szerzej w: http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/1978_rok/1978_sliwka_eugeniusz.html, dnia 18.04.2015.

¹³⁷ *Dekret Administratora Apostolskiego Diecezji Warmińskiej z dnia 17.XI.1987 r.*, APP-SVD, Pięćdziesiątka 2015.

¹³⁸ *Dekret Arcybiskupa Metropolity Warmińskiego z dnia 16.I.1998 r.*, APP-SVD, Pięćdziesiątka 2015.

Bożego w Rzymie prośbę w tej sprawie. Napisał m.in.: *Pracując wiele lat dla misji, przy okazji wielorakich spotkań, otrzymuję niejednokrotnie pytanie – czy ojciec też był na misjach? Dotąd musiałem odpowiadać – niestety nie byłem*¹³⁹. W dalszej części pisma przedstawił założenia projektu własnej wyprawy misyjnej: *Chciałbym więc poprzez planowaną misyjną podróż studyjną, [...] zyskać miano autentycznego świadka misyjnego. Chciałbym przeżyć inność klimatu, inność kultury, inność Kościołów krajów misyjnych. Chciałbym przyglądać się pracy misyjnej moich kolegów, o której opowiadam na spotkaniach misyjnych i którym organizuję różnorodną pomoc. Chciałbym poznać warunki, w których żyją oni i ich wierni, ich potrzeby i życzenia. Chciałbym spotkać się z religiami pozachrześcijańskimi w ich naturalnym kontekście, spotkać ludzi, z którymi możliwa byłaby w przyszłości współpraca. [...] Podróż będzie dla mnie ogromnym, dotąd nie przeżywanym doświadczeniem, które z pewnością dobrze zostanie wykorzystane w dalszej pracy na rzecz misji, jak również w pracy publikacyjnej i naukowej [...]*¹⁴⁰.

Za zgodą przełożonych udał się w pierwszą podróż studyjną do państw Azji i Oceanii, docierając do Indii, Filipin, Papui-Nowej Gwineji, Tajlandii, Singapuru. Wyprawę odbył w 1990 r. W 1997 r. udał się w drugą podróż studyjną, tym razem do krajów Afryki, odwiedzając Republikę Południowej Afryki, Angolę, Togo i Ghanę¹⁴¹.

W liście skierowanym do współbraci przygotowanym na zakończenie podróży misyjnej po krajach Azji pisał m.in.: *Moją podróż studyjną po krajach misyjnych rozpocząłem od 3-miesięcznego kursu języka angielskiego w Wielkiej Brytanii. Przebywałem tam od połowy października 1989 do połowy stycznia 1990 r. [...]. 14 lutego w nocy opuściłem Warszawę, by następnego dnia znaleźć się w Indiach, w Delhi. Tutaj spotkanie z innymi ludźmi, z inną kulturą, innymi religiami. Do tego mnóstwo kontrastów i upał tropiku. Wszystko było dla mnie inne, a w tej inności bardzo interesujące [...]. Przebywałem w Delhi, Bombaju, Indore, Puna, Goa, Bangalore, Madras, Madurai, Bhubaneswar, Jharsuguda, Puri i Kalkucie. Zetknąłem się z wielkimi religiami Indii – hinduizmem, islamem i buddyzmem. Podziwiałem wielką pobożność mieszkających tutaj ludzi. Przyglądałem się pracy katolickich misjonarzy, zarówno wśród starych społeczności Goa i Madrasu, jak też nowych w Indore i Jharsugudzie. Podziwiałem zaangażowanie laikatu w życie Kościoła. Gdyby nie było tutaj w Indiach tak dynamicznych świeckich, zaangażowanych*

¹³⁹ Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Generalnej Zgromadzenia Słowa Bożego, z dnia 20.XI.1988 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴⁰ Ibidem.

¹⁴¹ o. Janusz Brzozowski SVD, O. Eugeniusz Śliwka SVD (1952–2005), „Misjonarz” nr 2, 2015, s. 24.

w pracę pastoralną, Kościół indyjski nie byłby tak żywotny jak dzisiaj, bo księża, choć jest ich sporo, nie podotaliby tak wielkim zadaniom. Poza normalną duszpasterską pracą, Kościół prowadzi tu wiele szkół podstawowych, średnich i colleg'ów. Wydaje wiele tytułów książek i czasopism. Prowadzi szeroką akcję ewangelizacyjną poprzez dużą sieć katolickich aśramów, do których przybywają nie tylko katolicy. Prowadzi akcję ewangelizacyjną poprzez jej głoszenie w formach tradycyjnych [...]. Na wysokim poziomie funkcjonuje apostołat biblijny. Chrześcijanie dążą do tego, by każdy umiejący czytać Hindusa, mógł być w posiadaniu własnej księgi Pisma Świętego Starego i Nowego Testamentu. [...] działalność charytatywna Kościoła jest bardzo prężna, bo bieda ten kraj jakoś sobie bardziej upodobala niż inne [...].

Dalszym etapem mojego wędrowania [...] były Filipiny, które osiągnąłem 23 maja. Przebywałem w tym najbardziej katolickim kraju Azji do 16 lipca [...]. Filipiny są krajem pięknym [...]. Odwiedziłem najważniejsze i największe wyspy tego kraju: Luzon, Cebu oraz Mindoro [...]. Odwiedziłem również werbistowskie seminarium w Tagaytay, oddalone od Manili o kilkadziesiąt kilometrów [...]. Kościół filipiński, podobnie jak indyjski jest równie bardzo dynamiczny. Może cieszyć się dużą ilością powołań, także werbiści [...]. Bardzo zaangażowany w życie Kościoła jest laikat. Prowadzonych jest wiele instytucji, kursów. Laikat filipiński ciągle się szkoli, chce być bardziej świadomy swego chrześcijaństwa, bardziej jeszcze w życie Kościoła zaangażowany. Sami werbiści prowadzą dwa uniwersytety. Problem Kościoła filipińskiego, to niezliczona ilość sekt bardzo negatywnie ustosunkowanych do katolicyzmu oraz problem koegzystencji z islamem, zwłaszcza w Mindanao. Innymi problemami, to komunisci i anarchiści. To właśnie bieda, może nie tak dominująca jak w Indiach, jest podłożem i pożywką do tego typu ruchów [...]. Ważnym problemem ewangelizacyjnym są aborygeni, ludność pierwotna Filipin, zamieszkująca niezbyt dostępne tereny górzyste. Ludzie ci żyją poza naszą cywilizacją. Im należy się szczególna pomoc i ochrona przed nadużyciami ze strony różnych kombinatorów. I jeszcze jeden problem misyjny – to sprawa odpowiedzialności Filipin za ewangelizację krajów ościennych. Filipiny czują się szczególnie zobligowane do głoszenia Ewangelii wśród Chińczyków i do tej pracy się poważnie przygotowują.

Po Filipinach przyszła kolej na Papuę Nową Gwineę [...]. Chrześcijaństwo i cywilizacja białego człowieka dotarły na tę wyspę najwcześniej na Wybrzeże, później dopiero w góry, stąd też Kościół jest najsilniejszy na wybrzeżu [...]. Nowogwinejczycy również wykazują dużą aktywność w Kościele. Współpracują ze swoimi duszpasterzami: są katechistami, liderami różnych grup religijnych, prowadzą nabożeństwa, rozdzielają Komunię świętą, głoszą homilie, prowadzą kursy biblijne i kształcenia religijnego [...] ¹⁴².

¹⁴² List o. Eugeniusza Śliwki do Współbraci, listopad-grudzień 1990 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

W swoich refleksjach o. Eugeniusz Śliwka stawiał śmiało tezy: [...] *Niestety w naszym Kościele, tak bardzo jeszcze zdominowanym przez duchownych, laikat ciągle milczy. Może nadejdzie niebawem już czas, kiedy będzie mógł – jak w krajach misyjnych (jak zresztą postulują to dokumenty Kościoła) wypowiedzieć się w sposób pełny, własnym głosem.* Słowa te przekazane 25 lat temu nie tracą na aktualności i wpisują się w współczesną retorykę i narrację pierwszego duszpasterza papieża Franciszka.

Z inicjatywy arcybiskupa Edmunda Piszczca, który wydał stosowny dekret, w Misyjnym Seminarium Duchownym Księży Werbistów w Pieniężnie w 1995 r. zainicjowane zostało utworzenie Kolegium Teologicznego, zaś decyzją Rady Prowincjalnej Zgromadzenia Werbistów o. Eugeniusz Śliwka został zamianowany jego dyrektorem¹⁴³. Kilka dni później 9 czerwca został nominowany przez Generała Zgromadzenia Słowa Bożego w Rzymie Prokuratorem Misyjnym Polskiej Prowincji Zgromadzenia Werbistów na trzyletnią kadencję przypadającą na lata 1995-1998¹⁴⁴, o czym prowincjała werbistów w Polsce informował generał zgromadzenia o. Carlos Pape SVD pismem z dnia 9.VI.1995 r.¹⁴⁵ W ślad za tą nominacją został powołany na funkcję referenta misyjnego przy Wyższym Misyjnym Seminarium Duchownym w Pieniężnie na trzyletnią kadencję¹⁴⁶.

4.III.1998 r. decyzją Rady Generalnej Zgromadzenia Słowa Bożego w Rzymie został nominowany na prowincjała Polskiej Prowincji Werbistów. Urząd przejął 1.V.1998 i zdał 30.IV.2001 r.¹⁴⁷, a kolejnym prowincjałem został wybrany o. Ireneusz Piskorek SVD, który razem z nim, w tym samym okresie przeszedł formację w Seminarium Duchownym w Pieniężnie.

¹⁴³ Pismo prowincjała o. Jana Wicharego SVD i sekretarza R. Prow. o. Sylwestra Kasprzaka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 31.V.1995, L.dz. 230/GG/1995 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴⁴ Nominacja o. Eugeniusza Śliwki SVD na prokuratora misyjnego Rzym dnia 09.VI.1995, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴⁵ Pismo generała o. Carlosa Pape SVD i sekr. gen. o. Herberta Scholza SVD do prowincjała w Polsce z dnia 9.VI.1995 r., sygn. POL/1c/951275, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴⁶ Pismo prowincjała o. Jana Wicharego SVD i sekretarza Rady Prow. o. Sylwestra Kasprzaka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 01.VII.1995 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁴⁷ Por. Pismo prowincjała o. Jana Wicharego z dnia 28.III.1998 r., APP-SVD, Pieniężno 2015; O. Eugeniusz Śliwka prowincjałem werbistów, „Nasz Dziennik”, 3.IV.1998; o. Alfons Labudda SVD, Prowincjałowie 75-lecia Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego, „Misjonarz”, nr 11, 2012, s. 32; http://sudgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/1978_rok/1978_slivka_eugeniusz.html, dnia 18.04.2015.

Trzyletni okres pełnienia obowiązków prowincjała werbistów wypełnił gorliwym oddaniem i zaangażowaniem w realizacji konstytucyjnych powinności zakonnych. Wśród wielu istotnych jego osiągnięć należy wskazać, m.in.: a) afiliację Misyjnego Seminarium Duchownego w Pieniężnie do Wydziału Teologii Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie¹⁴⁸; b) organizację uroczystości beatyfikacyjnych czterech polskich męczenników werbistów z okresu II wojny światowej: br. Grzegorza Frąckowiaka, o. Stanisława Kubisty, o. Alojzego Ligudy, o. Ludwika Mzyka, które odbyły się 13.VI.1999 r. w Warszawie¹⁴⁹ i z tej okazji zostały wydane biografie błogosławionych, których był redaktorem¹⁵⁰; c) powołanie Centrum Duchowości Polskiej Prowincji w Nysie; d) organizację Liceum Ogólnokształcącego w Laskowicach; e) włączenie Instytutu Braci do Kolegium Teologicznego; f) wprowadzenie zasady *regency* do struktury studiów seminaryjnych, tj. roku pracy kleryków w środowiskach wymagających szczególnego poświęcenia i zaangażowania, celem sprawdzenia przed ostateczną decyzją o złożeniu ślubów kapłańskich i misjonarskich; g) powołanie parafii bł. Arnolda Janssena¹⁵¹ w Olsztynie-Redykajnach; h) otworenie nowego Archiwum Polskiej Prowincji SVD w Pieniężnie; i) podjęcie działań reformujących porządek finansów prowincji; j) zainicjowanie dorocznych spotkań proboszczów parafii werbistowskich celem wymiany doświadczeń i wypracowania wspólnego dla werbistów profilu parafii, właściwego dla charyzmatu zgromadzenia; k) zorganizowanie remontu siedziby Wydawnictwa „Verbinium” w Warszawie oraz Domu Misjonarza w Michałowicach; l) powołanie redakcji misyjnych programów

¹⁴⁸ o. Alfons Labudda SVD, *Prowincjałowie 75-lecia Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego, „Misjonarz”*, nr 11, 2012, s. 32

¹⁴⁹ o. Janusz Brzozowski SVD, *Potrąfił przekraczać granice...*

¹⁵⁰ O. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Błogosławieni werbiści męczennicy lat wojny 1939-45. Materiały duszpasterskie*, Pieniężno 1999; Tegoż (red.), *Błogosławiony O. Alojzy Liguda. Misjonarz Zgromadzenia Słowa Bożego*, Pieniężno 1999; Tegoż (red.), *Błogosławiony O. Ludwik Mzyk męczennik II wojny światowej. Misjonarz werbista*, Pieniężno 1999.

¹⁵¹ Bł. Arnold Janssen (1837-1909). Był założycielem misjonarskiego Zgromadzenia Słowa Bożego (1875). Został beatyfikowany przez papieża Pawła VI w 1975 r. W 1889 r. powołał żeńską gałąź zgromadzenia – Siostry Misjonarki Służebnice Ducha Świętego. Dziś w założonych przez niego zgromadzeniach żyje ponad 10 tys. misjonarzy, misjonek i sióstr klauzurowych. W 1896 r. powstało zgromadzenie klauzurowe modlące się za misjonarzy: Siostry Służebnice Ducha Świętego od Wieczystej Adoracji. Szerzej w: <http://www.pch24.pl/sw-arnold-janssen,20449,i.html>, dnia 20.04.2015. Analityczne opracowanie stanowi część pracy doktorskiej o. Eugeniusza Śliwki, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-nauczycielska i wydawnicza werbistów polskich (1919-1982)*, Pieniężno 1986, s. 81-140.

radiowych w Laskowicach i nawiązanie ścisłej współpracy z Radiem Maryja oraz innymi rozgłościami¹⁵².

W latach 1999-2000 oraz 2001-2003 był redaktorem naczelnym misjologiczno-religioznawczego kwartalnika i półrocznika „NURT SVD” Polskiej Prowincji Księży Werbistów, ukazującego się od 1967 r.¹⁵³, a decyzją bpa elbląskiego Andrzeja Śliwińskiego (1939-2009) został powołany na wykładowcę misjologii w Pomezzańskim Instytucie Teologii w Elblągu na rok 1999/2000¹⁵⁴, zaś bp Piotr Libera ówczesny Sekretarz Generalny Konferencji Episkopatu Polski w grudniu 2000 r., zgodnie z decyzją podjętą przez Konferencję Episkopatu Polski przyjętą w Częstochowie 30.XI.2000 r. poinformował go o powołaniu na konsulatorka Komisji ds. Misyjnych Konferencji Episkopatu Polski, któremu przewodniczył wówczas bp Wojciech Ziemia Metropolita Białostocki¹⁵⁵. W tym czasie o. Eugeniusz Śliwka otrzymał także zaproszenie do uczestnictwa w uroczystościach konsekracji katedry Niepokalanego Serca Matki Bożej w Irkucku oraz udziału w Kongresie Maryjno-Mariologicznym i modlitwach Dnia Pojednania i Pokoju, zaplanowanych na 8-10.IX.2000 r. w Irkucku¹⁵⁶.

Po zdaniu funkcji prowincjała, w maju 2001 r. przejął zarząd nad Domem Wypoczynkowo-Rekolekcyjnym „Bursztyn” w Krynicy Morskiej, należącym do Fundacji Misyjno-Charytatywnej im. bł. Józefa z Szantungu, pełniąc równocześnie funkcję prezesa tejże fundacji, zajmując się głównie działalnością naukową, organizacją corocznych sesji poświęconych Kościołowi w Chinach oraz cyklicznych sympozjów poświęconych tematyce społecznej i kulturowej, a także stosunkom międzynarodowym, organizowanych wspólnie z Instytutem Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego¹⁵⁷.

By sprostać nowym obowiązkom, o. Eugeniusz Śliwka złożył rezygnację z pełnienia funkcji dyrektora Instytutu Teologicznego dla Świeckich w Pieniężnie, a decyzją Rady Prowincjalnej podjętą 12.XI.2001 r. na jego

¹⁵² Jozef Tyczka, *Mały leksykon werbistowski*. „Zeszyty werbistowskie” nr 23, Racibórz-Katowice, 2004, s. 208-210.

¹⁵³ <http://www.nurtsvd.pl/>, dnia 01.03.2015.

¹⁵⁴ *Pismo bpa Andrzeja Śliwińskiego do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 28.VI.1999 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁵⁵ *Pismo bpa Piotra Libery do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 11.XII.2000 r. syg. SEP-2.6.6*, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁵⁶ *List o. Józefa Węclawika SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD*, brak daty, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁵⁷ o. Roman Czajka SVD, *Niez mordowany animator*, „Misjonarz” nr 2, 2006, s. 30-33.

miejsce został powołany o. Andrzej Miotk SVD¹⁵⁸. Podczas plenarnego zebrania Konferencji Episkopatu Polski w Warszawie w dniach 3-4.X.2001 r. został powołany w skład Komitetu ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi, któremu przewodniczył bp Tadeusz Pikus ówczesny Biskup Pomocniczy Archidiecezji Warszawskiej¹⁵⁹.

12.XI.2001 r. Rada Prowincjalna Werbistów w Polsce udzieliła mu rekomendacji na funkcję wicepostulatora w procesie beatyfikacyjnym kandydatów ze Zgromadzenia Księży Werbistów, męczenników z okresu II wojny światowej. Rekomendację skierowano do bpa Bernarda Szłagi¹⁶⁰. 17.IX.2003 r. został mianowany wicepostulatorem w procesie beatyfikacyjnym dziewiętnastu werbistów – kapłanów i kleryków, zgłoszonych do procesu beatyfikacyjnego drugiej grupy męczenników II wojny światowej: sługi Bożego Henryka Szumana, kapłana diecezjalnego i 121 kapłanów diecezjalnych, zakonników i zakonnicy oraz wiernych świeckich zmarłych w opinii świętości¹⁶¹.

Pełniąc funkcję przewodniczącego Komisji Misyjnej przy Konferencji Wyższych Przełożonych Zakonów Męskich był głównym inicjatorem, a następnie organizatorem I Ogólnopolskiego Kongresu Misyjnego Zgromadzeń i Zakonów Męskich i Zeńskich *Wypłyni na głębię*, który odbył się w dniach 9-16.VI.2002 r. w Gdańsku. Pierwszym mecenasem konferencji był abp Tadeusz Gocłowski ówczesny Metropolita Gdański, który do uczestników skierował m.in. słowa: *Ufamy, iż to nasze wspólne z zakonami przygotowanie do dawania świadectwa chrześcijańskiego w trzecim tysiącleciu, do owego „wypłynięcia na głębię”, przysporzy społeczeństwu naszej Archidiecezji większego zrozumienia życia zakonnego, lepszej orientacji w tym, co zakony czynią dla świata i ewangelizacji. Ufamy, iż przez to zakony zyskają pośród nas wielu sprzymierzeńców – naśladowców w praktykowaniu charyzmatów zakonnych, zarówno od strony materialnej jak i duchowej. Ufamy, iż zyskają spośród nas dobre i liczne powołania. A my wszyscy zyskamy zakonników przyjaźni i możliwość codziennej naszej obecności w ich pracach i modlitwach*¹⁶². Owoce konferencji

¹⁵⁸ Pismo prowincjalna o. Ireneusza Piskorka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 3.XII.2001 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁵⁹ Pismo bpa Piotra Libery do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 29.X.2001 r., syg. SEP-2.7.6-5, APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁶⁰ Pismo prowincjalna o. Ireneusza Piskorka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 28.XI.2001 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁶¹ o. Roman Czajka SVD, *Niez mordowany animator*, „Misjonarz” nr 2, 2006, s. 30-33.

¹⁶² o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *„Wypłyni na głębię”. Materiały Pierwszego Ogólnopolskiego*

zebrał w dwutomowym dziele, z którego tom pierwszy dotyczył kwestii organizacji, animacji, zaś tom drugi został poświęcony refleksji (sesja naukowa). W recenzji publikacji wskazano: *Zasłużony dla Kościoła i nauki były prowincjał Zakonu Księży Werbistów ks. dr Eugeniusz Śliwka SVD, pracownik naukowo-dydaktyczny Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wydał bogate w treści misjologiczne obszernie dwutomowe dzieło, adresowane do szerokiego kręgu odbiorców [...]. Jako redaktor naukowy i współautor dzieła zgromadził w nim z niezwykłą starannością cały dorobek I Ogólnopolskiego Kongresu Misyjnego, który odbywał się w Gdańsku w 2002 roku pod wysokim protektoratem arcybiskupa metropolity gdańskiego Tadeusza Gołcowskiego i miał także charakter naukowy. Kongresowi, zgodnie z przyjętymi założeniami, towarzyszyła szeroko zakrojona animacja misyjna w parafiach i szkołach. Organizowano projekcje filmów, wystawy, nabożeństwa i koncerty. Kongres ten był niewątpliwie wielkim wydarzeniem w życiu Kościoła, a także zaznaczył się istotnymi walorami poznawczymi, stąd też troska o jego godne udokumentowanie w formie książkowej zasługuje na wysokie uznanie. Jest bowiem „sui generis” „podsumowaniem Kongresu” ukazującym związane z nim wydarzenia, ich dynamikę, rozmiary zaangażowania i oddziaływania, a także wytyczającym program na przyszłość¹⁶³.*

W lipcu 2004 r. został odwołany z Krynicy Morskiej do Pieniężna, gdzie ponownie przejął obowiązki wykładowcy historii Kościoła w Misyjnym Seminarium Duchownym, równocześnie kontynuując przygotowywanie materiałów związanych z procesem beatyfikacyjnym stwierdzającym męczeństwo 19 werbistów, aktywnie uczestnicząc w realizacji innych powierzonych mu obowiązków¹⁶⁴.

25.XI.2004 r. dekretem abpa Edmunda Piszcza Metropolity Warmińskiego został powołany na członka Komisji Historycznej w procesie beatyfikacyjnym służebnic Bożych: s. Krzysztofy Klornfass i piętnastu towarzyszek ze Zgromadzenia Sióstr Świętej Katarzyny Dziewicy i Męczennicy, której celem było ustalenie ich męczeństwa. Uroczysta sesja otwarcia procesu beatyfikacyjnego została zaplanowana na dzień 8.XII.2004 r. w Katedralnej Bazylice św. Katarzyny Dziewicy i Męczennicy w Braniewie, o czym in-

Kongresu Misyjnego Zakonów i Zgromadzeń Męskich i Żeńskich, Tom 1, Organizacja, Animacja, Gdańsk – Pieniężno 2004, s. 13.

¹⁶³ Leonard Łukaszyk (recenzja), „Wypłyni na głębie”. *Materiały Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Misyjnego Zakonów Męskich i Żeńskich*, „POLONIA SACRA” Czasopismo Wydziału Teologicznego Nr 17, Kraków 2005, s. 349.

¹⁶⁴ o. Roman Czajka SVD, *op. cit.*

formował ks. Andrzej Zieliński ówczesny Kanclerz Kurii Metropolitalnej w Olsztynie¹⁶⁵.

Podjmując się pracy w procesie beatyfikacyjnym werbistów męczenników II wojny światowej, zgodnie ze swą postawą, wykazał się dużym zaangażowaniem i charyzmą w działaniu, przedstawiając w grudniu 2003 r. szeroki program działań zmierzających do rozpowszechnienia wiedzy o działalności i martyrologii współbraci. Pisał do przełożonych m.in.: *Do tej pory nie siedziałem w tej kwestii bezczynnie. Nawiązałem korespondencję z proboszczami parafii, z których pochodzą nasi kandydaci na ołtarze, 19 męczenników obozów koncentracyjnych II wojny światowej. A także z ich rodzinami. Przestudiowałem dostępne mi materiały [...]. Na podstawie własnych materiałów więc opracowałem pozycję książkową, która będzie miała ok. 500 stron druku, wraz ze zdjęciami [...]. Chciałbym, by pozycja ta była pierwszym tomem periodyku o tytule: „Materiały Hagiograficzne SVD”. Myślę nieco szerzej. Chciałbym, by w periodyku tym, który będzie się ukazywał nieregularnie, jak przybędzie materiałów, publikowane były materiały do przyszłej beatyfikacji 19-tu Współbraci, jak też dotyczące 4 błogostawionych, kandydatów do kanonizacji, jak też o. Arnolda, o. Józefa, czy s. Heleny i innych, których warto i trzeba promować w kierunku beatyfikacji czy kanonizacji. [...] Zamieszczalibyśmy w nim świadectwa o uzyskanych cudach i wstawiennictwie, opracowania biograficzne, nabożeństwa, homilie, które służyłyby poznaniu czciogodnych osób, zapoczątkowaniu, a potem szerzeniu kultu, wreszcie animacji w tym zakresie. Także animacji duchowej i misyjnej w naszym Zgromadzeniu i wśród naszych przyjaciół i współpracowników. Biuletyn [...] byłby narzędziem pracy postulatora beatyfikacyjnego, jak też promotora kultu naszych błogostawionych, którego to należałoby powołać. [...] W perspektywie kanonizacji o. Arnolda oraz o. Józefa takie działania w kierunku powołania Biura ds. Promocji kultu naszych błogostawionych i kanonizowanych, byłyby jak najbardziej wskazane. Biuro takie organizowałoby dalsze zbieranie materiałów do kanonizacji, publikowałoby teksty biograficzne, materiały nowe – nowe modlitwy, nabożeństwa, świadectwa, miałoby kontakt z rodzinami kandydatów na ołtarze, z czcicielami, kierowałoby nabożeństwami, organizowałoby uroczystości odpustowe, pielgrzymi, dbałoby o miejsca kultu i związane z życiem błogostawionych, ożywiłoby zarówno Zgromadzenie jak też Kościół polski elementami zaczerpniętymi z kultu naszych błogostawionych i świętych, a także ukazywało ich jako szczególnych patronów*

¹⁶⁵ Pismo ks. Andrzeja Zielińskiego Kanclerza Kurii Metropolitalnej z dnia 25.XI.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015; o. Roman Czajka SVD, op. cit.

*działa misyjnego i misjonarzy danych na te czasy, jako wzór i jako pomoc [...]*¹⁶⁶. Jego projekt, pomimo jego znacznej skali, do której zdążył przyzwyczaić już wcześniej przy innych wyzwaniach, został przychylnie przyjęty przez przełożonych Zgromadzenia Księży Werbistów w Polsce¹⁶⁷, jednak jego budowy nie dane było mu zrealizować, podobnie jak i wielu jego innych planów wynikających z posługi w Zgromadzeniu i Kościele oraz osobistej ścieżki naukowego rozwoju.

Analizując dorobek o. Eugeniusza Śliwki zauważyć należy, iż w obszarze jego zainteresowania było właściwe przedstawianie rzeczywistości świata doczesnego w wymiarze religijno-politologicznym, zatem ważne miejsce zajmują sesje naukowe organizowane, przy jego zaangażowaniu, przez Zgromadzenie Werbistów w Polsce i Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego z udziałem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, a miejscem był Dom Wypoczynkowo-Rekolekcyjny „Bursztyn” w Krynicy Morskiej, należący do Fundacji Misyjno-Charytatywnej im. bł. Józefa z Szantungu.

Pierwsza sesja odbyła się w dniach 4-6.VI.2001 r. pt. *Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia* i została podzielona na trzy panele: I. *Kwestie humanitarne*; II. *Kwestie społeczno-polityczne*; III. *Kwestie religijne*. Materiały z wykładów zostały zebrane i opublikowane w publikacji o tym samym tytule pod redakcją Wiesława Lizaka, Eugeniusza Śliwki SVD, Edwarda Haliżaka, Leonarda Łukaszuka, wydane przez Fundację Studiów Międzynarodowych i Fundację Misyjno-Charytatywną Księży Werbistów im. bł. Józefa z Szantungu w 2002 r.¹⁶⁸ *We wprowadzeniu* o. Eugeniusz Śliwka stwierdzał m.in.: [...] *Kwestie humanitarne, społeczno-kulturalne i religijne w stosunkach międzynarodowych, to problemy interesujące zarówno instytucje rządowe, jak też organizacje międzynarodowe o charakterze świeckim. Te problemy także interesują w sposób szczególny instytucje religijne, w tym również Kościół katolicki, który jako religia globalna (uniwersalna) z wieloma tymi problemami styka się w różnych rejonach swego działania, i którymi musi się liczyć. [...] Sesję dzisiaj organizowaną, w sposób szczególny dedykujemy misjonarzom i organizacjom, które*

¹⁶⁶ Pismo o. Eugeniusza Śliwki SVD do prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 12.I.2003 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁶⁷ Pismo prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD i sekretarza o. Romana Czajki SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 16.01.2003 r., APP-SVD, Pieniężno 2003.

¹⁶⁸ Wiesław Lizak, Eugeniusz Śliwka SVD, Edward Haliżak, Leonard Łukaszuk (red.), *Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia (Materiały z sesji naukowej) Krynica Morska 4-6 VI 2001*, Warszawa – Krynica Morska 2002, ss. 316.

z ramienia Kościoła odpowiedzialne są za głoszenie Dobrej Nowiny aż na krańce świata. [...] muszą być (oni) wyposażeni nie tylko w wiedzę teologiczną, kulturoznawczą, religioznawczą, psychologiczną czy socjologiczną, ale także w wiedzę prawniczą dotyczącą spraw międzynarodowych, czy też w pewne treści z zakresu wiedzy politologicznej [...]”¹⁶⁹.

Sesję poświęconą sytuacji Kościoła katolickiego w Chinach przeprowadzono 29.I.2003 r., w czasie której o. Eugeniusz Śliwka przedstawił najnowsze wydanie przewodnika po katolickim Kościele w Chinach, który został wydany w 2002 r. w Szanghaju. Mszy św. koncelebrowanej w intencji Kościoła w Chinach przewodniczył ówczesny prowincjał Zgromadzenia Słowa Bożego w Polsce o. Ireneusz Piskorek SVD. W trzeciej części sesji zaprezentowano Polaków, którzy na przestrzeni wieków prowadzili działalność misyjną w Chinach¹⁷⁰.

W dniach 28–29.V.2004 r. sesja naukowa odbyła się pod tytułem *Terroryzm w świecie współczesnym*, a cały blok podzielono na 6 części: I. *Zagadnienia wprowadzające. Pojęcie, istota i źródła terroryzmu*; II. *Terroryzm w świetle rozważań teologiczno-moralnych*; III. *Terroryzm a bezpieczeństwo międzynarodowe*; IV. *Przejawy terroryzmu w świecie współczesnym*; V. *Realne i potencjalne zagrożenia terroryzmem w wybranych dziedzinach*; VI. *Polska i państwa Europy wobec zwalczania terroryzmu*. Efektem sesji była praca zbiorowa, wydana przez Fundację Studiów Międzynarodowych i Fundację Misyjno-Charytatywną Księży Werbistów im. bł. Józefa z Szantungu przy wsparciu finansowym Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego¹⁷¹. W zbiorze o. Eugeniusz Śliwka opublikował artykuł, pt. *Stolica Apostolska wobec wojny i terroryzmu dzisiaj*.

Kolejna konferencja zorganizowana przez o. Eugeniusza Śliwkę odbyła się w 2005 r. pod tytułem *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*. Efektem konferencji była publikacja zwarta pod tym samym tytułem, której redaktorami byli: Edward Halizak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka. Ukazała się staraniem Fundacji Studiów Międzynarodowych i Fundacji Misyjno-Charytatywnej Księży Werbistów im. bł. Józefa z Szantungu w 2006 r. Pracę podzielono na pięć paneli tematycznych: I. *Morze z perspektywy teologiczno-misyjnej*; II. *Morze w dziejach*

¹⁶⁹ Ibidem, s. 7.

¹⁷⁰ Szerzej w: o. Eugeniusz Śliwka SVD, *O Kościele w Chinach*, „Poślaniec Warmiński” nr 4, z dnia 23.II.2003 s. 8.

¹⁷¹ Edward Halizak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Terroryzm w świecie współczesnym*, Warszawa – Pieniężno 2004, ss. 384.

Europy i świata arabskiego; III. *Wybrane mocarstwa morskie – ich polityka zagraniczna i bezpieczeństwo*; IV. *Wybrane zagadnienia dotyczące współpracy i rywalizacji państw współczesnych na morzu*; V. *Morska Straż Graniczna RP – wybrane zagadnienia jej działalności*¹⁷². W książce zawarto artykuł o. Eugeniusza Śliwki, pt. *Symbolika morska w języku Ojców Kościoła*. Praca ta powstała w wyniku współpracy Misyjnego Seminarium Duchownego w Pieniężnie, Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, Morskiego Oddziału Straży Granicznej. Opracowanie zorientowane zostało na zagadnienia dotyczące obszarów misjologii, filozofii i kultury Europy, świata arabskiego, a także Chin i Indii. Książka jest nacechowana bogactwem treści, ukazujących zarówno godne uwagi przestania i wartości, jak też i problemy na tle nadal kształtującej się cywilizacji i kultury morskiej – zarówno z polskiej, jak i z europejskiej perspektywy¹⁷³. Ponieważ ukazała się ona po śmierci o. Eugeniusza Śliwki, zatem została jemu poświęcona. W dedykacji współautorzy zapisali: *Pamięci Księdza dra Eugeniusza Śliwki SVD – Bena Merenti Prowincjała Zgromadzenia Księży Werbistów – inicjatora i animatora pięciu konferencji naukowych, organizowanych w latach 2001–2005 wspólnie z Instytutem Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego – z udziałem Misyjnego Seminarium Duchownego w Pieniężnie i Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie*.

Także w 2005 r. (29 stycznia) zorganizował w imieniu Fundacji Misyjno-Charytatywnej im. św. Józefa z Szantungu¹⁷⁴, sesję naukową poświęconą Chinom i Chińczykom, przeprowadzoną w Ratuszu Staromiejskim w Gdańsku. Konferencję kończyła msza i modlitwy ekumeniczne w kościele św. Elżbiety, przy ul. Elżbietańskiej w Gdańsku. Konferencję uzupełniała wystawa mebli chińskich i ozdób oraz projekcja przeźroczy o Chinach, prezentacja muzyki i tańców chińskich, spotkania z ciekawymi ludźmi i kiermasz książek o tematyce chińskiej¹⁷⁵.

Ważne miejsce w analizie jego dokonań zajmowała organizacja konferencji naukowych w ramach programu *Pieniężeńskie Spotkania z Religiami*,

¹⁷² Edward Haliżak, Wiesław Lizak, Leonard Łukaszuk, Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa – Pieniężno 2006, ss. 413.

¹⁷³ Jan Zaniewski (recenzja), *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, „POLONIA SACRA” Czasopismo Wydziału Teologicznego Nr 20, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2007.

¹⁷⁴ http://ruda_parafianin.republika.pl/swi/jj/jozefs.htm, dnia 06.05.2015.

¹⁷⁵ Por. maszynopis, APP-SVD, Pieniężno 2015.

będącymi połączeniem misyjnej katechezy w ramach międzyreligijnego dialogu prowadzonego przez Kościół powszechny z naukowym, a zatem teoretyczno-metodologicznym ujęciem problematyki różnorodności kulturowej i religijnej współczesnego świata. Rozszerzeniem tego typu narracji były sesje eklezjologiczno-misjologiczne także przez niego organizowane.

Pierwsza sesja *Pieniężnieńskich Spotkań z religiami* odbyła się w 1985 r. jako „Dzień Muzułmański”, zorganizowany przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego w Pieniężnie, którym w tym czasie on kierował. Kolejną konferencję zorganizowano w 1986 r., a jej wiodącym tematem był judaizm. Wygłoszone przez prelegentów referaty, o. Eugeniusz Śliwka wspólnie z o. Bernardem Wodeckim SVD opublikowali w książce, pt. *Religia i Kultura Żydowska. Materiały z Sesji Judaistycznej*¹⁷⁶.

Prezentując cele stawiane projektowi *Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami* o. Eugeniusz Śliwka podkreślał, że zamiarem jest, by takie konferencje przeprowadzać odtąd każdego roku w miesiącach wiosennych, podczas których możliwe byłoby przedstawić religie pozachrześcijańskie występujące w Polsce [...]. Każda religia miałaby możliwość przedstawienia swojego stanowiska teologicznego wobec danego zagadnienia [...]. Dla pełnego omówienia zagadnienia należałoby także zaprosić na te spotkania – braci marksistów i ateistów [...]. Między religijny dialog, jaki zapoczątkowaliśmy w roku ubiegłym w ramach „Pieniężnieńskich Spotkań s Religiami”, na mocy Deklaracji powszechnej praw człowieka ONZ z 1948 r. musi być on oparty na uznaniu godności oraz wolności osobistej i obywatelskiej każdej ludzkiej osoby i prawa wyrażania własnych poglądów, nawet obiektywnie błędnych, na tolerancji i uszanowaniu każdego na drodze poszukiwania Prawdy¹⁷⁷.

Kolejna sesja naukowa przeprowadzona w ramach *Pieniężnieńskich Spotkań z Religiami* w 1987 r. została poświęcona religii karaimskiej, a materiały zaprezentowane podczas konferencji zebrano w publikacji, pt. *Karaimi (materiały z sesji naukowej)* pod redakcją Aleksandra Dubińskiego i o. Eugeniusza Śliwki¹⁷⁸. W 1988 r. *Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami* poświęcono hinduizmowi, a wygłoszone referaty opublikowano w książce pt. *Hinduizm (Materiały z Sesji Naukowej)* pod jego redakcją¹⁷⁹.

¹⁷⁶ o. Bernard Wodecki SVD, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Religia i Kultura Żydowska. Materiały z Sesji Judaistycznej*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 23, Pieniężno 1986, ss. 154.

¹⁷⁷ o. Eugeniusz Śliwka, *Słowo wprowadzające do sesji judaistycznej*, [w:] Ibidem, s. 6.

¹⁷⁸ Aleksander Dubiński, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Karaimi (materiały z sesji naukowej)*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 32, Pieniężno 1987, ss. 104.

¹⁷⁹ o. Eugeniusz Śliwka (red.), *Hinduizm (Materiały z Sesji Naukowej)*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 33, Pieniężno 1988, ss. 94.

W 1988 r. był on organizatorem naukowej konferencji eklezjologiczno-misjologicznej, dotyczącej sytuacji Kościoła w Chinach. Współorganizatorami byli także: o. dr Roman Malek SVD reprezentujący Instytut „Monumenta Serica” w Sankt Augustin oraz ks. dr Jan Gajek MIC i o. Leonard Górka SVD – Instytut Ekumeniczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W dwudniowej sesji prelegentami byli m.in. prof. Mieczysław K nstler, prof. Jan Rowiński, prof. Roman Malek SVD – ważne osobistości świata nauki akademickiej, oraz wielu gości z Polski i zagranicy. Owocem sesji była publikacja, pt. *Kościół w Chinach. Przeszłość – Teraźniejszość – Przyszłość*, pod redakcją o. Eugeniusza Śliwki, który przedstawił także własny referat dotyczący meritum naukowych rozważań. Książka była jednym z pierwszych w Polsce zbiorem wielu różnych opinii i stanowisk dotyczących tematu statusu i perspektyw chrześcijaństwa w Chinach¹⁸⁰.

Kolejną sesję eklezjologiczno-misjologiczną zorganizowaną w 1989 r. przez niego poświęcono nośnemu tematowi *Chrześcijaństwo w Związku Radzieckim w dobie pierestrojki i głośności*. Jej znaczenie podkreślały zachodzące w tym czasie przemiany społeczno-polityczne zarówno w Polsce, jak też za wschodnią granicą naszego państwa i innych krajach bloku socjalistycznego, wobec czego prezentacje poszczególnych prelegentów, siłą rzeczy, nie mogły tak istotnych wydarzeń pominąć, włączając je do ekumenicznych rozważań¹⁸¹.

Buddyzmowi poświęcono *V Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami*, które odbyły się w 1990 r. Po raz pierwszy sesja trwała dwa dni wypełnione wykładami uczonych duchownych i świeckich, wśród których wymienić należy ks. doc. dra hab. Henryka Zimonia SVD reprezentującego Katolicki Uniwersytet Lubelski, prof. dra hab. Mieczysława Künstlera – Uniwersytet Warszawski, ks. doc. dra hab. Mariana Ruseckiego – Katolicki Uniwersytet Lubelski. Efektem sesji była publikacja pod jego i o. Marka Brześcińskiego SVD redakcją, pt. *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej)*¹⁸².

¹⁸⁰ o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Kościół w Chinach. Przeszłość – Przyszłość – Teraźniejszość. Materiały z sesji naukowej eklezjologiczno-misjologicznej Pieniężno, 23-25 września 1988*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 34, Pieniężno 1988, ss. 300.

¹⁸¹ o. Władysław Grzeszczak SVD, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Chrześcijaństwo w Związku Radzieckim w dobie pierestrojki i głośności. Materiały z Sesji Eklezjologiczno-Misjologicznej Pieniężno, 28-30.IX.1989*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 36, Pieniężno 1992, ss. 318.

¹⁸² o. Eugeniusz Śliwka SVD, o. Marek Brześciński SVD (red.), *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej)*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 35, Pieniężno 1990, ss. 239.

W 1991 r. zorganizował sesję misyjno-pastoralną na temat *Metody duszpasterzowania w różnych krajach świata*, podczas której podjęto zagadnienie w obszarze panoramy pastoralnej Kościoła polskiego, zagadnień duszpasterskich z perspektywy różnych krajów – europejskich, azjatyckich, afrykańskich i latynoamerykańskich. Wygłoszone prelekcje zebrano w publikacji pod jego redakcją pod tym samym tytułem¹⁸³.

W 1994 r. był organizatorem naukowej sesji pastoralno-misyjnej poświęconej nośnemu tematowi *Inkulturation chrześcijaństwa w świecie*, nawiązując do tez podnoszonych przez papieża Pawła VI w encyklice *Evangelii nuntiandi* i Jana Pawła II w encyklice *Redemptoris missio*, w duchu definicji Nadzwyczajnego Synodu Biskupów w 1985 r.: *Inkulturation [...] oznacza wewnętrzne przekształcenie autentycznych wartości kulturowych przez ich integrację w chrześcijaństwie i zakorzenienie chrześcijaństwa w różnych kulturach*¹⁸⁴. W konferencji udział wzięło wielu teoretyków Kościoła oraz uczonych akademików, wśród nich m.in.: ks. prof. Józef Tischner, o. dr Josef Salmen SVD, o. dr Karl Josef Rivinius SVD, o. dr Herman Hochegger SVD, o. dr Antoni Kość SVD, o. dr Henryk Gzella SVD, o. dr Francis Barboza SVD, o. Konrad Keller SVD, dr Zbigniew Pesek, o. mgr lic. Krzysztof Bieńkowski SVD, mgr Mateusz Kairski, mgr Marek Wołodźko¹⁸⁵.

Ważną publikacją prezentującą rzeczywistość w obszarze działalności misyjnej księży werbistów zajmuje w dorobku o. Eugeniusza Śliwki opracowanie pod jego redakcją wspólnie z o. Wiesławem Dudarem SVD, pt. *Z listów polskich misjonarzy werbistów*, wydane w 2001 r. staraniem Referatu Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie. Redaktorzy zebrali 68 listów misjonarzy polskiej prowincji zakonu werbistów, stanowiących pamiątkę wspomnień z ich pracy w krajach misyjnych Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej¹⁸⁶. Opublikowano je bez komentarzy i naukowych refleksji.

¹⁸³ o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach świata. Sesja misyjno-pastoralna*, Pieniężno 1991, ss. 194.

¹⁸⁴ o. Eugeniusz Śliwka SVD, *Słowo wprowadzające*, [w:] o. Bogdan Wujek SVD, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Inkulturation chrześcijaństwa w świecie. Materiały z sesji misyjno-pastoralnej Pieniężno, 6-8 maja 1994*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 56, Pieniężno 1999, s. 5.

¹⁸⁵ o. Bogdan Wujek SVD, o. Eugeniusz Śliwka SVD (red.), *Inkulturation chrześcijaństwa w świecie. Materiały z sesji misyjno-pastoralnej Pieniężno, 6-8 maja 1994*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 56, Pieniężno 1999, s. 176.

¹⁸⁶ o. Eugeniusz Śliwka SVD, o. Wiesław Dudar SVD (red.), *Z listów polskich misjonarzy*, Pieniężno 2001, ss. 225.

Ostatnim, opublikowanym esejem naukowym o Eugeniusza Śliwki był artykuł pt. *Lotnictwo a działalność misyjna*, który ukazał się dwa lata po jego śmierci w opracowaniu zbiorowym *Lotnictwo współczesne i jego problemy. Cywilizacja – Kultura – Prawo – Ekonomia – Bezpieczeństwo – Obronność*, pod redakcją Leonarda Łukaszuka i Tomasza Balcerzaka (w 2007 r., wydana przez Akademię Obrony Narodowej)¹⁸⁷.

4.X.2005 r. w okolicach Twardego Dołu, w gminie Zblewo, jadąc samochodem prawdopodobnie do Ocypla o. Eugeniusz Śliwka miał tragiczny w skutkach wypadek. Został przewieziony do Specjalistycznego Szpitala św. Jana w Starogardzie Gdańskim, gdzie odszedł do Domu Pana nie odzyskawszy przytomności¹⁸⁸. Prawdopodobną przyczyną utraty panowania nad pojazdem był zawał serca¹⁸⁹.

Uroczystości pogrzebowe o. Eugeniusza Śliwki odbyły się w Domu Słowa Bożego św. Wojciecha w Pieniężnie, gdzie spoczął pochowany wśród współbraci na cmentarzu klasztorным w Pieniężnie. Liturgii w kościele seminaryjnym Księży Werbistów przewodniczył abp Edmund Piszcz, współkoncelebransami byli abp Tadeusz Gocłowski oraz bp Jerzy Mazur. Podczas liturgii pogrzebowej abp Edmund Piszcz przedstawił jego postać w słowach: *[...] był człowiekiem skromnym, wiedział, że jego rolą było pokorne głoszenie Chrystusa [...]. Dobroć, życzliwość, radość i uśmiech to cechy charakterystyczne jego osoby. Człowiek dobry nigdy nie umiera, ale najlepszą częśćkę pozostawia w innych, mimo że może odejść gwałtownie [...]*¹⁹⁰. W ostatniej drodze wzięli udział jego współbracia i wielu duchownych przedstawicieli Kościoła, a także licznie zgromadzone osoby świeckie.

Wyrazy żalu z powodu śmierci o. Eugeniusza Śliwki przekazali na ręce ówczesnego prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD, m.in. bp Piotr Libera: *[...] Proszę Boga, bogatego w miłosierdzie, aby przyjął do swego Królestwa swojego Sługę Eugeniusza, i by wynagrodził Mu życiem wiecznym wszystkie dobre dzieła, szczególnie te podejmowane w sferze misji [...]*¹⁹¹, bp Jan Bernard Szlaga: *[...]*

¹⁸⁷ Leonard Łukaszuk, Tomasz Balcerzak (red.), *Lotnictwo współczesne i jego problemy. Cywilizacja – Kultura – Prawo – Ekonomia – Bezpieczeństwo – Obronność*, Warszawa 2007.

¹⁸⁸ *Ksiądz zmarł w szpitalu*, „Dziennik Bałtycki” z dnia 6.X.2005 r., s. 3.

¹⁸⁹ o. Roman Czajka SVD, Śp. O. Eugeniusz Śliwka SVD, „Posłaniec Warmiński” nr 20, z dnia 30.X.2005 r., s. 10.

¹⁹⁰ ks. Ireneusz St. Burski, *Pożegnanie ojca Eugeniusza*, „Nasz Dziennik” z dnia 10.X.2005 r., s. 7.

¹⁹¹ *List bpa Piotra Libery do prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 5.X.2005 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2005.

Każdy dobrze zna Jego zasługi dla Zgromadzenia i dla Kościoła powszechnego, i zapamięta je na długie lata. Będzie nam łatwo zapamiętać także Jego wyjątkowo pogodną duchowość. Był przyjazny ludziom, budził podziw dla swojej pracowitości i uznanie dla wyjątkowo starannie pielęgowanego charyzmatu Werbistów, ażeby wszystko oddać na służbę Odwiecznemu Słowu Ojca. Oby znalazł wielu naśladowców swojego apostołskiego entuzjazmu! Niech po szczęśliwie przebytej drodze do wieczności przygarnie Go Chrystus i zaprosi w bramy Raju: „Dobrze Sługo dobry i wierny. Wejdziesz do radości twego Pana” [...] ¹⁹², bp Tadeusz Piskus: [...] Z bólem przyjąłem wiadomość o śmierci o. Eugeniusza Śliwki, werbisty, który z kompetencją i gorliwością spełniał powierzoną mu przez Konferencję Episkopatu Polski funkcję członka Komitetu ds. Dialogu z Religiami Niechrześcijańskimi. Ksiądz dr Eugeniusz Śliwka dał się poznać jako kapłan i zakonnik oddany sercem sprawom misji i dialogu międzyreligijnego. Jako prezes Zarządu Fundacji Misyjno-Charytatywnej im. bł. Józefa z Szantungu, organizował wiele sympozjów i kongresów naukowych w „Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami” były jednymi z pierwszych w Polsce inicjatywami promującymi dialog z religiami niechrześcijańskimi [...] ¹⁹³, abp Wojciech Ziemba: Z wielkim zaskoczeniem i bólem przyjąłem wiadomość o nagłej śmierci ks. Eugeniusza Śliwki SVD [...]. Księdza Eugeniusza poznałem w okresie naszego wspólnego zaangażowania w sprawy misyjne, które przez pewien czas były moim obowiązkiem, a dla niego życiowym powołaniem i Bożym charyzmatem [...]. Odkrywałem w ks. Eugeniuszu ogromny talent organizacyjny, zwłaszcza w tworzeniu odpowiedniego zaplecza, które zabezpieczało pracę samych misjonarzy [...] Łącząc się w modlitwie, aby Dobry Bóg przyjął do siebie śp. Ks. Eugeniusza, który z tak wielkim zapałem i poświęceniem oddawał się głoszeniu Bożego Słowa ¹⁹⁴. Słowa ojców Kościoła polskiego są największym świadectwem zasług o. Eugeniusza Śliwki.

¹⁹² List bpa Jana Bernarda Szłagi do prowincjale o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁹³ List bpa Tadeusza Piskusa do prowincjale o. Ireneusza Piskorka z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

¹⁹⁴ List abpa Wojciecha Ziemby do Prowincjalatu Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015.

Eugeniusz Śliwka (1952-2005) in the light of the documents and memories

Summary

This article is an attempt to present Father Eugeniusz Śliwka in the aspect of his activity in the sphere of religion and science. Father Eugeniusz Śliwka was born on 1 January 1952 in Sopot. He spent his childhood and period of secular education, that was in years 1952-1971, in Gdańsk and its vicinity. He lived with his family in Gdańsk-Chełm. Holy Sacraments: baptism, confirmation and the Holy Communion were accepted by him in the church of Triumph of the Holy Cross. He took his education in Primary School no. 47 and 13 in this district of Gdańsk. In 1967 he began his education in High School no. 8 in Gdańsk. During the secular education, he actively participated in the life of the Roman Catholic Church. He was an acolyte, became involved in the life of the parish community and the Church. In the period of his initial religious education, priest Wojciech Feliks Wołos, who was the parish priest of the Triumph of the Holy Cross in Gdańsk-Chełm, had a significant influence on the development of his personality. His direct contacts with Verbites from Pieniężno at the end of the 1960s resulted in an arousal of his interest in monastic life. In 1971 he joined novitiate of the Polish Province Word of God Congregation in Pieniężno. He continued his education in the Seminar of the Word of God Congregation in Pieniężno. He made his final vows on 8 September 1977, was ordained deacon on 18 September 1977 and took holy orders of priesthood on 2 April 1978. He defended his master's dissertation at the Catholic University of Lublin, Theological Faculty. On 28 January 1984 he finalized his registration and conferment procedure for a doctoral degree, and on 16 May 1984 the Theological Faculty Board of CUL conferred on him a title of the doctor of theology in the scope of history of the Church. He fulfilled important functions in the Verbites Congregation, among others he was a Provincial Superior and lecturer at the seminary. He was a member of the Warmia Diocese Ecumenical Commission. He served as a missionary. He was a Chairperson of the Missionary Commission. He was involved in the activity of the Missionary and Ethnography Museum in Pieniężno. He was holding the function of President of the Missionary and Charity Foundation of blessed Joseph of Shantung. He left numerous publications that showed reality of the present world in religious and political science dimension. Father Eugeniusz Śliwka died tragically on 4 October 2005.

Key words: novitiate, seminary, monastic vows, missionary activity, provincial superior, monastic spirituality, constitution of congregation, Christian formation, Verbites, creative and organizational sphere, religious and political science dimension

Bibliografia

- Babiński J., *Kapłaństwo w kerygmacie biskupa pelplińskiego Jana Bernarda Szlagi*, „Studia Gdańskie” Tom XXVI, Gdańsk Oliwa 2010;
- Banaszak M., *Pierwszy Krajowy Kongres Eucharystyczny*, [w:] S. Napierała (red.), *II Krajowy Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii*, Poznań 1987;
- Bramorski J., *Kapłaństwo jako dar z siebie w życiu i myśli Jana Pawła II*, „Studia Gdańskie” Tom XXVI, Gdańsk Oliwa 2010;
- Brzozowski J. SVD, *O. Eugeniusz Śliwka SVD (1952-2005)*, „Misjonarz” nr 2, 2015;
- Brzozowski J. SVD, *Potrafił przekraczać granice, które wydawały się czasem nie do pokonania. o. dr Eugeniusz Śliwka SVD (01.01.1952-04.10.2005)*, [w:] Jan Walkusz (red.), *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, t. VI, Lublin 2007;
- Burski I. St., *Pożegnanie ojca Eugeniusza*, „Nasz Dziennik” z dnia 10.X.2005;
- Czajka R. SVD, *o. Eugeniusz Śliwka*, http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/1978_rok/1978_sliwka_eugeniusz.html, [05.02.2015];
- Czajka R. SVD, Śp. O. Eugeniusz Śliwka SVD, „Posłaniec Warmiński” nr 20, z dnia 30.X.2005;
- Czajka R. SVD, *Niez mordowany animator*, „Misjonarz” nr 2, 2006;
- Cebulski J. SVD, *Relatio de Fratres Śliwka Eugeniusz, Vota Prima 1973, z dnia 15.V.1973 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Chodubski A., *Wstęp do badań politologicznych*, Gdańsk 2013;
- Cichosz W., *Kapłan gwiazdor, showman i inkwizytor: Zagrożenia aktywizmem w postudze katechetyczno-duszpasterskiej*, [w:] „Studia Gdańskie” Tom XVI, Gdańsk Oliwa 2010;
- Dekret Administratora Apostolskiego Diecezji Warmińskiej z dnia 17.XI.1987 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Dekret Arcybiskupa Metropolity Warmińskiego z dnia 16.I.1998 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Dubiński A., Śliwka E. SVD (red.), *Karaimi (materiały z sesji naukowej)*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 32, Pieniężno 1987;

- Dyplom o nadaniu ks. Eugeniuszowi Śliwce stopnia naukowego Doktora Teologii w zakresie Historii Kościoła, nadany uchwałą Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego nr 469, Lublin dnia 16 maja 1984 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Dyplom z zakresu wiedzy religijnej stopnia średniego. Eugeniusz Śliwka. Gdańsk-Chełm 7.VI.1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Etmańska M., *Historia kościoła i Parafii Podwyższenia Krzyża Świętego*, <http://www.pks.gda.pl/parafia-187/historia-parafii-201>, [07.03.2015];
- Eugeniusz Śliwka, *Diploma Licentiae*, Lublin 23.I.1982, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Fac K. SVD, *Muzeum Misyjno-Etnograficzne*, [w:] R. Malek SVD, *Werbisici w Polsce*, Pieniężno 1982;
- Faliszek M. SVD, *Visuris in Domino Salutem! Eugeniusz Śliwka*, z dnia 01.06.1979 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Gilewicz J., *Kościół łowców kaczek na Długich Ogrodach*, http://m.trojmiasto.pl/news/Kosciol-lowcow-kaczek-na-Dlugich-Ogrodach-n75337.html?poll_id=20880&answer=80541, [07.03.2015];
- Grzeszczak W. SVD, Śliwka E. SVD (red.), *Chrześcijaństwo w Związku Radzieckim w dobie pierestrojki i głośności. Materiały z Sesji Eklezjologiczno-Misyjologicznej* Pieniężno, 28-30.IX.1989, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 36, Pieniężno 1992;
- Haliżak E., Lizak W., Łukaszuk L., Śliwka E. SVD (red.), *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, Warszawa – Pieniężno 2006;
- Haliżak E., Lizak W., Łukaszuk L., Śliwka E. SVD (red.), *Terroryzm w świecie współczesnym*, Warszawa – Pieniężno 2004;
- <http://centrummisyjne.pl/index.php/kongresymisyjne.html>, dnia 14.04.2015;
- <http://gdansk.gosc.pl/doc/1448114.Pogrzeb-najstarszego-kaplana>, 07.03.2015];
- <http://missio.org.pl/pdruw/index.php?f01=2x36xxxxxxxxxxxx&idss=21323s6140>, [18.04.2015];
- <http://radioglos.pl/archive/index.php/strona-gowna/wiadomoci/wiadomoci-z-regionu/1920-nie-yje-pierwszy-biskup-pelpliski-jan-bernard-szlaga-oficjalna-biografia>, [08.03.2015];
- <http://sp47wop.nazwa.pl/szkola/content/view/12/27/>, [07.03.2015];
- http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/foto_neoprezbiterzy/neo_1978.html, [13.03.2015];
- http://svdgg.republika.pl/nowa/referat_misyjny/Neoprezbiterzy/1978_rok/1978_sliwka_eugeniusz.html, [18.04.2015];
- http://www.bu.kul.pl/art_16805.html, [26.03.2015];

- <http://www.edycja.org.pl/content.php?ContentId=37>, [18.04.2015];
- http://www.gik.gda.pl/40/inwestycje/budowa_trasy_w-z.html, [14.04.2015];
- <http://www.lo8.gda.pl/historia-szkoly/2-uncategorised/45-historia-szkoly.html>, [07.03.2015];
- <http://www.nurtsvd.pl/>, [01.03.2015];
- http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/encykliki/r_missio_2.html#m9, [18.04.2015];
- <http://www.pch24.pl/sw-arnold-janssen,20449,i.html>, [20.04.2015];
- <http://www.pks.gda.pl/parafia-187/ksieza-198/ksieza-poslugujacy-w-poprzednich-latach-200, dnia 07.03.2015>;
- <http://www.radiomaryja.pl/bez-kategorii/to-swietokradczy-i-nieludzki-atak/>, [07.03.2015];
- <http://www.sedziszow.kapucyni.pl/nowicjat-1931-1932>, [07.03.2015];
- <http://www.werbisci.pl/index.php/component/content/article?id=50:wity-arnold-janssen>, [01.04.2015];
- <http://www.wspomnijbliskich.pl/nekrologi/edward-masewicz/23655831>, [07.03.2015];
- https://w2.vatican.va/content/john-paul-ii/en/encyclicals/documents/hf_jp-ii_enc_07121990_redemptoris-missio.html, [18.04.2015];
- Julian Wójtowski anni dilecto Fratri Śliwka Eugeniusz SVD Sacrum Diaconatus Ordinem z dnia 18.IX.1977*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Josephus Drzyzga Dilectum in Christo Eugeniusz Śliwka SVD morem et consuetudinem, ad Sacrum Presbyteratus Ordinem*, Olsztyn dnia 5.IV.1978, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Józefczuk M. SVD (red.), *500 lat ewangelizacji Ameryki Łacińskiej. Sesja misyjno-pastoralna* Pieniężno, 27-29 października 1992, Pieniężno 1993;
- Keler K. SVD, *Misyjne Seminarium Duchowne Zgromadzenia Słowa Bożego*, [w:] R. Malek SVD, *Werbisci w Polsce*, Pieniężno 1982;
- Książeczka wojskowa, Seria J, Nr 067028 Śliwka Eugeniusz*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Ks. Eugeniusz Śliwka, Dyplom uzyskania w dniu 24.VI.1978 r. tytułu magistra teologii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Wydział Teologiczny, Lublin, dnia 19.VIII.1978*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Ksiądz zmarł w szpitalu, „Dziennik Bałtycki” z dnia 6.X.2005*;
- Labudda A. SVD, *Prowincjatowie 75-lecia Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego, „Misjonarz”*, nr 11, 2012;
- Labudda A. SVD, *Przedmowa Ojca Prowincjała*, [w:] R. Malek SVD (red.), *Werbisci w Polsce, „Materiały i Studia Księży Werbistów”* Nr 20, Pieniężno 1982;

- Legitymacja Honorowego Dawcy Krwi Nr 1771/72, Eugeniusz Śliwka, ur. 1.I.1952, Pieniężno, ul. Kolonia 19, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List abpa Wojciecha Ziemy do Prowincjalatu Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List bpa Jana Bernarda Szlagi do prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List bpa Piotra Libery do prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 5.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2005;*
- List bpa Tadeusza Piskusa do prowincjała o. Ireneusza Piskorka z dnia 6.X.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. dra Eugeniusza Śliwki z dnia 26.I.1984 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List prowincjała o. Alfonsa Labuddy do o. Eugeniusza Śliwki w St. Gabriel z dnia 17.VII.1984 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List o. Eugeniusza Śliwki do Współbraci, listopad-grudzień 1990 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- List o. Józefa Węclawika SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD, brak daty, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Lizak W., Śliwka E. SVD, Haliżak E., Łukaszuk L. (red.), *Problemy społeczno-religijne świata na progu trzeciego tysiąclecia (Materiały z sesji naukowej) Krynica Morska 4-6 VI 2001*, Warszawa – Krynica Morska 2002;
- Łukaszuk L. (recenzja), „Wypłynąć na głębię”. *Materiały Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Misyjnego Zakonów Męskich i Żeńskich, „POLONIA SACRA”* Czasopismo Wydziału Teologicznego Nr 17, Kraków 2005;
- Łukaszuk L., Balcerzak T. (red.), *Lotnictwo współczesne i jego problemy. Cywilizacja – Kultura – Prawo – Ekonomia – Bezpieczeństwo – Obronność*, Warszawa 2007;
- Moraczewska B., *Szkolnictwo polskie w latach 1945-1975 z uwzględnieniem miasta Włocławka*, Włocławek 2010;
- Motyka A. SVD, *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota Prima 1974*, z dnia 7.IX.1974, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Motyka A., *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota quarta 1976*, z dnia 7.IX.1975, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Motyka A., *Relatio de Fratre Śliwka Eugeniusz, Vota perpetua 1977*, z dnia 7.09.1976, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Napierała S. (red.), *II Krajowy Kongres Eucharystyczny. Pomoce teologiczno-duszpasterskie dla parafii*, Poznań 1987;

- Nominacja o. Eugeniusza Śliwki SVD na prokuratora misyjnego Rzym dnia 09.VI.1995, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Nowicki A., Zarys dziejów krytyki religii. Starożytność, Warszawa 1986;*
- O. Eugeniusz Śliwka prowincjałem werbistów, „Nasz Dziennik”, 3.IV.1998;*
- Pismo bpa Andrzeja Śliwińskiego do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 28.VI.1999 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo bpa Piotra Libery do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 11.XII.2000 r. syg. SEP-2.6.6, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo bpa Piotra Libery do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 29.X.2001 r., syg. SEP-2.7.6-5, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo dyrektora ANTHROPOS IIEL o. Karla Müllera SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 14.II.1985 r., syg. 135 KM/S 2385, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo Generała o. Carlosa Pape SVD i sekr. gen. o. Herberta Scholza SVD do prowincjała w Polsce z dnia 9.VI.1995 r., syg. POL/1c/951275, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo komisarza wystawy o. Eugeniusza Śliwki SVD i dyrektora Biura Misyjnego o. Stanisława Bogdańskiego SDB z dnia 7.VII.1986 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo ks. Andrzeja Zielińskiego Kanclerza Kurii Metropolitalnej z dnia 25.XI.2005 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo ks. doc. dra H.D. Wojtyłki z dnia 13.II.1982 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Dziekana Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, z dnia 17.X.1983 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki SVD do prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD z dnia 12.I.2003 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do rektora o. Józefa Arlika z dnia 19.I.1984 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Generalnej Zgromadzenia Słowa Bożego, z dnia 20.XI.1988 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 25.I.1986 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego z dnia 21.II.1983 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego z dnia 29.II.1984, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo o. Eugeniusza Śliwki z dnia 9.I.1978 r. do Rady Prowincjalnej Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego, APP-SVD, Pieniężno 2015;*

- Pismo o. Leonarda Szymańskiego i o. Kazimierza Stankowskiego do Eugeniusza Śliwki, z dnia 28.IX.1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do członków Zespołu Wydawniczo-Redakcyjnego z dnia 14.11.1981 r., L.dz. 133/W/81, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do Dziekana Wydziału Teologicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Lublinie z dnia 24.VI.1979 r., L.dz. 653/79, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dni 5.IX.1979 r., L.dz. 739/79, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 24.V.1983 r., L.dz. 356/P/83, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD dot. dotacji na druk pracy doktorskiej, L.dz. 86/W/304 z dnia 31.I.1986 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 14.II.1984 r., L.dz. 154/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 31.VII.1984 r., L.dz. 723/P84, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy do prowincjała o. Kurta Piskatego z dnia 14.III.1984 r., L.dz. 245/84, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy i sekr. R. Prow. o. Konrada Kelera do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 6.III.1984 r., L.dz. 219/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Alfonsa Labuddy i sekr. R. Prow. o. Konrada Kelera do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 31.VII.1984 r., L.dz. 723/P/84, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Bernarda Bony SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 9.VI.1978 r., L.dz. 526/78, APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 28.XI.2001 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 3.XII.2001 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Ireneusza Piskorka SVD i sekretarza o. Romana Czajki SVD do o. Eugeniusza Śliwki z dnia 16.01.2003 r., APP-SVD, Pieniężno 2003;*
- Pismo prowincjała o. Jana Wicharego z dnia 28.III.1998 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*
- Pismo prowincjała o. Jana Wicharego SVD i sekretarza R. Prow. o. Sylwestra Kasprzaka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 31.V.1995, L.dz. 230/GG/1995 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;*

- Pismo prowincjała o. Jana Wicharego SVD i sekretarza Rady Prow. o. Sylwestra Kasprzaka SVD do o. Eugeniusza Śliwki SVD z dnia 01.VII.1995 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Piwowarczyk D. SVD, *25 lat istnienia Muzeum Misyjno-Etnograficznego Księży Werbistów w Pieniężnie*, [w:] E. Śliwka SVD, M. Brześciński SVD (red.), *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej)*, „V Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami”, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 35, Pieniężno 1990;
- Prowincjał Zgromadzenia Księży Werbistów o. Leonard Szymański [do:] Wielebny o. Eugeniusz Śliwka, z dnia 2.IV.1978 r.*, L.dz. 153/78, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Prowincjałowie polskiej prowincji*, Leksykon Werbistowski, Zeszyt Werbistów Nr 23/04, Racibórz 2004;
- Słonina R. SVD, *Metody pracy pastoralnej w krajach misyjnych wśród młodzieży jako odpowiedź Kościoła na realne problemy młodzieży tych krajów*, [w:] E. Śliwka SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach Świata. Sesja misyjno-pastoralna*, Pieniężno 1991;
- Stasz J. SVD, *Działalność Muzeum Misyjno-Etnograficznego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w latach 1973-1983*, [w:] E. Śliwka SVD (red.), *Zbiory pozaeuropejskie w państwowych i kościelnych muzeach etnograficznych w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w dniach 7-8.IV.1984 r.*, „Materiały i Studia Księży Werbistów”, Nr 31, Pieniężno 1987;
- Szymański L. SVD, *Facultas Audiendi Confessiones Nostrorum et Saecularum Eugeniusz Śliwka SVD, z dnia 2.IV.1978 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *Aktualny stan oraz perspektywy zaangażowania misyjnego zgromadzeń zakonnych*, [w:] Śliwka E. (red.), *II Krajowy Kongres Misyjny*, Warszawa 1994;
- Śliwka E. SVD, *Dzieje parafii Pieniężno. Praca magisterska*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *Formacja intelektualna, działalność dydaktyczno-naukowa i wydawnicza werbistów polskich (1919-1982)*, Pieniężno 1986;
- Śliwka E. SVD, maszynopis, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *O Kościele w Chinach*, „Posłaniec Warmiński” nr 4, z dnia 23.II.2003;
- Śliwka E., *Petitio Misiones, z dnia 18.IV.1977*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E., *Podanie z dnia 28.VI.1971 r.*, APP-SVD, Pieniężno 1995;
- Śliwka E., *Prośba o dopuszczenie do pierwszych ślubów, z dnia 13.V.1973 r.*, APP-SVD, Pieniężno 2015;

- Eugeniusz Śliwka SVD, *Sugestie dotyczące II Krajowego Kongresu Misyjnego w Polsce*, brak daty na dokumencie, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *Zbiory misyjno-etnograficzne Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 34, 1997 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *Życiorys 1977*, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Śliwka E. SVD, *50 lat Misyjnego Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Polsce 1936-1986*, Pieniężno 1986;
- Śliwka E. SVD (red.), *Błogosławieni werbiści męczennicy lat wojny 1939-45. Materiały duszpasterskie*, Pieniężno 1999;
- Śliwka E. SVD (red.), *Błogosławiony O. Alojzy Liguda. Misjonarz Zgromadzenia Słowa Bożego*, Pieniężno 1999;
- Śliwka E. SVD (red.), *Błogosławiony O. Ludwik Mzyk męczennik II wojny światowej. Misjonarz werbista*, Pieniężno 1999;
- Śliwka E. (red.), *Hinduizm (Materiały z Sesji Naukowej)*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 33, Pieniężno 1988;
- Śliwka E. SVD (red.), *Kościół w Chinach. Przeszłość – Przyszłość – Teraźniejszość. Materiały z sesji naukowej eklezjologiczno-misjologicznej Pieniężno, 23-25 września 1988*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 34, Pieniężno 1988;
- Śliwka E. SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach świata. Sesja misyjno-pastoralna*, Pieniężno 1991;
- Śliwka E. SVD (red.), *„Wypłyn na głębiej”. Materiały Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Misyjnego Zakonów i Zgromadzeń Męskich i Żeńskich, Tom 1, Organizacja, Animacja*, Gdańsk – Pieniężno 2004;
- Śliwka E. SVD (red.), *Zbiory pozaeuropejskie w państwowych i kościelnych muzeach etnograficznych w Polsce. Materiały z sesji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Misyjno-Etnograficzne Seminarium Duchownego Księży Werbistów w Pieniężnie w dniach 7-8.IV.1984 r.*, „Materiały i Studia Księży Werbistów”, Nr 31, Pieniężno 1987;
- Śliwka E. SVD, Brześciński M. SVD (red.), *Dni Buddyjskie (materiały z sesji naukowej)*, „V Pieniężnieńskie Spotkania z Religiami”, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 35, Pieniężno 1990;
- Śliwka E. SVD, Dudar W. SVD (red.), *Z listów polskich misjonarzy*, Pieniężno 2001;
- Śliwka Eugeniusz arkusze personalny, Fr. Nr 170, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Świadectwo Dojrzałości Liceum Ogólnokształcącego. Eugeniusz Śliwka. Gdańsk, dnia 2 czerwca 1971 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;

- Świadcstwo Chrztu Eugeniusz Śliwka, Gdańsk 1971, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Świadcstwo moralności Eugeniusz Śliwka, Gdańsk dnia 21.VI.1971, APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Świadcstwo ukończenia szkoły podstawowej Eugeniusz Śliwka. Gdańsk, dnia 17 czerwca 1967 r., APP-SVD, Pieniężno 2015;
- Tyczka J., *Mały leksykon werbistowski*. „Zeszyty werbistowskie” nr 23, Racibórz-Katowice, 2004;
- Urbański A., *Dobry nigdy nie umiera*, „Gość Niedzielny”, 23.X.2005;
- Wichary J. SVD, *Nowy Prowincjał Werbistów. o. Eugeniusz Śliwka SVD*, Górna Grupa 28.03.1998, Archiwum Polskiej Prowincji Księży Werbistów w Pieniężnie (dalej APP-SVD), Pieniężno 2015;
- Witkowski J., *Ewolucja rozwoju ludności Polski: przeszłość i perspektywy*, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2009, www.rpo.gov.pl/pliki/12544900110.pdf, [07.03.2015];
- Wodecki B. SVD, Śliwka E. SVD (red.), *Religia i Kultura Żydowska. Materiały z Sesji Judaistycznej*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 23, Pieniężno 1986;
- Wołos R., *Mój brat ks. Wojciech Feliks Wołos (1912-1997). Pierwszy proboszcz w Gdańsku-Chelmie (1947-1987)*, Pelplin 2012;
- Wujek B. SVD, Śliwka E. SVD (red.), *Inkulturacja chrześcijaństwa w świecie. Materiały z sesji misyjno-pastoralnej Pieniężno, 6-8 maja 1994*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 56, Pieniężno 1999;
- Zaniewski J. (recenzja), *Morze w cywilizacji, kulturze i stosunkach międzynarodowych*, „POLONIA SACRA” Czasopismo Wydziału Teologicznego Nr 20, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 2007;
- Zawadzki S. SVD, *Nowicjat Polskiej Prowincji Zgromadzenia Słowa Bożego*, [w:] R. Malek SVD (red.), *Werbiści w Polsce*, „Materiały i Studia Księży Werbistów” Nr 20, Wydawnictwo Księży Werbistów, Pieniężno 1982;
- Zieburą E. SVD, *Metody duszpasterskie oraz metody ewangelizacji w Japonii*, [w:] E. Śliwka SVD (red.), *Metody duszpasterzowania w różnych krajach świata...*

Marian Tadeusz Mencil:

Absolwent instytutu politologii Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, gdzie obronił rozprawę doktorską przygotowaną pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Chodubskiego.

Daria Keiss Dolańska (Gdańsk)

Early Modern Letters Online (EMLO) – krótki przewodnik po międzynarodowej internetowej bazie z nowożytną korespondencją od XVI do XVIII wieku

Abstrakt: W moim artykule-przewodniku starałam się zwięźle przedstawić zawartość i sposób obsługi internetowej międzynarodowej skatalogowanej bazy listów, zawierającej nowożytną korespondencję z lat 1508-1710 (1500-1839)¹, *Early Modern Letters Online (EMLO)*.

Słowa kluczowe: *EMLO*, online, nowożytna korespondencja, listy, odbiorca, nadawca/autor.

I. Wprowadzenie

Early Modern Letters Online (EMLO) jest internetową międzynarodową skatalogowaną bazą listów² zawierająca nowożytną korespondencję³, głównie z XVI, XVII i XVIII wieku⁴. Jak zaznacza administrator strony jest ona nadal w budowie i ulega ciągłym zmianom, przekształceniom i modernizacjom⁵. Również użytkownicy strony mogą mieć swój udział w kreowaniu jej wizerunku poprzez informowanie administratora o swoich sugestiach i spostrzeżeniach⁶.

Nadzorowaniem strony *EMLO* zajmuje się *History Faculty University of Oxford*. Kontakt z administratorem jest możliwy drogą e-mail (emlo@bodleian.ox.ac.uk), listowną (*History Faculty University of Oxford, George Street, Oxford, OX1 2RL*) lub po prostu telefonicznie

¹ W nawiasie podaję zakres chronologiczny, jaki jest ujęty w wyszukiwarce *EMLO*.

² Których odbiorcą i nadawcą są wyłącznie mężczyźni(!).

³ Early Modern Period

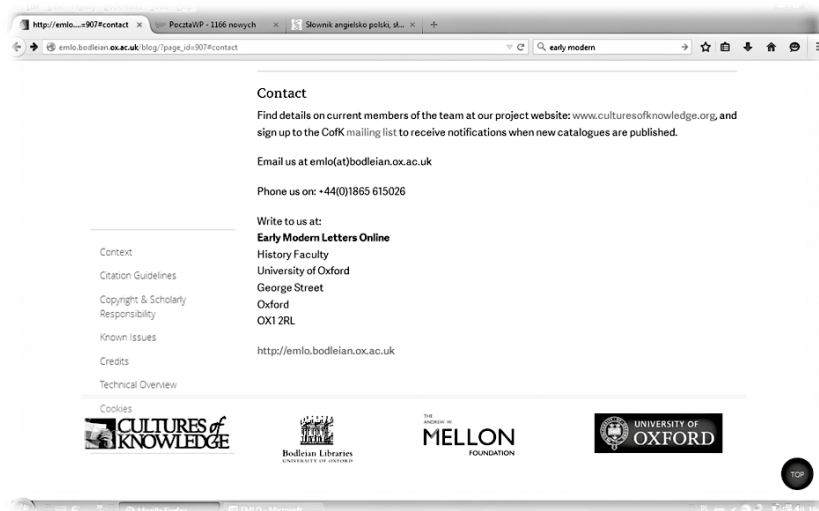
⁴ Z. Kropidłowski, „*Republika Listów*” online, wykład wygłoszony w czasie Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Nowe oblicza przestrzeni informacyjnej w dobie Web 2.0” w dniu 9 października 2014 r.; http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*About*) [2015:05:09]

⁵ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*About*) [2015:05:09]

⁶ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*About*) [2015:05:09]

(+44 (0) 1865 615026)⁷. Strona oferuje również możliwość przesłania zawiadomienia, gdy zasób strony zostanie powiększony, jeśli zapiszemy się na newsletter zwany *CofK*⁸. Obszerny opis *EMLO* i instytucji ją tworzących można odnaleźć zaś na stronie: *Cultures of Knowledge*⁹. Ciekawe jest, że pod danymi do kontaktu znajduje się adres internetowy bazy *EMLO*, który pozostaje nieaktywny (<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk>). Zarządcą strony od strony technicznej jest *Bodleian Digital Library Systems and Services (BDLS-S)*¹⁰. Baza *EMLO* była tworzona trzyetapowo, jako etap *Phase I* (w latach 2009–2012), *Phase II* (w latach 2013–2015)¹¹ oraz *Phase III* (od kwietnia 2015–marca 2017)¹².

Od maja 2015 roku zaczęła działać również strona *WEMLO (Women Early Modern Letters Online)*, która działa jak *EMLO*, ale zajmuje się katalogowanie epistolografii kobiecej z lat 1400–1700¹³.

⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Contact*) [2015:05:09]

⁸ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Contact*) [2015:05:09]

⁹ <http://www.culturesofknowledge.org/> [2015:05:09]

¹⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Context*) [2015:05:09]

¹¹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Context*) [2015:05:09]

¹² <http://www.culturesofknowledge.org/> [2015:05:14]

¹³ <http://blogs.plymouth.ac.uk/wemlo/resources/wemlo-catalogue/> [2015:05:27]

Bardzo ważnym aspektem jest to, iż baza *EMLO* umożliwia wyszukiwanie określonego listu oraz przeszukiwanie jej zasobów pod kątem poszukiwanej frazy pojawiającej się w korespondencji lub określonej cechy listu, np. miejsca sporządzenia. Baza *EMLO* od etapu *Phase II* zajmuje się również analizą statystyczną i propozograficzną niektórych danych (wykresy)¹⁴.

Udział w tworzeniu projektu *EMLO* mają następujące instytucje:

- *Cultures of Knowledge*¹⁵
- *Bodleian Libraries* (University of Oxford)
- *Humanities Division* (University of Oxford)
- *The Andrew W. Mellon Foundation*
- *University of Oxford*¹⁶

Celem, jaki przyświecał twórcom bazy *EMLO*, o czym wspominają w zakładce *About-Context*, było udostępnienie nowożytniej korespondencji, zgodnie z duchem czasu i postępu technologicznego, w sposób zdigitalizowany, aby była ona w prosty i przystępny sposób dostępna dla wszystkich chcących z niej skorzystać. Odnaleźć tutaj można rękopiśmienne listy zdigitalizowane, ale również ich wersje będące już samymi transkrypcjami, czy też same tylko streszczenia niektórych listów (abstrakty).

II. Języki

Znajdziemy tu listy dostępne lub pochodzące z następujących 19-nastu języków¹⁷:

- po angielsku (48 027¹⁸ listy),
- łacinnie (12 738¹⁹ listy),

¹⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Context*) [2015:05:09]

¹⁵ Krótki przewodnik po stronie *EMLO* znajdziemy tutaj:
http://www.culturesofknowledge.org/?page_id=28 [2015:05:14]

¹⁶ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Contact; Context*) [2015:05:09]
<http://www.culturesofknowledge.org/> [2015:05:09]
<http://www.bodleian.ox.ac.uk/> [2015:05:09]
<http://www.humanities.ox.ac.uk/> [2015:05:09]
<http://mellon.org/> [2015:05:09]
<http://www.ox.ac.uk/> [2015:05:09]

¹⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced#letters_section (*Search+; Content; Language*) [2015:05:09]

¹⁸ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=English [2015:05:09]

¹⁹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Latin [2015:05:09]

francusku (3 116²⁰ listy),
 niemiecku (1 073²¹ listy),
 włosku (957²² listy),
 niderlandzku (113²³ listy),
 walijski (71²⁴ listy),
 hiszpańsku (52²⁵ listy),
 czesku (50²⁶ listy),
 polsku (13²⁷ listy),
 irlandzku (10²⁸ listy),
 baskijsku (2²⁹ listy),
 kornwalijsku (2³⁰ listy),
 duńsku (2³¹ listy),
 starofrancusku (1³² listy),
 gaelicku/szkocku (1³³ listy),
 po hebrajsku i z ustępami po hebrajsku (85³⁴ listy),
 z elementami greki klasycznej (888³⁵ listy).³⁶

²⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=French [2015:05:09]

²¹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=German [2015:05:09]

²² http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Italian [2015:05:09]

²³ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Dutch [2015:05:09]

²⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Welsh [2015:05:09]

²⁵ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Spanish [2015:05:09]

²⁶ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Czech [2015:05:09]

²⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Polish [2015:05:09]

²⁸ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Irish [2015:05:09]

²⁹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Basque [2015:05:09]

³⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Cornish [2015:05:09]

³¹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Danish [2015:05:09]

³² http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Old+French [2015:05:09]

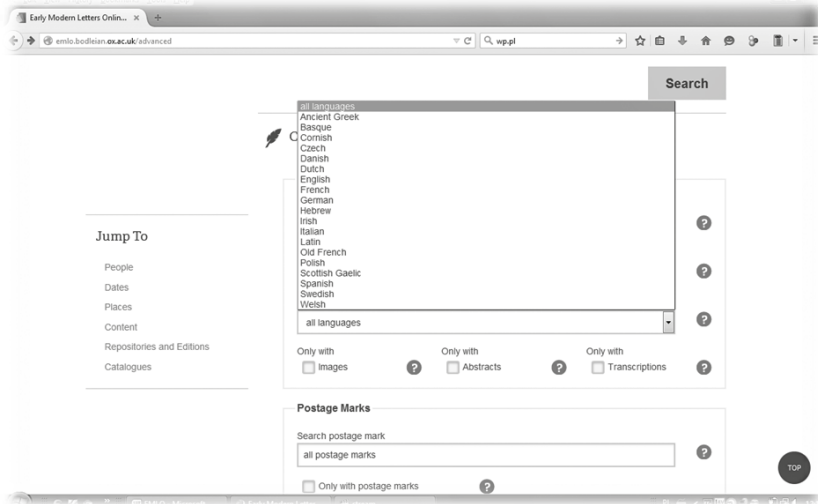
³³ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Scottish+Gaelic [2015:05:09]

³⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Hebrew [2015:05:09]

³⁵ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Ancient+Greek [2015:05:09]

³⁶ Daje to 67 201 listów w kryterium językowym, a całość bazy ma liczyć 87 915, czyli 20 714 listów się powtarza (!), bo nie mogą być sporządzone bez użycia języka. Jeśli zaś weźmiemy pod uwagę kryterium podglądu to wyszukiwarka wskazuje nam 87 801 listów. Tym razem niezgodność dotyczy 114 listów.

W wyszukiwaniu pojawia się jeszcze język szwedzki, ale w bazie *EMLO* nie odnajdziemy żadnego listu w tym języku³⁷. Na liście nie pojawia się język arabski, a jest on obecny w bazie co najmniej 6 razy³⁸.

III. Nieustanny rozwój

Administrator strony, jaki i bazy *EMLO* jest świadomy, że projekt ten jest ciągle aktywny i ulega nieustającej rozbudowie oraz rozwojowi, więc może zawierać błędy i duplikaty. Dlatego kieruje się z prośbą do swoich użytkowników, by kierowali informację zwrotną do administratora, jeśli zauważą jakiś istotny błąd³⁹. Prośbę tę znajdziemy w szarej ramce u góry strony:

³⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Swedish [2015:05:09]

³⁸ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Arabic%20%28some%29,%20Hebrew%20%28some%29,%20Latin%20%28main%20language%29 [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Arabic%20%28some%29,%20Hebrew%20%28some%29,%20Latin%20%28main%20language%29 [2015:05:09]

³⁹ *EMLO is an active, collaborative project in continual development, and as such may contain errors/duplicates. We rely on feedback from the scholarly community: if you spot an error, please get in touch.* <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?people=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723%20&frbr:creator-person=http://localhost/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

The screenshot shows the EMLO website interface. At the top, there is a navigation bar with links for Home, Search, Browse, Catalogues, Contribute, and About. Below this, a search bar contains the text 'Wren, Christopher (Sir) 1632-1723'. The main content area displays 'Results' for this search, showing '10 results (50 results per page)'. A message states: 'EMLO is an active, collaborative project in continual development, and as such may contain errors/duplicates. We rely on feedback from the scholarly community: if you spot an error, please get in touch.' Below this, there is a 'Search' section with 'Your current search' and 'Refine your results' options. The search results are displayed in a table with columns: Date, Author, Origin, Addressee, Destination, and Repositories & Versions. The first result is a letter dated 26 February 1655, from Wren, Christopher (Sir) 1632-1723, originating from All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England, addressed to Hartlib, Samuel, 1600-1662, in Westminster, London, England. The repository is listed as Sheffield University Library, Hartlib Papers 25/9/1a-2b 1b, 2a blank, and it is a 1 printed edition.

IV. Formy digitalizacji (A,I,T)

Warto podkreślić, iż tylko 3 554 listy są opatrzone formą zdigitalizowaną (manuskryptem lub transkrypcją, która została wydana drukiem)⁴⁰, co stanowi jedynie 4,04% bazy *EMLO* (!). 7 950 listów zostało wydanych drukiem przed ujęciem w bazie *EMLO*, ale podgląd tych listów jest oczywiście w dużej mierze niemożliwy (!)⁴¹. A 218 listów ma aż trzy formy digitalizacji: abstrakt, skan/formę zdigitalizowaną manuskryptu oraz jego transkrypcję⁴². A 51 197 posiada tylko sam abstrakt sporządzony w języku angielskim⁴³. Zaś transkrypcję elektroniczną zebraną na stronie *ePistolarium Circulation of Knowledge and Learned Practices in the 17th-century Dutch Republic*, a dostępną przez *EMLO*, posiada 25 100 listów⁴⁴. Cała baza *EMLO* zaliczy sobie 87 915 listów⁴⁵.

⁴⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_ima=true [2015:05:09] Oznaczono to symbolem „I”.

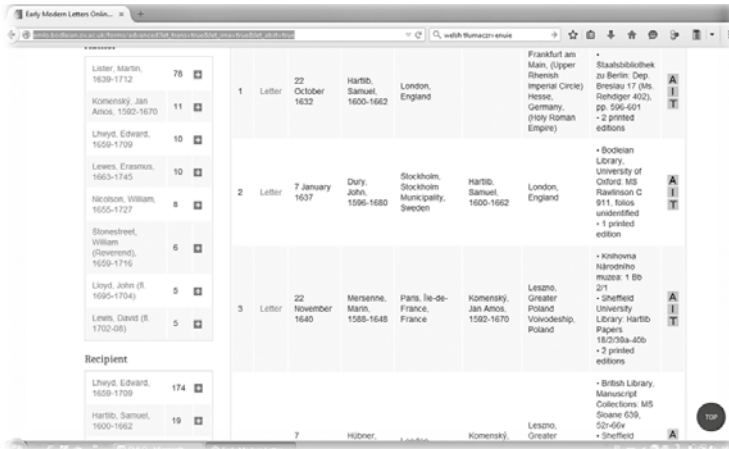
⁴¹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_pe=true (*Printed editions*) [2015:05:09]

⁴² http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_trans=true&let_ima=true&let_abst=true [2015:05:09] Oznaczono to symbolem „A”, „I” oraz „T”.

⁴³ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_abst=true [2015:05:09] Oznaczono to symbolem „A”.

⁴⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_trans=true&start=100&start=25050 [2015:05:09] Oznaczono to symbolem „T”.

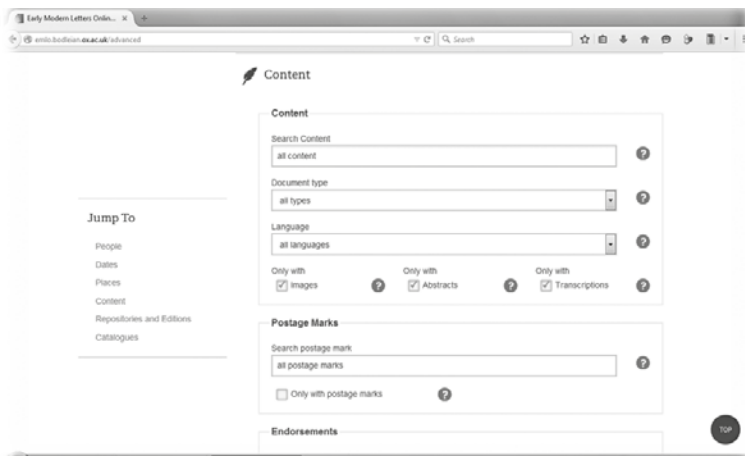
⁴⁵ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced> [2015:05:09]

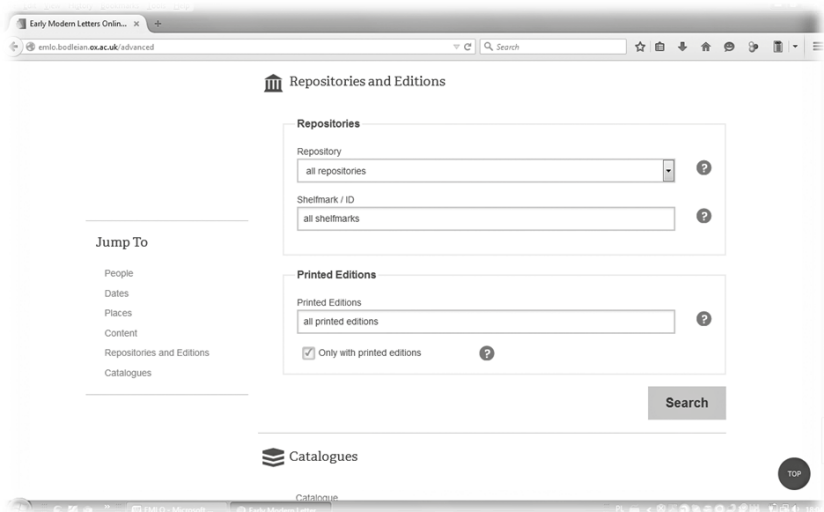
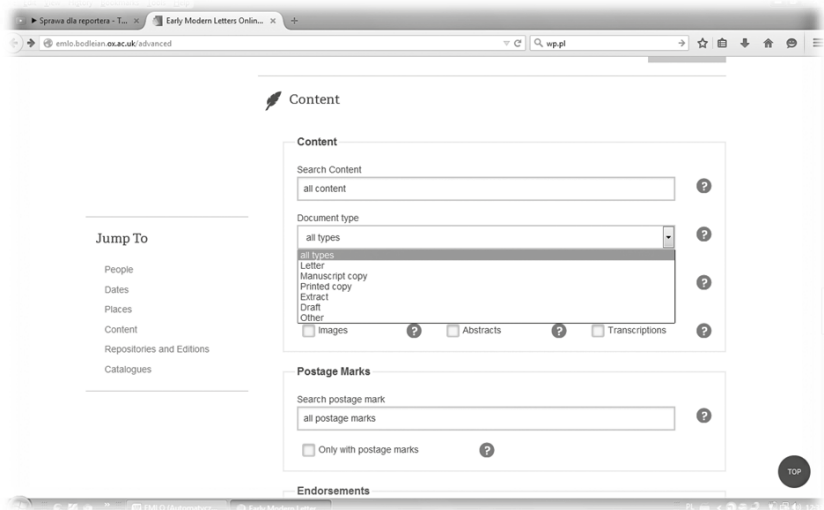
A (*Abstract*) – abstrakt w języku angielskim; opis jedno- lub dwuzdaniowy dotyczący treści listu. W EMLO pełen podgląd jest czasem określany jako *full-text abstract* (!).

I (*Image*) – skan/forma zdigitalizowana manuskryptu lub transkrypcja manuskryptu, która została już wydana drukiem⁴⁶

T (*Transcription*) – transkrypcja manuskryptu niewydanego jeszcze drukiem

⁴⁶ Zdarza się, że pomimo zamieszczonego symbolu „I” nie ma w bazie podglądu skanu/formy zdigitalizowanej manuskryptu lub transkrypcji manuskryptu, która została już wydana drukiem (!).

Np. http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/34366421-eb85-4b15-97b3-85624d41c016?sort=date-a&rows=50&let_ima=true&baseurl=/forms/dvanced&start=34&type=advanced&numFound=3554 <http://tinyurl.com/7wl3qyq> [2015:05:09]

Gdy brak złotego kwadratu A, I, T to list widnieje w bazie *EMLO*, ale nie mamy dostępu do jego treści. Możemy wtedy uzyskać następujące informacje dotyczące listu:

- data jego napisania (*Date(s)*)
- dane autora/nadawcy wraz z miejscem pobytu (*Author(s); Origin*)
- dane odbiorcy/adresata wraz z miejscem pobytu (*Addressee=Recipient(s); Destination*)
- informacja czy list został wydany drukiem oraz ile razy miało to miejsce oraz gdzie, z dokładną adnotacją bibliograficzną (*Versions*)
- informacja, w jakim repozytorium obecnie się on znajduje, z dokładną lokalizacją w katalogu bibliotecznym (*Repositories*)
- język/i, w jakim/ich sporządzono dany list (*Language*)
- początkowe słowa listu (*Incipit*)

The screenshot shows the EMLO search results page. The browser address bar indicates the URL: [emlo.bodleian.ox.ac.uk/Form/advanced?Tel_lang=Azabic \(some\), Hebrew \(some\), Latin \(main language\)](http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/Form/advanced?Tel_lang=Azabic (some), Hebrew (some), Latin (main language)). The page title is "Early Modern Letters Online...".

On the left side, there are filters for "Refine your results":

- Author:** Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609 (5 results), Christmann, Jacob, 1554-1613 (1 result).
- Recipient:** Casaubon, Isaac, 1559-1614 (4 results), Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609 (1 result), Libertus, Stephanus, fl. 1598-1603 (1 result).
- Origin of letter:** Leiden, South Holland, Netherlands (5 results), Heidelberg, Baden-Württemberg (1 result).

The main table displays the following results:

	Date	Author	Origin	Addressee	Destination	Repositories & Versions
1	Letter 7 April 1585	Christmann, Jacob, 1554-1613	Heidelberg, Baden-Württemberg, (Electoral Rhenisch Imperial Circle) Germany, (Holy Roman Empire)	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Bordeaux, Aquitaine, France	• British Library, Manuscript Collections, Add. 5158, fol. 12r-13r • 1 printed edition
2	Letter 15 August 1601	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Leiden, South Holland, Netherlands	Casaubon, Isaac, 1559-1614	Paris, Ile-de-France, France	• Bibliothèque nationale de France, Coll. Dupuy 395, f. 136r • Bibliothèque nationale de France, Coll. Dupuy 394, ter, f. 38r • 1 printed edition
3	Letter 6 November 1601	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Leiden, South Holland, Netherlands	Casaubon, Isaac, 1559-1614	Paris, Ile-de-France, France	• Bibliothèque nationale de France, Coll. Dupuy 394, ter, f. 40r-v • 1 printed edition

At the bottom right of the page, there is a "TOP" button.

Early Modern Letters Online

7 Apr 1585: Christmann, Jacob, 1554-1613 (Heidelberg, Baden-Württemberg, (Electoral Rhenisch Imperial Circle) Germany, (Holy Roman Empire)) to Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609 (Bordeaux, Aquitaine, France)

Record Tools
 Short URL:
<http://tinyurl.com/k8q6wnr>
 Send Comment
 Social media icons

Record type: Letter

Catalogue
 Scaliger, Joseph Justus
 About Scaliger, Joseph Justus

Dates
 7 April 1585
 Calendar: Julian (start of year: 01 Jan).
 (As Marked: die 28 Martii anno 1585, stilo veteri)

People
Author(s)
 Christmann, Jacob, 1554-1613
 German Orientalist; astronomer

Recipient(s)
 Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609
 French classical scholar

Places
Origin
 Heidelberg, Baden-Württemberg, (Electoral Rhenisch Imperial Circle) Germany, (Holy Roman Empire)

TOP

Places
Origin
 Heidelberg, Baden-Württemberg, (Electoral Rhenisch Imperial Circle) Germany, (Holy Roman Empire)

Destination
 Bordeaux, Aquitaine, France

Content
Language
 Arabic (some), Hebrew (some), Latin (main language)

Incipit
 Ante annum, Vir Nobilissime, omnisque generis eruditioe Clarissime

Repositories and Versions
Versions (originals, copies, etc)
 Letter
 Repository: British Library, Manuscript Collections City, London
 Country: England, United Kingdom
 Shelfmark: Add. 5158, fol. 12r-13r

TOP

Repositories and Versions

Versions (originals, copies, etc)

Letter

Repository: British Library, Manuscript Collections City, London
Country: England, United Kingdom
Shelfmark: Add. 5158, fol. 12r-13r

Printed copy

Printed edition details: 'The Correspondence of Joseph Justus Scaliger', ed. Paul Botley and Dirk van Mier, 8 vols (Geneva: Librairie Droz, 2012), vol. 1, pp. 452-7.

Related Resources

Related Resources

Printed edition (Librairie Droz, Geneva)

Edit Record

V. Szybka modyfikacja poszukiwanej kwestii

Warte uwagi jest, iż po lewej stronie zawsze znajdują się podpowiedzi odnośnie do bieżącej tabelki pozwalające na szybkie modyfikowanie poszukiwanej kwestii (*Refine your results*). Pozwalają one na szybką zmianę sześciu parametrów powiązanych z poprzednim wyszukiwaniem:

Refine your results

Author

Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609 5

Christmann, Jacob, 1554-1613 1

Recipient

Casaubon, Isaac, 1559-1614 4

Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609 1

Uberius, Stephanus, fl. 1598-1603 1

Origin of letter

Leiden, South Holland, Netherlands 5

Heidelberg Baden-Württemberg

	Date	Author	Origin	Addressee	Destination	Repositories & Versions
1	Letter 7 April 1565	Christmann, Jacob, 1554-1613	Heidelberg, Baden-Württemberg, (Electoral Rhenisch Imperial Circle) Germany, (Holy Roman Empire)	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Bordeaux, Aquitaine, France	<ul style="list-style-type: none"> British Library, Manuscript Collections: Add. 5158, fol. 12r-13r 1 printed edition
2	Letter 15 August 1601	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Leiden, South Holland, Netherlands	Casaubon, Isaac, 1559-1614	Paris, Ile-de-France, France	<ul style="list-style-type: none"> Bibliothèque nationale de France: Coll Dupuy 395, f. 136r Bibliothèque nationale de France: Coll Dupuy 394 ter, f. 38r 1 printed edition
3	Letter 6 November 1601	Scaliger, Joseph Justus, 1540-1609	Leiden, South Holland, Netherlands	Casaubon, Isaac, 1559-1614	Paris, Ile-de-France, France	<ul style="list-style-type: none"> Bibliothèque nationale de France: Coll Dupuy 394 ter, f. 40r-v 1 printed edition British Library

1. autora/nadawcy (*Author*)
2. odbiorcy/adresata (*Recipient*)
3. miejsca nadania (*Origin of letter*)
4. miejsca odbioru (*Destination*)
5. katalogu, w którym dana korespondencja jest ujęta (*Catalogue*)
6. roku sporządzenia (*Year*)

VI. Sposoby cytowania

Bazę EMLO można cytować na trzy sposoby⁴⁷:

1. gdy cytujemy tylko samą stronę (jako taką):

Early Modern Letters Online, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk>⁴⁸, **korzystano dzień miesiąc rok**⁴⁹.

np. *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk>, korzystano 29 Aug 2014.

2. gdy cytujemy jeden z 24 katalogów⁵⁰ bazy EMLO:

Imię i nazwisko współautora (ed.)/współautorów (eds.) katalogu lub nazwa projektu, który tworzy ów katalog, ‘Nazwa Katalogu’, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, link z podaną lokalizacją danego katalogu EMLO=URL lub skrócony URL⁵¹, korzystano dzień miesiąc rok⁵².

np. Anna Marie Roos ed., ‘The Correspondence of Martin Lister’, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=martin-lister>, korzystano 29 Aug 2014⁵³.

⁴⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines*) [2015:05:09]

⁴⁸ URL = Uniform Resource Locator = link [2015:05:09]

⁴⁹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite the EMLO website as a whole*) [2015:05:09]

⁵⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=480 (*Catalogues*) [2015:05:09]

⁵¹ *Record Tools: Short URL*

⁵² http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite a whole catalogue in EMLO*) [2015:05:09]

⁵³ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite a whole catalogue in EMLO*) [2015:05:09]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=martin-lister> (*The Correspondence of Martin Lister*) [2015:05:09]

The Correspondence of Martin Lister (1,141 letters)

Primary Contributors:
Anna Marie Roos and Cultures of Knowledge

Martin Lister (1639–1712)

The naturalist and physician Martin Lister was a prominent Fellow of the Royal Society who was made an honorary MD at Oxford in 1684. A significant benefactor to the Ashmolean, he corresponded regularly on natural history with its keepers, Robert Plot and Edward Lhwyd. As a prolific corresponding fellow of the early Royal Society, he issued a steady stream of letters from his medical practice in York, many of which were printed in the *Philosophical Transactions*.

The great-nephew of royal physician Sir Matthew Lister, he was educated at St

3. gdy cytujemy określony zasób/zasób z bazy EMLO:

- akta personalne/zasób informacyjny dotyczący danej osoby będącej w bazie EMLO:

Imię i nazwisko osoby (nadawcy lub odbiorcy) będącej w bazie EMLO (czas jego życia), w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, link z podaną lokalizacją EMLO=URL akt personalnych lub skrócony URL akt personalnych, ID dostępne na szarym pasku u dołu strony, imię i nazwisko współautora (ed.)/współautorów (eds.) katalogu, korzystano dzień miesiąc rok⁵⁴.

np. Wren, Christopher (1632–1723), w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897?sort=score-d&everything=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723&baseurl=/forms/quick&type=quick&numFound=8990&start=0>, ID 22859, ed. Anna Marie Roos, korzystano 08 May 2015⁵⁵.

⁵⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A person record*) [2015:05:09]

⁵⁵ Przykład zamieszczony na stronie EMLO prezentujący ten sposób zapisu jest niekompletny i nie zgadza się z opisem. Brak nazwiska współautora katalogu oraz podane ID jest błędne. Zapis został poprawiony przez autorkę artykułu.

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A person record*) [2015:05:09]

- charakterystyka postaci związanej z twórczością epistolarną/prozografia:
Imię i nazwisko autora artykułu, prozografia dotycząca Imię i nazwisko, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, **link z podaną lokalizacją EMLO=URL akt personalnych lub skrócony URL akt personalnych, ID dostępne na szarym pasku u dołu strony**, korzystano **dzień miesiąc rok**⁵⁶.

np. Anna Marie Roos, prozografia dotycząca Wren, Christopher (1632–1723), w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897?sort=score-d&everything=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723&baseurl=/forms/quick&type=quick&numFound=8990&start=0>, ID 22859, korzystano 08 May 2015⁵⁷.

The screenshot shows a web browser window displaying the EMLO website. The address bar shows the URL: <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/quick&type=quick&numFound=8990&start=0>. The main content area displays a list of letters with the following details:

1668	27 Jul 1668: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Bramston, John (Sir), 1611-1700 (Essex, England)
1673	27 Sep 1673: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Collins, John, 1626-1683
	8 Oct 1673: Brouncker, William, 1620-1684 (London, England) to Oldenburg, Henry, 1619-1677
1677	22 Feb 1677: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Collins, John, 1626-1683
	25 Mar 1677: Wallis, John (Dr), 1616-1703 to Collins, John, 1626-1683
1695	22 Aug 1695: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Waller, Richard, 1660-1715
1703	15 Jun 1703: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Soudness Lodge, Hettobed, Oxfordshire, England) to Gregory, David, 1659-1708 (Oxford, Oxfordshire, England)

Below the list, there is a button labeled "Edit Record" and a grey bar containing the text: "Record ID 22859, last altered by Miranda Lewis on 23/03/2011". At the bottom of the page, there are logos for "CULTURES of KNOWLEDGE", "Bodleian Libraries UNIVERSITY OF OXFORD", "THE MELLON FOUNDATION", and "UNIVERSITY OF OXFORD".

⁵⁶ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A prosopographical entry*) [2015:05:09]

⁵⁷ Przykład zamieszczony na stronie EMLO prezentujący ten sposób zapisu jest niekompletny i nie zgadza się z opisem. Podane ID jest błędne. Zapis został poprawiony przez autorkę artykułu.

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A person record*) [2015:05:09]

- sposób cytowania listu z bazy *EMLO*:

Imię i nazwisko nadawcy (czas jego życia) do imię i nazwisko odbiorcy/ów listu (czas jego życia), data sporządzenia listu, w Imię i nazwisko administratora katalogu lub nazwa projektu, który tworzy ów katalog dostępne na szarym pasku u dołu strony, ‘Nazwa Katalogu’, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, link z podaną lokalizacją danego listu w *EMLO*=URL lub skrócony URL, ID dostępne na szarym pasku u dołu strony, korzystać dzień miesiąc rok⁵⁸.

np. Wren, Christopher (1632–1723) do Hartlib, Samuel (1600–1662), 26 Feb 1655, ed. Leigh Penman, w ‘26 Feb 1655: Wren, Christopher (Sir), 1632–1723’, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350c07ae-310c-412b-a890-9c35b2a6b609>, ID 301400, korzystać 08 Maj 2015⁵⁹.

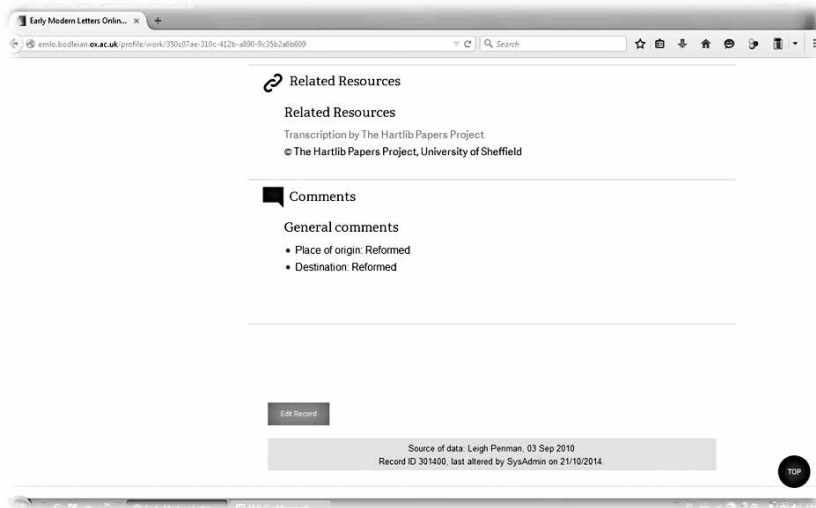
The screenshot shows a web browser displaying a record from the Early Modern Letters Online (EMLO) database. The browser's address bar shows the URL: <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350c07ae-310c-412b-a890-9c35b2a6b609>. The page title is "Early Modern Letters Online". The main content area displays the following information:

- Title:** 26 Feb 1655: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)
- Dates:** 26 February 1655, Calendar: Julian (start of year: 25 Mar), (As Marked: 26 Feb 1654/5)
- People:**
 - Author(s):** Wren, Christopher (Sir), 1632-1723, architect, mathematician, and astronomer
 - Recipient(s):** Hartlib, Samuel, 1600-1662
- Places:** Origin

On the left side of the page, there are sections for "Record Tools" (including a Short URL: <http://tinyurl.com/xyppnm6>), "Send Comment", "Record type: Letter", and "Catalogue" (listing Hartlib, Samuel and About Hartlib, Samuel).

⁵⁸ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A letter record*) [2015:05:09]

⁵⁹ Przykład zamieszczony na stronie EMLO prezentujący ten sposób zapisu jest niekompletny i nie zgadza się z opisem. Zapis został poprawiony przez autorkę artykułu. http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A letter record*) [2015:05:09]

- sposób cytowania tłumaczenia lub transkrypcji dokonanej przez EMLO:

Imię i nazwisko nadawcy (czas jego życia) do imię i nazwisko odbiorcy/ów listu (czas jego życia), data sporządzenia listu, Imię i nazwisko współautora (ed.)/współautorów (eds.) przekładu lub transkrypcji lub organizacja za nią odpowiedzialna, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, link z podaną lokalizacją tłumaczenia lub transkrypcji w EMLO=URL lub skrócony URL, korzystano dzień miesiąc rok⁶⁰.

np. Agate, John (1677-1720) do Brett, Thomas (1667-1744), 20 May 1710, Bodleian Library, University of Oxford, w *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/ee016e41-8fe0-4b4c-97f3-abb742b5e610>, ID 296, korzystano 08 May 2015⁶¹.

⁶⁰ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A translation or transcription hosted by EMLO*) [2015:05:09]

Przykład zamieszczony na stronie EMLO prezentujący ten sposób zapisu jest niekompletny i nie zgadza się z opisem. Zapis został poprawiony przez autorkę artykułu.

⁶¹ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/ee016e41-8fe0-4b4c-97f3-abb742b5e610> [2015:05:09]

http://emlo.b...rd-catalogue x Early Modern Letters Online... x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/e010641-3f60-4b4c-9793-abb74235650 you tube

Home Search Browse Catalogues Contribute About

20 May 1710: Agate, John, 1677-1720 to Brett, Thomas, 1667-1744

Dates

20 May 1710
Calendar: Unknown
(As Marked: May 20 1710)

People

Author(s)
As marked: Agate, John, D.D. 1677-1720
Agate, John, 1677-1720
D.D., 1720; of Sidney Sussex College, Cambridge; Rector of Stawley, Somerset, 1701-20

Recipient(s)
As marked: Brett, Thos.
Brett, Thomas, 1667-1744
bishop of the nonjuring Church of England; theologian; LLD, Queens' College, Cambridge, 1698

Content

Abstract

Record Tools

Short URL:
<http://tinyurl.com/7kyxcxc>

Send Comment

Record type: Letter

Letter

20 May 1710, 1710-1710

By Agate, John, 1677-1720

To Brett, Thomas, 1667-1744

Text of the letter is in Latin. The letter is dated 20 May 1710. It is addressed to Brett, Thomas, 1667-1744. The letter is a response to Brett's letter of 10 May 1710. The letter discusses Brett's book 'The Christian's Duty' and Agate's opinion on it. Agate finds Brett's answer to Withers' book satisfactory. But there is a difference of opinion among scholars about Chorepiscopi, as to whether they were real bishops or mere presbyters. He would like to send B. the book he has published already that he might see the whole purpose of our controversy, though he fears B. may find him too "sporting and juvenile in his method".

http://emlo.b...rd-catalogue x Early Modern Letters Online... x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/e010641-3f60-4b4c-9793-abb74235650 you tube

Content

Abstract

He finds B's answer to Withers' book satisfactory. But there is a difference of opinion among scholars about Chorepiscopi, as to whether they were real bishops or mere presbyters. He would like to send B. the book he has published already that he might see the whole purpose of our controversy, though he fears B. may find him too "sporting and juvenile in his method".

Language

English

Repositories and Versions

Versions (originals, copies, etc)

Letter
Repository: Bodleian Library, University of Oxford City: Oxford
Country: England, United Kingdom
Shelfmark: MS Eng th c. 24 fols. 369-370

(No further images)

Catalogue

Bodleian card catalogue
[About Bodleian card catalogue](#)

TDP

- sposób cytowania/opisania skanu/formy zdigitalizowanej manuskrytu z bazy EMLO lub transkrypcji manuskrytu, która została już wydana drukiem:

Imię i nazwisko nadawcy (czas jego życia) do imię i nazwisko odbiorcy/ów listu (czas jego życia), data sporządzenia listu, repozytorium, nazwa manuskrytu, numery stron, obraz zamieszczony został na *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, **link z podaną lokalizacją danego skanu manuskrytu EMLO=URL lub skrócony URL, korzystano **dzień miesiąc rok**⁶².**

np. Hübner, Joachim (1611-1666) do Hartlib, Samuel (1600-1662), 23 July 1637, British Library, Manuscript Collections, MS Sloane 417, 167r-171r, obraz zamieszczony został na *Early Modern Letters Online*, Cultures of Knowledge, http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/image/aff1ed92-ed3e-4ece-853a-9ccb88f35502#image_anchor, korzystano 08 May 2015⁶³.

The screenshot shows the EMLO website interface. At the top, there's a browser address bar with the URL: http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/image/aff1ed92-ed3e-4ece-853a-9ccb88f35502#image_anchor. Below the browser, the main content area displays the following information:

23 Jul 1637: Hübner, Joachim, 1611-1666 (Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (London, England)

Image

Record Tools

Short URL: <http://tinyurl.com/sp4oznr>

Send Comment

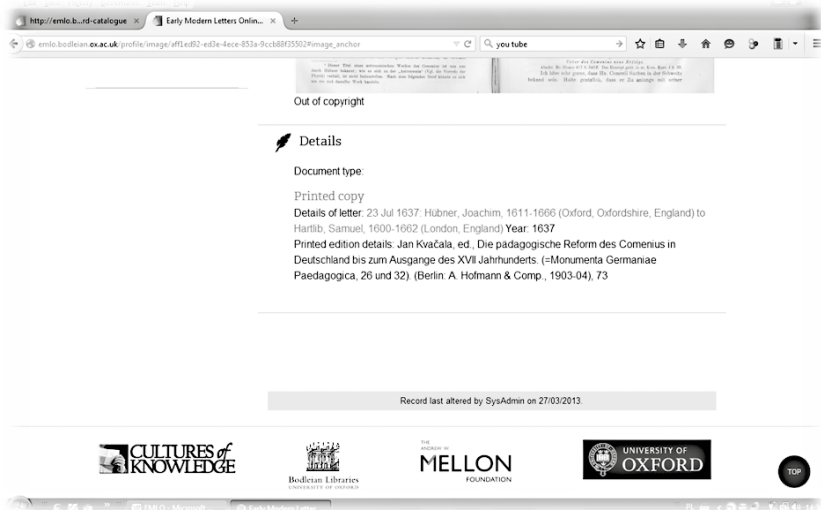
Record type Image

The main content area shows a thumbnail of the manuscript image and a detailed transcription of the letter's text. The transcription is in Latin and English, with the Latin text on the left and the English translation on the right. The Latin text is a handwritten letter, and the English text is a typed transcription of the same letter.

⁶² http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A manuscript image hosted by EMLO*) [2015:05:09]

⁶³ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines; How to cite an individual item in EMLO; A manuscript image hosted by EMLO*) [2015:05:09]

Przykład zamieszczony na stronie EMLO prezentujący ten sposób zapisu jest niekompletny i nie zgadza się z opisem. Zapis został poprawiony przez autorkę artykułu.

Administrator wspomina, że po adresie do strony internetowej/URL powinno się podać datę z niej korzystania. W Polsce najczęściej czyni się to w nawiasie kwadratowym, np. [2015:05:01]. Uwaga ta jest bardzo cenna, gdyż zasoby bazy często ulegają modernizacji, co uniemożliwia zweryfikowanie cytowanej treści oraz samego adresu URL. Strona EMLO podaje również wersję skróconą adresu/linku URL, co jest wielkim ułatwieniem podczas cytowania. Dostępny jest on pod opisem *short URL* w górnym lewym roku strony.

Trzeba nadmienić, iż administrator bazy informuje jej użytkowników, że upowszechnianie, przedrukowywanie i wykorzystywanie skanów materiałów już opublikowanych jest możliwe tylko i wyłącznie za zgodą odpowiedniego repozytorium lub wydawcy⁶⁴.

VII. Katalogi utworzone w bazie EMLO

Baza EMLO została podzielona na 25 katalogów. Każdy z nich zawiera korespondencję autorstwa wybranej osoby lub osób i podmiotów z nią/

⁶⁴ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*Citation Guidelines*; N. B. images,) [2015:05:09]

nimi powiązanych (razem to aż 19936 podmiotów⁶⁵) z lat 1508⁶⁶-1710⁶⁷, a mianowicie:

1. John Aubrey (1626-1697)(1 073 listów)
2. Caspar van Baarle [Barlaeus] (1584-1648)(505 listów)
3. Isaac Beeckman (1588-1637)(28 listów)
4. *Bodleian Card Catalogue*⁶⁸ (University of Oxford)(48 691 listów)
5. Tycho Brahe (1546-1601)(498 listów)
6. Jan Amos Comenius [Komenský] (1592-1670)(566 listów)
7. René Descartes (1596-1650)(727 listów)
8. Abraham von Franckenberg (1593-1652)(85 listów)
9. Hugo de Groot [Grotius] (1583-1645)(8 034 listów)
10. Samuel Hartlib (1600-1662)(4 708 listów)
11. Christiaan Huygens (1629-1695)(3 080 listów)
12. Constantijn Huygens (1596-1687)(7 120 listów)
13. Athanasius Kircher (1602-1680)(2 741 listów)
14. Anthonie van Leeuwenhoek (1632-1723)(282 listów)
15. Edward Lhwyd (1660-1709)(2 128 listów)
16. Martin Lister (1639-1712)(1 141 listów)
17. Marin Mersenne (1588-1648)(1 893 listów)
18. Dirck Rembrantsz van Nierop (1610-1682)(80 listów)
19. Johann Permeier (1597-?1644)(89 listów)
20. Philipp Jakob Sachs von Löwenheim (1627-1672)(143 listów)
21. Joseph Justus Scaliger (1540-1609)(1 669 listów)
22. John Selden (1584-1654)(355 listów)
23. Caspar Schott (1608-1666)(28 listów)
24. Jan Swammerdam (1637-1680)(172 listów)
25. John Wallis (1616-1703)(2 001 listów)⁶⁹

⁶⁵ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people> [2015:05:09]

⁶⁶ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/3333d6d9-216b-4b20-9b73-ba4084ca16b6?sort=date-a&rows=50&col_cat=Bodleian%20card%20catalogue&baseurl=/forms/advanced&start=0&type=advanced&numFound=48691 [2015:05:09]

⁶⁷ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/011c73a4-cf3b-4859-8fd5-073bca2b65a5?sort=date-a&rows=50&col_cat=Lister,%20Martin&baseurl=/forms/advanced&start=1159&type=advanced&numFound=1212 [2015:05:09]

⁶⁸ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=bodleian-card-catalogue> [2015:05:09]

⁶⁹ Gdy zliczymy ilość listów w katalogach uzyskujemy 87 837 listów, cała baza liczy sobie 87 915, więc w katalogach brakuje 78 listów będących w bazie (!).

The screenshot shows a web browser displaying the Bodleian Early Modern Letters Online website. The page title is "Catalogues". A navigation menu includes "Home", "Search", "Browse", "Catalogues", "Contribute", and "About". A logo for "EARLY MODERN letters ONLINE" is visible on the left. The main content area is titled "The Correspondence of:" and lists various historical figures and their letter counts. The list is as follows:

- John Aubrey (1,073 letters)
- Caspar van Baarle [Barlaeus] (505 letters)
- Isaac Beeckman (28 letters)
- Bodleian Caro Catalogue (48,691 letters)
- Tycho Brahe (498 letters)
- Jan Amos Comenius [Komenský] (566 letters)
- René Descartes (727 letters)
- Abraham von Franckenberg (85 letters)
- Hugo de Groot [Grotius] (8,034 letters)
- Samuel Hartlib (4,708 letters)
- Christiaan Huygens (3,080 letters)
- Constantijn Huygens (7,120 letters)
- Athanasius Kircher (2,741 letters)
- Anthonie van Leeuwenhoek (282 letters)
- Edward Lhwyd (2,128 letters)
- Martin Lister (1,141 letters)
- Marin Mersenne (1,893 letters)
- Dirck Rembrantsz van Nierop (80 letters)
- Johann Permeier (89 letters)
- Philipp Jakob Sachs von Loewenheim (143 letters)
- Joseph Justus Scaliger (1,669 letters)
- John Seiden (355 letters)
- Caspar Schott (28 letters)
- Jan Swammerdam (172 letters)
- John Wallis (2,001 letters)

At the bottom of the page, there are logos for "CULTURES of KNOWLEDGE", "Bodleian Libraries UNIVERSITY OF OXFORD", "THE MELLON FOUNDATION", and "UNIVERSITY OF OXFORD". A small "TOP" button is located in the bottom right corner.

VIII. Repozytoria

Baza *EMLO* mogła powstać dzięki wsparciu i zgranemu współdziałaniu repozytoriów, aż 236, gdzie na co dzień są zarchiwizowane prezentowane w niej dokumenty, a są one następujące:

The image displays two screenshots of the EMLO website's 'Repositories and Editions' section. Both screenshots show a 'Jump To' sidebar on the left with options: People, Dates, Places, Content, Repositories and Editions, and Catalogues. The main content area is titled 'Repositories and Editions' and features a 'Repositories' dropdown menu. Below the menu is a 'Search' button. A 'Catalogues' section is visible at the bottom of each screenshot, with a 'TOP' button on the right.

Top Screenshot: Repository List

Repository
all repositories
all repositories
Atwick Castle Collections and Archives
Amsterdam Universiteitsbibliotheek
Archiv Leopoldina
Archive du Ministère des Affaires Étrangères
Archives Nationales
Archives de l'État
Archives de la Vendée
Archives départementales du Puy-de-Dôme
Archivio dei Gonzaga di Gaglianico della Stiviere
Archivio della Pontificia Università Gregoriana
Archivio della Pontificia Università Gregoriana
Archivio di Stato di Firenze
Archivio di Stato di Lucca
Archivum Romanum Societatis Iesu
Archivum Państwowe w Gdańsku
Archivum Państwowe w Poznaniu
Archivum Magyar Országos Levéltár
Arhivele Statului Sibiu
Arundel Castle Archives

Bottom Screenshot: Repository List

Repository
Arundel Castle Archives
Arundel Castle Archives
Arundel Castle Archives
Bangor University Archives and Special Collections
Bayerische Staatsbibliothek
Bayerischen Staatsbibliothek
Bayerisches Hauptstaatsarchiv
Beinecke Library, Yale University
Biblioteca Ambrosiana
Biblioteca Apostolica Vaticana
Biblioteca Apostolica Vaticana
Biblioteca Comunale degli Intronati
Biblioteca Comunale di Forlì
Biblioteca Lancisiana
Biblioteca Marucelliana
Biblioteca Medicea Laurenziana
Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze
Biblioteca Nazionale Marciana
Biblioteca Universitaria di Bologna
Biblioteca Vallicelliana
Biblioteche civiche torinesi
Biblioteca Universitaria di Padova

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Onlin... x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Biblioteche civiche torinesi
- Bibliotheca civiche torinesi
- Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk
- Biblioteka Kórnicka PAN
- Biblioteka Raczyńskich
- Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu
- Bibliotheca Philosophica Hermetica
- Bibliothek Rotterdam
- Bibliothek der Rijksuniversiteit Leiden
- Bibliothèque van het Vredespaleis
- Bibliothek und Archiv der Franckeschen Stiftungen
- Bibliothèque Ingumbertine
- Bibliothèque Municipale de Nantes
- Bibliothèque Méjanes
- Bibliothèque de Genève
- Bibliothèque de l'Arsenal
- Bibliothèque de l'Institut de France
- Bibliothèque de l'Institut de France
- Bibliothèque de l'Observatoire de Paris
- Bibliothèque de la Société de l'Histoire du Protestantisme français
- Bibliothèque interuniversitaire de la Sorbonne

Search

Catalogues

Catalogue

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Onlin... x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Bibliothèque interuniversitaire de la Sorbonne
- Bibliothèque de la Société de l'Histoire du Protestantisme français
- Bibliothèque interuniversitaire de la Sorbonne
- Bibliothèque municipale de Dijon
- Bibliothèque municipale de Lille
- Bibliothèque municipale de Lille
- Bibliothèque municipale de Lyon
- Bibliothèque municipale de Poitiers
- Bibliothèque municipale de Saint-Girons
- Bibliothèque nationale de France
- Bibliothèque nationale et universitaire
- Bodleian Library, University of Oxford
- Bowood House
- British Library, Manuscript Collections
- Burgerbibliothek Bern
- Burgerbibliothek Bern
- Cambridge University Library
- Cardiff Central Library
- Centre for Kentish Studies
- Chatsworth House Library

Search

Catalogues

Catalogue

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Chatsworth House Library
- Centre for Kentish Studies
- Chatsworth House Library
- Chetham's Library
- Christ Church College Library, University of Oxford
- Château de Colonges-les-Bévy
- Collection d'E. Labrousse
- Columbia University, Rare Books and Manuscripts Library
- Comenius Museum te Naarden
- Copenhagen, Rigsharkivet
- Corpus Christi College, University of Oxford
- Deutsche Staatsbibliothek
- Die Herzogin Anna Amalia Bibliothek
- Dr Williams's Library
- Durham Cathedral Library
- Edinburgh University Library, Special Collections
- Erlangen, Universitätsbibliothek
- Folger Shakespeare Library
- Forschungsbibliothek, Gotha
- Germanisches Nationalmuseum
- Glamorgan Archives

Search

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Catalogues

Catalogue

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Glamorgan Archives
- Germanisches Nationalmuseum
- Glamorgan Archives
- Guidhall Library
- Göttingen Universitätsbibliothek
- Hamburg Staats- und Universitätsbibliothek
- Harry Ransom Center
- Hatfield House Archives
- Hauptarchiv Dresden
- Hauptstaatsarchiv Stuttgart
- Herzog August Bibliothek
- Hessisches Staatsarchiv
- Het Utrechts Archief
- Hochschul- und Landesbibliothek Fulda
- Houghton Library (Harvard University)
- Hugobibliothek
- Huntington Library
- Inner Temple Library
- Institut Néerlandais
- Institut d'histoire de la Réformation

Search

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Catalogues

Catalogue

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Repositories

Repository	
Giamorgan Archives	?
Institut Néerlandais	
Institut d'histoire de la Réformation	
KBR	?
Kendal Archive Centre	
Kiel Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek	
Kinhovna Národního muzea	
Konopce Biблиотеk	
Koninklijke Bibliotheek	
Kungliga Biblioteket	
Lambeth Palace Library	
Landesarchiv Schleswig-Holstein	
Leeuwarden Provinciale Bibliotheek Friesland	
Leeuwarden Provinciale Bibliotheek Friesland	
Liden: Bibliotheek der Rijksuniversiteit	?
Les collections patrimoniales de la Bibliothèque Universitaire	
Library of Congress	
Library of the University of Stanford	
Lietuvos Mokslo Akadėmija	
Lincoln's Inn Library	

Search

Catalogues

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Repositories

Repository	
Giamorgan Archives	?
Lincoln's Inn Library	
Linköpings stadsbibliotek/Stiftsbiblioteket	
London Metropolitan Archives	?
London Metropolitan Archives	
Longleat House Library and Archives	
Magyar Országos Levéltár	
Mans's Library	
Massachusetts Historical Society	
Moravská zemská knihovna v Brně	
Munch Bayerische Staatsbibliothek	
Munich Universitätsbibliothek	
Museum Plantin-Moretus	
Museum Plantin-Moretus	
Musée historique de la Réformation, Geneva	?
Musée des Beau-Arts de Caen	
Muzeum Komenského v Přerově	
Muzeum Narodowe, Biblioteka Czarotorskich	
Médiathèque du Grand Troyes	
National Archief	
National Library of Scotland, Manuscript Collections	

Search

Catalogues

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Médiathèque du Grand Troyes
- Nationaal Archief
- Nationaal Archief / Economic Manuscript Collections
- National Library of Wales, Department of Collection Services
- Natural History Museum
- New York Public Library
- Niedersächsische Landesbibliothek
- Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
- Niedersächsische and Leibniz Bibliothek
- Niedersächsische Staatsarchiv, Aurich
- Northamptonshire Record Office
- Národní knihovna
- Odsělení pro studium a edici díla J.A. Komenského, Filozofický ústav AVČR
- Oesterreichische Nationalbibliothek
- Oxford University Archives
- Parliamentary Archives
- Peeps Library, Magdalene College, University of Cambridge
- Plantarivius Gesa
- Present whereabouts unknown
- Present whereabouts unknown (last recorded in Sotheby's sale)

Search

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Catalogues

Catalogue

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Present whereabouts unknown
- Present whereabouts unknown (last recorded in Sotheby's sale)
- Present whereabouts unknown (recorded in Fichier Charavay)
- Private Collection
- Private Collection, Fondation Turrettini
- Private Collection, archives de la famille d'Amboix de Larbont
- Pulkovo Astronomical Observatory
- Queen's College Library, University of Oxford
- Ratschulbibliothek Zwickau
- Regionaal Archief Alkmaar
- Regionaal Archief Dordrecht
- Riksarkivet
- Riksarkivet
- Royal Greenwich Observatory Library
- Royal Institution of Cornwall
- Royal Irish Academy
- Royal Society Library
- Schleswig-Holsteinische Landesbibliothek
- Steinbecker-Bibliothek, Frankfurt

Search

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Catalogues

Catalogue

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Royal Society Library
- Staatsbibliothek zu Berlin
- Stemmerbergische Bibliothek, Frankfurt
- Sheffield University Library
- Shirburn Castle
- Sidney Sussex College, University of Cambridge
- Sidney Sussex College, University of Cambridge
- Smithsonian Institution, The Bern Dibner Library
- Society of Antiquaries of London Library
- Society of Friends
- Southampton Archives Services
- Spaulding Gentlemen's Society
- St Andrews University Library
- Staats- und Stadtbibliothek Augsburg
- Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg
- Staatsarchiv Bremen
- Staatsarchiv des Kantons Zürich
- Staatsarchiv des Kantons Zürich
- Staatsbibliothek Bamberg
- Staatsbibliothek zu Berlin

Search

Catalogues

Catalogue

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Staatsbibliothek zu Berlin
- Stadsarchief Amsterdam
- Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek
- Stadtbibliothek, Lübeck
- Strahovská knihovna
- Strasbourg, Bibliothèque nationale et universitaire
- Státní oblastní archiv v Zámku
- Teylers Museum
- The Devonshire Collection, Chatsworth House Library
- The Hague, National Archives
- The Huguenot Library, University College London Special Collections
- The Morgan Library & Museum
- The National Archives (UK)
- Thüringer Universitäts- und Landesbibliothek Jena
- Thüringisches Hauptstaatsarchiv Weimar
- Treasury
- Trinity College Dublin
- Trinity College Library, University of Cambridge
- Troyes, Médiathèque de l'Agglomération Troyenne
- UNIC University Libraries

Search

Catalogues

Catalogue

TOP

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Troyes, Médiathèque de l'Agglomération Troyenne
- UNL University Libraries
- Unitätsarchiv Hermitud
- Universiteit van Amsterdam, Bijzondere Collecties
- Universitätsbibliothek Gent
- Universitätsbibliothek Groningen
- Universitätsbibliothek Utrecht
- University Libraries, Special Collections, University of Minnesota
- Universitäts- und Forschungsbibliothek Erfurt/Gotha
- Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf
- Universitäts- und Landesbibliothek Münster
- Universitätsbibliothek Basel
- Universitätsbibliothek Basel
- Universitätsbibliothek Erlangen-Nürnberg
- Universitätsbibliothek Gießen
- Universitätsbibliothek Gießen
- Universitätsbibliothek Heidelberg
- Universitätsbibliothek Heidelberg
- Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg
- Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg, Frankfurt am Main

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Search

Catalogues

Catalogue

http://emlo.b...martin-lister x Early Modern Letters Online... x
emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced

Repositories and Editions

Repositories

Repository

- Giamorgan Archives
- Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg, Frankfurt am Main
- Universitätsbibliothek Kassel
- Universitätsbibliothek Leipzig
- Universitätsbibliothek der Ludwig-Maximilians-Universität
- Uppsala universitetsbibliotek
- Uppsala University Library
- Utrecht Universiteitsbibliotheek
- Wanwickshire County Record Office
- Wellcome Library
- Wiltshire Archaeological and Natural History Society Library
- Wolffenbüttel Herzog August Bibliothek
- Worcester College Library, University of Oxford
- Württembergische Landesbibliothek Stuttgart
- Yorkshire Archaeological Society
- Zeeuwsche Bibliotheek
- Zemský archiv v Opavě, pobočka Olomouc
- Zentralbibliothek Zürich
- Zentralbibliothek Zürich
- Zwickau, Ratsschreibbibliothek

Jump To

- People
- Dates
- Places
- Content
- Repositories and Editions
- Catalogues

Search

Catalogues

Catalogue

Polskie ośrodki współpracujące z EMLO, a jest ich 7, są następujące:

1. *Archiwum Państwowe w Gdańsku*
2. *Archiwum Państwowe w Poznaniu*
3. *Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk*
4. *Biblioteka Kórnicka PAN*
5. *Biblioteka Raczyńskich*
6. *Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu*
7. *Muzeum Narodowe, Biblioteka Czartoryskich*

W spisie repozytoriów również pojawia się wiele błędów (razem jest to 20 powtórzeń), a mianowicie, np. *Bayerische Staatsbibliothek* zostało ujęte dwukrotnie, a druga nazwa jest błędna i brzmi „*Bayerischen Staatsbibliothek*”, a „*Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg*” widnieje pod nazwą wyżej wspomnianą oraz jako „*Universitätsbibliothek Johann Christian Senckenberg, Frankfurt am Main*”.

IX. Sposoby wyszukiwania

Strona posiada pięć możliwości przeszukania jej zasobów, poprzez zakładkę:

1. *Home: Search*⁷⁰
2. *Search+*⁷¹
3. *People*⁷²
4. Wyszukiwanie za pomocą białego okienka zamieszczonego na żółtym pasku u góry po prawej stronie (symbol lupy na białym polu)⁷³
5. Wyszukiwanie uzupełniające polegające na pożądanym ustawieniu tabelki uzyskanej na drodze wyszukiwania ogólnego⁷⁴

Uzyskany wynik przy sposobie wyszukiwania 1 i 2 jest przedstawiony **chronologicznie**.

⁷⁰ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [2015:05:09]

⁷¹ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced> [2015:05:09]

⁷² <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people> [2015:05:09]

⁷³ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [2015:05:27]

⁷⁴ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?people=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723%20&fbr:creator-person=http://localhost/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

1. Home: Search – metoda pierwsza

The image displays two screenshots of the Early Modern Letters Online (EMLO) website's search interface. The top screenshot shows the homepage with a navigation menu (Home, Search, Browse, Catalogues, Contribute, About) and a search form. The search form includes fields for 'People' (all people), 'Year(s) from' (all years), 'To' (all years), 'Places' (all places), 'Content' (all content), and 'Catalogue' (all catalogues). The bottom screenshot shows the same search form with a 'Search' button and a statistics bar at the bottom. The statistics bar includes icons and counts for: People (19936), Locations (5044), Organisations (1141), Repositories (256), Catalogues (26), Letters (87915), Letter Versions (75578), Images (59432), Comments (34281), and Related responses (52146). A 'TOP' button is also visible.

Tą metodą możemy wyszukać następujące informacje z bazy EMLO:

- daną osobę (*People*)
- korespondencję z interesującego nas okresu (*Year(s) from To*)
- korespondencję według miejsca, z którym jest związana (*Places*)

- korespondencję według jej zawartości (*Content*)
- korespondencję według katalogu, w którym jest ujęta (*Catalogue*)

Po możliwości wyboru zakresu chronologicznego dostrzegamy, że strona ma ambicje na dalszą rozbudowę aż do roku 1839. Obecnie zakres korespondencji to lata 1508-1710. Wyszukiwarka pokazuje nam natomiast możliwość wyboru lat 1500-1839.

Search

People
all people

Year(s) from
all years

To
all years

1500
1501
1502
1503
1504
1505
1506
1507
1508
1509
1510
1511
1512
1513
1514
1515
1516
1517
1518

19936 People
5044 Locations
1141 Organizations
256 Repositories
26 Catalogues
87915 Letters
75578 Letter Images
59432 Images
34281 Comments
52146 Related

Search

People
all people

Year(s) from
all years

To
all years

1820
1821
1822
1823
1824
1825
1826
1827
1828
1829
1830
1831
1832
1833
1834
1835
1836
1837
1838
1839

19936 People
5044 Locations
1141 Organizations
256 Repositories
26 Catalogues
87915 Letters
75578 Letter Images
59432 Images
34281 Comments
52146 Related

2. *Search+* - metoda druga

Metodą drugą (*Search+*), o wiele precyzyjniejszą od *Home: Search*, możemy wyszukać następujące informacje z bazy *EMLO*:

A. daną osobę (*People*):

- **wyszukiwanie danej osoby, która jest zawarta w bazie *EMLO* (*All people*):**

1. według imienia lub nazwiska (*Name*)
2. według płci (*Gender*)
3. według organizacji, np. konwentu, uniwersytetu, zboru, senatu, ruchu religijnego (*Organization*)
4. według zajmowanego stanowiska, pełnionej funkcji lub posiadanego tytułu (*Titles, roles, occupations*)

- **wyszukiwanie listu według kryterium nadawcy/autora (*Senders*):**

1. według imienia lub nazwiska (*Name*)
2. według płci (*Gender*)
3. według organizacji, np. konwentu, uniwersytetu, zboru, senatu, ruchu religijnego (*Organization*)
4. według kryterium, gdy nadawca jest wskazany w liście (*As marked*)
5. według zajmowanego stanowiska, pełnionej funkcji lub posiadanego tytułu (*Titles, roles, occupations*)

- **wyszukiwanie listu według kryterium odbiorcy/adresata (*Recipients*):**

1. według imienia lub nazwiska (*Name*)
2. według płci (*Gender*)
3. według organizacji, np. konwentu, uniwersytetu, zboru, senatu, ruchu religijnego (*Organization*)
4. według kryterium, gdy nadawca jest wskazany w liście (*As marked*)
5. według zajmowanego stanowiska, pełnionej funkcji lub posiadanego tytułu (*Titles, roles, occupations*)

- **wyszukiwanie listu według kryterium osoby/osób, z którymi jest związana korespondencja lub pojawiają się w treści (*People Mentioned*):**

1. według imienia lub nazwiska (*Name*)
2. według płci (*Gender*)

3. według organizacji, np. konwentu, uniwersytetu, zboru, senatu, ruchu religijnego (*Organization*)
5. według zajmowanego stanowiska, pełnionej funkcji lub posiadanego tytułu (*Titles, roles, occupations*)

B. korespondencję z interesującego nas okresu (Dates):

- **wyszukiwanie listu według ściśle określonej daty (*Single Date*⁷⁵):**
 1. według roku (*All years*)
 2. według miesiąca (*All months*)
 3. według dnia (*All dates*)
- **wyszukiwanie listu według określonego zasięgu czasowego (*Between*):**
 - **Od (*From*):**
 1. według roku (*All years*)
 2. według miesiąca (*All months*)
 3. według dnia (*All dates*)
 - **Do (*To*):**
 1. według roku (*All years*)
 2. według miesiąca (*All months*)
 3. według dnia (*All dates*)

C. korespondencję według miejsca, z którym jest związana (Places):

- **wyszukiwanie listu według miejsca, które pojawia się w bazie EMLO (*All places*):**
 1. według nazwy geograficznej (*Name*)
- **wyszukiwanie listu według miejsca, z którego list jest nadawany (*Origin*):**
 1. według nazwy geograficznej (*Name*)
 2. według kryterium, gdy miejsce nadania jest wskazane w liście (*As marked*)
- **wyszukiwanie listu według miejsca, do którego list jest zaadresowany (*Destination*):**
 1. według nazwy geograficznej (*Name*)
 2. według kryterium, gdy miejsce odbioru jest wskazane w liście (*As marked*)

⁷⁵ W wyszukiwarce *Search: Single Date* powinno być zaznaczone tłustą czcionką.

- wyszukiwanie listu według miejsca, które pojawia się w korespondencji z bazy *EMLO* (*Places mentioned*):

1. według nazwy geograficznej wspomnianego miejsca (*Name*)

D. korespondencję według jej zawartości (Content):

1. według zawartości listu, który jest ujęty w bazie *EMLO* (*Search content*)
2. według formy zachowanego dokumentu (*Document type*⁷⁶):
 - Dokument przechowywany w repozytorium posiada formę typowego listu (*Letter*)⁷⁸
 - Dokument przechowywany w repozytorium posiada formę typowego listu sporządzonego piśmem ręcznym (*Manuscript copy*)⁷⁹
 - Dokument posiada edycję drukowaną formy typowego listu sporządzonego piśmem ręcznym (*Manuscript printed*)⁸⁰
 - Dokument przechowywany w repozytorium stanowi tylko fragment z treści listu (*Extract*)⁸¹
 - Dokument przechowywany w repozytorium jest po prostu brudnopisem listu (*Draft*)⁸²
 - Dokument przechowywany w repozytorium zachował się w innej formie niż wyżej wymienione (*Other*)⁸³
3. według języka zdigitalizowanego dokumentu (*Language*)
4. tylko listy zawierające skan/formę zdigitalizowaną manuskryptu lub transkrypcję manuskryptu, która została już wydana drukiem (*Only with Image*)
5. tylko listy zawierające abstrakt w języku angielskim; opis jedno- lub dwuzdaniowy dotyczący treści listu. W *EMLO* pełen podgląd jest określany jako *full-text abstract*. (*Only with Abstract*)

⁷⁶ *Record type*

⁷⁷ Bardzo zadziwiające jest, że podane tutaj wyszukiwanie dotyczy formy zachowania dokumentu, a nie jego rzeczywistego podglądu on-line.

⁷⁸ Taki opis posiada: 58122 listów. Wiele z nich ma załączony abstrakt oznaczony ikoną „A”. W *EMLO* pełen podgląd jest określany jako *full-text abstract*.

⁷⁹ Taki opis posiada: 0 listów (!).

⁸⁰ Taki opis posiada: 7260 listów. Wiele z nich nie ma załączonego skanu/formy zdigitalizowanej manuskryptu lub transkrypcja manuskryptu, która została już wydana drukiem oznaczonego w *EMLO* ikoną „I”.

⁸¹ Taki opis posiada: 1980 listów.

⁸² Taki opis posiada: 1224 listy.

⁸³ Taki opis posiada: 675 listów.

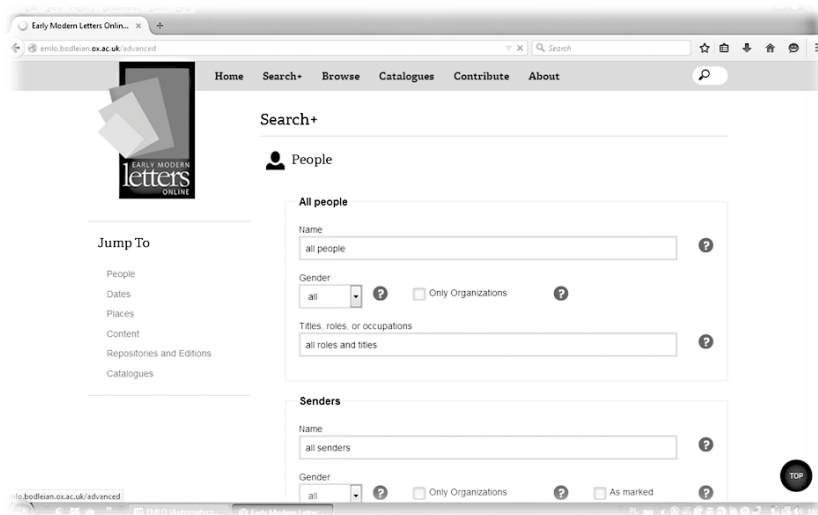
6. tylko listy zawierające transkrypcję manuskryptu niewydanego jeszcze drukiem (*Only with Transcription*)
- **wyszukiwanie listu według znaczka pocztowego, który był dołączony do listu z bazy EMLO (*Postage Marks*):**
 1. według określonego typu znaczka pocztowego (*Search postage mark*)
 2. tylko listy zawierające znaczek pocztowy (*Only with postage marks*)
 - **wyszukiwanie listu według adnotacji, która była dołączona do listu z bazy EMLO (*Endorsements*):**
 1. według określonej adnotacji (*Search endorsements*)
 2. tylko listy zawierające adnotację (*Only with endorsements*)
 - **wyszukiwanie listu według załącznika, który była dołączony do listu z bazy EMLO (*Enclosures*):**
 1. według określonego załącznika (*Search enclosures*)
 2. tylko listy zawierające załączniki/załącznik (*Only with enclosures*)
 3. tylko listy będące załącznikiem (*Only enclosed*)
 - **wyszukiwanie listu według załączonej pieczęci (*Seals*):**
 1. według określonej pieczęci dołączonej do listu/-ów (*Search seals*)
 2. tylko listy posiadające pieczęć (*Only seals*)
 - **wyszukiwanie listu według kryterium materiału, na którym sporządzono list (*Paper*):**
 1. według określonego rodzaju materiału, na którym sporządzono dany/-e list/-y (*Paper type*)
 2. tylko listy posiadające opisany rodzaj materiału, na którym powstały (*Only with paper sizes*)
 3. według określonej wielkości arkusza materiału, na którym sporządzono dany/-e list/-y (*Paper sizes*)
 4. tylko listy posiadające opisaną wielkość arkusza materiału, na którym powstały (*Only with paper sizes*)
 5. tylko listy posiadające opisaną ilość arkuszy materiału, na którym powstały (*Page count: Only with page count*)
 6. według określonej ilości stron arkuszy materiału, na którym sporządzono dany/-e list/-y (*Minimum number of pages*)

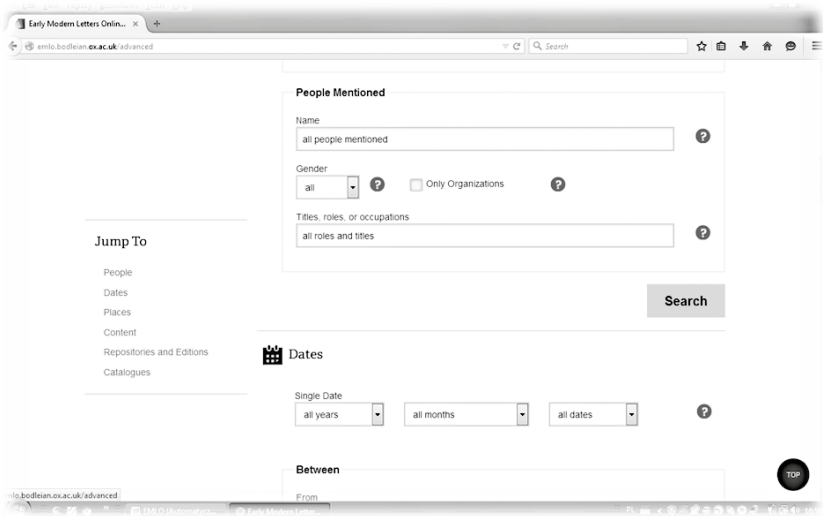
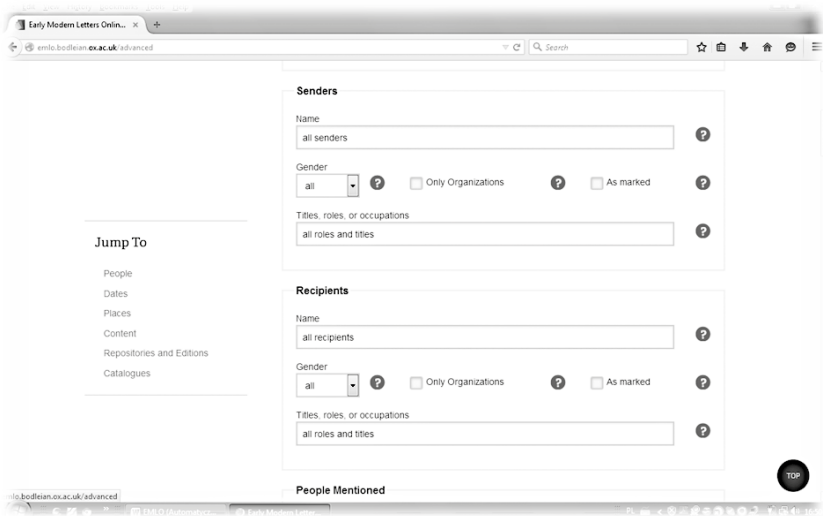
E. wyszukiwanie listu według repozytorium, w którym się znajduje oraz wydania drukiem (*Repositories and Editions*):

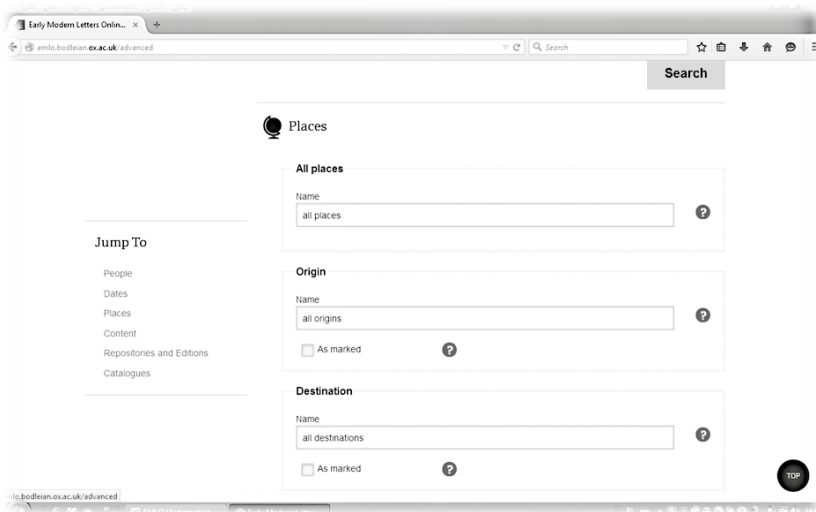
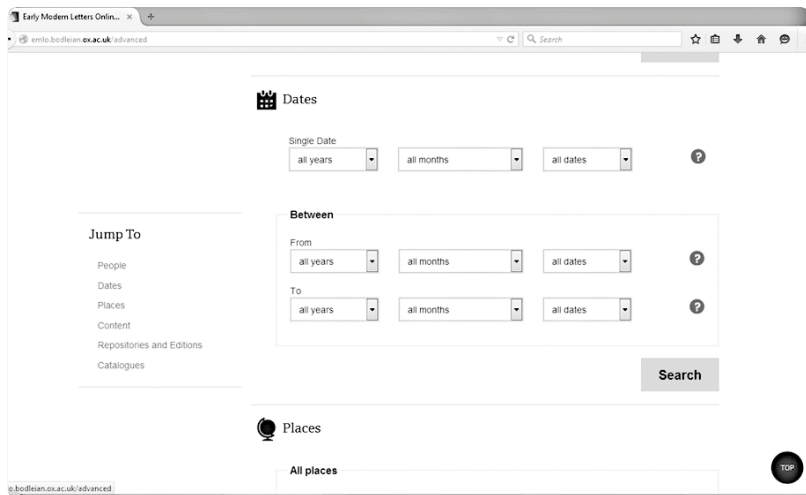
- wyszukiwanie listu według kryterium repozytorium, w którym się znajduje poszukiwany list (*Repositories*):
 1. według określonego repozytorium, w którym się znajduje poszukiwany list (*Repository*)
 2. według nadanego numeru ID przez EMLO lub nazwy manuskryptu (*Shelfmark/ID*), np. *MS Sloane 417* lub ID 301400.
- wyszukiwanie listu według kryterium edycji wydania, gdzie ukazał się poszukiwany list (*Printed editions*):
 1. według określonej edycji wydania, gdzie ukazał się/został wydany poszukiwany list (*Printed editions*)
 2. tylko listy posiadające edycję drukowaną (*Only with printed editions*)

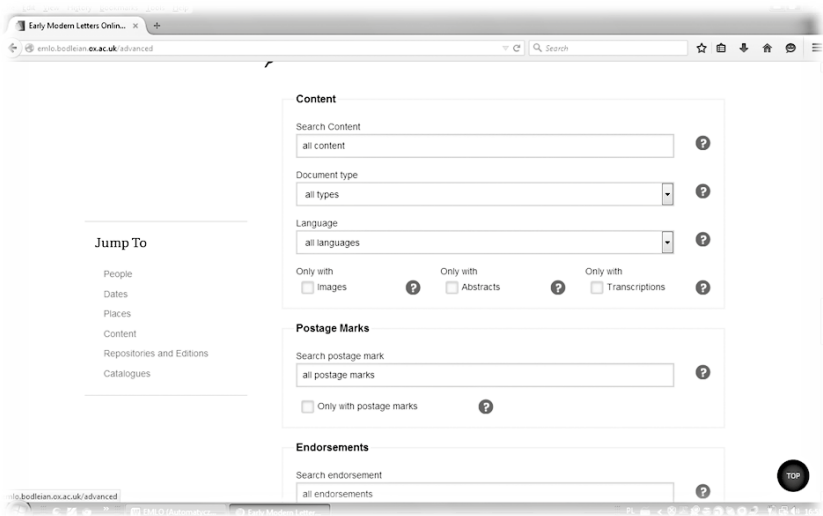
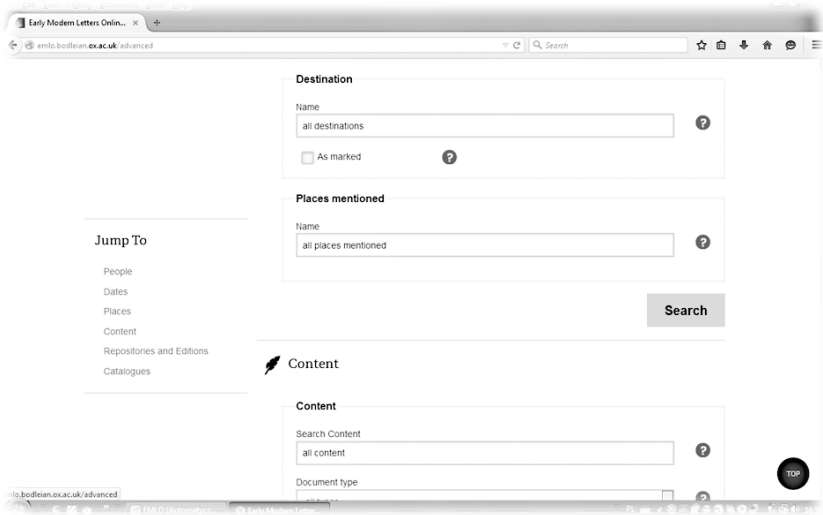
F. korespondencję według katalogu, w którym została ujęta (*Catalogues*):

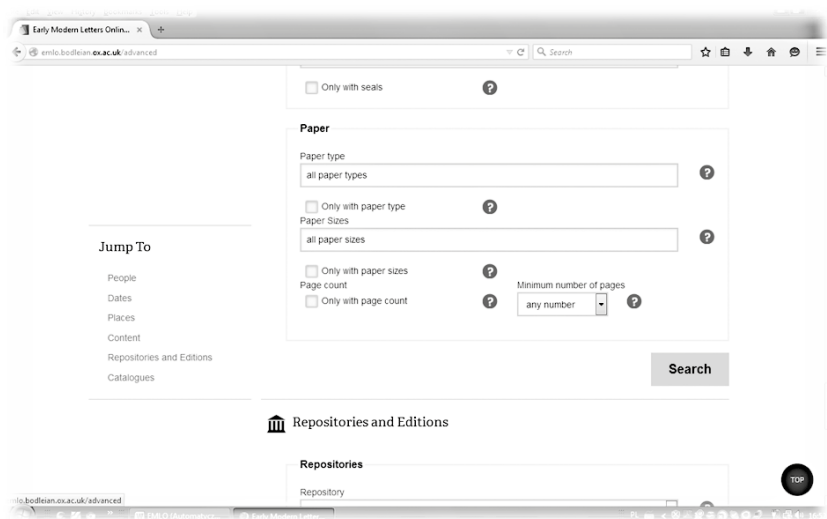
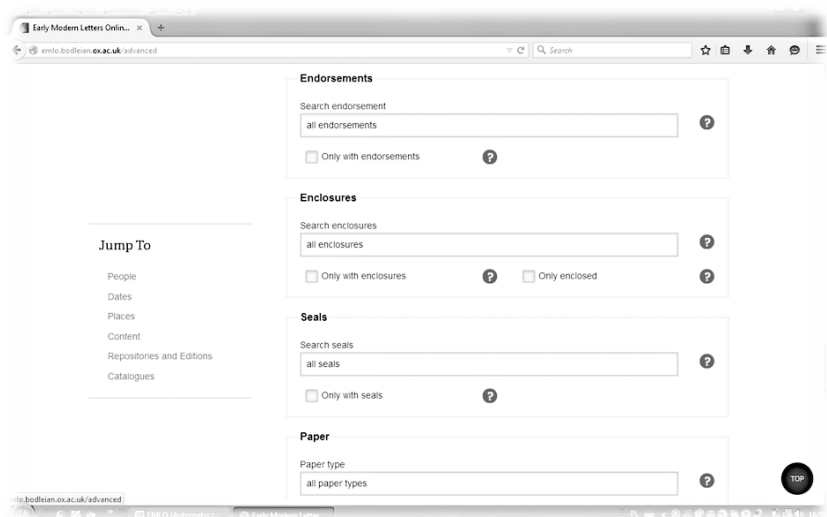
1. korespondencję według katalogu, w którym została ujęta (*Catalogue*)

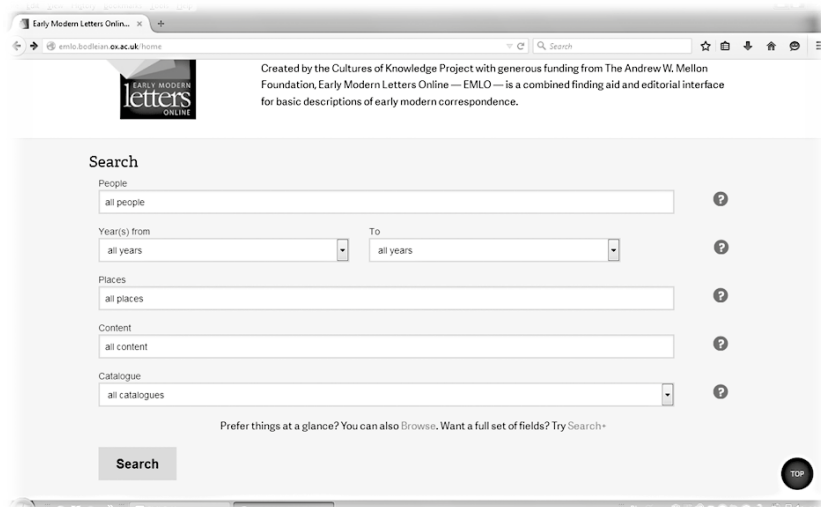

This screenshot shows the search interface of the Early Modern Letters Online (EMLO) website. The browser address bar displays 'emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced'. The search bar contains the text 'all sheffmarks'. Below the search bar, there are two filter sections. The first is 'Printed Editions', which includes a text input field containing 'all printed editions' and a checkbox labeled 'Only with printed editions'. The second is 'Catalogues', which includes a dropdown menu set to 'all catalogues'. A 'Search' button is located to the right of each filter section. On the left side of the page, there is a 'Jump To' menu with links for People, Dates, Places, Content, Repositories and Editions, and Catalogues. A 'TOP' button is visible in the bottom right corner.

This screenshot shows the search interface of the EMLO website, similar to the one above but with different filter selections. The browser address bar displays 'emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced'. The search bar is empty. The 'Printed Editions' filter section is active, showing a text input field with 'all printed editions' and the 'Only with printed editions' checkbox. The 'Catalogues' filter section is also active, showing a dropdown menu set to 'all catalogues'. A 'Search' button is located to the right of each filter section. The 'Jump To' menu on the left remains the same. A 'TOP' button is visible in the bottom right corner. At the bottom of the page, there are logos for 'CULTURES of KNOWLEDGE', 'Bodleian Libraries UNIVERSITY OF OXFORD', and 'the MELLON FOUNDATION'.

3. *People* – metoda trzecia

Tę formę wyszukiwania znajdziemy jako link zamieszczony pod wyszukiwarką *Home: Search*⁸⁴ jako *Browse (People)*. Obok znajduje się również odnośnik do *Search +*.

Metodą tą, trzecią z kolei, możemy uzyskać następujące informacje z bazy *EMLO*⁸⁵:

- wyszukać daną osobę, która jest zawarta w bazie *EMLO* w porządku alfabetycznym sporządzonym według nazwisk (*Name*)
- wyszukać listy przez nią sporządzone (*Letters Written*) lub otrzymane (*Letters Received*)
- listy, które łączą się z danym podmiotem, np. jako listy wspomniane w późniejszej korespondencji (*Letters Mentioning*)
- uzyskać dodatkowe informacje (*Further details*), takie jak imię i nazwisko danej osoby w innym brzmieniu (*Alternative names*), tytuł kolekcji gdzie skatalogowana jest korespondencja związana z tą osobą w bazie *EMLO* (*Titles or roles*), inne źródła informacji o danej osobie: informacje o edycji drukowanej danego listu lub odwołanie do innej strony internetowej takiej jak *Wikipedia*. (*Realted resource*)

⁸⁴ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [2015:05:27]

⁸⁵ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people> [2015:05:27]

Early Modern Letters Online

emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people

Home Search Browse Catalogues Contribute About

Browse by

19936 People 5044 Locations 1141 Organizations 255 Repositories 287 Years

People

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X
Y Z

Nothing selected

You can select up to 10 people using the checkboxes below, and then display associated letters. To save your selection for later use, bookmark this page.

Name	Letters Written	Letters Received	Letters Mentioning	Further details
☐ 'A'	1	-	-	Alternative names: 'A': 'Your unworthy son & servant A' Titles or roles: correspondent of William Sancroft (1617-93)
☐ Aa, Anthony Willemsz. 1582-1638	-	1	-	
☐ Aalborg, Hans, 1542-1619	-	2	-	Alternative names: Aalborgensem, Johannes Titles or roles: correspondent of Tycho Brahe Related resource: CERL Record Identifier: cnp01030560.)
☐ Aa, Pieter van der, 1659-1733	20	-	-	Alternative names: Aa, Petrus van der, Aa, Pierre vander, Aa, Pieter vander, van der Aa, Pieter Titles or roles: Dutch bookseller and publisher Related resource: Wikipedia
☐ Aaron Samuel ben Moses Shalom aus Kremnitz, fl. 1651	-	-	1	Titles or roles: Author Related resource: Wikipedia
☐ Abbadie, Jacques, 1654-1727	-	-	-	Alternative names: James Abbadie Titles or roles: French Protestant divine and writer, Dean of Killaloe, Ireland Related resource: Wikipedia
☐ Abba Gregorius, 1600 or before-1658	-	-	1	Alternative names: Gorgoryos Titles or roles: Ethiopian priest, co-author of African-language encyclopedias, friend of Job Ludolf

Name	Letters Written	Letters Received	Letters Mentioning	Further details
☐ 'A'	1	-	-	Alternative names: 'A': 'Your unworthy son & servant A' Titles or roles: correspondent of William Sancroft (1617-93)
☐ Aa, Anthony Willemsz. 1582-1638	-	1	-	
☐ Aalborg, Hans, 1542-1619	-	2	-	Alternative names: Aalborgensem, Johannes Titles or roles: correspondent of Tycho Brahe Related resource: CERL Record Identifier: cnp01030560.)
☐ Aa, Pieter van der, 1659-1733	20	-	-	Alternative names: Aa, Petrus van der, Aa, Pierre vander, Aa, Pieter vander, van der Aa, Pieter Titles or roles: Dutch bookseller and publisher Related resource: Wikipedia
☐ Aaron Samuel ben Moses Shalom aus Kremnitz, fl. 1651	-	-	1	Titles or roles: Author Related resource: Wikipedia
☐ Abbadie, Jacques, 1654-1727	-	-	-	Alternative names: James Abbadie Titles or roles: French Protestant divine and writer, Dean of Killaloe, Ireland Related resource: Wikipedia
☐ Abba Gregorius, 1600 or before-1658	-	-	1	Alternative names: Gorgoryos Titles or roles: Ethiopian priest, co-author of African-language encyclopedias, friend of Job Ludolf

Gdy klikniemy w imię i nazwisko, zawarte w tabelce, uzyskamy informacje o interesującej nas osobie, a więc⁸⁶:

⁸⁶ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/f9f95750-6203-4590-a9c1-578a60a3adbf> [2015:05:27] <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

- imię i nazwisko, rok urodzin i śmierci

1. Szczegóły (Details):

- imię i nazwisko tej osoby w innym brzmieniu (*Alternative names*)
- tytuł kolekcji, gdzie skatalogowana jest korespondencja związana z podaną osobą w bazie *EMLO* (*Titles or roles*)

2. Daty (Dates):

- rok urodzenia (*Date of birth*)
- rok śmierci (*Date of death*)

3. Statystyki prozograficzne sporządzone na podstawie zgromadzonych danych w bazie *EMLO* (Catalogue statistics):

- prezentacja na osi czasu listów wysyłanych (*letters written*), otrzymanych (*letters received*) oraz listów, które łączą się z danym podmiotem, np. jako listy wspomniane w późniejszej korespondencji (*letters mentioning*)

4. Listy otrzymane (Letters received):

- nasza wyszukiwana osoba sama nie tworzyła korespondencji, ale ją odbierała. Mamy tu podany rok, w którym otrzymała dany list oraz jego opis w bazie *EMLO*. Gdy klikniemy w opis listu (podświetlony na niebiesko) uzyskamy dokładniejsze informacje.

5. Komentarze (Comments):

- tu znajdziemy odnośnik bibliograficzny do źródeł dotyczących wyszukiwanej osoby oraz do recepcji jej korespondencji.

6. Szary pasek na dole:

- zawiera Id osoby w bazie *EMLO*
- datę wprowadzenia jej do bazy oraz dane administratora

Early Modern Letters Online

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/9195750-4203-4550-ab1-578a603a8bf

Home Search Browse Catalogues Contribute About

Aalborg, Hans, 1542-1619

Record Tools

Short URL:
http://tinyurl.com/o2clkyw

Send Comment

Record type: Person

Related Resources

CERL
CERL Record Identifier:
cnp01030560.

Details

Alternative names
Aalburgensem, Johannes

Titles or roles
correspondent of Tycho Brahe

Dates

Date of birth
1542

Date of death
1619

Catalogue Statistics
0 letters written • 2 letters received • 0 letters mentioning

Early Modern Letters Online

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/9195750-4203-4550-ab1-578a603a8bf

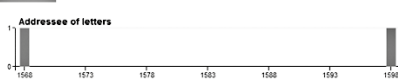
CERL Record Identifier:
cnp01030560.

Catalogue Statistics

0 letters written • 2 letters received • 0 letters mentioning

Full screen

Addressee of letters

Letters Received

1566	14 Jan 1566: Brahe, Tycho, 1546-1601 (Rostock, (Upper Saxon Imperial Circle) Mecklenburg-Vorpommern, Germany, (Holy Roman Empire)) to Aalborg, Hans, 1542-1619
1598	10 Jul 1598: Shyge, Johannes, fl. 1593 (Hamburg, Hamburg, Germany, (Holy Roman Empire)) to Aalborg, Hans, 1542-1619

Comments

- Hans Aalborg served as Tycho's preceptor at the University of Rostock (J R. Christianson, 'On Tycho's Island', 2002).

TOP

Early Modern Letters Online. x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/9195750-6203-4550-ab1-578a63a3df

wp.pl

Letters Received

1568	14 Jan 1568: Brahe, Tycho, 1546-1601 (Rostock, (Upper Saxon Imperial Circle) Mecklenburg-Vorpommern, Germany, (Holy Roman Empire)) to Aalborg, Hans, 1542-1619
1598	10 Jul 1598: Stygge, Johannes, fl. 1593 (Hamburg, Hamburg, Germany, (Holy Roman Empire)) to Aalborg, Hans, 1542-1619

Comments

- Hans Aalborg served as Tycho's preceptor at the University of Rostock (J.R. Christianson, 'On Tycho's Island', 2002).

[Edit Record](#)

Record ID 902275, last altered by Miranda Lewis on 04/06/2014.

CULTURES OF KNOWLEDGE
MELLON FOUNDATION
UNIVERSITY OF OXFORD

http://emlo.../page_id=907 x Poczt@VP - 1446 newyich x Early Modern Letters Online. x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267daa85-3a7c-4659-9138-2a5fc1830897

wp.pl

Home Search Browse Catalogues Contribute About

Wren, Christopher (Sir), 1632-1723

Details

Alternative names
Wren, Christopher Jonas

Titles or roles
architect, mathematician, and astronomer

Dates

Date of birth
1632

Date of death
1723

Catalogue Statistics
12 letters written • 3 letters received • 3 letters mentioning

Record Tools
Short URL: <http://tinyurl.com/7vm79p>
Send Comment

Record type: Person

Child of
Wren, Christopher, 1589-1658
rector of East Knoyle; dean of Windsor

Relative of

http://emlo...page_id=907 x PocztawP - 1446 nowy ch x Early Modern Letters Online... x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267.daa85-1a7e-4659-0198-2a5fc1838897

wp.pl

Letters Written

1655	26 Feb 1656: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (All Souls College, University of Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)
1656	1658: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England) to Neile, Paul (Sir), 1613-1686
1661	11 Oct 1661: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England) to Neile, Paul (Sir), 1613-1686
1668	27 Jul 1668: Wallis, John (Dr), 1616-1703 - Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (Oxford, Oxfordshire, England) to Essex, Commissioners of the Monthly Assessments (fl. 1668) (Essex, England)
	27 Dec 1668: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to The Royal Society (London, England)
1669	1 Jul 1669: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1619-1677 (London, England)
1672	21 Jan 1672: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England)
1673	8 Oct 1673: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1619-1677
	Oct 1673: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1619-1677 (London, England)
????	30 Dec: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Sancroft, William, 1617-1693

Letters Received

TOP

http://emlo...page_id=907 x PocztawP - 1446 nowy ch x Early Modern Letters Online... x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267.daa85-1a7e-4659-0198-2a5fc1838897

wp.pl

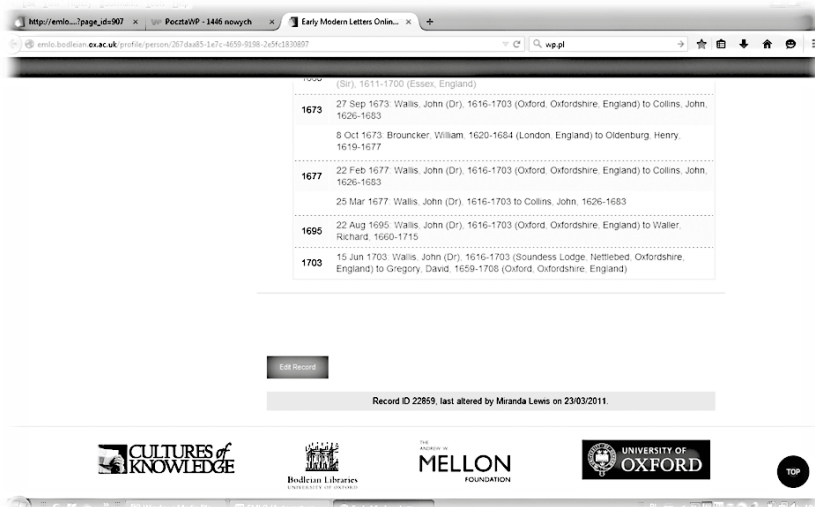
Letters Received

1661	Dec: 1661: Fréncle de Bessy, Bernard, 1605-1675 (Paris, Ile-de-France, France) to Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England)
1670	31 Dec: 1670: Huygens, Constantijn, 1596-1687 (London, England) to Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England)
1674	7 Oct 1674: Huygens, Constantijn, 1596-1687 (The Hague, South Holland, (United Provinces) Netherlands) to Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England)
1683	22 Jan 1683: Leeuwenhoek, Antoni van, 1632-1723 (Delft, South Holland, (United Provinces) Netherlands) to Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England)
	16 Jul 1683: Leeuwenhoek, Antoni van, 1632-1723 (Delft, South Holland, (United Provinces) Netherlands) to Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England)

Letters Mentioning

1658	21 Apr 1658: Worsley, Benjamin, 1618-1677 (Dublin, Leinster, Ireland) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)
1660	16 Mar 1660: Beale, John, 1608-1683 (Hereford, Herefordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)
1668	27 Jul 1668: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Bramston, John (Sir), 1611-1700 (Essex, England)
1673	27 Sep 1673: Wallis, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England) to Collins, John, 1626-1683
	8 Oct 1673: Brouncker, William, 1620-1684 (London, England) to Oldenburg, Henry, 1619-1677

TOP

4. Metoda czwarta wyszukiwania to możliwość przeszukiwania zasobów EMLO za pomocą białego okienka zamieszczonego na żółtym pasku u góry po prawej stronie (symbol lupy na białym polu)⁸⁷

⁸⁷ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [2015:05:27]

Wyszukiwanie jest przydane, gdy nie wiemy, jak została skatalogowana poszukiwana przez nas kwestia, ale wyszukiwanie to nie jest zbyt dokładne i czytelne.

5. Wyszukiwanie uzupełniające polegające na pożądanym ustawieniu tabelki uzyskanej na drodze wyszukiwania ogólnego⁸⁸ - metoda piąta

The screenshot shows the EMLO search results page. The search criteria are 'Wren, Christopher (Sir), 1632-1723'. The results are sorted by 'Date Ascending'. The search results table is as follows:

Year	Author	Location	Year	Country	Notes
1655	(Sir), 1632-1723	Oxford, Oxfordshire, England	1600-1662	England	2007; 10: 2a blank + 1 printed edition
	Wren, Christopher	London			Neale, Paul

Tabelkę możemy ustawić w oparciu o następujące kryterium hierarchii:

- **wyszukiwanie listu według kryterium czasu powstania/daty (*Date*):**
 1. w układzie chronologicznym od daty najpóźniejszej poczynając, np. 1653...1665 (*Date Ascending*)
 2. w układzie chronologicznym od daty najwcześniejszej poczynając, np. 1665...1653 (*Date Descending*)
- **wyszukiwanie listu według kryterium autora/nadawcy (*Author*):**
 1. w układzie alfabetycznym od „a” do „z” (*Author Ascending*)
 2. w układzie alfabetycznym od „z” do „a” (*Author Descending*)

⁸⁸ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?people=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723%20&frbr:creator-person=http://localhost/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

- **wyszukiwanie listu według kryterium odbiorcy/adresata (*Recipient*):**
 1. w układzie alfabetycznym od „a” do „z” (*Recipient Ascending*)
 2. w układzie alfabetycznym od „z” do „a” (*Recipient Descending*)
- **wyszukiwanie listu według kryterium miejsca nadania (*Origin*):**
 1. w układzie alfabetycznym od „a” do „z” (*Origin Ascending*)
 2. w układzie alfabetycznym od „z” do „a” (*Origin Descending*)
- **wyszukiwanie listu według kryterium miejsca odbioru/miejsca do którego list został zaadresowany (*Destination*):**
 1. w układzie alfabetycznym od „a” do „z” (*Destination Ascending*)
 2. w układzie alfabetycznym od „z” do „a” (*Destination Descending*)

X. Dostępne informacje dotyczące listu

Gdy zaś klikniemy w opis listu (podświetlony na niebiesko) w bazie EMLO, który pokazuje się na drodze wyszukiwania, widzimy następujące informacje⁸⁹:

- datę napisania listu; imię i nazwisko nadawcy wraz z miejscem pobytu oraz datą urodzenia i śmierci; imię i nazwisko odbiorcy/adresata wraz z miejscem pobytu oraz datą urodzenia i śmierci, np. *26 Feb 1655: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)*

1. *Daty (Dates)*:

- dokładana data napisania listu przez autora/nadawcę wg kalendarza gregoriańskiego

- datacja według kalendarza juliańskiego (*Calendar Julian As Marked*)

2. *Ludzie (People)*:

- imię i nazwisko autora/nadawcy (*Author(s)*) wraz pełnioną funkcją lub wykonywanym zawodem

- imię i nazwisko odbiorcy/adresata (*Recipient(s)*) wraz pełnioną funkcją lub wykonywanym zawodem

3. *Miejsca (Places)*:

- miejsce nadania listu przez autora/nadawcę (*Origin*)

- miejsce do którego list jest zaadresowany (*Destination*)

⁸⁹ <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350c07ae-310c-412b-a890-9c35b2a6b609>
[2015:05:27]

4. Zawartość (Content):

- języki, w których sporządzono list (*Language*)
- początkowe słowa listu (*Incipit*)

5. Repozytorium i wersje (Repositories and Versions):

- informacja, w jakim repozytorium obecnie się on znajduje, z dokładną lokalizacją w katalogu bibliotecznym (*Repositories*)
- informacja czy list został wydany drukiem oraz ile razy miało to miejsce oraz gdzie, z dokładną adnotacją bibliograficzną (*Versions*)

6. Inne źródła informacji o danej osobie (Related Resources), np. informacje o edycji drukowanej danego listu lub odwołanie do innej strony internetowej takiej jak *Wikipedia*.**7. Komentarze (Comments):**

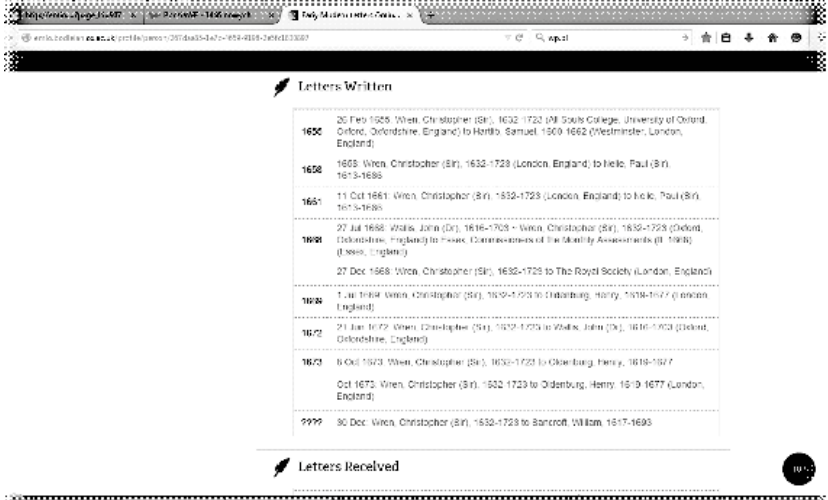
- komentarze użytkowników (*General Comments*), dotyczące błędów w katalogowaniu, po zatwierdzeniu przez administratora są publikowane w postaci adnotacji, co zostało skorygowane. Najczęściej korekta ta obejmuje zmianę lokalizacji nadania listu (*Place of origin*) lub miejsca odbioru przez adresata (*Destination*).

8. Narzędzia notowania informacji z bazy EMLO (Record Tools):

- skrócony adres URL/skrócony link stosowany w celu ułatwienia sporządzenia przypisu (*Short URL*)
- bramka internetowa umożliwiająca napisanie komentarza do administratora bazy EMLO (*Send Comment*)

9. Określenie formy zachowanego dokumentu (Record type/Document type)**10. Określenie katalogu, w którym dany list został ujęty w bazie EMLO (Catalogues)****11. Włączenie spisu kolekcji listów (tzw. Catalogues) w bazie EMLO (About)****12. Szary pasek na dole:**

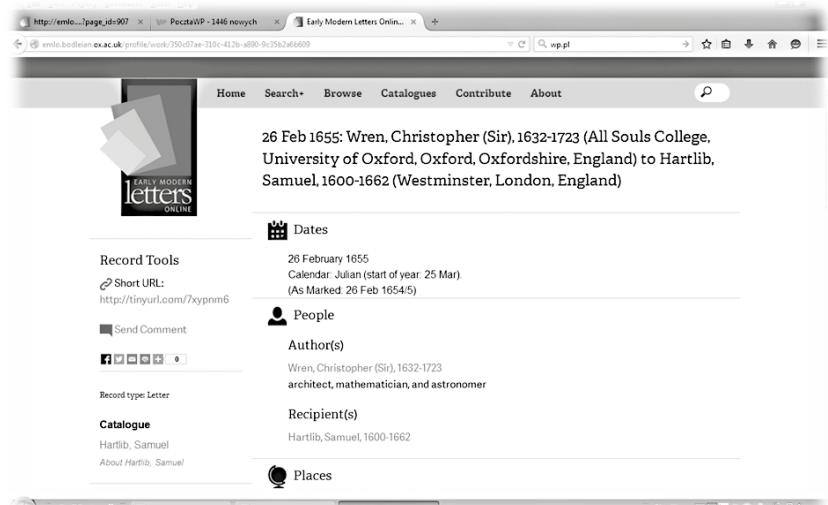
- zawiera Id osoby w bazie EMLO
- datę wprowadzenia jej do bazy oraz dane administratora

Letters Written

1650	26 Feb 1655: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)
1658	1665: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England) to Heile, Paul (Sir), 1615-1696
165*	11 Oct 1661: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (London, England) to Heile, Paul (Sir), 1615-1696
165*	27 Jul 1666: Wren, John (Dr), 1616-1703 + Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (Oxford, Oxfordshire, England) to House, Commissioners of the Quality Assessments (17th C), (1888, England)
165*	27 Dec 1668: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to The Royal Society (London, England)
1673*	1 Jul 1668: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1618-1677 (London, England)
1672	21 Jan 1672: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Wren, John (Dr), 1616-1703 (Oxford, Oxfordshire, England)
1673	6 Oct 1673: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1618-1677
	Oct 1673: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Oldenburg, Henry, 1618-1677 (London, England)
9999	30 Dec: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 to Bancroft, William, 1617-1693

Letters Received

http://emlo.../page_id=907 x PeccaWP - 1446 novych x Early Modern Letters Online... x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/750-071e-311b-427b-a800-9c35a2ab609

Home Search Browse Catalogues Contribute About

26 Feb 1655: Wren, Christopher (Sir), 1632-1723 (All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England) to Hartlib, Samuel, 1600-1662 (Westminster, London, England)

Dates

26 February 1655
Calendar: Julian (start of year: 25 Mar)
(As Marked: 26 Feb 1654/5)

People

Author(s)

Wren, Christopher (Sir), 1632-1723
architect, mathematician, and astronomer

Recipient(s)

Hartlib, Samuel, 1600-1662

Places

Record Tools

Short URL:
<http://tinyurl.com/7xyprn6>

Send Comment

Record type: Letter

Catalogue

Hartlib, Samuel
[About Hartlib, Samuel](#)

http://emlio...page_id=907 x PocztąWP - 1446 nowych x Early Modern Letters Online... x

emlio.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350-07ae-310c-412b-a890-9c35b2af6609

ABOUT Hartlib, Samuel

Places

Origin
All Souls College, University of Oxford, Oxford, Oxfordshire, England

Destination
Westminster, London, England

Content

Language
English

Repositories and Versions

Versions (originals, copies, etc)

Letter
Repository: Sheffield University Library City, Sheffield
Country: England, United Kingdom
Shelfmark: Hartlib Papers 25/9/1a-2b 1b, 2a blank

Printed copy
Printed edition details: Samuel Hartlib, ed. The Reformed Commonwealth of Bees, presented in severall Letters and Observations ... (London, 1655) (Wing H997), pp. 50-52

TOP

http://emlio...page_id=907 x PocztąWP - 1446 nowych x Early Modern Letters Online... x

emlio.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350-07ae-310c-412b-a890-9c35b2af6609

Versions (originals, copies, etc)

Letter
Repository: Sheffield University Library City, Sheffield
Country: England, United Kingdom
Shelfmark: Hartlib Papers 25/9/1a-2b 1b, 2a blank

Printed copy
Printed edition details: Samuel Hartlib, ed. The Reformed Commonwealth of Bees, presented in severall Letters and Observations ... (London, 1655) (Wing H997), pp. 50-52

Related Resources

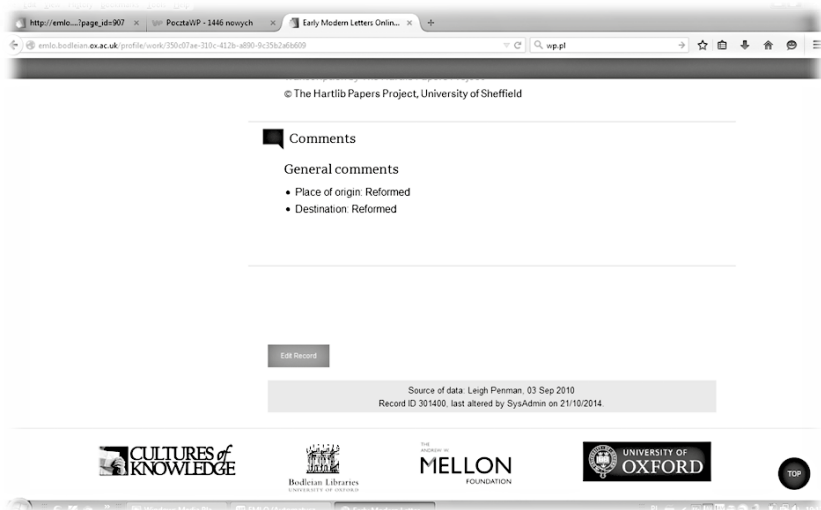
Related Resources
Transcription by The Hartlib Papers Project
© The Hartlib Papers Project, University of Sheffield

Comments

General comments

- Place of origin: Reformed
- Destination: Reformed

TOP

XI. Informacje biograficzne

Baza *EMLO* zawiera również cenne informacje biograficzne⁹⁰ dotyczące autorów kolekcji (tzw. *Catalogues*)⁹¹ wraz z literaturą przedmiotu (*Further resources*) oraz krótką prezentacją dotyczącą zawartości danego katalogu (*Contents*), by z nich skorzystać trzeba kliknąć w znajdujące się na liście imię i nazwisko autora, podświetlone na niebiesko.

⁹⁰ Autor sporządzający tę notę jest określony jako *Primary Contributors*.

⁹¹ http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=480 [2015:05:27]
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey> [2015:05:27]

http://emlo...page_id=480

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=480

Home Search Browse Catalogues Contribute About

Catalogues

The Correspondence of:

- John Aubrey (1,073 letters)
- Caspar van Baarle [Barlaeus] (505 letters)
- Isaac Beeckman (28 letters)
- Bodleian Card Catalogue (48,691 letters)
- Tycho Brahe (498 letters)
- Jan Amos Comenius [Komenski] (566 letters)
- René Descartes (727 letters)
- Abraham von Franckenberg (85 letters)
- Hugo de Groot [Grotius] (8,034 letters)
- Samuel Hartlib (4,708 letters)
- Christiaan Huygens (3,080 letters)
- Constantijn Huygens (7,120 letters)
- Athanasius Kircher (2,741 letters)
- Anthonie van Leeuwenhoek (282 letters)
- Edward Lhwyd (2,128 letters)
- Martin Lister (1,141 letters)
- Marin Mersenne (1,893 letters)
- Dirck Rembrantsz van Nierop (80 letters)
- Johann Permeier (89 letters)

- Hugo de Groot [Grotius] (8,034 letters)
- Samuel Hartlib (4,708 letters)
- Christiaan Huygens (3,080 letters)
- Constantijn Huygens (7,120 letters)
- Athanasius Kircher (2,741 letters)
- Anthonie van Leeuwenhoek (282 letters)
- Edward Lhwyd (2,128 letters)
- Martin Lister (1,141 letters)
- Marin Mersenne (1,893 letters)
- Dirck Rembrantsz van Nierop (80 letters)
- Johann Permeier (89 letters)
- Philipp Jakob Sachs von Löwenheim (143 letters)
- Joseph Justus Scaliger (1,669 letters)
- John Seiden (355 letters)
- Caspar Schott (28 letters)
- Jan Swammerdam (172 letters)
- John Wallis (2,001 letters)

CULTURES of KNOWLEDGE

Bodleian Libraries
UNIVERSITY OF OXFORD

THE MELLON FOUNDATION

UNIVERSITY OF OXFORD

TOP

http://emlo...john-aubrey x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/catalogues/john-aubrey

Home Search Browse Catalogues Contribute About

The Correspondence of John Aubrey (1,073 letters)

Primary Contributors:
Rhodri Lewis, William Poole, and Kelsey Jackson Williams

John Aubrey (1626–1697)

One of the foremost gatherers and disseminators of scholarly and biographical information in late seventeenth-century England, Aubrey was author of the celebrated *Brief Lives*, a pioneer of archaeology and antiquarianism, and a member of the fledgling Royal Society. Frequently, in describing himself to others, he would quote a line from Horace: 1 perform the function of a whetstone, which can make the iron sharp though is itself unable to cut. Aubrey was modest, but one of his greatest contributions to intellectual history meets exactly this description:

source of image: Picture Library, Ashmolean Museum; University of Oxford, acc. no. WA19043; source of image: Picture Library, Ashmolean Museum)

Top
 Primary Contributors
 Contextual Summary
 Partners & Contributors
 Contents
 Further Resources

Launch Catalogue

http://emlo...john-aubrey x +

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/catalogues/john-aubrey

source of image: Picture Library, Ashmolean Museum)

greatest contributions to intellectual history meets exactly this description: namely, the extraordinary body of correspondence that he accumulated and would bequeath to the Ashmolean Museum (which, in turn, passed it to the Bodleian Library in 1860).

Partners and Additional Contributors

Cultures of Knowledge would like to thank Professor Rhodri Lewis and Dr William Poole, invaluable founder members of the Project's Steering Committee, for overseeing the work on this catalogue and Dr Kelsey Jackson Williams for his work to calendar the Aubrey letters for ingest to EMLO.

Networking the Republic of Letters, 1600-1750

Contents

Aubrey's correspondents ranged from philosophers like Hobbes and Locke, to scientists such as Newton, Wren, Hooke, Petty, and Halley, to the literary figures Thomas Browne and Henry Vaughan, to such antiquarian scholars as Elias Ashmole and Edward Lhuyd [Lhwyd].

Top
 Primary Contributors
 Contextual Summary
 Partners & Contributors
 Contents
 Further Resources

Launch Catalogue

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey

Aubrey's correspondents ranged from philosophers like Hobbes and Locke, to scientists such as Newton, Wren, Hooke, Petty, and Halley, to the literary figures Thomas Browne and Henry Vaughan, to such antiquarian scholars as Elias Ashmole and Edward Lhuyd (Lhwyd). Furthermore, their social and geographical diversity attests that early British 'science' was as much the province of Somerset, Merioneth, or Yorkshire as it was of Oxford, Cambridge, or London. Metadata for well in excess of a thousand letters is contained in EMLO and the Aubrey team, headed by Rhodri Lewis and William Poole, is preparing a complete edition of this correspondence for publication by Oxford University Press.

Aubrey's range of epistolary acquaintance is remarkable enough, but is overshadowed by the variety of subjects that he and his correspondents discussed. Writing between 1654 and 1696, they chewed over aspects of alchemy, architecture, mechanics, mathematics, natural history, educational reform, artificial language planning, archaeology, topography, politics, local history, philosophy, and church governance — to say nothing of horticulture, musicology, and astronomy. Yet Aubrey's letters are also unusually chatty, and give us a colourful picture of what it was like to live and write in late seventeenth-century England. This is because Aubrey was at least as animated by gossip as he was by ideas, something vividly demonstrated in the correspondence he exchanged with the historian and antiquary Anthony Wood. This formed the basis for one of the first monuments of English national biography (the *Athenae Oxonienses*) and comprises the largest single portion of the letters as they now survive.

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Consents

Further Resources

Launch Catalogue

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey

Detail from letter of 24 December [c.1654] from John Aubrey to Thomas Tanner (The Bodleian Library, The University of Oxford, MS Tanner 25, fol. 276r)

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Consents

Further Resources

Launch Catalogue

Further resources

Secondary Works

Barker, Nicholas P., *John Aubrey's Brief Lives: A Strange Rare Way of Conserving a Corps* (University of Minnesota, Dissertation, 1966).

Beddard, R. A., "The Sources of Anthony Wood's Life of Nicholas Hill", *Archives*, 29 (2004), pp. 1–11.

Bennett, Kate, "John Aubrey and the 'Lives of Our English Mathematical Writers'", in Eleanor Robson and Jacqueline Stedall, eds, *The Oxford Handbook of the History of Mathematics* (Oxford: Oxford University Press, 2009), pp. 301–29.

—, "John Aubrey, Hint-Keeper: Life-Writing and the Encouragement of Natural Philosophy in the pre-Newtonian Seventeenth Century", *The Seventeenth Century*, 22 (2007), pp. 358–80.

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey

Search

—, 'John Aubrey and the Circulation of Edmund Waller's *Of a Tree Cut in Paper*', *Notes and Queries*, 49 (2002), pp. 344–5.

—, 'John Aubrey, William and Judith Dobson and the 8th Earl of Pembroke: the Provenance of William Dobson's Executioner with John the Baptist's Head', *Notes and Queries*, 49 (2002), pp. 352–5.

—, 'John Aubrey's Collections and the Early Modern Museum', *Bodleian Library Record*, 17 (2001), pp. 213–45.

—, 'Editing Aubrey', in Joe Bray, Miriam Handley, and Anne C. Henry, eds, *Maf(k)ing the Text* (Aldershot: Ashgate, 2000).

—, 'Shakespeare's Monument at Stratford: A New Seventeenth-Century Account', *Notes and Queries*, 47 (2000), p. 464.

—, 'John Aubrey's Oxfordshire Collections: An Edition of Aubrey's Annotations to his Presentation Copy of Robert Plot's *Natural History of Oxfordshire*', *Bodleian Library Ashmole 1722, Oxoniensia*, 64 (1999), pp. 59–86.

—, 'John Aubrey, Joseph Barnes's Print-Shop and a Sham Newsletter', *The Library*, 21 (1999), pp. 50–8.

—, 'A New Anthony Wood Manuscript Paper', *Notes and Queries*, 45 (1998), pp. 184–6.

—, 'Material Towards a Critical Edition of John Aubrey's *Brief Lives*' (University of Oxford: DPhil thesis, 1993).

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Contents

Further Resources

Launch Catalogue

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey

Search

—, 'Material Towards a Critical Edition of John Aubrey's *Brief Lives*' (University of Oxford: DPhil thesis, 1993).

Botelho, Keith M., 'John Aubrey', in Alan Hagar, ed., *The Age of Milton* (London: Greenwood Press, 2004), pp. 14–18.

Buchanan-Brown, John, 'The Natural History of Herefordshire: John Aubrey's projected Tract', *Transactions of the Woolhope Naturalists' Field Club*, 49 (1999), pp. 378–403.

—, 'The Books Presented to the Royal Society by John Aubrey, F.R.S.', *Notes and Records of the Royal Society of London*, 28 (1974), p. 167 ff.

Dorris, George E., 'Sir Walter Enjoying', *Notes and Queries*, 12 (1965), pp. 381–2.

Emery, F. V., 'English Regional Studies from Aubrey to Defoe', *Geographical Journal*, 124 (1958), pp. 315–25.

Enright, B. J., 'Richard Rawlinson and the Publication of John Aubrey's *Natural History and Antiquities of Surrey*', *Surrey Archaeological Collections*, 54 (1996), p. 124 ff.

Fellows-Jensen, Gilliam, 'John Aubrey, Pioneer Chronast?', *Nomina*, 23 (2000), pp. 89–106.

Fowles, John, 'The Great Amateur of Archaeology', *Natural History* (August 1982), pp. 18–24.

Fox, Adam, 'Aubrey, John (1626–1697)', in *Oxford Dictionary of National Biography*.

—, *Oral and Literate Culture in England 1500–1700* (Oxford: Oxford University Press, 2000).

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Contents

Further Resources

Launch Catalogue

http://emlio...john-aubrey x

emlio.bodleian.ox.ac.uk/110g?catalogue=john-aubrey

Search

—, *Oral and Literate Culture in England 1500–1700* (Oxford: Oxford University Press, 2000).

Frank, Robert G., John Aubrey, F.R.S., John Lydall, and Science at Commonwealth Oxford, *Notes and Records of the Royal Society of London*, 27 (1973), pp. 193–217.

Gordon, Cosmo A., 'Letter to John Aubrey from George Gardiner', *Scottish Gaelic Studies*, 8 (1955), pp. 18–26.

Gunter, R. T., 'The Library of John Aubrey, F.R.S.', *Bodleian Quarterly Record*, 6 (1931), pp. 230–6. [Reprinted Powell, Aubrey, 2nd ed., Appendix B.]

—, 'The Ashmolean Copy of Plot's Natural History', *Bodleian Library Quarterly*, 6 (1930), pp. 165–6.

Horsfall Turner, Olivia, "'The Windows of this Church are of several Fashions': architectural form and historical method in John Aubrey's "Chronologia Architectonica", *Architectural History*, 54 (2011), pp. 171–93.

Hunter, Michael, *John Aubrey and the Realm of Learning* (London: Duckworth, 1975).

—, 'The Bibliography of John Aubrey's Brief Lives', *Antiquarian Book Monthly Review*, 1 (1974), p. 6 ff.

—, 'The Royal Society and the Origins of British Archaeology', *Antiquity*, 65 (1971), pp. 113–21, 187–92.

Jackson, J. E., 'Aubrey's Wiltshire Antiquities', *Notes and Queries*, 2nd ser., 8 (1859), pp.

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Contents

Further Resources

Launch Catalogue

http://emlio...john-aubrey x

emlio.bodleian.ox.ac.uk/110g?catalogue=john-aubrey

Search

Jackson, J. E., 'Aubrey's Wiltshire Antiquities', *Notes and Queries*, 2nd ser., 8 (1859), pp. 467–68.

Jackson Williams, Kelsey, 'John Aubrey's Antiquarian Scholarship: A Study in the Seventeenth-Century Republic of Letters' (University of Oxford D.Phil. Thesis, 2013).

—, 'Training the Virtuous: John Aubrey's Education and Early Life', *The Seventeenth Century*, 27 (2012), pp. 157–82.

Kelly, Joseph, 'A Book from the Libraries of Ben Jonson and John Aubrey', *Seventeenth-Century News*, 39 (1981), p. 44.

Kirtly, Basil F., 'John Aubrey upon the Seventeenth Earl of Oxford', *Journal of American Folklore*, 78 (1965), pp. 64–5.

Kite, Jan Bruce, *A Study of the Works and Reputation of John Aubrey (1626–1697) with emphasis on his Brief Lives* (Lampeter: Edwin Mellen Press, 1993).

Lewis, Rhodri, *Language, Mind and Nature: Artificial Languages in England from Bacon to Locke* (Cambridge, 2007), pp. 188–221.

—, 'The Efforts of the Aubrey Correspondence Group to Revise John Wilkins's Essay (1668) and their Context', *Historiographia Linguistica*, 28 (2001), pp. 333–66.

MacGregor, Arthur G., 'The Antiquary en plain air: Eighteenth-Century Progress from Topographic Survey to the Threshold of Field Archaeology', in R. G. W. Anderson, Marjorie Lan-

Top

Top

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/Catalogue-john-aubrey

MacGregor, Arthur G., 'The Antiquary en plain air: Eighteenth-Century Progress from Topographical Survey to the Threshold of Field Archaeology', in R. G. W. Anderson, Marjorie Lancaster Caygill, Arthur G. MacGregor, and Luke Syson, eds, *Enlightening the British: Knowledge, Discovery and the Museum in the Eighteenth Century* (London: British Museum Press, 2003), pp. 164-75.

Moorhead, T.S.N., 'A Roman Coin Hoard from Wanborough', in A.S. Anderson, J.S. Wachter, and A.P. Fitzpatrick, eds, *The Romano-British 'Small Town' at Wanborough, Wiltshire. Appendix 1* (London: The Society for the Promotion of Roman Studies; Britannia Monograph Series, no. 19, 2001), pp. 351-5.

Nicholson, Oliver, 'Iamblichus in Aubrey's *Miscellanies, Notes and Queries*, 33 (1886), pp. 481-2.

Owen, Patricia, 'A Reevaluation of the Writings of John Aubrey' (University of Oxford: BLitt thesis, 1954).

Poole, William, 'John Aubrey, the two George Ent's, and the "Paduan" Laureac Apollinari', *Bodleian Library Record*, 27 (2014, forthcoming).

—, *John Aubrey and the Advancement of Learning* (Oxford: Bodleian Library Publishing, 2010).

Poole, William, and Kelsey Jackson Williams, 'A Swede in Restoration Oxford: Gothic Patriots, Swedish Books, English Scholars', *Lias*, 39 (2012), pp. 1-66.

Top

Primary Contributors

Contextual Summary

Partners & Contributors

Contents

Further Resources

Launch Catalogue

http://emlo...john-aubrey x

emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/Catalogue-john-aubrey

Poole, William, and Kelsey Jackson Williams, 'A Swede in Restoration Oxford: Gothic Patriots, Swedish Books, English Scholars', *Lias*, 39 (2012), pp. 1-66.

Powell, Anthony, 'John Aubrey's Books I, II', *Times Literary Supplement*, 13 (20 January, 1950), pp. 32, 48.

—, *John Aubrey and his Friends* (London: Eyre & Spottiswoode, 1948; new and rev. edn, London: Heinemann, 1963).

Purdon, John James, 'Aubrey's Discourse in Paper', *Essays in Criticism*, 55 (2005), pp. 226-47.

Scurr, Ruth, *John Aubrey: My Own Life* (London: Random House, 2015, forthcoming).

Turnbull, G. H., 'Samuel Hartlib's Acquaintance with John Aubrey', *Notes and Queries*, 195 (1950), pp. 31-3.

Tylden-Wright, David, *John Aubrey: A Life* (London: HarperCollins, 1991).

Turner, A.J., 'Mathematical Instruments and the Education of Gentlemen', *Annals of Science*, 30 (1973), pp. 51-88.

Williams, Earl Melton, 'John Aubrey's *Templa Druidum*: Materials for an Edition' (Dissertation, 1978).

Top

Primary Contributors

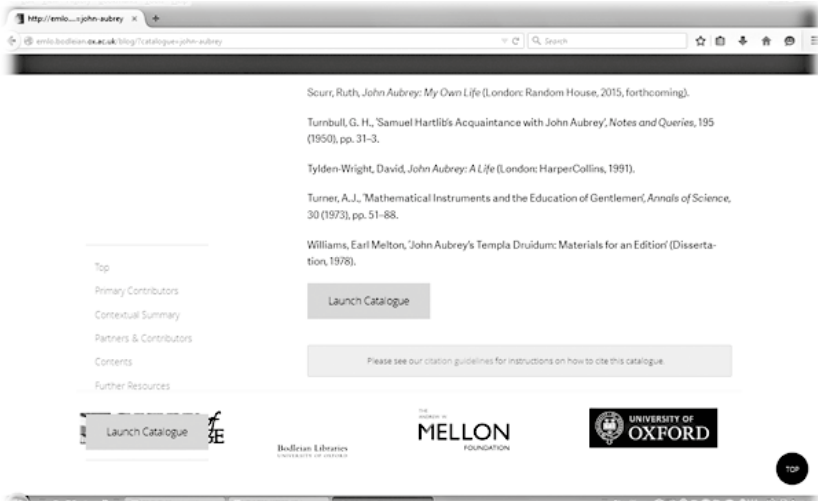
Contextual Summary

Partners & Contributors

Contents

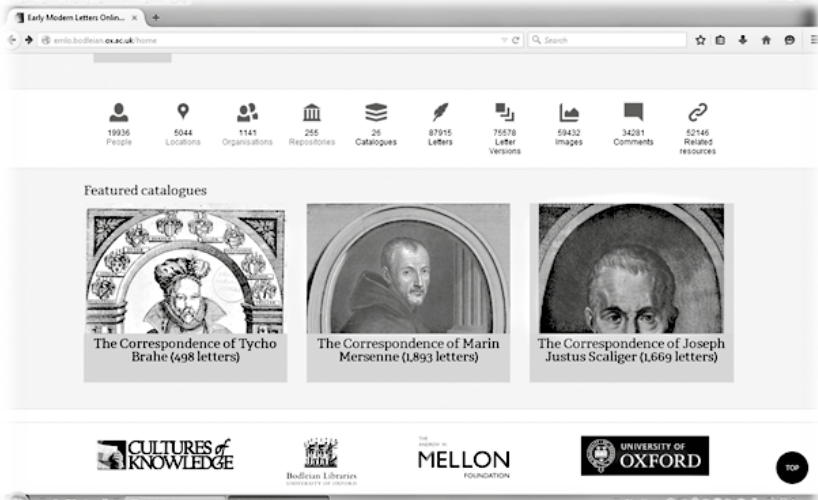
Further Resources

Launch Catalogue

XII. EMLO w liczbach:

1. **Ludzie** (*People*) pojawiający się w bazie EMLO – 19 936 osób
2. **Miejsca** (*Locations*) ujęte w bazie EMLO – 5 044 miejsc
3. **Organizacje** (*Organisations*) (konwent, uniwersytet, zbor, senat, ruch religijny) ujęte w bazie EMLO – 1141 organizacji

4. **Repozytoria** (*Repositories*) ujęte w bazie *EMLO* – 255- 236 repozytoriów.

Różnica wynika z tego, iż niektóre ośrodki pojawiające się na liście powtarzają się.

5. **Katalogi** (*Catalogues*) korespondencji ujęte w bazie *EMLO* – 25 katalogów

6. **Listy** (*Letters*) ujęte w bazie *EMLO* – 87 915 listów

7. Informacja czy list został wydany drukiem oraz ile razy miało to miejsce oraz gdzie, z dokładną adnotacją bibliograficzną (*Letter Versions*) – informacja ta pojawia się 75 578 razy

8. **Zdjęcia** (*Images*) zamieszczone w bazie *EMLO* – 59 432 zdjęć

9. **Komentarze** (*Comments*) zamieszczone w bazie *EMLO* – 34 281 komentarzy

10. **Inne źródła informacji** (*Related resources*) o danej osobie , np. informacje o edycji drukowanej danego listu lub odwołanie do innej strony internetowej w bazie *EMLO* – 52 146 powiązań

11. Skatalogowane listy są w 19-dziestu **językach** w bazie *EMLO*.

A brief guide-paper on Early Modern Letters Online (EMLO)

Summary

In my guide-paper I tried to present briefly a revision of contents and structure of *Early Modern Letters Online (EMLO)*. This project is a combined finding aid and editorial interface for basic descriptions of early modern correspondence: a collaboratively populated union catalogue of sixteenth-, seventeenth-, and eighteenth-century letters. *EMLO* is an active project in continual development.⁹²

Keywords: *EMLO*, online, early modern correspondence, letters, recipients/addressee, senders/author.

BIBLIOGRAFIA:

- <http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced> [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/advanced#letters_section [2015:05:09] (*Search+; Content; Language*)
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=bodleian-card-catalogue> [2015:05:09]
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=john-aubrey> [2015:05:27] (*John Aubrey*)
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?catalogue=martin-lister> [2015:05:09] (*The Correspondence of Martin Lister*)
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=480 [2015:05:09] (*Catalogues*)
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 [2015:05:09] (*About; Contact; Context; Citation Guidelines; How to cite the EMLO website as a whole; How to cite an individual item in EMLO; A person record; A prosopographical entry; A translation or transcription hosted by EMLO; A letter record; A manuscript image hosted by EMLO*)
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/browse/people> [2015:05:09]
<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced> [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_abst=true [2015:05:09]

⁹² **On the ground of:**

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/blog/?page_id=907 (*About*) [2015:05:09]

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_ima=true [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Ancient+Greek
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Arabic%20%28some%29,%20Hebrew%20%28some%29,%20Latin%20%28main%20language%29 [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Arabic%20%28some%29,%20Hebrew%20%28some%29,%20Latin%20%28main%20language%29 [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Basque [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Cornish
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Czech [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Danish [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Dutch [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=English
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=French [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=German
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Hebrew
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Irish [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Italian [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Latin [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Old+French
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Polish [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Scottish+Gaelic
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Spanish
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Swedish
[2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_lang=Welsh [2015:05:09]
http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_pe=true [2015:05:09]
(*Printed editions*)

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_trans=true&let_ima=true&let_abst=true [2015:05:09]

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?let_trans=true&start=100&start=25050 [2015:05:09]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?people=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723%20&frbr:creator-person=http://localhost/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/forms/advanced?people=Wren,%20Christopher%20%28Sir%29,%201632-1723%20&frbr:creator-person=http://localhost/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897> [2015:05:27]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/home> [2015:05:27]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/image/e3751492-1610-4c07-a864-006d404c634e> [2015:05:09]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/267daa85-1e7c-4659-9198-2e5fc1830897>

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/person/f9f95750-6203-4590-a9c1-578a60a3adbf>

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/011c73a4-cf3b-4859-8fd5-073bca2b65a5?sort=date-a&rows=50&col_cat=Lister,%20Martin&baseurl=/forms/advanced&start=1159&type=advanced&numFound=1212 [2015:05:09]

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/3333d6d9-216b-4b20-9b73-ba4084ca16b6?sort=date-a&rows=50&col_cat=Bodleian%20card%20catalogue&baseurl=/forms/advanced&start=0&type=advanced&numFound=48691 [2015:05:09]

http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/34366421-eb85-4b15-97b3-85624d41c016?sort=date-a&rows=50&let_ima=true&baseurl=/forms/advanced&start=34&type=advanced&numFound=3554 [2015:05:27]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/350c07ae-310c-412b-a890-9c35b2a6b609> [2015:05:27]

<http://emlo.bodleian.ox.ac.uk/profile/work/ee016e41-8fe0-4b4c-97f3-abb742b5e610> [2015:05:09]

<http://blogs.plymouth.ac.uk/wemlo/resources/wemlo-catalogue/> [2015:05:27]

<http://www.culturesofknowledge.org/> [2015:05:09]

<http://www.bodleian.ox.ac.uk/> [2015:05:09]

<http://www.humanities.ox.ac.uk/> [2015:05:09]

<http://mellon.org/> [2015:05:09]

<http://www.ox.ac.uk/> [2015:05:09]

<http://tinyurl.com/cp06qfd> [2015:05:09]

<http://tinyurl.com/7wl3qyq> [2015:05:09]

http://www.culturesofknowledge.org/?page_id=28 [2015:05:1

Nota o autorce:

Dr Daria Keiss Dolańska urodziła się w 1983 roku. W 2007 roku ukończyła filologię klasyczną na Uniwersytecie Gdańskim. Doktoryzowała się na macierzystej uczelni na podstawie dysertacji: *Praeparatio Evangelica Euzebiusza z Cezarei jako antologia. Zakres i sposób wykorzystania greckich tekstów starożytności* w 2013 roku. Obecnie jest nauczycielem w Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr 6 w Gdańsku.

Profil w bazie Nauki Polskiej oraz Academia.edu wraz z kontaktem:

<http://nauka-polska.pl/dhtml/raporty/ludzieNauki?rtype=opis&objectId=247019&lang=pl>

<https://vilogdansk.academia.edu/DariaKeissDola%C5%84ska>

Zdzisław Gębołyś (Bydgoszcz)

OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna. Koncepcja systemu

Abstrakt: Zapewnienie swobodnego dostępu do dokumentów, a szerzej do zasobów informacji, niezależnie od miejsca i czasu stanowi jeden z paradygmatów społeczeństwa informacyjnego (wiedzy). Postulat ten nabiera szczególnego znaczenia w wymiarze lokalnym (regionalnym), będąc jednym z czynników (warunków) skoku cywilizacyjnego i/lub rozwoju gospodarczego. Przedmiotem rozprawy uczyniono projekt systemu informacji lokalnej OIL – dla miasta i gminy Oświęcim, w województwie małopolskim. W projekcie zostały opisane szczególne założenia systemu: cele; zasady, architektura; struktura; zakres; produkty. Dodatkowo zostały przedstawione koszty, harmonogram oraz spodziewane efekty. W pierwszej części rozprawy opisano i omówiono zasoby rzeczowe, informacyjne i ludzkie miasta i gminy (potencjał demograficzny i gospodarczy) oraz te dziedziny, które odgrywają kluczową rolę w funkcjonowaniu systemu (Oświata, Kultura, Edukacja, Nauka, Biblioteki, Media tradycyjne i elektroniczne, Zdrowie i opieka społeczna, Sport, Turystyka, Organizacje pozarządowe, Wyznania). Centrum i koordynatorem systemu OIL będzie MBP Oświęcim. Jej przypadkiem też zadanie wypracowania szczegółowych rozwiązań techniczno-organizacyjnych.

Słowa kluczowe: systemy informacyjne; dokumentacja, miasto; placówki informacji; użytkownicy informacji.

Wstęp

Zaspokajaniu potrzeb informacyjnych mieszkańców Oświęcimia służą istniejące i działające w mieście instytucje, organizacje, stowarzyszenia i stowarzyszenia, w szczególności placówki działające na rzecz oświaty, kultury, nauki i szeroko rozumianego życia społecznego i gospodarczego. Podmioty te w trakcie swojej działalności same wytwarzają informacje i są również jej odbiorcami (użytkownikami). Między podmiotami uczestniczącymi w przekazywaniu, w wymianie (procesie informacyjnym) istnieją pod względem współzależności, raz luźniejsze, raz ściślejsze więzy organizacyjne, techniczne lub funkcjonalne. Działalność informacyjna mająca w nich

miejsce stanowi często „zlepek” przypadkowych, nieskoordynowanych, dublujących się działań. W efekcie następują ograniczenia w przepływie i w dostępie do informacji. Paradoksalnie dzieje się tak w epoce dynamicznego rozwoju technologii informacyjnych umożliwiających coraz szerszy dostęp do wiedzy i informacji. Dzieje się tak również w epoce wzrostu zapotrzebowania na informacje, także w wymiarze lokalnym. Tym niekorzystnym procesom mogłoby przeciwdziałać powołanie do życia systemu informacji lokalnej, jako zespołu współdziałających ze sobą, powiązanych, działających w różnych obszarach życia miasta, elementów systemu umożliwiającego zaspokajanie różnych potrzeb informacyjnych przez różne podmioty życia publicznego, przez władze, przez instytucje, organizacje, również przez indywidualnych użytkowników oraz przez przedsiębiorstwa. System ten umożliwiłby zarazem tworzenie (dokumentowanie) życia miasta dla przyszłych pokoleń. System ten nawiązywałby w sensie idei do systemu informacji regionalnej, będącego częścią składową Systemu Informacji Naukowej, Technicznej i Organizacyjnej (SINTO)¹. Idee sformułowane jeszcze w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych (1974), a opublikowane w formie zwartej koncepcji w 1977 roku² nie są możliwe do implementacji w proponowanym wówczas kształcie organizacyjnym i prawnym. Warto jednak, jak się wydaje, powrócić do ogólnych założeń, przewidywanych w koncepcji SINTO. Myślimy w szczególności o:

- integracji funkcjonalnej działalności informacyjnej ośrodków informacji, bibliotek i archiwów,
- zwiększeniu intensywności przepływów informacji pochodnej, niezależnych od formy dokumentów pierwotnych³.

Nie straciły na aktualności również zasady działania struktury funkcjonalnej SINTO, a nawet nabrały realnego wymiaru w zmienionej rzeczywistości polityczno-gospodarczej. Zapewnienie swobodnego obiegu informacji, niezależnie od formalnych i treściowych cech dokumentów, miejsca ich przechowywania i miejsca zgłoszenia zapotrzebowania na dokument czy informację pochodną, to przecież jeden z paradygmatów wolnej, demokratycznej przestrzeni informacyjnej. Sformułowany wówczas postulat niezależności funkcjonowania systemu od struktury powiązań administracyjno-organizacyjnych ośrodków informacji przy równoczesnym

¹ J. Thierry, *Technologia i organizacja informacji naukowej*, Warszawa, 1980, s. 239-249.

² J. L. Kulikowski, *Zarys koncepcji systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO*, Warszawa 1976.

³ *Tamże*.

silnym powiązaniu SINTO z jednostkami gospodarki i administracji brzmi bardzo współcześnie, nabierając nowego znaczenia i nowych interpretacji. To samo da się powiedzieć o założeniu otwartości systemu dla współpracy z międzynarodowymi systemami informacyjnymi, w układach dwustronnych, jak i wielostronnych. Uchylenie w 1990 roku uchwały nr 35 Rady Ministrów z 1971 r., tym samym formalne przynajmniej zaniechanie budowy SINTO, uniemożliwiło tworzenie systemu ogólnokrajowego⁴. To czego nie udało się stworzyć w wymiarze ogólnopolskim, jest możliwe dziś w wymiarze lokalnym, dzięki rozwojowi technologii informacyjnych i digitalizacji zasobów OIL⁵.

Przedmiotem opracowania jest koncepcja systemu informacji lokalnej OIL. W konstrukcji projektu systemu we wstępnej fazie sięgnięto do wzorców z okresu funkcjonowania systemu SINTO, a zwłaszcza jego członu terytorialnego, tj. wojewódzkich ośrodków informacji uznanych jako najbardziej udane przedsięwzięcie w ramach tworzonego systemu⁶. Koncepcja jako taka jest jednakowoż rozwiązaniem w pełni oryginalnym i nowatorskim., co było konieczne również z powodu zmian społeczno-ekonomicznych, które nastąpiły w Polsce po 1989 roku⁷. Przeprowadzone poszukiwania w obrębie literatury przedmioty nie ujawniły realizacji podobnego systemu. Jedynym odniesieniem jest podjęta przed 16 laty przez Autora pierwsza próba konstrukcji tego systemu⁸. W opracowaniu zostały scharakteryzowane podstawowe składniki systemu, jego cele ogólne i szczegółowe, uczestnicy i użytkownicy, produkty oraz przewidywane rezultaty działalności. W części pierwszej opracowania omówiono podstawowe zasoby Oświęcimia, w szczególności zasoby demograficzne, edukacyjne, kulturalne, przemysłowe i społeczne. Część ta pokazuje potencjał tkwiący w mieście, jednocześnie obszar wymagający zagospodarowania.

⁴ *Informacja naukowa. Rozwój – metody – organizacja*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 2006. Zob. też *Informacja naukowa. Tradycja i współczesność*. Pod red. E. Ścibora. Olsztyn 1998.

⁵ E. Ścibor, *Co nam zostało z tych lat? Projekt SINTO po 15 latach*, „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej”, 2002 nr 3-4, s. 11-16.

⁶ J. Gałczyński, *Próba określenia roli i funkcji wojewódzkiego ośrodka informacji*, „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji”, 1979 nr 5, s. 17-20.

⁷ S. Zadrozny, *Projektowanie systemów informacyjnych dla potrzeb inte*, Warszawa 1978.

⁸ Z. Gębołyś, *Ośrodek Informacji Lokalnej w Oświęcimiu – projekt*, w: *Spoleczeństwo informacyjne w perspektywie nowego tysiąclecia*, Warszawa 1999, s. 68-78.

Metodologia

OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna. Koncepcja systemu jest dokumentem, który z jednej strony zawiera wytyczne dotyczące wdrożenia i realizacji projektu jako modelowego rozwiązania funkcjonowania informacji lokalnej (w oparciu o przeprowadzoną wcześniej analizę), a z drugiej - przedstawia filozofię funkcjonowania systemu, przy jednoczesnym wskazaniu podmiotów odpowiedzialnych za wdrożenie poszczególnych działań, uszeregowaniu tych działań w czasie oraz podaniu podstawowych źródeł finansowania, opracowania sposobu zarządzania systemem oraz zasad współpracy wszystkich podmiotów.

Punktem wyjścia do opracowania OIL było szczegółowe przeprowadzenie analizy stanu i funkcjonowania informacji lokalnej w Oświęcimiu zgodnie z różnorodną. W trakcie trwania prac nad dokumentem zastosowano różnorodne techniki i metody, takie jak: analiza danych zastanych (desk research), a ponadto metodę analizy i krytyki piśmiennictwa (źródła). Program składa się z części diagnostycznej, strategicznej i wdrożeniowej. W niniejszym dokumencie część diagnostyczną Programu stanowią uwarunkowania wynikające z przeprowadzonej analizy stanu i funkcjonowania informacji lokalnej w mieście Oświęcimiu. W części strategicznej zaprezentowano wizję OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna. W szczególności określony został cel nadrzędny, wyznaczony został cel strategiczny, realizację, którego określają cele operacyjne, a im z kolei zostały podporządkowane działania, które przyczynią się do ich osiągnięcia. OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna. Koncepcja systemu została wypracowana w oparciu o najnowocześniejsze i innowacyjne rozwiązania europejskie w zakresie systemów informacji lokalnej przy uwzględnieniu specyfiki i potrzeb regionu. Określa sposób i zakres działania podmiotów świadczących usługi informacji lokalnej, funkcjonowanie systemu analogowej i cyfrowej informacji lokalnej, jak również identyfikuje potrzeby kadrowe, standardy obsługi klienta, kategoryzację jednostek świadczących usługi IT. Dokument zawiera również harmonogram czasowy realizacji poszczególnych przedsięwzięć w postaci weryfikowalnych, mierzalnych, konkretnych i ściśle określonych celów. Pozwala to na rozłożenie realizacji na etapy oraz bieżącą kontrolę stopnia realizacji założeń Programu. Harmonogram podzielony jest z jednej strony na ramy czasowe, wyznaczone przez okresy budżetowe Unii Europejskiej, a z drugiej na obszary działań (w zależności od określonych celów operacyjnych). Harmonogram identyfikuje również najważniejsze źródła finansowania poszczególnych działań.

Część diagnostyczna

Środowisko informacyjne Oświęcimia

Celem tego rozdziału jest zatem pokazanie potencjału miasta i gminy Oświęcim, w szczególności tych zasobów, które będą stanowić fundament działania systemu informacji lokalnej OIL w randze podsystemów, bądź elementów niezbędnych do jego sprawnego funkcjonowania. W szczególności opisany zostanie potencjał demograficzny i gospodarczy miasta, najważniejsze placówki oświatowe, naukowe i kulturalne funkcjonujące w Oświęcimiu.

Oświęcim, miasto położone nad rzeką Sołą, w widłach Wisły i Przemszy, geograficznie, historycznie i etnograficznie należy do Małopolski. Pod względem historycznym miasto przechodziło w ciągu swojej ponad 800-letniej historii różnorodne, często tragiczne dzieje, zwłaszcza najnowsze, przeobrażenia, przemiany, przemieszczenia, przynależąc do rozmaitych struktur państwowych i administracyjnych. Od 1999 roku Oświęcim jest siedzibą powiatu oświęcimskiego, należącym do województwa małopolskiego. Miasto Oświęcim jest położone w Kotlinie Oświęcimskiej. Z okolicznymi regionami łączy go dogodne połączenia kolejowe, drogowe, wodne, a nawet lotnicze. Miasto posiada również atrakcyjne położenie pod względem turystycznym. Oświęcim zamieszkuje niespełna 40 tysięcy mieszkańców. Miasto, wypełniając swoje wielorakie funkcje, dysponuje bogatymi i różnorodnymi zasobami gospodarczymi, kulturalnymi i społecznymi⁹.

Na terenie miasta i gminy funkcjonuje 4336 podmiotów gospodarki narodowej, 17 szkół (szkoły podstawowe, gimnazja), 13 przedszkoli, 16 placówek kulturalnych¹⁰, ponad 150 organizacji pozarządowych, 15 kościołów.

Oświęcim jest miejscowością pełniącą funkcje ważnego subregionalnego ośrodka administracyjno-usługowego. Jednym z założeń uchwalonej strategii rozwoju na lata 2014–2020¹¹ jest promocja miasta, podejmowanie działań mających na celu kreowanie wizerunku Oświęcimia, jako Miasta Pokoju oraz podnoszenie poziomu życia mieszkańców, w tym zaspokajanie jego różnorodnych potrzeb. Do rzędu istotnych potrzeb człowieka należą potrzeby informacyjne mieszkańców Oświęcimia.

⁹ Oświęcim, <http://web.um.oswiecim.pl/oswiecim/>

¹⁰ Szkoły i biblioteki tu traktowane jako jedna jednostka.

¹¹ Strategia Rozwoju Miasta Oświęcim na lata 2014–2020, Oświęcim, 2013 r., http://web.um.oswiecim.pl/strategia-uwagi/strategia_rozwoju_miasta_oswiecim_na_lata_2014-2020.pdf

Zasoby miasta Oświęcimia

Potencjał demograficzny

Wskaźnik gęstości zaludnienia dla miasta Oświęcim należy do wysokich i wynosi 1330 osób/km² (dane GUS za 2012 r.). Oświęcim z liczbą prawie 40 tys. mieszkańców, plasuje się na czwartym miejscu wśród miast województwa małopolskiego. Zaznaczającą się tendencją jest malejąca liczba ludności Oświęcimia. W 2012 roku populacja miasta obejmowała 39 893 osób (faktyczne miejsce zamieszkania, stan na 31 XII), podczas gdy rok wcześniej 40 137 osób. Od 2004 roku liczba mieszkańców zmniejszyła się o prawie półtora tysiąca osób (z 41 382) – zob. Tabela 1.

Tabela 1. Liczba mieszkańców miasta i gminy Oświęcim (Stan 31 XII 2012)

Powierzchnia w ha	3000
Ludność	39 983
Ludność na 1 km ²	1330
Kobiet na 100 mężczyzn	111
Urodzenia	1494
Zgony	506
Przyrost naturalny	-162
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	63,3
Ludność w wieku przedprodukcyjnym	23,2
Ludność w wieku produkcyjnym	24,8
Ludność w wieku poprodukcyjnym	31,4
Pracujący na 1000 ludności	280
Bezrobotni zarejestrowani	1888

Źródło: GUS

Potencjał gospodarczy

Oświęcim jest największym miastem Małopolski Zachodniej. Stanowi ważny ośrodek administracyjno-edukacyjny, ale przede wszystkim gospodarczy tej części województwa małopolskiego. Oświęcim jest miastem przemysłowym, bardzo atrakcyjnym dla rozwijania tego typu działalności, z dobrze przy tym wykształconym sektorem usług oraz handlu. Prowadzona tu działalność gospodarcza charakteryzuje się znacznym zróżnicowaniem, przy czym dominującą jest branża chemiczna. Dobrze rozwinięty jest

przemysł mechaniczny i elektromaszynowy oraz produkcji materiałów budowlanych i budownictwa. Oświęcim znajduje się również w bliskiej odległości od ważnych regionów gospodarczych: Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, aglomeracji krakowskiej czy miasta Bielsko-Biała. Na obszarze miasta zlokalizowane są dwie strefy przemysłowe. Pierwsza z nich mieści się we wschodniej części Oświęcimia. Drugi zespół przemysłowy oraz obsługi technicznej zlokalizowany jest po stronie zachodniej miasta na Zasolu w rejonie ulic Kolbego i Leszczyńskiej. W Oświęcimiu można również wydzielić strefy usługowe. Zlokalizowane są one w rejonie Starego Miasta, przede wszystkim po stronie południowej ulicy Dąbrowskiego, następnie w rejonie ulic Chemików i Zwycięstwa.

Potencjał gospodarczy według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2012 roku w Oświęcimiu tworzyło 4336 podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON. Większą część z nich, bo aż 4169 (96,1%) stanowią podmioty należące do sektora prywatnego, spośród których wiodącą rolę odgrywają osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Stanowią liczbę 2793, czyli 67% wszystkich przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę wielkość zatrudnienia w przedsiębiorstwach usytuowanych w Oświęcimiu, należy ono do grupy jednostek, w której funkcjonują głównie podmioty gospodarcze z grupy średnich i małych przedsiębiorstw.

Działalność gospodarcza na terenie miasta charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem branżowym. Spośród podmiotów gospodarki narodowej w Oświęcimiu najliczniejszą grupę stanowią podmioty, w których dominującą działalnością jest handel hurtowy i detaliczny (1 202 podmioty). Do ważnych branż należą także budownictwo, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, związana z obsługą rynku nieruchomości, przetwórstwo przemysłowe i transport. Pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników lub produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby zajmują również czołowe miejsce, jeśli chodzi o udział podmiotów tych specjalności. Również wśród nowych przedsiębiorstw w roku 2012 odnotowano największy przyrost podmiotów działających w handlu hurtowym i detalicznym, jak również w edukacji oraz działalności związanej z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi.

Główne podmioty gospodarcze miasta

Firma Synthos S.A. (wcześniej na przestrzeni ok. 700 ha działały Zakłady Chemiczne Oświęcim, potem Firma Chemiczna „Dwory”) oraz oczyszczalnia ścieków. Wokół niej powstało w Oświęcimiu wiele mniejszych przedsiębiorstw, ściśle z nią współpracujących. Na terenie FCh „DWORY” S.A. znajduje się również Ośrodek Badawczo-Rozwojowy Kauczuków i Tworzyw Winylowych, który jest jedną z najstarszych placówek naukowych o tym profilu w Polsce. W latach 70-tych Zakłady Chemiczne w Oświęcimiu zatrudniały ok. 12 tys. ludzi. Restrukturyzacja gospodarki sprawiła, że dawne ZChO, potem Firma Chemiczna „DWORY” S.A. uległa poważnym przeobrażeniom. Obecnie z dawnego kombinatu wydzielono się kilkanaście spółek, które obok współpracy z firmą macierzystą prowadzą samodzielną działalność. Oprócz firmy Synthos S.A. największymi zakładami w tym rejonie miasta są: Austrotherm Sp. z o.o., Solvent Wistol S.A., Chemoservis – Dwory S.A., czy Chemorozruch Sp. z o.o. Są to głównie firmy produkcyjne dla budownictwa, chemii czy produkujące specjalistyczne maszyny. Zlokalizowane są tam m.in. firmy Pol-Marley, El-trans, MZK Sp. z o.o. w Oświęcimiu, jak również duże hurtownie materiałów budowlanych i remontowych, takie jak: PHPU Euromar, Budgips, Eltel-Hurt Sp. z o.o., EUROCOLOR.

Na terenie Oświęcimia, zgodnie ze stanem na dzień 30.06.2004 r. w ewidencji działalności gospodarczej prowadzonej przez Urząd Miejski zarejestrowanych jest 2926 podmiotów gospodarczych. Dominującą jest branża usługowa, a zwłaszcza handel, co prezentuje poniższe zestawienie (nie obejmujące wszystkich rodzajów działalności):

Niezbędne zaplecze dla sfery gospodarczej miasta stanowią **banki**. Na terenie Oświęcimia działa łącznie 13 placówek bankowych reprezentowanych przez: Bank Przemysłowo-Handlowy S.A. (3), ING Bank Śląski S.A. (2), Bank PEKAO S.A. (1), PKO BP S.A. (2), Bank Millenium S.A. (1), KREDYT-BANK S.A. (1), INVEST-BANK S.A. (1), LUKAS-BANK S.A. (1), Bank Spółdzielczy Zator O/Oświęcim (1).

Rolnictwo na terenie miasta, podobnie jak w pozostałych rejonach województwa małopolskiego, charakteryzuje się dużym rozdrobnieniem gospodarstw. Dodatkowo na obszarze miasta występują nienajlepsze, przeciętne warunki glebowe. Sektor ten ma bardzo ograniczone, lokalne znaczenie, zarówno jako podstawa bytu ludności i jako działalność produk-

cyjna na potrzeby zaopatrzenia w żywność. Na terenie miasta o powierzchni 3030 ha użytki rolne stanowią 795 ha, w tym: gruntów ornych 612 ha, sadów 19 ha, łąk 135 ha, pastwisk 29 ha. W Oświęcimiu nie występują lasy. Występują natomiast tereny zadrzewione i zakrzewione. Gospodarstwa rolne łącznie z indywidualnymi działkami rolnymi, ogrodami działkowymi i wspólnotami zajmują powierzchnię 1179 ha, w tym grunty rolne stanowią 758 ha. Na terenie miasta znajduje się 360 gospodarstw. Dominują gospodarstwa do 2 ha. W systemie IACS są zarejestrowane 142 gospodarstwa z terenu miasta. Są to gospodarstwa zarówno prowadzące uprawy roślin jak i hodowlę bydła, owiec i kóz. Na terenie Dworów, Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa posiada ok. 19 ha niezagospodarowanych terenów. Rozdrobniona struktura gospodarstw rolnych nie sprzyja wielkotowarowej produkcji rolnej. Stwarza ona natomiast możliwości rozwoju upraw specjalistycznych i szklarniowych.

Rynek pracy

Według danych GUS na koniec 2012 r. liczba pracujących mieszkańców Oświęcimia wynosiła 11 187 osób (dotyczy to pracujących w przedsiębiorstwach zatrudniających powyżej 9 osób). Stanowiło to około 46% mieszkańców miasta w wieku produkcyjnym. Wskaźnik pracujących na 1 000 ludności wyniósł na koniec 2012 roku 280,42 (tendencja spadkowa w porównaniu do ostatnich lat). Najwięcej zatrudnionych jest w sektorze usługowym, mniej w przemysłowym, a najmniej w rolniczym.

Na koniec 2011 r. w Mieście Oświęcim liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 1 937, a w 2012 r. nieznacznie wzrosła do 1 988 osób. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2011 roku wyniósł 7,8% i wzrósł do poziomu 8,1% w 2012 r. Z kolei udział zarejestrowanych bezrobotnych kobiet w liczbie kobiet w wieku produkcyjnym stanowił 9,9% w 2011 i 2012 roku. Spośród bezrobotnych w 2012 roku 58% wszystkich zarejestrowanych stanowiły kobiety (w liczbie 1 150). Najwięcej bezrobotnych stanowiły osoby młode, w przedziale wiekowym 25-34 lata, zaś pod względem wykształcenia, te z zasadniczym zawodowym.

Analizując bezrobocie w Mieście Oświęcim można zauważyć od lat dominującą tendencję większej ilości bezrobotnych kobiet niż mężczyzn. Kobiety stanowiły grupę, wśród której poziom bezrobocia był wyższy nieprzerwanie w ciągu ostatnich 10 lat. Na koniec 2012 roku bezrobotnych mężczyzn było 836, podczas gdy kobiet 1 150.

Oświata i nauka

Przedszkola

Według danych GUS w 2012 roku w Oświęcimiu funkcjonowało 13 przedszkoli (w tym 6 przedszkoli miejskich), do których uczęszczało 1 413 dzieci. W 2012 roku liczba dzieci w Oświęcimiu objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku od 3 do 5 lat wyniosła 1 057 dzieci (na 1 223 dzieci w tym wieku zamieszkujących Oświęcim), natomiast w wieku od 3 do 6 lat 1 346 dzieci (na 1 588 dzieci ogółem), co stanowi 85% dzieci ogółem mieszkających w Oświęcimiu.

Szkoły podstawowe

Sieć szkół istniejąca na terenie Oświęcimia gwarantuje dostępność do szkół podstawowych i gimnazjów dzieciom i młodzieży zamieszkałym w obwodach szkół i w tym zakresie zaspakają potrzeby mieszkańców. W Oświęcimiu w 2012 roku funkcjonowało 8 szkół podstawowych, do których uczęszczało 2 158 uczniów oraz 9 gimnazjów, w których uczyło się 1 322 dzieci.

Na koniec grudnia 2012 roku na terenie Oświęcimia funkcjonowało: 5 szkół podstawowych prowadzonych przez miasto, 1 szkoła podstawowa publiczna prowadzona przez Oświęcimskie Towarzystwo Oświatowe, 1 Szkoła Podstawowa Specjalna prowadzona przez Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy, 1 Zespół Szkół (ZS 1: SP sportowa oraz gimnazjum z klasami sportowymi) prowadzony przez miasto. Szkolnictwo gimnazjalne było reprezentowane przez 3 samodzielne gimnazja prowadzone przez miasto (GM nr 2, nr 3 i nr 4). 2 gimnazja niepubliczne prowadzone przez Towarzystwo Salezjańskie oraz Oświęcimskie Towarzystwo Oświatowe (OTO), 1 gimnazjum mistrzostwa sportowego działające w strukturach Powiatowego Zespołu nr 2 Szkół Technicznych i Ogólnokształcących Mistrzostwa Sportowego prowadzone przez Powiat Oświęcimski, 1 Gimnazjum Specjalne prowadzone przez Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy. W Oświęcimiu funkcjonują również placówki kształcenia na poziomie ponadgimnazjalnym (licea i technika) prowadzone przez powiat. Jest ich 6. Na terenie miasta funkcjonuje Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. rotmistrza Witolda Pileckiego w Oświęcimiu, która jest uczelnią publiczną utworzoną 1 lipca 2005 roku na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 czerwca 2005 roku – zob. Tabela 2.

Tabela 2. Szkolnictwo w Oświęcimiu (stan 31 XII 2012)

	Pomieszczenia szkolne	Oddziały szkolne	Uczniowie	Absolwenci	Ogółem szkół
Szkolnictwo podstawowe	158	115	2158	353	8
Szkolnictwo gimnazjalne	107	67	1305	426	7
Szkolnictwo ponadpodstawowe	Bd	Bd	Bd	bd	6
Szkoły wyższe			1205	332	1

Źródło: Opracowanie własne.

PWSZ w Oświęcimiu proponuje naukę na kierunkach: filologia, politologia, zarządzanie i pielęgniarstwo. Liczba studentów PWSZ w roku akademickim 2006/2007 wynosiła 839 osób, w tym studenci studiów stacjonarnych 555 osób, studenci studiów niestacjonarnych 284 osób. W roku akademickim 2008/2009 liczba studentów wyniosła 1 058 studentów w tym: 712 na studiach stacjonarnych; 346 na studiach niestacjonarnych. W tymże samym roku mury PWSZ w Oświęcimiu opuściło 274 absolwentów (191 absolwentów studiów stacjonarnych oraz 83 studiów niestacjonarnych). W lutym 2007 roku Uczelnia otworzyła pierwsze studia podyplomowe w specjalizacji Projektowanie i Zarządzanie Funduszami Europejskimi.

Spółeczna Szkoła Zarządzania i Handlu w Oświęcimiu jest ośrodkiem kształcenia kursowego prowadzonym przez Stowarzyszenie na Rzecz Szkoły Zarządzania i Handlu w Oświęcimiu. Szkoła została utworzona w 1992 roku w ramach programu EWG (Tempus), we współpracy z Akademią Ekonomiczną w Krakowie, Akademią Ekonomiczną w Katowicach oraz Filia Politechniki Łódzkiej w Bielsku-Białej. Ze strony Unii Europejskiej w programie uczestniczyli: Istituto Formazione Operatori Aziendali, Worcester College of Technology, Università Degli Studi Di Parma i Euro-Unit. Zadaniem Szkoły jest pobudzanie lokalnego rozwoju gospodarczego poprzez przygotowywanie średniego personelu zarządzającego dla małych i średnich firm. W siedzibie Społecznej Szkoły Zarządzania i Handlu znajduje się filia Akademii Górniczo – Hutniczej w Krakowie. Uczelnia proponuje naukę w następujących kierunkach: Marketing i Zarządzanie; Zarządzanie i Inżynieria Produkcji; informatyka i Ekonometria.

Dodatkowo uzupełnieniem sieci szkolnictwa są poszczególne ośrodki szkolenia kursowego dla młodzieży i dorosłych o zróżnicowanych kierunkach doksztalcania w dostosowaniu do aktualnych potrzeb. Baza dydaktyczna na terenie powiatu oświęcimskiego jest wystarczająco rozbudowana i w pełni zaspokaja potrzeby społeczności lokalnej. Niewątpliwą zaletą powiatu oświęcimskiego jest jego bliskie położenie względem 3 dużych ośrodków akademickich (Kraków, Katowice, Bielsko – Biała). Pozwala to na bardzo szeroki wybór wysokiej klasy absolwentów szkół wyższych zarówno z kierunków technicznych, ekonomicznych jak i humanistycznych. Dodatkowo potencjalny inwestor może korzystać z zasobów knowhow i kadry naukowej tych ośrodków naukowo – badawczych. Potencjalny pracodawca może korzystać z kadry wysokokwalifikowanej kształcącej się na uczelni wyższej powiatu oświęcimskiego jak i na uczelniach sąsiadujących (np. Uniwersytet Jagielloński, Akademia Górniczo – Hutnicza, Uniwersytet Śląski, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie i Akademia Ekonomiczna w Katowicach).

Kadrę niższego szczebla zapewniają ośrodki szkoleniowe dla dorosłych i szkoły ponadgimnazjalne. Szkoły zawodowe powiatu oświęcimskiego kształcą specjalistów zawodów technicznych.

Kultura

Sektor kultury, edukacji i nauki w Oświęcimiu reprezentowany jest od strony organizacyjnej przez placówki państwowe, samorządowe, społeczne i prywatne. Ogółem obejmuje 14 instytucji użyteczności publicznej, które w różnym zakresie, w zależności od statutowych zadań pełnią funkcje kulturotwórcze. Do głównych instytucji kultury pełniących rolę placówek upowszechniania kultury w Oświęcimiu należą: biblioteki, muzea, kina, szkoły, domy kultury, archiwa. Funkcje upowszechniania kultury, a także działalność edukacyjną pełnią w Oświęcimiu instytucje kościelne, edukacyjne oraz organizacje pozarządowe. Nauka w Oświęcimiu w ścisłym tego słowa znaczeniu jest reprezentowana przez szkołę wyższą, byłą ośrodek badawczo-rozwojowy. Zadania naukowe są realizowane również przez inne instytucje, jak archiwum, muzea oraz Edukacyjne Centrum Żydowskie i Romski Instytut Historyczny.

Biblioteki

Biblioteki miasta Oświęcimia są, zgodnie z założeniami projektu, jednym z filarów OIL. Warunkiem powodzenia, a następnie efektywności działania systemu jest ustalenie stanu oświęcimskich bibliotek, w szczególności wielkości ich zbiorów, podstawowych wskaźników funkcjonowania (czytelnicy, wypożyczenia), oraz warunków udostępniania zbiorów (czas otwarcia, katalog opac). Biblioteki m. Oświęcimia stanowią konglomerat instytucji o różnej wielkości, o różnej podległości organizacyjnej oraz różnej funkcjonalności. Kluczową rolę wśród oświęcimskich bibliotek odgrywa Miejska Biblioteka Publiczna. Największą grupę bibliotek w mieście tworzą biblioteki szkolne, będące częścią szkół różnego stopnia (szkoły podstawowe, gimnazja, licea). Oświęcimski zasób biblioteczny uzupełnia 1 biblioteka naukowa (PWSZ), 1 biblioteka pedagogiczna oraz kilka bibliotek specjalnych należących m. in. do archiwów, muzeów i związków wyznaniowych – zob. Tabela 3.

Tabela 3. Oświęcimski zasób biblioteczny (stan 31 XII 2012).

Biblioteki	Księgozbiór	Czytelnicy	Wypożyczenia	Dni otwarcia i godziny otwarcia	Liczba dostępnych komputerów	Katalog komputerowy
Miejska Biblioteka Publiczna	Bd	14013	215247	Po 12-20 Wt-pi 8-20 So 8-16	Bd	MAK
Biblioteka Pedagogiczna w Oświęcimiu	23 775	6 270	16 330	po, wt, cz, pi 10-18 śr 8-15 so 8-15	1	nie
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa	32037	2132	62225	po-pt 8-17,30 so 9-16	10 + 1 dla osób niepełnosprawnych	Tak Libra 2000
Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 9	17576	287	353	po 9-13,45 14,40-15,25 wt 7,45-14,45 Śr 8,45-14,45 czw 9-15 pi 8,45-13,50	4	nie
Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 4	8297	346	4684	po-pi 7,45-13,45	3	nie

Biblioteka w Zespole Szkół Zawodowych Towarzystwa Salezjańskiego w Oświęcimiu	12993	699	3297	po-cz 8-14,30 pi 8-14	3	nie
Bibliotek Szkoły Podstawowej nr 11 w Oświęcimiu	10538	295	1495	po-pi 7,50-15,00	2	nie
Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 5	16 232	412	857	po – pi 8.00- 14.00	4	Książki Biblioteki – ARES
Biblioteka Szkoły Podstawowej nr 1	87933	273	921	po 7.50-13,20 wt 7,50-14,20 śr, cz 7,50-14,05 pi 7,50-13,20	6+1	nie
Biblioteka Szkolna w PZ nr 3 STiO	17623	777	2136	7-16	12	Mol Optimum
Biblioteka Archiwum Państwowego	2809	16	61	po, cz 9-14 śr 9-17	1	brak
Biblioteka Muzeum Państwowego	29187	378	1222	po-pi 9-15	2	Libra 2000

Źródło: Opracowanie własne.

Media tradycyjne i elektroniczne

Na obszarze gminy i powiatu oświęcimskiego funkcjonują zarówno media tradycyjne, tak zwane papierowe, jak i media elektroniczne. Oferta mediów drukowanych jest jednak stosunkowo uboga w porównaniu z innymi organizmami miejsko-gminnymi o podobnej wielkości i obejmuje właściwie wyłącznie gazety wydawane przez organy samorządu gminnego i powiatowego oraz dodatki do codziennych gazet o zasięgu regionalnym. Brak w tej chwili w Oświęcimiu mediów niezależnych, firmowanych przez osoby i lub/podmioty, z terenu Oświęcimia, przedstawiający niezależny punkt widzenia, nie podlegających wpływom i naciskom ośrodków władzy, czy ośrodków politycznych. Takim pismem była gazeta wydawana przez NSZZ „Solidarność” – „Ozon”. Największa paletę tytułów prasowych reprezentują obecnie w Oświęcimiu gazetki parafialne i gazetki szkolne. Trudno je jednak stawiać na równi z periodykami prezentującymi stanowisko całej społeczności miasta Oświęcimia. Najstarszą, i najbardziej zasłużoną gazetą dla społeczności oświęcimskiej był wydawany w latach 1962–2007 tygodnik/dwutygodnik „Oświęcimski Chemik”, organ oświęcimskich zakładów chemicznych.

Bogatsza, bardziej zróżnicowana pod względem „właścicielskim” i tym samym bardziej niezależna jest oferta mediów elektronicznych. Dotyczy to zwłaszcza mediów internetowych, wśród których można wyróżnić podstawowe rodzaje: oficjalne (Urząd Miasta, Urząd Gminy, Starostwo Powiatu Oświęcimskiego), społeczne; prywatne; strony internetowe instytucji i organizacji. Oświęcim, miasto, gmina i powiat znajdują się również w zasięgu oddziaływania radia telewizji. Są to nadawcy regionalni lub ogólnopolscy. Aktualnie nie funkcjonuje ani jeden nadawca radiowy bądź telewizyjny, obejmujący swoim zasięgiem i obszarem zainteresowania wyłącznie te terytoria.

Zdrowie i opieka społeczna

W Oświęcimiu działają 2 placówki szpitalne: szpital miejski i szpital powiatowy. Szpital Miejski ma charakter placówki ponadmiejskiej świadczącej usługi dla całego powiatu. Istnieją także 3 oddziały szpitalne chorób wewnętrznych. Wymienione placówki dysponują około 550 łózkami. Placówki te są dobrze wyposażone w podstawowy i w niektórych przypadkach specjalistyczny sprzęt medyczny, a ich dobra i ścisła współpraca z akademickimi ośrodkami medycznymi w Katowicach i Krakowie zapewnia dobrą opiekę medyczną mieszkańców Oświęcimia. Na terenie miasta funkcjonują 4 przychodnie rejonowe. Z innych placówek związanych z ochroną zdrowia wymienić należy takie placówki jak: przychodnie rehabilitacyjne, zdrowia psychicznego, psychologiczno – pedagogiczne, poradnie przeciwalkoholowe, rodzinne, prywatne spółdzielnie lekarskie, żłobek (ok. 80 miejsc) i dom dziecka (ok. 30 miejsc) oraz 14 aptek. W Oświęcimiu działa Terenowa Stacja Sanitarно – Epidemiologiczna. Działalność służby zdrowia ujęta została w nowe ramy organizacyjne Zakładu Lecznictwa Ambulatoryjnego. Funkcjonujący na terenie miasta ZLA prowadzi podstawową opiekę zdrowotną i specjalistyczną opiekę ambulatoryjną.

Zaplecze hotelowo-gastronomiczne w Oświęcimiu

Zapewnienie dla ponad półmilionowej liczby osób odwiedzających miasto w ciągu roku właściwego zaplecza turystycznego wymaga rozbudowanej bazy noclegowo-gastronomicznej, handlowej, rekreacyjnej. Baza ta musi prezentować zróżnicowany poziom, przy zapewnieniu wysokiej jakości, musi odpowiadać zróżnicowanym wymaganiom oraz być przystosowana do różnorodnych upodobań zwiedzających. W Oświęcimiu aktual-

nie funkcjonują 4 hotele z ok. 500 miejscami noclegowymi. Do dyspozycji gości jest bogata baza gastronomiczna (130 podmiotów) i handlowa (1 115)

Sport, turystyka

Oświęcim należy do dobrze rozwiniętych ośrodków sportowych. Na terenie miasta i gminy uprawiany jest zarówno sport wyczynowy, jak i amatorski. Najlepiej rozwiniętymi dyscyplinami sportowymi są: piłka nożna, hokej na lodzie, łyżwiarstwo figurowe i pływanie. Wynika to między innymi z tradycji, z dobrej infrastruktury sportowej (lodowisko, pływalnia), ale również z prowadzenia intensywnej działalności szkoleniowej w oświęcimskich szkołach w ramach klas sportowych oraz uczniowskich klubów sportowych. Na terenie miasta Oświęcim działają 2 spółki sportowe, 12 klubów sportowych oraz stowarzyszenia i organizacje kultury fizycznej.

Organizacje pozarządowe

Miasto i gmina miejska Oświęcim jest obszarem intensywnej aktywności obywatelskiej. Mieszkańcy Oświęcimia realizują swoje pasje, zainteresowania, a także wyznawane idee poprzez różnorodne organizacje społeczne, towarzystwa, stowarzyszenia, fundacje i klubu. W układzie dziedzinowym do najbardziej rozwiniętych sfer aktywności społecznej mieszkańców Oświęcimia należą: sport, oświata, działalność charytatywna, zdrowie, kultura. Wykaz pozarządowych organizacji działających w Oświęcimiu obejmuje łącznie 156 organizacji. Trudno ocenić jednoznacznie poziom zaangażowania i aktywności poszczególnych organizacji, zwłaszcza pod kątem funkcjonowania systemu OIL. Wymagać to będzie dodatkowych ustaleń. Należy je jednak uznać za potencjalnych uczestników wymiany i obiegu informacji, z dwóch podstawowych powodów. Po pierwsze działalność każdej z organizacji jest uwieczniana w formie tradycyjnej, i coraz częściej również elektronicznej. Po drugie sama działalność zasługuje na bieżącą rejestracją oraz archiwizację dla przyszłych pokoleń.

Instytucje wyznaniowe

Oświęcim pod względem wyznaniowym jest dość jednolitym obszarem. Dominującą formacją wyznaniową na terenie miasta i gminy jest Kościół Rzymskokatolicki. W Oświęcimiu instytucjonalnie tworzy go 8 parafii. Strukturę wyznaniową Oświęcimia dopełniają kościoły protestanc-

kie i sekty chrześcijańskie oraz niewierzący. Kościoły w ramach pełnionej misji duchowej oraz dopełniających ja funkcji wychowawczych i kulturowych, podejmują różnorodne działania służące również dobru miasta i jego obywateli. Rejestracja bieżąca tych działań, a z drugiej strony ich dokumentowanie z całą pewnością umożliwiłoby bardziej efektywny obieg informacji, a poprzez to szersze włączenie się społeczeństwa w te inicjatywy.

Część strategiczna (wdrożeniowa)

OIL - Oświęcimska Informacja Lokalna - założenia systemu

System informacyjny (system informacyjno-wyszukiwawczy) to system organizacyjny, system, który przetwarza informację wejściową na informację wyjściową. Według innej definicji system informacyjno-wyszukiwawczy to system organizacyjny – zbiór elementów o określonej strukturze, tworzący harmoniczną całość, w którym każdy element przyczynia się do funkcjonowania całości¹². W szczególności na system składają się: proces informacyjny, informacja, dokument, zbiór dokumentacyjny, zbiór wyszukiwawczy, wyszukiwanie informacji. Zadaniem każdego systemu jest zaspokajanie informacyjnych potrzeb użytkowników – poprzez wyszukiwanie informacji relewantnej. W tej części rozprawy pragniemy zapoznać z podstawowymi celami Oil, z jego misją, celami ogólnymi, szczegółowymi. Pragniemy odpowiedzieć na pytanie/a/, jakie zadania będzie wypełniał Oil w krótszej i w dłuższej perspektywie czasu. Istotnym czynnikiem, mającym zapewnić prawidłowe funkcjonowanie systemu, będzie określenie tu cech formalnych i treściowych systemu. Chodzi nam zwłaszcza o takie kryteria, jak; zasięg terytorialny, zasięg chronologiczny, zasięg formalno-wydawniczy, zasięg językowy. Charakterystyka zakresu systemu OIL będzie pokazywać realne dziedziny/działy wiedzy, które będzie obsługiwał OIL. Zależy nam również na charakterystyce systemu, tj. określeniu jego składników oraz zdefiniowaniu roli, jaką będą pełniły w systemie. Mamy na uwadze realizację poszczególnych etapów procesów informacyjnego, które będą Realizowane w ramach systemu oil: gromadzenie, przechowywanie, wyszukiwanie, przekazywanie, wdrażanie informacji.

Strukturę systemu informacji można określić jako układ i wzajemne relacje pomiędzy poszczególnymi elementami systemu informacyjnego. Elementami tymi są nadawcy i odbiorcy informacji, źródła informacji,

¹² *Słownik terminologiczny informacji naukowej*, red. M. Dembowska, Wrocław 1979, s. 110.

kanały przepływu informacji oraz metody informacji. System informacji lokalnej spełnia wszystkie te wymogi formalne¹³. Zgodnie z założeniami, przedstawionymi w sposób szczegółowy w drugiej części opracowania, współtworzą go nadawcy (instytucje), odbiorcy informacji (osoby prawne, użytkownicy indywidualni), kanały przepływu (Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu¹⁴). Funkcjonowanie systemu w przyszłości będzie wymagało zastosowania czynności i środków potrzebnych do dostarczenia użytkownikowi potrzebnych mu informacji (metody) oraz informacji w różnorodnej formie. Szczególna rola w systemie oil przypadnie Miejskiej Bibliotece Publicznej, która z jednej strony pełnić będzie funkcję głównego kanału dystrybucji informacji, z drugiej strony pełnić będzie rolę koordynatora systemu. Urzeczywistnienie koncepcji systemu informacji lokalnej postępować ma według przyjętego wstępnego harmonogramu. Koszty jego realizacji ponosić będą proporcjonalnie poszczególni użytkownicy (aktywni systemu). Ogólną przyjętą zasadą jest bezpłatny dostęp do produktów generowanych przez system.

Misja

Misją OIL jest szybkie i relewantne udostępnienie zbiorów danych dla obszaru Oświęcimia (miasta i gminy) wszystkim zainteresowanym, a w szczególności stworzenie ram do budowy i wdrożenia usług danych, wdrożenie rozwiązań organizacyjno – technicznych dla uporządkowanego przechowywania i aktualizacji referencyjnych¹⁵ i tematycznych baz danych w mieście i gminie, usprawnienie dostępu do tych danych oraz ich wymiany pomiędzy zainteresowanymi podmiotami, w tym inicjowanie rozwoju zautomatyzowanych systemów wykorzystujących te dane, promocja wykorzystania regionalnych zasobów danych, harmonizacja prowadzonych zbiorów danych na poziomie miasta i gminy, stworzenie usług dotyczących gromadzonych danych.

¹³ B. Batorowska., B. Czubała, Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej. Kraków 2000.

¹⁴ Z. Gębolyś, S. Niedziela, *Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu 1948-1998*, Oświęcim 1998.

¹⁵ Referencja w informatyce oznacza dane, które zawierają informację o położeniu innych danych.

Istota

OIL, z angielskiego olej, słownikowo, substancja napędowa, użyteczna zarówno w indywidualnych, jak w zespołowych działaniach. Bez cienia przesady we wszelkich działaniach, także tych o wymiarze społecznym, niezbędna jest „substancja”, która będzie je „napędzać”. Tą „substancją” w przypadku miasta Oświęcimia, ma być OIL – skrót będący akronimem nazwy: Oświęcimska Informacja Lokalna. Oświęcimska Informacja Lokalna, to system, to materialne przedsięwzięcie. W wymiarze duchowym to informacja, która ma zaspokoić głód informacyjny społeczności Oświęcimia oraz eliminować występujący w tej społeczności szum informacyjny.

Cele OIL

1. Cele ogólne

- a. gromadzenie dokumentów i informacji tworzonych na terenie Oświęcimia, odpowiadającym potrzebom informacyjnym miasta (przemysł, kultura, oświata, zdrowie, sport, samorząd) i jego obywateli,
- b. udostępnianie zgromadzonych dokumentów i informacji użytkownikom zbiorowym i indywidualnym,
- c. informowanie o wydarzeniach z życia miasta i gminy poprzez nowoczesne technologie informacyjne,
- d. archiwizacja cyfrowa i tradycyjna dziedzictwa kulturowego miasta i gminy Oświęcim.

Cele szczegółowe

- a. dokumentowanie przeszłości oraz życia codziennego Oświęcimia w zakresie polityki, kultury, edukacji, gospodarki, życia religijnego, turystyki i sportu,
- b. wspieranie samorządu lokalnego w zakresie promowania miasta,
- c. dostarczanie informacji biznesowej, prawnej i gospodarczej użytkownikowi indywidualnemu i zbiorowemu,
- d. zbieranie materiałów dotyczących działalności NSZZ „Solidarność” w Oświęcimiu w latach 1980-1989,
- e. dostarczanie informacji bieżącej użytkownikowi lokalnemu (także „ponadlokalnemu”) poprzez różne formy przekazu (radio interne-

towe, kiosk informacyjny, cyfryzację zasobów dotyczących miasta – „cyfrowy Oświęcim”),

Zasady/Architektura systemu

- a. równoległe funkcjonowanie zasobów tradycyjnych (drukowanych, rękopiśmiennych) i cyfrowych,
- b. specjalizacja w zakresie tworzenia i dystrybucji informacji,
- c. centralizacja w zakresie udostępniania informacji,
- d. aktywni i bierni uczestnicy systemu.

Cechy formalne systemu OIL

- a. zasięg terytorialny: Oświęcim (miasto i gmina)
- b. zasięg chronologiczny:
 - informacja bieżąca
 - informacja retrospektywna
- c. zasięg formalno-wydawniczy
 - książki
 - czasopisma
 - zbiory specjalne (dokumenty dźwiękowe, dokumenty audiowizualne, dokumenty życia społecznego)
 - dokumenty elektroniczne
- d. zasięg językowy: nieograniczony
- e. zakres (potencjalnie nieograniczony wyznaczony przez działy/dziedziny charakterystyczne dla obszaru m. Oświęcimia)
 - informacja lokalna
 - biznes
 - prawo
 - turystyka
 - krajoznawstwo
 - historia
 - rynek pracy
 - chemia
 - edukacja
- f. formy dystrybucji informacji
 - radio internetowe
 - kiosk informacyjny
 - Dział Informacyjny MBP Oświęcim

- strona internetowa MBP Oświęcim
- bazy danych online

Podsystemy

- a. Informacja o regionie
- b. Informacja biznesowa
- c. Informacja turystyczna
- d. Informacja archiwalna
- e. Informacja chemiczna
- f. Informacja oświatowa
- g. Informacja o rynku pracy

Architektura systemu będzie rozproszona, aby wyeliminować redundancję¹⁶ danych a także umożliwić gromadzenie i przetwarzanie danych przez jednostki i komórki odpowiadające za ich prowadzenie.

Uczestnicy systemu

- a. Instytucja koordynująca
Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu¹⁷
- b. Instytucje współpracujące
Urząd m. Oświęcimia
Archiwum Państwowe w Oświęcimiu
Państwowe Muzeum Oświęcim-Brzezinka
Biblioteka Pedagogiczna w Oświęcimiu
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Oświęcimiu
Biblioteki szkolne m. Oświęcimia
Muzeum „Zamek” w Oświęcimiu
Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu
Centrum Żydowskie w Oświęcimiu
Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Oświęcimiu
Lokalne Centrum Kolpinga w Oświęcimiu
Centrum Informacji Turystycznej w Oświęcimiu

¹⁶ Redundancja (łac. *redundantia* – powódź, nadmiar, zbytek) – nadmiarowość w stosunku do tego, co konieczne lub zwykłe. Określenie może odnosić się zarówno do nadmiaru zbędnego lub szkodliwego, niecelowo zużywającego zasoby, jak i do pożądanego zabezpieczenia na wypadek uszkodzenia części systemu. W szczególności w odniesieniu do relacyjnych baz danych dąży się do sytuacji, gdy każda relacja zawiera unikalne informacje oraz klucze łączące z innymi relacjami.

¹⁷ Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu. <http://mbp-oswiecim.pl/>

Zakłady i firmy
Partie polityczne
Organizacje pozarządowe
Media tradycyjne i elektroniczne
Związki zawodowe
Związki wyznaniowe
Inne

Użytkownicy OIL

- a. Jednostki administracji rządowej i samorządowej
- b. Osoby prawne
- c. Osoby fizyczne

Odbiorcy podsystemów OIL, a więc nie tylko jednostki współtworzące, ale również obywatele, przedsiębiorcy i inne podmioty, otrzymają publiczny dostęp do baz danych systemu, ograniczony wyłącznie uwarunkowaniami prawnymi wynikającymi ze statusu prawnego baz danych oraz przechowywanych w bibliotekach zasobów.

Zakres OIL

- a. zasoby biblioteczne
- b. wycinki prasowe
- c. zasoby cyfrowe
- d. zasoby audialne i audiowizualne
- e. bazy danych

Produkty OIL

- a. media tradycyjne (książki, czasopisma, ulotki, foldery)
- b. media elektroniczne (strona internetowa, Biblioteka 2.0)
- c. bazy danych i metadanych (baza miejscowości, ulic i adresów),
- d. sprzęt teleinformatyczny,

Zgodnie z zaproponowaną infrastrukturą sprzętową w ramach wdrożenia OIL planowany jest zakup:

- serwerów służących odpowiednio do utrzymywania bazy danych i metadanych oraz kopii bezpieczeństwa tych baz, aplikacji użytkowych oraz usług WWW,
- Urządzenia zabezpieczające łączność VPN¹⁸.

¹⁸ **VPN** (ang. *Virtual Private Network*, Wirtualna Sieć Prywatna) – tunel, przez który płynie ruch w ramach sieci prywatnej pomiędzy klientami końcowymi za pośrednictwem publicznej sieci (takiej jak Internet) w taki sposób, że węzły tej sieci są przezroczyste dla przesyłanych w ten sposób pakietów. Można opcjonalnie kompresować lub szyfrować przesyłane dane w celu zapewnienia lepszej jakości lub większego poziomu bezpieczeństwa.

- e. oprogramowanie, systemowe, narzędziowe, bazodanowe, aplikacyjne,
Oprogramowanie systemowe obejmujące zakup licencji systemu operacyjnego dla serwerów,
Oprogramowanie narzędziowe obejmujące zakup:
licencji oprogramowania klasy desktop, licencji przeglądarek oprogramowania, specjalizowanych rozszerzeń oprogramowania, licencji oprogramowania klasy serwer, licencje oprogramowania do archiwizacji danych.
Oprogramowanie bazodanowe obejmujące zakup licencji profesjonalnych baz danych.
Oprogramowanie aplikacyjne, obejmujące zakup portali serwujących usługi mapowe w Internecie oraz dwudziestu modułów aplik. Ten rodzaj produktu obejmie przede wszystkim działania związane z: migracją, przetworzeniem oraz załadowaniem danych do zaimplementowanych struktur. Dostosowanie do lokalnych wymagań.
Instalacja, konfiguracja i asysta wdrożeniowa (sprzęt, oprogramowanie).
Opracowanie dokumentacji projektowej, powykonawczej. Konsultacje, partnerem jakości/audytorem, inne.

Usługi serwisu sprzętu i oprogramowania.

Prace związane z dostosowaniem pomieszczeń do administrowania OIL (budowa sieci strukturalnej oraz połączenie światłowodem budynku oraz serwerowni OIL) i zainteresowanych użytkowników.

f. usługi, szkolenia.

Ten rodzaj produktu obejmuje zarówno szkolenia standardowe przybliżające funkcjonalność oprogramowania jak i szkolenia specjalistyczne, ukierunkowane na wybrane zagadnienia z dziedzin reprezentowanych w OIL oraz szkolenia dla administratorów systemów OIL

Rezultaty projektu i oddziaływanie

Rezultatem projektu OIL rozumianym, jako bezpośredni wpływ produktów projektu na otoczenie społeczno-ekonomiczne będzie:

- udostępnienie nowych jakościowo procedur organizacyjno – technicznych wymiany informacji (danych)

- upowszechnienie zastosowania technik gromadzenia, przetwarzania i udostępniania danych w zarządzaniu regionem na każdym szczeblu administracji publicznej i samorządowej między innymi przez: harmonizację danych, rozszerzenie zakresu dostępu do informacji, wdrożenie nowych sposobów „komunikacji” pomiędzy społeczeństwem a „administracją” oraz nowych techniki wymiany danych, powstanie nowych e-usług informacyjnych na rzecz administracji i społeczeństwa.

Mierzalne rezultaty projektu sprowadzą się między innymi do wzrostu: liczby osób korzystających z usług on-line, liczby (ilości) portali umożliwiających kontakt on-line, liczby jednostek organizacyjnych sektora publicznego korzystających z utworzonych aplikacji i usług teleinformatycznych, liczby użytkowników MBP i innych instytucji upowszechniania wiedzy, nauki i kultury

Dzięki rozwiązaniom OIL zaimplementowane zostaną nowe usługi informacyjne.

W ramach realizacji projektu powstaną bądź dostarczone zostaną elementy współtworzące OIL

1. bazy danych (struktury baz danych zostaną wypełnione istniejącymi zbiorami danych),
2. sprzęt teleinformatyczny,
3. oprogramowanie:
 - a. systemowe,
 - b. narzędziowe,
 - c. bazodanowe,
 - d. aplikacyjne.

Przewidywane nakłady budżetowe

Przewidywane nakłady inwestycyjne na projekt wyniosą

Harmonogram projektu

Realizacja projektu będzie procesem wieloletnim, który będzie wykonywany zgodnie z przyjętym harmonogramem ramowym.

Data rozpoczęcia projektu jest rok 2014. Projekt będzie realizowany przez okres 4 lat, a planowany termin zakończenia rzeczowego projektu przewiduje się na koniec 2018 roku.

Zakończenie finansowe, czyli złożenie ostatniego wniosku o płatność określono na 31 grudnia 2018 roku.

Usługi oraz dostawy będą świadczone oraz realizowane przez Wykonawców wyłonionych na podstawie postępowań przetargowych przeprowadzonych zgodnie z Ustawą z dnia 29 stycznia 2004 roku Prawo Zamówień Publicznych (Dz. U. z 2010 r. Nr 113, poz. 759 i Nr 161, poz. 1078).

Etapy wdrożenia systemu OIL

ETAP I: Prace przygotowawcze (1) – nawiązanie sformalizowanej współpracy z uczestnikami OIL

ETAP II: Prace przygotowawcze (2) – Modernizacja i informatyzacja Działu Informacyjnego MBP

ETAP III: Przeprowadzenie pilotażu funkcjonowania OIL

ETAP IV: Wdrożenie pełnej funkcjonalności OIL

ETAP V: Promocja OIL

Koszty

- a. dodatkowy etat (wolontariat; staż) w MBP Oświęcim,
- b. prenumerata czasopism,
- c. zakup podstawowych bibliografii (elektroniczne lub tradycyjne),
- d. zakup dostępu do podstawowych dla systemu dokumentów, wydawnictw, czasopism elektronicznych,
- e. zakup niezbędnego oprogramowania,
- f. zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- g. zakup dodatkowego wyposażenia (regały, teki),
- h. zakup niezbędnych urządzeń do reprodukcji dokumentów (skanowanie)

Zadania MBP Oświęcim

Zadanie podstawowe: tworzenie i utrzymywanie OIL zgodnie z niniejszą koncepcją a w szczególności:

1. dokonywanie wstępnej wyceny planowanych zadań, określanie zapotrzebowania na środki finansowe niezbędne do realizacji planowanych przedsięwzięć i przygotowanie niezbędnej dokumentacji,
2. przygotowanie materiałów, organizowanie i przeprowadzanie zamówień publicznych,
3. inicjowanie, przygotowanie i realizacja projektów, które mogą być współfinansowane w ramach środków z różnych programów Unii Europejskiej,
4. zarządzanie infrastrukturą techniczną zapewniającą poprawne działanie systemu infrastruktury informacji lokalnej,

5. administrowanie systemami komputerowymi, systemami zarządzania relacyjnymi bazami danych,
6. udział w pracach dotyczących określania standardów i wytycznych technicznych dotyczących narzędzi i technik teleinformatycznych wykorzystywanych do prowadzenia systemu informacji lokalnej
7. organizacja przedsięwzięć i prowadzenie działań wspierających rozwój infrastruktury lokalnej na szczeblu gminnym i powiatowym,
8. współpraca z organami administracji rządowej i samorządowej, jednostkami organizacyjnymi samorządu województwa, samorządu powiatowego oraz komórkami Urzędu Miasta współtworzącymi infrastrukturę informacji lokalnej,
9. przygotowywanie projektów umów, porozumień i innych dokumentów na potrzeby współtworzenia infrastruktury informacji lokalnej,
10. standaryzacja i integracja danych OIL,
11. monitorowanie, analiza i koordynacja przetwarzania danych regionalnych w celu utworzenia zasobu danych tematycznych, przez jednostki organizacyjne poszczególnych organów wiodących
12. działania na rzecz współpracy między sferą nauki, oświaty, kultury i gospodarki, popierania postępu technologicznego oraz innowacji.

2. Model organizacyjno-funkcjonalny OIL

Oddział OIL będzie podzielony na pionów funkcjonalne spośród których następujące mają zasadnicze znaczenie dla poprawnego funkcjonowania OIL

- I. Pion zasobu bazowego i analiz
- II. Pion rozwoju systemu
- III. Pion informatyki

Zasadnicze funkcje realizowane przez poszczególne pionów jednostki prowadzącej system nie wymagają zróżnicowania ze względu na fazę życia systemu i określone są w załączniku nr 2.

Załącznik nr 1

Zadania szczegółowe MBP Oświęcim

A. Gromadzenie zasobów informacyjnych

1. Gromadzenie prasy lokalnej
 - „Głos Ziemi Oświęcimskiej”
 - „Oświęcimski Chemik”
 - „Ziemia Oświęcimska”
 - Gazetki parafialne z miasta i gminy Oświęcim
 - Prasa regionalna i najważniejsze tytuły prasy ogólnokrajowej
 2. Gromadzenie druków zwartych wydanych w kraju i za granicą dotyczących Oświęcimia
 3. Gromadzenie druków ulotnych (foldery, ulotki, informatory, pocztówki, mapy, plakaty itp. wydawane przez instytucje, towarzystwa, przedsiębiorstwa, partie, ruchy polityczne i związki wyznaniowe terenu miasta i gminy Oświęcim
 4. Gromadzenie dokumentów audiowizualnych
 - a. DAMI [telewizja lokalna]
 - b. profesjonalne i amatorskie nagrania dokumentujące aktywność kulturalną i polityczną
 5. Gromadzenie fotografii dokumentujących życie miasta i gminy Oświęcim
 6. Gromadzenie wydawnictw informacyjnych
- #### **B. Tworzenie zasobów informacyjnych**
7. Opracowane retrospektywnej bibliografii miasta i gminy Oświęcim
 8. Tworzenie bieżącej bibliografii miasta i gminy Oświęcim
 9. Radio internetowe
 10. Kiosk informacyjny
 11. Zestaw linków informacyjnych

Zadania szczegółowe podmiotów współuczestniczących

Urząd m. Oświęcimia – administracja; prawo

Powiatowy Urząd Pracy – rynek pracy

Archiwum Państwowe w Oświęcimiu – historia Oświęcimia

Państwowe Muzeum Oświęcim-Brzezinka – II wojna światowa

Biblioteka Pedagogiczna w Oświęcimiu – edukacja, oświata

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Oświęcimiu -

Biblioteki szkolne m. Oświęcimia – edukacja, oświata
Muzeum „Zamek” w Oświęcimiu – historia Oświęcimia
Centrum Dialogu i Modlitwy w Oświęcimiu - religia
Centrum Żydowskie w Oświęcimiu – judaizm, Żydzi w Oświęcimiu
Międzynarodowy Dom Spotkań Młodzieży w Oświęcimiu – religia, stosunki polsko-niemieckie
Lokalne Centrum Kolpinga w Oświęcimiu - religia
Centrum Informacji Turystycznej w Oświęcimiu - turystyka
Zakłady i firmy
Partie polityczne
Organizacje pozarządowe – stosownie do zakresu/dziedziny
Media tradycyjne i elektroniczne
Partie polityczne
Związki zawodowe
Związki wyznaniowe
Inne

Szczegółowe zadania podmiotów współuczestników OIL zostaną określone w drodze rozmów i konsultacji. Zasadniczo będą one „kopią” zadań MBP Oświęcim. Ich celem głównym powinno być gromadzenie dokumentów i informacji. Kwestią do rozstrzygnięcia jest natomiast przechowywanie i obieg informacji.

Załącznik nr 2.

Pion zasobu bazowego i analiz

1. Aktualizacja baz danych poziomu regionalnego danymi pochodzącymi od jednostek udostępniających dane lokalne
2. Integracja danych pochodzących od różnych jednostek udostępniających dane
3. Kontrola jakości otrzymywanych danych
4. Analiza stanu aktualności danych i formułowanie wniosków w sprawie organizacji przedsięwzięć aktualizujących
5. Opracowanie katalogu (bazy) metadanych poziomu lokalnego, stała jego aktualizacja i obsługa udostępniania,
6. Przetwarzanie danych lokalnych w celu analiz,
7. Opracowanie założeń typowych serwisów mapowych oraz ich realizacja,

8. Tworzenie, aktualizacja i udostępnianie metadanych,
9. Dystrybucja danych z baz danych szczebla lokalnego,
10. Dystrybucja produktów systemu w sposób analogowy (wydruki),
11. Monitorowanie udostępniania zasobów bazowych i usług systemu.

Pion rozwoju systemu

1. Monitorowanie pracy systemu, ocena funkcjonalności i wydajności poszczególnych modułów funkcjonalnych
2. Eksploracja potrzeb uczestników systemu nie realizowanych przez jego dotychczasową funkcjonalność
3. Badanie nowych możliwości technologicznych usprawniających funkcjonalność i wydajność systemu
4. Planowanie i tworzenie założeń do projektowanie nowych systemów aplikacyjnych
5. Testowanie i wdrażanie nowych systemów aplikacyjnych
6. Wyszukiwanie nowych źródeł danych dla systemu, określanie ich jakości, przydatności i kosztów korzystania (dystrybucji)
7. Identyfikacja nowych grup nabywców danych i usług oraz ich potrzeb
8. Wdrażanie nowych usług serwisów dla klientów systemu

Pion informatyki

1. Uruchamianie i przygotowanie do eksploatacji jednostek sprzętowych lokowanych w jednostce szczebla regionalnego oraz wsparcie w tym zakresie lokalnych ogniw systemu,
 2. Administracja systemami komputerowymi, sieciami lokalnymi i rozległymi oraz wsparcie w tym zakresie lokalnych ogniw systemu,
 3. Organizacja systemu teletransmisji danych w OIL,
 4. Organizacja systemu zabezpieczeń przed atakami z zewnątrz, systemu ochrony antywirusowej, tworzenie i dokumentowanie procedur bezpiecznego przetwarzania,
 5. Administracja systemami zarządzania relacyjnymi bazami danych oraz wsparcie w tym zakresie lokalnych ogniw systemu.
 6. Udział w konfigurowaniu aplikacji użytkowych osadzanych w systemie oraz wsparcie w tym zakresie lokalnych ogniw systemu
- Jakkolwiek wymienione funkcje poszczególnych pionów nie będą się zasadniczo zmieniały w całym cyklu życia systemu to zmianom

podlegały będą liczby osób zatrudnionych w poszczególnych pionach. Zakłada się, że system budowany i wdrażany będzie w latach 2014 – 2018 w co najmniej trzech kluczowych etapach:

1. Budowa poziomu OIL w oparciu OIN MBP – Informatyzacja i modernizacja OIN MBP
 2. Pilotaż systemu w wybranych działach MBP i jednostkach jej podległych, miastach i powiatach
 3. Budowa docelowego rozwiązania OIL
3. Niniejsza koncepcja zakłada przygotowanie kadr do prowadzenia i administrowania systemem poczynając od najwcześniejszej fazy jego budowy. Nie sposób jest jednak przewidzieć w fazie tworzenia koncepcji systemu liczby etatów niezbędnych do jego wdrożenia i dalszego prowadzenia. Liczba ta zależy od rozmachu oraz tempa budowy i wdrażania systemu.
4. OIL powstanie jako wynik współpracy jednostek na szczeblu miasta, gminy i powiatu, odpowiadających organom wiodącym, wymienionym w ustawie. Oznacza to, iż każda jednostka współtworząca OIL włączy się aktywnie we wszelkie przedsięwzięcia mające na celu dostosowanie zbiorów danych do wymagań Systemu Informacji Lokalnej, mając w szczególności na uwadze prace zmierzające do zapewnienia harmonizacji i interoperacyjności ich zbiorów danych. Założenie to może istotnie ograniczyć liczebność etatowego personelu w strukturze obsługującej OIL. DIN MBP będzie bowiem udzielać znaczącego wsparcia merytorycznego i technicznego w tych jednostkach.

Zakończenie

Dlaczego OIL? OIL jest szansą dla miasta Oświęcimia i jego mieszkańców. Jest szansą na wyjście z marazmu i zastoju, jest szansą nie tyle na całkowitą zmianę wizerunku miasta, co na pokazanie innego, współczesnego oblicza. OIL może pokazać zasoby miasta Oświęcimia, a poprzez wyjście z ich prezentacją do światowej sieci informacyjnej OIL może ułatwić codzienne życie „Kowalskiemu”, urzędowi, firmom, instytucjom, organizacjom. OIL jest koncepcją pionierską. W wielu miejscowościach w kraju funkcjonują podsystemy informacji oświatowej, prawnej, tury-

stycznej, nigdzie jednak, jak dotąd nie podjęto kroków w kierunku stworzenia zintegrowanego systemu informacji lokalnej. Tego zadania podjęła się Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu w odpowiedzi na rosnące potrzeby informacyjne i niemożność w sprośtaniu im w tradycyjnych układach i przepływach informacyjnych. OIL wymagać będzie jednak aktywnego współdziałania różnych podmiotów, państwowych, samorządowych, społecznych i prywatnych. Rozwiązania techniczno-organizacyjne systemu zostaną wypracowane w trakcie bilateralnych i wielostronnych konsultacji. Wypracowania wymagać będą również zagadnienia dotyczące infrastruktury systemu, jego zarządzania, kosztów oraz szczegółowy harmonogram wdrażania systemu i jego podsystemów. OIL nie jest jednak kolejnym „papierowym” dokumentem. Koncepcja systemu została opracowana na zamówienie Miejskiej Biblioteki Publicznej w Oświęcimiu i będzie stopniowo wdrażana w życie¹⁹. OIL jako system otwarty, adresowany dla użytkowników indywidualnych i zbiorowych ma likwidować istniejące bariery uniemożliwiające dostęp do informacji, ma ułatwiać i usprawniać obieg informacji, ma przyczyniać się do poprawy jakości życia miasta i jego obywateli. W drugiej części opracowania przedstawiono szczegółowe założenia systemu, jego cele, zadania, strukturę, uczestników i użytkowników, produkty i przewidywane rezultaty.

¹⁹ Oświęcimska Informacja Lokalna, <http://mbp-oswiecim.pl/oswiecimska-informacja-lokalna/>

Local information about and in Oświęcim. Concept of system

Abstract: Providing free access to documents and information resources regardless of place and time is one of the paradigms of the information and knowledge society. This demand is particularly important at the local (regional) level, being one of the factors (conditions) of a civilisation leap or economic development. The subject of the article is the OIL local information system design meant for the Oświęcim city and commune, in the Małopolska province. The project includes detailed assumptions of the system: objectives, principles, structure, scope, products. In addition, the costs, schedule and expected results are given. The first part of the paper describes and discusses physical, information and human resources, cities and communes (demographic and economic potential) and those areas which play a key role in the functioning of the system (education, culture, science, libraries, traditional and electronic media, health and social care, sports, tourism, non-governmental organizations, religion). The centre and coordinator of the OIL system will be the Municipal Public Library in Oświęcim.

Keys words: information system; documentation; city, user.

Bibliografia

- Batorowska H., Czubała B.: Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej. Kraków 2000.
- Gałczyński J.: Próba określenia roli i funkcji wojewódzkiego ośrodka informacji. „Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji” 1979 nr 5, s. 17-20.
- Gębołyś Z., Niedziela S.: Miejska Biblioteka publiczna w Oświęcimiu 1948-1998. Oświęcim 1998.
- Gębołyś Z., Ośrodek Informacji Lokalnej w Oświęcimiu – projekt. W: Społeczeństwo informacyjne w perspektywie nowego tysiąclecia. Warszawa 1999, s. 68-78.
- Informacja naukowa. Rozwój – metody – organizacja*, pod red. Z. Żmigrodzkiego, Warszawa 2006.
- Informacja naukowa. Tradycja i współczesność. Pod red. E. Ścibora. Olsztyn 1998.

- Kulikowski J. L.: Zarys koncepcji systemu informacji naukowej, technicznej i organizacyjnej SINTO. Warszawa 1976
- Miejska Biblioteka Publiczna w Oświęcimiu. <http://mbp-oswiecim.pl/>
Oświęcim, <http://web.um.oswiecim.pl/oswiecim/>
- Oświęcimska Informacja Lokalna, <http://mbp-oswiecim.pl/oswiecimska-informacja-lokalna/>
- Słownik terminologiczny informacji naukowej. Red. M. Dembowska. Wrocław 1979.
- Strategia Rozwoju Miasta Oświęcim na lata 2014–2020, Oświęcim, 2013 r., http://web.um.oswiecim.pl/strategia-uwagi/sj.strategia_rozwoju_miasta_oswiecim_na_lata_2014-2020.pdf
- Ścibor E.: Co nam zostało z tych lat? Projekt SINTO po 15 latach. „Praktyka i Teoria Informacji Naukowej i Technicznej” 2002 nr 3-4, s. 11-16.
- Thierry, Technologia i organizacja informacji naukowej, Warszawa, 1980, s. 239-249.
- Zadrożny S.: Projektowanie systemów informacyjnych dla potrzeb inte. Warszawa 1978.

Biogram autora:

Zdzisław Gębołyś jest doktorem habilitowanym nauk humanistycznych, specjalność bibliologia i informatologia, Od 1.10. 2014 r. zatrudniony na stanowisku profesora nadzwyczajnego w Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, w Katedrze Informacji Naukowej i Bibliologii, kierownik Zakładu Informacji Naukowej. Autor 4 książek, w tym rozprawa habilitacyjna: *Biblioteki mniejszości niemieckiej w II Rzeczypospolitej. Katowice 2012* oraz ok. 300 publikacji naukowych, w periodykach krajowych oraz w zagranicznych (w językach obcych: niemieckim, rosyjskim, angielskim i słowackim). Główne zainteresowania naukowe: zawód bibliotekarza – historia, współczesność (Polska; Niemcy; stosunki polsko-niemieckie); problemy etyki zawodu bibliotekarza; bibliografia – metodyka i teoria; organizacja i zarządzanie w bibliotekach; biblioteki mniejszości narodowych, w szczególności biblioteki mniejszości polskiej na Litwie; biblioteki mniejszości niemieckiej w Polsce (historia i współczesność).

Henryk Kocój, *Dyplomaci sascy o powstaniu listopadowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015, ss. 380.

Chociaż Saksonia straciła po Kongresie Wiedeńskim na znaczeniu, a Drezno pod rządami Antona I (1827-1836) nie było stolicą liczącego się mocarstwa europejskiego, to jednak korespondencja dyplomatyczna i oceny jej przedstawicieli w Petersburgu, Berlinie, Paryżu i Wiedniu, adresowane do ministra spraw zagranicznych Johanna Minckwitza (1787-1857), to źródło historyczne niezwykle ciekawe i atrakcyjne¹. Wpływ na to miały m.in. wzajemne bliskie relacje, udział, rola i znaczenie Wettynów w dziejach Rzeczypospolitej i Księstwa Warszawskiego, wreszcie kontakty kulturalne i gospodarcze. Podkreślał to w jednej z paryskich depeesz poseł Hans Heinrich Koerneritz (1790-1863) pisząc, iż „Saksonia jest historycznie wprzęgnięta w sprawy polskie”². Toteż nieprzypadkowo problematyka ta przyciąga przedstawicieli wielu pokoleń badaczy, reprezentujących różne środowiska. W gronie tym m.in. znalazł się prof. Henryk Kocój, wytrawny znawca i wytrwały w swych dociekaniach historyk, zajmujący się dziejami XVIII i XIX wieku, a w szczególności epoką porozbiorową. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, po wydanej w 2008 r. książce pt. *Powstanie listopadowe w relacjach dyplomatów pruskich, saskich i rosyjskich*, opublikowało kolejne jego dzieło: *Dyplomaci sascy o powstaniu listopadowym*. Zawiera ono 255 niepublikowanych relacji posłów saskich przesyłanych w burzliwym okresie Królestwa Polskiego końca 1830 r. i wojny z Rosją 1831 r. Ponadto autor załączył 11 odezw Mikołaja I i feldmarszałka Iwana Dybicza adresowanych do Polaków i Rosjan w czasie powstania, zamieszczonych w 1831 r. w „Auszug Neuesten Zeitungen”. Załączone w *Aneksie Źródłowym* oryginalne kopie depeesz ilustrują trud badacza związany z ich odczytaniem.

¹ H. Kocój opublikował relacje dyplomatów saskich: Johanna Friedricha Lemaistre`a (1790-1874) z Petersburga (od 21 XII 1830 do 18 XII 1831), Karola Friedricha Ludwiga von Watzdorfa (1750-1840) z Berlina (od 1 XII 1830 do 28 XII 1831), Emila Ŭchritza (1783-1841) z Wiednia (od 30 XII 1830 do 24 XII 1831). Hansa von Koerneritza z Paryża (od 11 I 1831 do 28 XII 1831).

² Koerneritz a Minckwitz. Paris, le 20 juin 1831, ps a Dresde, le 28 juin 1831: „Je n`ai pas besoin d`ajouter que la Saxe par sa position n`est pas entierement en dehors des grands evenements politiques. Elle touche deja historiquement a l`affaire polonaise, et il importe dans ce moment de ne donner aucun ombrage a personne et de se maintenir dans une stricte et impartiale observation”. K. Kocój: *Dyplomaci sascy*, s. 324.

Ważny dla czytelnika jest wstęp, w którym autor przeprowadził analizę opublikowanego materiału i jego ocenę, wykorzystując w tym celu fragmenty korespondencji dyplomatycznej. Autor w swoich wywodach posiłkuje się obszernymi nieraz cytatami z not. Dystans relacji pamiętnikarskiej zostaje uzupełniony relacją bezpośrednią, zanurzoną w „tu i teraz” - piszący staje się nie tylko dysponentem, historykiem, którego warsztat sprowadza się do tworzenia narracji – mozaiki z dobieranych umiejętnie fragmentów. Dopuszcza do wypowiedzi inne głosy, mające istotne znaczenie dla wyjaśnienia stawianych przez badacza pytań. W wypowiedziach autora można wyczuć w meandrach narracji, co ciekawe, potoczność i zmysł fabulacji oraz temperament polemiczny.

Omawiana praca została napisana przez historyka o uznanym dorobku. Ma na celu przedstawienie m.in. zawłości gry dyplomatycznej wokół polskiej sprawy w okresie powstania listopadowego. H. Kocój wykorzystał szeroką bazę źródłową oraz pokaźną liczbę opracowań. Struktura pracy jest czytelna i poprawna. Zbiór kilkuset depesz i not opublikowano w układzie chronologicznym, dzieląc na części stosownie do autorstwa. Precyzyjny ich wykaz na początku książki bardzo ułatwia korzystanie z tej obszernej pracy i pozwala na szybkie odnalezienie konkretnego listu. Każda z depesz została opatrzona sygnaturą archiwum, nazwiskiem nadawcy i adresata oraz miejscem i datą nadania. Główną wartością dzieła jest opracowanie i udostępnienie nieznanych zasobów źródłowych. Autor jednak za mało miejsca poświęcił charakterystyce i kompetencjom samego korpusu służb zagranicznych Saksonii, natomiast dużo więcej obrazowi powstania, jaki kreślą sascy dyplomaci. W przedstawionych notach i relacjach poselskich zwraca uwagę na toczącą się dyskusję o międzynarodowym położeniu i nad stanem Królestwa Polskiego, która koncentrowała się m.in. na wytknięciu i przypomnieniu błędów i ogromu nieszczęść, które spadły na naród w ostatnich miesiącach 1830 r. i w trakcie wojny polsko-rosyjskiej 1831 r. Rozważa również polską szansę na zwycięstwo i pomoc mocarstw europejskich.

H. Kocój z rozległej problematyki jako pierwszorzędne zagadnienie obrał treść 63 relacji posła Johanna Friedricha Lemaistre`a wysyłanych z Sankt Petersburga do Johanna von Minckwitza, ministra spraw zagranicznych Saksonii. Pozwalają one na zapoznanie się z reakcjami dworu Miłkołaja I na wydarzenia w Warszawie. Lemaistre informował, że w związku z wybuchem powstania w Grodnie, Wilnie, Mińsku, na Podolu i Wołyniu,

tj. na terenie tzw. Ziemi Zabronionych, wprowadzono stan wojenny, w wyniku czego administrację cywilną zastąpiono wojskową podporządkowaną feldmarszałkowi Iwanowi Dybiczowi³. Ponadto szacowano, iż Polacy mogą wystawić armię liczącą 80 000 żołnierzy i 100 000 milicji, co może zapowiadać wojnę. W tej sytuacji w Rosji, jak donosi Lemaistre przeprowadzono pośpieszną mobilizację mającą doprowadzić do powołania 140 000 żołnierzy⁴. Dużym zaskoczeniem dla opinii petersburskiej była bierna postawa Wielkiego Księcia Konstantego podczas Nocy Listopadowej. Warto także dodać, iż Lemaistre wielokrotnie uskarżał się na brak wiadomości o polskim powstaniu, gdyż temat ten objęty był w Rosji ścisłą cenzurą. Tradycyjnie władza zabezpieczała się przed informacjami, które uważano za szkodliwe dla rządu. Postawa taka miała długą tradycję. O polskiej insurekcji i jej przywódcy Tadeuszu Kościuszcze w 1794 r. w „Sankt Petersburgskich Wiedomostiach” nie ukazała się najmniejsza wzmianka⁵.

Posel saski zwrócił również uwagę na wzmożoną aktywność petersburskiej policji, lęki Rosjan o spokój na ziemi witebskiej i mińskiej i obecność w stolicy carów polskiej delegacji, w której skład wchodził książę Franciszek Ksawery Drucki Lubecki i Jan Jezierski. Lemaistre z nad Nowy oceniał krytycznie politykę Francji wobec Polski. Zdaniem dyplomaty rząd francuski wcale nie zamierzał popierać polskiego powstania, a jedynie stronnictwo rewolucyjne chciało wykorzystać wybuch insurekcji do własnych celów. Markiza Marie Josepha de La Fayette`a popierającego Polaków uważał za autora nieodpowiedzialnych wypowiedzi, w sytuacji gdy jego rząd konsekwentnie dążył do zachowania pokoju. Bacznie śledził wszelkie wystąpienia posła francuskiego Casimira Louisa Mortemarta, który zapewniał Rosjan, iż jego rząd w żadnym wypadku nie będzie ingerował w sprawy polskie⁶. Na podstawie lektury prasy francuskiej i angielskiej domniemywał, iż skończy się na protestach rządów tych państw przeciwko rosyjskim planom anulowania konstytucji Królestwa Polskiego i wcielenia tego kraju do Cesarstwa Rosyjskiego. Wojna lądowa, według saskiego dyplomaty, nie

³ No 27 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 9/21 decembre 1830. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 98.

⁴ Tamże.

⁵ Z. Janeczek: *Wizerunek Francji, Anglii i Austrii na lamach „Sankt-Petersburskich Wiedomostii” w pierwszych miesiącach polskiego powstania 1794 r.* [w:] *Insurekcja kościuszkowska w dziejach i tradycji*. Warszawa 2004, s. 127-135.

⁶ No 13 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 1/13 fevrier 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 114.

byłaby korzystna ani dla Paryża ani Londynu, Rosję można było zwyciężyć jedynie na morzu⁷. Analizując sytuację konkludował, iż powstanie listopadowe musi zakończyć się podobnie, jak insurekcja 1794 r.⁸ Do klęski miały m.in. przyczynić się rosyjskie represje i terror, który zapowiadały odezwy Mikołaja I rozpowszechniane na Litwie. Były one odpowiedzią na wyzwanie rzucone „niezwyciężonej armii rosyjskiej”, która w starciu z Polakami poniosła kilka spektakularnych porażek, w wyniku których bardzo ucierpiała дума narodowa Rosjan⁹. Poseł wielokrotnie donosił też o rytualnych paradach wojskowych w Petersburgu. Podkreślał przy tym ich okazałość i znaczenie¹⁰. Jego uwagę zwróciło także stronnictwo, które po pokonaniu Polaków chciało doprowadzić do izolacji Rosji od nieprzyjaznej Europy. Temu celowi miało m.in. służyć zniszczenie konkurencyjnego polskiego przemysłu, który dzięki inicjatywie takich ludzi, jak ksiądz Stanisław Staszic i minister Franciszek Ksawery Drucki-Lubecki, w imponujący sposób rozwijał się i odnosił rynkowe sukcesy. Poseł saski analizując wzajemne relacje ekonomiczne, ubolewał, iż decyzja taka uderzy także w fabrykantów i robotników z Niemiec, których w ciągu ostatnich lat przybyło na ziemie polskie około 250 000. Dewastacja polskich zagłębi przemysłowych zmusiłaby ich do powrotu do dawnej ojczyzny¹¹. W jego ocenie Rosja niszcząc rząd, finanse, armię i przemysł, chciała odebrać narodowi polskiemu prawo do normalnego rozwoju, to jednak mogło spowodować nową rewolucję.

Kolejną odsłonę dramatu polskiego powstania 1830/1831 r. ilustruje zespół 116 depez posła Karla von Watzdorfa z Berlina do ministra spraw zagranicznych Saksonii. Od pierwszych jego chwil dyplomata ten trafnie przewidywał, że entuzjazm Polaków z jakim powitali rewolucję uniemożliwi ugodę z Mikołajem I. Na wstępie warto podkreślić, iż Watzdorf

⁷ No 46 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 23 mai/4 juin 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 155-156.

⁸ No 13 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 1/13 fevrier 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 114.

⁹ No 34 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 17/29 avril 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 139-140.

¹⁰ No 41 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 16/28 mai 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 150: „La parade d`hier a ete superbe. 16 bataillons d`infanterie, 19 escadrons de cavalerie et 44 canons formaient l`ensemble. Tous les corps au grand complet de 20 000 hommes au peu pres. Les troupes etaient tres belles comme on est habitue a les voir ici. Le materiel de la cavalerie surtout.m`a paru excellent”.

¹¹ No 98 Lemaistre a Minckwitz, St. Petersburg, 6/18 decembre 1831. H. Kocój: *Dyplomacja saska ...*, s. 183.

nie darzył Polaków nadmiarem sympatii czego wyrazem były jego depe-
sze. Podkreślał, że Polacy w Paryżu wywierali presję na rząd, by podjął
się interwencji w Petersburgu na rzecz ich kraju, lecz powątpiewał on
w prawdopodobieństwo takiej mediacji. Zwracał też szczególną uwagę na
rozwój powstania w Semigalii i na Litwie, drobiazgowo analizując przebieg
wydarzeń, aż do klęski wyprawy gen. Antoniego Giełguda. Depesze zawiera-
ły nieustanne wyrazy ubolewania Watzdorfa, że na skutek trwającego na
Ukrainie powstania – położenie armii rosyjskiej w Królestwie Polskim wciąż
się pogarszało. Obserwował także poczynania dyplomatyczne księcia Adama
Jerzego Czartoryskiego oraz działania wojskowe gen. Józefa Chłopickiego
i gen. Dezyderego Chłapowskiego. Ponadto odnotował, iż dwory Londynu,
Wiednia i Berlina odrzuciły propozycję francuską, aby wspólnie interwenio-
wać w Petersburgu w sprawie Polski, a wicekanclerz Karol Robert Nesselrode
oświadczył, iż Mikołaj I robi wszystko by położyć kres wojnie, ale Polacy
wciąż przeciwstawiają się takiemu rozwojowi wydarzeń. Zdaniem Watzdorfa
Rosja zignoruje francuskie zastrzeżenia co do jej polityki w sprawie polskiej,
a pozostałe mocarstwa zaakceptują ten stan rzeczy. W relacji z 19 XI 1831 r.
informował, że Mikołaj I wyznawał pogląd, iż ustalenia przyjęte na Kongresie
Wiedeńskim w 1815 r. dotyczyły wyłącznie państw europejskich, a nie Polski,
która była krajem podbitym. Wspomniał także z ironią o rosyjskich planach
„reorganizacji” armii Królestwa Polskiego, która miała być wykorzystana na
Kaukazie do tłumienia buntów tamtejszych ludów, co na przyszłość miało
skutkować utratą przez Polaków wszelkiej ochoty do kolejnych powstań.
Watzdorf pochwalał także decyzję francuskiego rządu, by polskich żołnierzy
wysłać do Algieru, dla zabezpieczenia kolonii.

Kolejny zespół archiwalny to 45 depesz posła Emila von Üchritza
z Wiednia i 3 depesze zastępującego go Grinsingera. Adresowane do mini-
stra spraw zagranicznych. Korespondencja von Üchritza ma dużą wartość
z racji jego kontaktów z rosyjskim dyplomatą Dymitrem Tatiszczewem,
austriackim kanclerzem Klemensem Lotharem von Metternichem, a nawet
cesarzem Franciszkiem II. Z jego depesz dowiadujemy się interesujących
szczegółów m.in. o działaniach represyjnych rządu wiedeńskiego wobec
polskiego powstania, o internowaniu korpusu gen. Józefa Dwernickiego.
Üchritz był przekonany, że Rosja nie podejmie żadnych rozmów z Pola-
kami, którym do zaproponowania ma jedynie bezwarunkową kapitulację.
Interesującą jest opinia saskiego dyplomaty o gen. Janie Skrzyneckim,
którego działania porównuje do taktyki Napoleona I z 1796 r.

Odrębną czwartą część stanowi 28 depesz posła Hansa von Koenneritza z Paryża, podobnie jak poprzednie adresowanych do ministra Johannes Minckwitza. Z ich treści można się wiele dowiedzieć na temat rzeczywistego stosunku społeczeństwa i francuskiego rządu do polskiej rewolucji, chociaż ich autora bardziej interesował układ sił między Belgią i Holandią. Hans von Koenneritz zwracał uwagę na zakłamaną politykę ministra spraw zagranicznych Francji, gen. Horacego Sebastianiego, który zachęcał Polaków do wysiłku wojennego, prosił o unikanie rozstrzygających batalii i dwa miesiące potrzebne do rozwiązania konfliktu belgijskiego oraz zapewniał gen. Karola Kniaziewicza i hr. Ludwika Platera o pewnym poparciu Paryża, co nie miało pokrycia w rzeczywistości. Cynicznie twierdził, iż wszelkie niekorzystne dla Polski wiadomości są rozpowszechniane przez poselstwa rosyjskie w Wiedniu, Berlinie i Paryżu. Sugestie i zgubne rady gen. H. Sebastianiego przyczyniły się według Bonawentury Niemojowskiego, ostatniego szefa Rządu Narodowego, do klęski gen. Jana Skrzyneckiego, który w tej sytuacji, miast zniszczyć wroga przyjął kunktatorską strategię. Była to odmienna postawa od przyjętej przez Józefa Piłsudskiego w latach 1918-1920 polityki faktów dokonanych opierającej się na założeniu, iż los Polski zależał wyłącznie od wyniku walki tj. czynu zbrojnego. Według J. Piłsudskiego zdani na siebie nie powinniśmy wiązać się z Zachodem, który mógł krępować działania Polaków i podejmować niekorzystne rozstrzygnięcia dyplomatyczne ponad ich głowami.

Hans von Koenneritz należał do grona dyplomatów dobrze poinformowanych. Jego protektorem był Charles-Maurice de Talleyrand, ambasador Francji w Londynie. Ponadto cieszył się sympatią Ludwika Filipa. Stąd jego oceny były bardzo wnikliwie i miarodajne. Dotyczyło to m.in. charakterystyki zabiegów rosyjskiego posła Carlo Andrei Pozzo di Borgo, z pochodzenia Korsykanina, który starał się poróżnić Francję z Anglią w kwestii belgijskiej, po to by uniemożliwić wypracowanie wspólnego stanowiska obu mocarstw w sprawie polskiej.

Książka może m.in. inspirować badaczy z socjologicznej szkoły zajmującej się „teorią konfliktu”, a zwłaszcza prac Lewisa Alfreda Cosera, dla którego konflikt ma nie tylko destrukcyjne, ale również integrujące znaczenie. Dzięki niemu możliwa jest konsolidacja stronnictw politycznych i walczącego narodu wokół swoich wieszczów i przywódców, możliwe jest wzmocnienie łączących go więzi grupowych, Podkreślenie wielorakiej roli konfliktu w życiu politycznym doby powstań narodowych może zaowo-

cować dalszymi badaniami. Dyplomaci sascy sporo miejsca poświęcili problemowi przemocy i wojny jako narzędziu realizacji politycznych celów. Nie pomijając symbolicznych gestów wykorzystywanych przez europejskie dwory w celu osłabiania napięć i przywracania równowagi, zaś w przypadku Petersburga. budujących etos carskiej armii służący integracji wokół osoby Mikołaja I – wodza.

Depesze dostarczają także przykładów działań i umiejętności pozyskiwania przychylności (lub ich braku) w stosunku do poddanych i polityków obcych dworów. Nieustanne zabiegi podejmowane w celu wzmacniania tych relacji miały zapewnić stabilność i pokój Europy. Noty krążące między Dreznem, Paryżem, Wiedniem, Berlinem i Petersburgiem ukazują nam swoistą grę. W zmieniających się nieustannie konfiguracjach politycznych opowiedzenie się po niewłaściwej stronie pociągało katastrofalne skutki, czego doskonałym przykładem byli Polacy próbujący orężem wywalczyć należne sobie miejsce wśród europejskich narodów. Znalazły się w saskich depeszach także wyrazy podziwu dla patriotyzmu i poświęcenia polskich kobiet.

Książka została starannie wydana, zastrzeżenia jednak budzi brak indeksu osobowego i indeksu nazw geograficznych. Spośród uchybień redakcyjnych wymienić należy błędny zapis imion generała von Watzdorfa, nie jak podaje autor, Karol Emil lecz Karl Friedrich Ludwig. W przypadku Hansa Heinricha von Koerneritza, jako niedopatrzenie należy potraktować brak jakichkolwiek imion przy nazwisku posła saskiego w Paryżu. Autor z niewiadomych powodów także wielu innych nazwisk nie opatrzył imionami. W grupie tej znalazły się nazwiska: gen. Kniaziewicza i gen. Sebastianiego (s. 51-52), posła Pozzo di Borgo (52), hr. Platara (s. 51), dyplomaty Koerneritza (s. 49-53), gen. Skrzyneckiego. Na stronie 322 występuje nazwisko angielskiego admirała Condrigtona i budzi rozterkę czytelnika, czy chodzi o Edwarda (1770-1851) zwycięzcę bitwy pod Trafalgarem, czy też jego syna Williama Johna (1804-1884). We wstępie (s. 29) poseł Watzdorf jest błędnie tytułowany *charge d`affaires*. Kilka przedstawionych powyżej dyskusyjnych uwag w niczym nie zmienia pozytywnej oceny książki, która w istotny sposób poszerza naszą wiedzę.

W sumie opublikowana korespondencja jest dziełem, z którym od momentu jego wydania liczyć się będzie musiał każdy, kto podejmuje temat powstania listopadowego i jego uwarunkowań międzynarodowych. Książka otwiera bowiem nowe perspektywy, zarówno gdy chodzi o kolejne prace

szczegółowe, jak i dalsze próby syntezy. Autor dowiódł dobrej znajomości warsztatu naukowego historyka, umiejętności krytyki i konfrontowania źródeł, sprawnego konstruowania narracji oraz twórczego formułowania przekonujących konkluzji. Byłoby dobrze, gdyby jego pracę poznali nie tylko specjaliści. Niestety fakt, iż depesze zostały zamieszczone wyłącznie w językach oryginalnych, tj. francuskim i niemieckim może wpłynąć na ograniczenie grona odbiorców.

Zdzisław Janeczek (Katowice)

Aneta Słowik, *Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne*, Oficyna wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, ss. 184.

W popularnym odbiorze ważną cezurą w funkcjonowaniu współczesnej emigracji polskiej jest rok 2004. Wejście krajów środkowoeuropejskich do struktur unijnych połączone z jednoczesnym otwarciem rynków pracy w Irlandii, Szwecji i Wielkiej Brytanii przełożyło się na intensyfikację ruchów migracyjnych. Podkreśla się, że ojczyznę opuszczano przede wszystkim ze względów ekonomicznych. Można wskazać także na inne motywy, np. chęć przeżycia „osobistej przygody”. Coraz więcej młodych Polaków szuka za granicą możliwości intelektualnego rozwoju korzystając z szerokiej oferty edukacyjnej. Mniejsze znaczenie ma kierunek szwedzki, większe irlandzki a przede wszystkim brytyjski. Wynika to ze względów praktycznych – znajomości języka angielskiego, który nauczany jest w polskich szkołach.

Intensywność migracji w okresie postakcesyjnym nie uszła uwadze badaczy. Świadczy o tym ilość publikacji wydawanych w krajach przyjmujących jak i w ojczyźnie. Do grona młodszych autorów należy doktor Aneta Słowik, która zatrudniona jest jako adiunkt w Zakładzie Pedagogiki Społecznej i Poradownawstwa na Wydziale Nauk Pedagogicznych Dolnośląskiej Szkoły Wyższej we Wrocławiu. W pracy dydaktycznej oraz naukowej zajmuje się zagadnieniem migracji, ze szczególnym naciskiem na prezentację tego zjawiska w polskim kontekście. Odbiciem tych zainteresowań jest publikacja: *Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne*.

Opracowanie składa się z sześciu rozdziałów, które poprzedza *Wstęp* (s. 7-20) a zamyka *Bibliografia* (s. 171-178) i *Aneks* (s. 179-184). W *Aneksie* zawarto wykaz wybranych polonijnych portali internetowych, czasopism oraz ważniejszych instytucji i organizacji. Poszczególne rozdziały noszą następujące tytuły – pierwszy: *Z historii polskiej emigracji* (s. 21-37); drugi: *Specyficzność doświadczenia biograficznego na emigracji* (s. 39-58); trzeci: *Opuszczenie kraju jako zdarzenie losowe i niezawinione w narracjach emigrantów* (s. 59-98); czwarty: *Floating jako proces odkrywania (po)godzenia się z życiem przez emigrantów II fali* (s. 99-119); piąty: *Migracje jako poszukiwanie nowego*

życia przez emigrantów III fali (s. 121-139); szósty: *Od adaptacji do emancypacji* (s. 141-169).

Odnosząc się do polskiej społeczności w Wielkiej Brytanii Autorka zwraca uwagę, że w jej funkcjonowaniu można dostrzec schematy, które są także obecne w środowiskach imigrantów pochodzących z innych krajów. Podkreśla, że należy odejść od kolonialnego spojrzenia na imigrantów jako tanich robotników, których można się pozbyć w każdej chwili. Motywacja towarzysząca emigracji nie jest bowiem czysto ekonomiczna – chodzi raczej o przekonanie, że za granicą spełnią się marzenia o „normalnym życiu” (s. 7-9).

Autorka dokonuje systematyzacji grup przybyszów polskich w ramach trzech fal. Pierwszą falę obejmują ci, którzy w Wielkiej Brytanii pojawili się po 1945 r. (emigracja polityczna), drugą – przybysze z lat 60.-90. (emigracja polityczna i ekonomiczna), trzecią – Polacy, którzy znaleźli się w Wielkiej Brytanii po wejściu Polski do struktur unijnych. Autorka określa trzecią falę mianem 2004+ (s. 9-10). W ramach tego podziału nie zwraca się większej uwagi na przybyszów sprzed wojny jak i tych, którzy pojawiali się w czasie jej trwania oraz na sporą grupę polskich imigrantów z lat 90. Na liczebność tych ostatnich wpłynęło zniesienie w połowie 1992 r. obowiązku wizowego. Wielu zdecydowało się na przyjazd do Wielkiej Brytanii jako turyści a następnie podejmowało (nielegalnie) pracę (por. s. 102).

Badając polską imigrację w Wielkiej Brytanii Autorka korzysta z własnych doświadczeń, które zdobyła w czasie pobytu w tym kraju. Bazuje także na informacjach pozyskanych w czasie wywiadów przeprowadzonych z reprezentantami trzech fal emigracyjnych. Takie podejście jest „na czasie” – obecnie nierzadko można się spotkać, że narrację dotyczącą wydarzeń z przeszłości buduje się na wypowiedziach osób, które były nie tylko ich świadkami, lecz także uczestnikami. Problemатyczny jest proces, w ramach którego przechodzi się od świadectw odnoszących się do życia w wymiarze jednostkowym do twierdzeń o charakterze ogólnym. Dostrzega to sama Autorka, gdy zwraca uwagę, że opowiedziane historie nie mają reprezentatywnego charakteru (s. 12) – przedstawicielami I fali były trzy osoby, II – dziewięć, III – czternaście. Obok rozmowy Autorka posiłkowała się innymi źródłami, m.in. oglądaniem domów oraz pamiątek interlokutorów, lekturą lokalnej prasy, udziałem w konferencjach naukowych itd. Odwiedzała miejsca popularne wśród Polonii z Newcastle, w tym znajdujący się przy (polskim) kościele Polski Klub Orła Białego. Do nowszych przyby-

szów próbowała docierać za pośrednictwem ogłoszeń zamieszczanych w Internecie (s. 13-17).

Pojęciem-kluczem, które wykorzystano w pracy jest *floating*. Autorka przywołuje je za polsko-szwedzką uczoną Agnieszką Bron i tłumaczy jako *zawieszenie, dryfowanie, balansowanie*. Można więc wskazać, że cechą społeczności i jednostek, które opisuje się za pomocą *floatingu*, jest niestabilność i zmienność. Badając Polonię angielską Autorka bazuje na ustaleniach naukowych, których dokonała w ramach pracy doktorskiej pt. *Biograficzne uczenie się polskich emigrantów w Anglii* (s. 18-19).

Kwestii emigracji z Polski poświęcony został pierwszy rozdział opracowania *Trzy fale...* Wskazano w nim na znaczenie pojęcia *migracja* a następnie w skrótovej formie zaprezentowano historię polskiej emigracji. Brakuje skupienia się na Wielkiej Brytanii jako kraju docelowym, za to odniesiono się wybiórczo do polskiej diaspory w różnych miejscach Europy i świata. Autorka „skacze” po poszczególnych społecznościach polonijnych – podobny motyw pojawia się także w kolejnych rozdziałach. Jednocześnie trafnie zauważa, że na utwierdzenie przekonania o słuszności decyzji o emigracji wpływały nie czynniki polityczne, lecz ekonomiczne – konfrontowanie z biedą materialną w odwiedzaną ojczyźnie (s. 30).

Specyficzność doświadczenia emigracyjnego z perspektywy *floatingu* podjęto w drugim rozdziale. Wskazano na różne stany emocjonalne towarzyszące emigracji, a które przekładają się na niejednorodne spojrzenie na kraj przyjmujący oraz ojczyznę, którą się opuściło. Konieczne okazuje się obranie określonych strategii, dzięki którym możliwe jest funkcjonowanie na emigracji. Znaczenia mają składające się z imigrantów danego kraju *sieci migracyjne*, które wpływają na decyzję o emigracji oraz stanowią przestrzeń, dzięki której imigranci łatwiej odnajdują się na obczyźnie. W ramach sieci ważną rolę odgrywają jednostki, które Autorka określa mianem *lynchpin* (*linchpin*), co można przetłumaczyć jako *ktos niezbędny*. To osoby, które poprzez przekazywanie informacji, wyraźnie wpływają na funkcjonowanie sieci (s. 48-49).

U Polaków, którzy pojawiają się w Wielkiej Brytanii, ujawnia się ambiwalentny do niej stosunek – z jednej strony się na nią narzeka (szczególnie ci z I fali), z drugiej zaś jest się gotowym do ciężkiej pracy, z reguły w niepopularnych zawodach (s. 52-53). Efektem jest specyficzna samoidentyfikacja, której podstawą jest przekonanie o byciu męczennikiem (s. 55). U podstaw decyzji o osiedleniu się w Wielkiej Brytanii Polaków z I fali znaczenie miał

przypadek postrzegany jako wypadkowa mechanizmów politycznych, które ujawniły się na ponadnarodowym poziomie. Z taką sytuacją mieliśmy do czynienia w czasie i po II wojnie światowej. Wielu Polaków znalazło się za granicą nie z własnej woli, lecz w konsekwencji działań militarnych. Autorka zwraca uwagę, że częścią tułaczego doświadczenia – naznaczonego pragnieniem przeżycia – było nieetyczne postępowanie (s. 65-66).

Podjmując kwestię wchodzenia powojennej emigracji w społeczność brytyjską Autorka wskazuje na niezgodność pomiędzy informacjami zawartymi w opracowaniach naukowych a tymi, które pozyskała w czasie rozmów z przedstawicielami I fali. Jest gotowa przyjąć perspektywę tych drugich (73-74). Taka optyka jest niesłuszna – Autorka przeprowadza wywiad tylko z trzema Polakami z tej grupy. Są to osoby w podeszłym wieku (mają powyżej 80 lat), co uzasadnia opinię, że ich świadectwa nie są do końca wiarygodne. Obecne jest w nich wyraźne zafiksowanie na przeszłości. Jest to postawa popularna wśród Polaków, którzy osiedlili się w Wielkiej Brytanii w czasie wojny i po jej zakończeniu. Potwierdza to obfita literatura wspomnieniowa, w większości odnosząca się do zsyłki w głąb ZSRR (s. 77).

Czymś co sprzyjało funkcjonowaniu środowisk polonijnych w Wielkiej Brytanii było życie organizacyjne. Poza Londynem ważną rolę pełniły różnego rodzaju domy polskie. Autorka przywołuje ośrodek polski, który w Newcastle upon Tyne funkcjonuje pod egidą duszpasterstwa polonijnego. Stanowił on okazję do przeżyć natury duchowej, kulturalnej oraz rozrywkowej. Przedstawiciele I fali zwracali uwagę na konieczność pielęgnowania pamięci o ojczyźnie oraz na potrzebę przekazania tej wiedzy młodszemu pokoleniu (szkoły sobotnie). Obecność w przestrzeni kościelno-klubowej, szkole sobotniej a także kupowanie polskich gazet i książek postrzegane były jako miara polskości (s. 84-87). Możliwość aktywnego uczestnictwa w życiu polonijnym stanowiła dla wielu odskocznnię od „robotniczej codzienności” (s. 98).

Wśród Polaków z II fali popularne było „dorabianie biografii”, tj. prezentowanie siebie jako walczących z komunistycznym reżimem w PRL. Związany z tym dyskomfort przekładał się na to, że osoby z tej grupy nierzadko rozplływały się w przestrzeni brytyjskiej, np. poprzez zmianę nazwisk. Podobnie jak przedstawicielom I fali nie udało się im uniknąć *floatingu*. Między obu grupami zaistniała różnica – przybysze z II fali mieli komfort podjęcia decyzji o wyjeździe za granicę i w konsekwencji mogli się do niego przygotować (s. 99-105).

Przedstawiciele II fali podkreślali zdominowanie przestrzeni polonijnej (klubów oraz parafii) przez tych z I fali. Tym tłumaczono trzymanie się na boku, co z kolei spotykało się z krytyczną oceną ze strony powojennych przybyszów. W przypadku obu fal można było zaobserwować analogię w sposobie wejścia w społeczeństwo brytyjskie – wykonywanie niepopularnych zajęć połączone z bolesnym przekonaniem o zajmowaniu niższej pozycji niż miejscowi pracownicy (s. 105-111). Przybysze z II fali krytykowali pozycję, którą w życiu polonijnym zajmowali duchowni. Receptą na to było – ich zdaniem – korzystanie z liturgii w kościołach angielskich. Dzięki temu unikano naznaczonych konfliktem polskich organizacji oraz konieczności udowadniania, że nie jest się agentem polskich służb bezpieczeństwa (Autorka używa nieprecyzyjnie określenia Urząd Bezpieczeństwa; s. 114). Traktowanie przyjeżdżających z PRL zależało od ich płci. Kobiety postrzegano jako pożądane kandydatki na żony. O mężczyznach mówiono, że to *zorientowani na pieniądze, cwaniacy i leniuchy*. Negatywne opinie wyrażali także przybysze z II fali. Zwracali oni na wiejskość, brak wykształcenia a co za tym idzie mentalne uwstecznienie tych z I fali. Wytykano, że nie interesowała ich „strawa duchowa” (książki i czasopisma), lecz beztrudnie spędzony czas przy kufelku piwa urozmaicany sprośnymi żartami. Ich troskę o patriotyzm oceniano z perspektywy „strażnika minionych czasów” (s. 112-118).

Rzeczywistość *floatingu* dotyka przybyszów, którzy pojawili się w ramach trzeciej fali, czyli tej, którą Autorka określa jako 2004+. Wynika to ze specyfiki tej grupy – łatwości przemieszczania się w ramach Unii Europejskiej, czemu sprzyjają atrakcyjne pod względem cenowym połączenia lotnicze. Wchodzący w społeczność brytyjską przedstawiciele III fali mają teoretycznie łatwiej (mogą się do tego przygotować), co jednak nie oznacza, że nie przeżywają emocjonalnego dryfowania, które było udziałem dwóch wcześniejszych fal. Okazuje się często, że przywiezione z Polski umiejętności są nieprzydatne i dlatego niezbędne jest uczenie się „nowego świata”. Konieczne są „ponowne narodziny”, które jednak nie gwarantują „skasowania” wcześniejszych wspomnień. Dostosowywanie się do miejscowego środowiska skutkuje utratą tego, co indywidualne (Autorka używa określenia *deindywidualizacja*). W tym procesie obecny jest mimetyzm polegający na przejmowaniu (nierzadko bezwiednym) postaw i wzorców środowisk, w których się aktualnie przebywa. Ujawniające się trudności są do pokonania, lecz pod warunkiem, że będzie się miało niewygórowane

oczekiwania. Osoby ambitniejsze muszą liczyć się z koniecznością wysiłku, który odnosi się nie tylko do sfery intelektualnej, lecz także do materialnej a wynikającej z tego, że życie w Anglii nie jest tanie (s. 120-136).

Pomiędzy poszczególnymi falami emigracyjnymi zachodzą mniej lub bardziej intensywne relacje. Tej kwestii Autorka poświęca szósty rozdział. Interakcję zaprezentowano za pomocą graficznego schematu (s. 142). Emigracja I fali oceniana była jako skostniała, co przekładało się na zdystansowanie się wobec niej przybyszów z PRL. Na tle I i II fali wyróżniają się najnowsi imigranci. Pod względem struktury wiekowej, pochodzenia oraz motywacji towarzyszącej wyjazdowi to grupa najbardziej urozmaicona. Jej przedstawiciele nie podejmują działań mających na celu stworzenie jednorodnej społeczności polonijnej. Preferują indywidualne reagowanie na „potrzebę chwili”. Nie oznacza to, że nie ma inicjatyw o integracyjnym charakterze. W skróty sposób Autorka odnosi się do powstałej (pomimo oporów przedstawicieli starszych fal emigracyjnych) North East Polish Community Organisation (NEPCO) – organizacji zajmującej się szeroko rozumianym wspieraniem i niesieniem pomocy polskim emigrantom. W jej ramach podjęto m.in. działania mające na celu propagowanie w Newcastle upon Tyne polskiej kultury, w tym filmu, założono dla dzieci szkołę sobotnią, a dla rodziców zorganizowano kursy języka angielskiego. Na różnego rodzaju spotkania zapraszano starszych członków Polonii. Sukces okazał się połowiczny. Wynika to z tego, że środowiska polonijne na zewnątrz kreujące się na zgodne i jednomyślne, wewnątrz okazują się być skłócone (143-154).

Ostatnie strony opracowania poświęcono typologii zachowań emigrantów. Autorka przywołuje typologię, która została spopularyzowana przez uczonych pracujących na angielskich uniwersytetach – Johna Eade’a, Stephena Drinkwatera i Michała P. Garapicha. To *buszujący* (Autorka używa określenia *szukający*), *chomiki*, *bociany* i *łososie*. Pierwsi wędrują szukając swego miejsca na emigracji, drudzy starają się zarobić jak najszybciej, jak najwięcej i w jak najkrótszym czasie, aby zgromadzone środki zainwestować w ojczyźnie, trzeci sezonowo kursują pomiędzy Polską a Wielką Brytanią a ostatni osiedlają się na stałe z myślą o powrocie ojczyzny na starość. Powyższą typologię można spotkać w wielu opracowaniach nt. współczesnej Polonii w Wielkiej Brytanii. Autorka proponuje bardziej uproszczoną systematyzację zachowań ujawniających się w środowiskach polonijnych – to *typ godzenia się* oraz *typ bieganina*. W ramach pierwszego, obserwowanego u Polaków z I i II fali, można wskazać na postawę godze-

nia się z sobą samym i przebiegiem (historią) własnego życia. Drugi typ, charakterystyczny dla III fali, uzewnętrznia się jako fizyczna i mentalna mobilność połączona z dążeniem do maksymalizacji zysków. Trudności pokonywane są energicznie, bez oglądania się na innych. Np. starsze pokolenie emigracyjne postrzega się jako atrakcyjne, pod warunkiem, że można wykorzystać je dla realizacji własnych celów (s. 159-167).

Opracowanie *Trzy fale powojennej emigracji. O doświadczeniach biograficznych polskich emigrantów z Newcastle upon Tyne* jest godne uwagi. W interesujący sposób zaprezentowano w nim wchodzenie Polaków w środowisko brytyjskie od czasów powojennych do współczesnych, relację do „starej” i „nowej” ojczyzny a także interakcję, która ujawnia się pomiędzy poszczególnymi grupami imigranckimi. Pomimo, że przybysze z Polski pojawiali się w różnym czasie i w odmiennych okolicznościach, to sposób ich funkcjonowania okazywał się być podobny. Nie miało większego znaczenia to, czy ktoś określał się nobilitująco jako emigrant polityczny, czy był klasyfikowany jako ten „za chlebem”.

ks. Adam Romejko (Gdańsk)

O autorze:

Ks. Adam Romejko, ur. 1971; dr; adiunkt na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego; wykładowca w Gdańskim Seminarium Duchownym; ul. Grobla I 13A/3, 80-834 Gdańsk; aromejko@gmx.net. Więcej informacji na stronie inletsowej: www.romejko.edu.pl.

Wanda A. Ciszewska, *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2015, 493, [1] s. + CD, mapa.

Analizy i syntezy dotychczasowych badań, jak również unikatowych źródeł, dotyczących ruchu wydawniczo-księgarskiego na terenie Kujaw i Pomorza, podjęła się dr Wanda A. Ciszewska (adiunkt w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu). Dotychczas autorka opublikowała następujące pozycje zwarte: *Książka w Toruniu w latach 1945-1950. Ruch wydawniczo-księgarski* (Toruń 2005), *Zygmunt Chojnicki. Redaktor, wydawca, księgarz toruński* (Toruń 2011) oraz liczne artykuły publikowane w czasopismach „Folia Toruniensia”, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” i innych. Tematyka podejmowana w pracach naukowych oscylowała wokół zagadnień księgarskich i wydawniczych w pierwszej dekadzie po II wojnie światowej.

W swojej ostatniej publikacji *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956* zajmuje się powojenną rzeczywistością, w jakiej przyszło pracować księgarzom i wydawcom do 1950 r., a następnie zmianami pierwszej połowy lat 50-tych, kiedy budowała się centralizacja wydawnictw oraz „odgórne planowanie i funkcjonowanie jednolitego systemu dystrybucji poprzez „Dom Książki”¹. Autorka swoim badaniem obejmuje terytorium Kujaw i Pomorza, jednakże ograniczając je do dawnego województwa pomorskiego (do 1950), a następnie bydgoskiego, na które złożyły się następujące powiaty: brodnicki, bydgoski, Bydgoszcz miasto, chełmiński, chojnicki, Grudziądz miasto, grudziądzki, Inowrocław miasto, inowrocławski, lipnowski, mogileński, rypiński, sępoleński, szubiński, świecki, Toruń miasto, toruński, tucholski, wąbrzeski, Włocławek miasto, włocławski, wyrzyski, żniński. Wymienione ośrodki zostały wzięte pod uwagę w czasie prowadzenia rozbudowanej kwerendy archiwalnej przez dr W. A. Ciszewską.

Podstawą źródłową do omawianej pracy były między innymi zasoby Archiwum Akt Nowych w Warszawie, gdzie korzystano głównie z ze-

¹ W. A. Ciszewska, *Skażone władzą. Ruch wydawniczo-księgarski na Kujawach i Pomorzu w latach 1945-1956*, Toruń 2015, s. 11.

społu: Centrala Spółdzielni Wydawniczych i Księgarskich w Warszawie oraz Centralny Związek Spółdzielczy i Związek Rewizyjny Spółdzielni RP w Warszawie. Poza tym sięgnięto do zbiorów Archiwum Państwowego w Toruniu, jego oddziału we Włocławku, Archiwum Państwowego w Bydgoszczy i innych. Szczegółowy wykaz został dołączony do pracy w postaci bibliografii.

Prawie 500 stronicowa praca składa się z wprowadzenia, pięciu rozdziałów i uwag końcowych. Uzupełnieniem są dwa aneksy, bibliografia, wykazy, indeks osobowy oraz firm księgarskich i wydawniczych. Książka została zaopatrzona w dwa tłumaczenia w języku angielskim (tł. Karolina Żernicka) i niemieckim (tł. Małgorzata Kowalska).

We wprowadzeniu zaprezentowano ramy czasowe (1945-1956) oraz założenia badawcze pracy, rozważania terminologiczne nad sformułowaniami: rynek książki, ruch wydawniczy czy układ wydawniczy. Dokonano również przeglądu stanu badań nad ruchem wydawniczo-księgarskim w skali całego kraju, a przede wszystkim w odniesieniu do badanego terytorium Pomorza i Kujaw. Następnie przedstawiono źródła i wykorzystane metody badań oraz omówiono kompozycję pracy i jej uzasadnienie. W tym fragmencie autorka przytacza pracę pierwszego dyrektora Państwowego Wydawnictwa Naukowego Adama Bromberga *Książki i wydawcy, Ruch wydawniczy w Polsce Ludowej w latach 1944-1957* (Warszawa 1958). Należy nadmienić, że niniejsza publikacja doczekała się swojej poprawionej (przez cenzurę) wersji jeszcze w tym samym roku, co przeanalizowała dr Dorota Degen². W. A. Ciszewska wymienia zmienioną i rozszerzoną wersję z 1966 r.³ Do końca nie wiadomo, którą wersję z 1958 r. przytacza autorka. Jednakże, jak zapewnia D. Degen, w zbiorach bibliotecznych częściej można spotkać wersję pierwotną, niż tę poprawioną przez cenzurę, uważaną obecnie za dzieło *rarissimum*⁴.

W pięciu rozdziałach pracy *Skażone władzą* zostały przedstawione, przeanalizowane i ujęte w dane tabelaryczne liczne kwestie związane z ruchem wydawniczo-księgarskim w latach 1945-1956. Rozprawę otwiera rozdział poświęcony *Uwarunkowaniom rozwoju działalności wydawniczo-księgarskiej w woj. pomorskim/bydgoskim*. W oparciu o dotychczasowy stan badań, jak

² D. Degen, *Dwie edycje «Książek i wydawców» Adama Bromberga (z 1958 r.). Studium przypadku aktywności Urzędu Cenzury w PRL*, „Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy” 5/16, 2013, s. 31-43

³ W.A. Ciszewska, dz. cyt., s. 14.

⁴ D. Degen, dz. cyt., s. 42.

również własne dociekania badawcze został zaprezentowany kompletny obraz pracy księgarzy i wydawców pomorskich i kujawskich w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Wymieniono między innymi drukarnię bydgoską Andrzeja Fryderyka Gruenauera, przy którego osobie warto wymienić postać Antoniego Gliszczyńskiego – prefekta Departamentu Bydgoskiego, który wpierał rozwój drukarstwa w tym mieście⁵. Drobiazgowo przedstawienie drukarni, wydawców, księgarni nakładowych i księgarzy pozwoliło na poznanie potencjału regionu, gdzie kształtowała się powojenna jeszcze przez krótki okres rzeczywistość wolnorynkowa. Należy podkreślić, że trzecim co do wielkości ośrodkiem kultury książki po Bydgoszczy i Toruniu był Włocławek. W tej miejscowości, jak słusznie stwierdziła autorka, została powołana Drukarnia Diecezjalna w 1906 r. Również w tym roku wypuściła pierwsze druki, co należy uznać za rozpoczęcie działalności drukarskiej⁶. Rozdział zamyka krótkie opracowanie *Przemysłu poligraficznego regionu pomorskiego po II wojnie światowej* w kontekście sytuacji panującej w całym kraju.

W kolejnym fragmencie pracy zatytułowanym *Ruch wydawniczo-księgarski w woj. pomorskim w latach 1945-1950* zaprezentowano drukarnie, oficyny wydawnicze, księgarnie i księgarnie nakładowe w miejscowościach: Bydgoszcz, Toruń, Włocławek, Inowrocław, Grudziądz, Chojnice, Nakło nad Notecią, Wąbrzeźno, Brodnica oraz pozostałe ośrodki. Analizy i opisu dokonano według wielkości ośrodka, liczby druków i aktywności poszczególnych firm. Przy trzech największych, tj. Bydgoszcz, Toruń i Włocławek, dane na temat poszczególnych instytucji prywatnych zostały ujęte w tabelę, składające się z rubryk: nazwa firmy, właściciel, adres, data powstania. Dodatkowo zawarto niezbędne wyjaśnienia, asortyment oraz datę likwidacji.

Trzeci rozdział to: *Charakterystyka pomorskich firm wydawniczo-księgarskich z lata 1945-1950 i przekształcenia lokalnych rynków książki*, gdzie dokonano analizy wcześniej przedstawionych firm ze względu na ich działalność księgarską i ujęto zgromadzony materiał w cztery podrozdziały, w których zaprezentowano geografie działalności księgarsko-wydawniczej w regionie,

⁵ M.K. Jeleniewski, *Antoni Gliszczyński i jego prekursorska polska prasa w Bydgoszczy w dobie zaborów*, „Studia z Zakresu Prawa, Administracji i Zarządzania UKW” 1, 2012, s. 187-204.

⁶ B. Iwańska-Cieślik, *Katalogi z ofertą Księgarni Powszechnej we Włocławku z 1911 r.*, [w:] *Książka i prasa w kulturze*, red. K. Domańska, B. Iwańska-Cieślik, Bydgoszcz 2013, s. 125; oraz zestawienie ks. K. Rulki, *Pozycje wydane i wydrukowane przez Księgarnię Powszechną i Drukarnię Diecezjalną we Włocławku, Włocławek 1993* [komputeropis]. K. Rulka wymienia dwie pozycje wydane w 1906 r.

następnie ich dynamikę w podziale na firmy prywatne, katolickie, państwowe, spółdzielnie wydawniczo-księgarskie. Później omówiono Ekspozyturę „Centrali Księgarskiej” w Bydgoszczy, kończąc na zarysie asortymentu księgarskiego w latach 1945-1950. Asortyment został omówiony na podstawie odnalezionych anonsów z prasy lokalnej, katalogów czy druków ulotnych z „okazyjną” ofertą danej księgarni. Niestety nieliczne dokumenty tego typu zachowały się do dzisiaj ze względu na ograniczony potencjał badawczy i ich użytkowy charakter. O asortymencie „Księgarni Powszechnej” wiadomo, że zachowały się katalogi z okresu międzywojennego i sprzed I wojny światowej. Jest znany druk ulotny z 1946 r. przechowywany w Zakładzie Dokumentacji Księgoznawczej Biblioteki Narodowej, niepozwalający na jakiegokolwiek wnioskowanie o jej ofercie⁷.

Dzięki zgromadzonemu materiałowi źródłowemu w postaci zachowanych druków (1284 pozycje) powstałych na terytorium województwa pomorskiego/bydgoskiego zaprezentowano *Rozmiar i charakterystykę produkcji wydawniczej w latach 1945-1956*, który stanowi czwarty rozdział. W pracy dokonano analizy chronologicznej, topograficznej, charakteru instytucji wydawniczych, form wydawniczych, jak również przebadano pozycje pod kątem zawartości treściowej. Analizę tematyczną sporządzono według podziału stosowanego w „Przewodniku Bibliograficznym”. Szczegółowego omówienia dokonano jedynie wybranych partii tematycznych. Rozdział zamykają rozważania na temat ograniczeń, z jakimi borykały się firmy, w tym czterostopniowe działania ówczesnej cenzury, na którą składały się: kontrola wstępna, faktyczna, następna i wtórna, co autorka prezentuje uzupełniając wybranymi przykładami publikacji wydanych w Toruniu, Chojnicach czy Bydgoszczy.

Ekspozytura Województwa „Domu Książki” w Bydgoszczy i państwowy system dystrybucji książki jest finalnym rozdziałem pracy, w którym pochyłono się nad takimi zagadnieniami, jak: Centrala Obrotu Księgarskiego „Dom Książki”, Ekspozytura Wojewódzka „Domu Książki” w Bydgoszczy, jej pracownicy oraz przekształcenia, jakie zaszły w „Domu Książki” po zaobserwowaniu wadliwych procedur jej działalności. Sama ekspozytura bydgoska została zaprezentowana w podziale na poszczególne działy: hurtu, księgarskiego i sprzedaży antykwarycznej, wraz z omówieniem

⁷ Biblioteka Narodowa, Zakład Dokumentacji Księgoznawczej, Księgarnia Powszechna, Włocławek, ul. Brzeska 4, wrzesień 1946 r.

oferowanego asortymentu, następnie działu upowszechniania, materiałów papierniczych, wydawnictw nieksiążkowych oraz pozycji importowanych.

Cenny materiał źródłowy został ujęty w dwóch aneksach. W pierwszym *Wykaz firm wydawniczo-księgarskich woj. pomorskiego* zamieszczono firmy (156) funkcjonujące w latach 1945-1950 w układzie topograficznym, a w obrębie poszczególnych miejscowości (razem 47) uszeregowano je alfabetycznie. Na uwagę zasługuje wcześniej wymieniona „Księgarnia Powszechna” z Włocławka, która jako jedyna przetrwała do 1962 r.⁸

Drugi aneks *Wykaz publikacji w woj. pomorskim/bydgoskim w latach 1945-1956* obejmuje 1284 pozycji. Został on sporządzony na podstawie kwerendy bibliograficznej w katalogach bibliotecznych, dostępnych bibliografiach, czasopismach i archiwaliach. Aneks dodano w postaci CD i zawiera on nowatorski indeks, gdzie każdej z liter alfabetu przyporządkowany został rok, po którego zaznaczeniu czytelnik zostaje odesłany do odpowiedniego opisu. Niestety każdy rok musimy przeglądać osobno. Wtedy wygodniejsze jest wykorzystanie narzędzi wyszukiwawczych dostępnych w programie Adobe Reader.

Potencjalnemu odbiorcy publikacji dostarczono dwa indeksy: osobowy i firm wydawniczo-księgarskich, które są wystarczającym wsparciem wyszukiwawczym. Równie użyteczny byłby indeks topograficzny znacznie ułatwiający korzystanie i wyszukanie cennych informacji z zakresu działalności księgarzy i wydawców z Włocławka, Chojnic czy Wąbrzeźna.

Należy podkreślić, że praca została wydana bardzo starannie pod względem korekty wydawniczej, jak również szaty graficznej bardzo charakterystycznej dla prac przygotowywanych przez Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Ze względu na naukowy charakter pracy autorka musiała ograniczyć się do najistotniejszych faktów z zakresu działalności poszczególnych instytucji. Zapewne w zgromadzonym materiale nie brakowało wielu indywidualnych dramatów czy sytuacji, wielokrotnie nieprzewidywalnych, w których znaleźli się prywatni właściciele firm wydawniczo-księgarskich. Możliwe, że doczekamy się wydawnictwa źródłowego (korespondencji, podań, wniosków) będącego świadectwem tamtych czasów w regionie Kujaw i Pomorza⁹.

Rec. Bernardeta Iwańska-Cieślak (Bydgoszcz)

⁸ K. Rulka, *Księgarnia Powszechna i Drukarnia Diecezjalna*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 70, 1987, s. 128-136.

⁹ Zob. D. Jarosz, *Dzieje książki w Polsce 1944-1989. Wybór źródeł*, Warszawa 2010.